

51532

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
(ESKİ TÜRK EDEBİYATI)

YETİM DİVÂNI
İNCELEME-METİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

51532

Hazırlayan
Ali AKTAŞ

Ankara-1996

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
(ESKİ TÜRK EDEBİYATI)

YETİM DÎVÂNİ

İNCELEME-METİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç.Dr. Cem DİLÇİN

Hazırlayan
Ali AKTAŞ

Ankara-1996

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
KISALTMALAR.....	III

I. BÖLÜM

1. YETİM'İN YAŞADIĞI DÖNEME GENEL BİR BAKIŞ.....	2
2. HAYATI	9
3. YETİM'İN ESERLERİ.....	22
3.1 DİVÂN.....	22
3.2 LÜCCETÜ'L-AHBÂR.....	23
4. EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	26
4.1 TEZKİRELERE GÖRE YETİM'İN EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	26
4.2 YETİM'İN ŞİİR HAKKINDAKİ GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCELERİ.....	28
4.2.1 GENEL OLARAK ŞİİRLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ.....	28
4.2.2 KENDİ ŞİİRİ VE ŞAIRLİĞİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ.....	30
4.3 YETİM'İN DİĞER ŞAIRLERLE EDEBİ ETKİLEŞİMİ.....	34
5. YETİM DİVÂNİ'NİN İNCELENMESİ.....	41
5.1 ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	41
5.1.1 NAZİM BİÇİMLERİ.....	41
5.1.2 VEZİN VE KAFİYE.....	45
5.1.3 MAHLAS.....	52
5.2 DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ.....	54
5.2.1 KONU.....	54
5.2.2 DEYİMLER VE ATASÖZLERİ.....	70
5.2.3 ARKAIK UNSURLAR.....	75
5.2.4 TAMLAMALAR.....	79
5.2.5 CÜMLE YAPISI.....	80
5.2.6 İMLÂ ÖZELLİKLERİ.....	84
5.2.7 EDEBİ SANATLAR.....	86
5.3 MUHTEVA İNCELEMESİ.....	108
5.3.1 DİN VE TASAVVUF.....	108
5.3.2 TOPLUM.....	128
5.3.3 İNSAN.....	170
5.3.4 TABİAT VE EŞYA.....	176
SONUÇ.....	202

II. BÖLÜM

1. METNİN KURULUŞUYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR.....	204
2. METİN.....	206
DİZİN.....	527
KAYNAKÇA.....	532

ÖN SÖZ

Dîvân şiiri, kültürümüzün yapı taşlarından biridir. Bu alanda yapılan her çalışma kültürümüzün unutulmaya başlamış bir yanına yeniden canlılık kazandırmaktadır. Dîvân şiirinin temel malzemesi sayılan dîvânların eksiksiz gün ışığına çıkarılmasıyla, alan araştırmacılarımızın işi kolaylaşacak ve kültürümüzün bu parçasının, insanlarla daha kolay ve çabuk buluşması sağlanabilecektir.

Bu düşüncelerle *Dîvân*'ı üzerinde çalışma yaptığımız Yefim Afî, 16.yüzyıl dîvân şairlerindedir. Çalışmamız sırasında, adı günümüzde pek hatırlanmayan bir şair olan Yefim'in, kendi döneminin edebî atmosferi içerisinde özgün bir kişilikte ve çağdaş olan kimi şairlerle etkileşim içerisinde olduğunu gördük. Kimi şairlere nazireler yazan ve muhtemelen başka şairlerin de kendisine nazire yazdığı Yefim, denizcilik terimleriyle bezediği kıt'asıyla aynı yüzyıl içerisinde kendisinden sonra yaşamış olan kimi şairleri de etkilemiş; kısa soluklu olsa da bir çığırın öncüsü olmuştur.

Dîvân'ının iki nüshası elimizde olan Yefim, bütün şiirleri içerisinde kasideye doğrudan yer vermez. Bu durum onun diğer nazım şekillerine ve özellikle gazele olan yatkınlığından ya da kişiliğinin kasideyle uyuşmayan tarafından ortaya çıkmış olabilir.

Yefim'in edebî kişiliğinin oluşmasında katkısı olduğu *Dîvân*'daki kimi beyitlerden anlaşılabilir Cemâl Efendi şiirlerde çokça karşımıza çıkar. Bu durum Yefim'in ona karşı duyduğu derin bağlılığın işareti sayılabilir. Buradan hareketle bir tarikate mensup olduğunu düşündüğümüz Yefim'in tarikat hayatının içeriğine ait geniş bilgilerden yoksunuz.

Yefim Dîvânı İnceleme-Metin isimli bu çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Yefim'in yaşadığı dönemin siyasî, kültürel ve edebî durumu, Yefim'in edebî kişiliği, şiir hakkındaki görüşleri, çağdaş şairlerle etkileşimi, *Dîvân*'daki dil ve anlatım özellikleri ile *Dîvân*'ın muhtevası ele alınmıştır. Muhteva incelemesi kısmında da başlıkta belirtilen kavramlar için örnek beyitler verilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünü Metin oluşturmaktadır. Bu bölümde mevcut iki nüshayı karşılaştırmak suretiyle elde ettiğimiz şiirler nazım şekillerine göre gruplandırılmış halde bulunmaktadır. Nüsha farkları şiirlerin bulunduğu sayfaların he-

men altında verilmiştir. *Dîvân*'da yer almayan ancak değişik tezkirelerde dağınık durumda bulunan kimi şiirler de, oluşturduğumuz Metin'de uygun yerlere eklendi.

Çalışmamızın sonuna, yararlanmayı kolaylaştırmak amacıyla inceleme bölümündeki kitap, dergi, eser, kişi ve yer adlarının yer aldığı bir genel Dizin ekledik.

Bu çalışmayla kendi döneminde belli bir şöhrete sahip olan ancak daha sonraki yüzyıllarda adına rastlayamadığımız Yefim'in eseri ortaya konmuş ve edebî kişiliğiyle ilgili kapsamlı bir inceleme yapılmıştır. Ortaya çıkan sonuç dîvân edebiyatı çalışmalarına bir derecede de olsa katkı sağlarsa amacımıza ulaşmış sayılacağız.

Son olarak çalışmamızın belirlendiği günden son şekli verdiğimiz güne kadar bizden yakın ilgilerini ve değerli vakitlerini esirgemeyen, yöntem ve uyarılarıyla çeşitli güçlükleri aşmamıza yardımcı olan değerli hocam Doç.Dr. Cem DİLÇİN'e teşekkür etmeyi borç biliyorum.

Ali AKTAŞ

KISALTMALAR

A	<i>Yetim Dîvânı</i> İstanbul nüshası
a.e.	aynı eser
B	<i>Yetim Dîvânı</i> Erzurum nüshası
BE	Beyânî tezkiresi
bkz.	bakınız
c.	cilt
Çelebioğlu	<i>Kanunî Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı</i>
Dilçin	<i>Örneklerle Türk Şiir Bilgisi</i>
Dilçin DŞG	<i>Divan Şiirinde Gazel, Türk Dili</i>
G.	Gazel
HB	<i>Heşt Bihîşt</i>
H	<i>Tezkiretü 'ş-Su'arâ</i> , Kınalı-zâde Hasan Çelebi
K.	Kıt'a
KA	<i>Künhü'l-Ahbâr</i>
Kas.	Kaside
L	Latifi tezkiresi
LA	<i>Lüccetü'l-Ahbâr</i>
M.	Musammat
Mat.	Matla'
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
Mes.	Mesnevi
MM	<i>Mir'âtü'l-Memâlik</i>
MŞ	<i>Meşâ'irü'ş-Su'arâ</i>
no	numara
R	Riyazi tezkiresi
s.	sayfa
S.	sayı
TDK	Türk Dil Kurumu
TET	<i>Türk Edebiyatı Tarihi</i> , Fuad Köprülü
TN	<i>Tuhfe-i Nâilî</i>
TŞGD1	<i>XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili</i> , Prof.Dr.M.Fuad Köprülü Armağanı
TŞGD2	<i>XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili</i> , Türkiyat Mecmuası
TTS	<i>Tarih Terimleri Sözlüğü</i>
ZE	<i>Zübdetü'l-Eş'âr Fâ'izî</i>

I. BÖLÜM

1. YETİM'İN YAŞADIĞI DÖNEME GENEL BİR BAKIŞ

XVI. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasî alanda zirveye çıktığı bir dönemdir. Özellikle Yavuz Sultan Selim'in tahta çıktığı 918/1512 yılından itibaren siyasî anlamda gelişmeler yaşanmıştır. Osmanlı savaş gücü hem karada hem de denizde büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Bu gelişmeleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Yavuz Sultan Selim döneminde 920/1514 yılında Safevîlere karşı Çaldıran savaşının kazanılması, Dulkadır Beyliği'nin alınması 921/1515, Doğu Anadolu'daki diğer toprakların alınması, Memlûkler'e karşı Mercidâbık savaşının kazanılması 922/1517, yine Memlûkler'e karşı Ridâniye savaşının kazanılması 922/1517. Kanunî Sultan Süleyman döneminde Belgrad (927/1521) ve Rodos (929/1522)'un alınması, Macarlar'a karşı Mohaç savaşının kazanılması 932/1526, Macaristan ve Viyana üzerine seferler düzenlenmesi, Bağdat'ın alınması 941/1534 , İran'da ve Gürcistan'da fetihler yapılması, Sigetvar'ın alınması 974/1566...

Kanunî döneminde zirveye çıkan Türk denizciliğini de anmak gerekir. Bu dönemde Oruç Reis (ö.924/1518) ve Barbaros Hayreddin Paşa (ö.953/1546)'nın faaliyetleri ile Akdeniz'de Avrupa devletlerinin donanmalarına karşı açık bir üstünlük sağlandı ve Kuzey Afrika sahillerinin önemli bir bölümü Osmanlılar'ın eline geçti. Barbaros'un 945/1539'da kazandığı Preveze deniz savaşı denizcilik tarihimizin en önemli savaşlarından biridir. Bunun yanında Piri Reis, Turgut Reis ve Seydi Ali Reis komutasındaki Türk gemileri Hint Okyanusu'nda özellikle Portekizliler'e karşı mücadele verdiler.

XVI. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasî alanda olduğu kadar sanat, kültür, edebiyat ve bilim alanlarında da çok büyük aşamalar gösterdiği bir dönem olmuştur. Padişahların ve diğer devlet adamlarının bilginleri, sanatkârları ve edebiyatçıları korumalarının ve desteklemelerinin bunda önemli bir rolü vardır. Bu destekleyiş daha çok adı geçen meslek gruplarındaki insanların geçimlerine maddî olarak katkıda bulunmak şeklinde ortaya çıkmaktaydı. Edebiyat alanında bunun adına genel olarak caize adı verilirdi. Padişahların, şehzadelerin ve diğer devlet adamlarının önemli bir bölümü edebiyatla ve özellikle şiirle yakından ilgiliydi. Yönetici takımında bulunan bu kişilerin sanatçılara karşı göstermekte oldukları ilgi İstanbul'da ve ülkenin diğer önemli şehirlerinde edebî çevrelerin oluşmasına yol açıyordu. Bu şehirler genellikle şehzadelerin bu-

lundukları Konya, Amasya, Manisa, Trabzon ve Kütahya gibi yerler olmakla birlikte Rumeli’de bulunan Üsküp ve Vardar Yenicesi gibi şehirlerde de edebi muhitler oluşmaktaydı.¹ “*Hükümdârın, vezirlerin ve büyük hükümet ricâlinin sarayları, şâirlerin buluşma yeri idi. Onlardan başka Zâfî, Karamanlı Subûti, Rahikî gibi küçük ticaretle veya remilcilikle meşgul şâirlerin dükkânları, Bahşi’nin Beşiktaş’taki bahçesi, Galata’nın meşhur meyhaneleri, Sütlüce’de Caferâbad tekkesi gibi bâzı tekkeler, Karabali-zâde gibi bâzı zengin ve nüfuzlu adamların, Kâtibî, Nigârî, Zeyrekî gibi birtakım zengin şâirlerin, konakları evleri de şâirlerin toplantı yeri idi. Kahve’nin yayılmasından ve kahvehânelerin çoğalmasından sonra, Tahtakale’nin meşhur kahvehâneleri de edebî mahfiller hâlini almıştı*”². Oluşan bu edebiyat çevreleri şairler için teşvik görevi görüyordu. İşte bu yüzden hemen her alanda XVI. yüzyılda dîvân edebiyatının en üstün eserleri verildi.

Yukarıda söylendiği üzere padişahlar ve diğer yöneticiler de şiirle yakından ilgilidiler. Öyle ki bu dönemde Osmanlı padişahları içinde şiir yazmayanı yok gibiydi. Şiirle uğraşan padişahların bir kısmının dîvân tertip edecek düzeyde şiiri vardı. Bu padişahlardan II.Bayeziid (1480-1512) Adfî, Yavuz Sultan Selim (1512-1520) Selimî, Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) Muhibbî, II.Selim (1566-1574) Selimî, II.I.Murad (1574-1595) Muradî mahlaslarıyla şiirler yazmışlardır. Yüzyılın son padişahı III.Mehmed (1595-1603) ise Adnî mahlasıyla şiirler yazmıştır.

Bu padişahlardan Yavuz Sultan Selim şiirlerini Farsça olarak yazmıştır. Yavuz Sultan Selim “*âlimleri ve şâirleri mükâfatlandırır, yanında dâima şâir ve âlimler bulundurur, hattâ harbe gidip gelirken yollarda kitaplar da tercüme ettirirdi*”³. Kanunî Sultan Süleyman ise Osmanlı şairleri içinde en fazla şiir yazan şairlerden biri olmuştur. Kanunî de âlimleri ve şairleri himaye etmiştir. Özellikle Bâkî’nin yeteneğini keşfetmesi ve onu himaye etmesi önemlidir.⁴ III.Murad, üç dilde şiir söyleme yeteneğine sahip bir padişahı.

¹ Köprülü, Fuad: *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1981, s.381.

² *TET*, s.381.

³ *TET*, s.379.

⁴ *TET*, s.379.

XVI. yüzyılda edebiyatın hemen hemen her türünde nitelikli eserler verilmiş olmakla birlikte özellikle şiir alanında gazel ve kaside nazım şekillerinde önemli ilerlemeler sağlanmıştır.

XVI. yüzyıla gelinceye kadar İran şiirinin belli derecelerde etkilediği dîvân şiiri bu yüzyılda etkilenme derecesini en aza indirmiş ve orijinal bir kimlik kazanma yoluna girmiştir. Arapça ve Farsçadan alınan kelime ve tamlamaların sayılarında artış görülmesine rağmen, Türkçe cümle yapısı sağlamlaşmış, yerleşmiş ve özgün bir üslûp meydana getirilmiştir.⁵

Aruz ölçüsünün en güzel uygulanışını da bu dönemde görmekteyiz. Aruz, bu dönemde İran etkisinden hemen hemen tamamen kurtulmuş ve yerel bir kimlik kazanmıştır. İran etkisinden kurtuluş sadece aruzda olmamıştır. Şiir tekniği, ahenk öğeleri ve mazmun konusunda da İran etkisi en aza indirilmiştir. Böylece dîvân şiiri İran şairlerinin şiirlerini taklit niteliğinden kurtularak özgün ve yerel bir niteliğe kavuşmuştur. Şiir alanında meydana gelen bu gelişmelere rağmen düzyazı bu yüzyılda daha ağır bir dille yazılmıştır.

Bu dönemde yerleşme akımı içerisine işlenen konulardaki çeşitliliği de katabiliriz. Bu yüzyılda ele alınan konular farklılaşmış, zenginlik kazanmış ve kimi zaman toplumu doğrudan ilgilendiren birincil konulara yine özgün bir dille yer verilmiştir.

XVI.yüzyılda dil bir yandan yabancı kelimelerle dolar, bir yandan üslûp olarak yerleşirken bir grup şairin başını çektiği *Türkî-i Basî* akımını görüyoruz. Kısaca, yalın bir Türkçeyle şiir söylemek şeklinde değerlendirilebilecek olan bu şiir akımının önde gelen temsilcileri Tatavlılı Mahremî (ö. 1535/1536), Edirneli Nazmî (ö. 1554) ve Terzi-zade Ulvî (ö. 1585)'dir. Ancak bu akım çok sayıda şairin rağbet ettiği bir akım olmadığı gibi ömrü de kısa olmuştur.⁶

⁵ *TET*, s.382.

⁶ *TET*, s.383.

Bu yüzyılın en çok gazel yazan şairlerinden biri Zafî (ö.1546)'dir. Dükkânı çağdaşı şairlerin uğrak yeri olmuştur. Pekçok şairin üstadı olarak kabul edilir.⁷ Orijinal hayallerle bezeli şiirler yazmaya çalışmıştır. Çok şiir yazdığı için zaman zaman tekrara düştüğü görülür. “*Türkçesi sade olan hatta yer yer bazı beyitleriyle basit Türkçeye yaklaşan Zâfi'nin dikkati çekecek kadar Türkçe kaftiye ile yazılmış gazelleri bulunmaktadır.*”⁸

Bütün Türk dünyası tarafından rağbet gören Fuzulî (ö.1556) ise şiirlerini Azerî Türkçesiyle yazmıştır. Türkçe ve Farsça dîvânları vardır. Biçim ve içerik bakımından kusursuz şiirler yazmıştır. Dîvân şiirinin en lirik şairi olarak kabul edilir. Şiirlerinde ilâhî aşkı işlemiştir. Su Kasidesi olarak bilinen naatı edebiyatımızda yazılmış olan en güzel naatlardandır. Çağdaşı olan ve kendisinden sonra gelen şairlerin önemli bir bölümünü etkilemiştir. Pekçok şairin Fuzulî'ye naziresi vardır. Fuzulî sadece şiirleriyle tanınmamış düzyazı alanındaki eserleri de beğeniyle okunmuştur.

Aynı yüzyıl şairlerinden Hayalî (ö.1557) de gazelleriyle tanınmıştır. Çağdaşı olan pekçok şairi lirizmi ve tasavvufî neşvesi bakımından etkilemiş⁹, bir kısmıyla da rekabet içerisine girmiştir. Gereksiz beyitlerden, fazla sözden kaçınmıştır. Öz söylemeyi ilke edinmiştir.¹⁰

Taşlıcalı Yahya Bey (ö.1582) ise âşıkane ve harnasî üslûpla söylediği şiirlerinin yanında bazı şiirlerinde tasavvufa da değinir. Yerel dil özelliklerinden çokça yararlanmışır. Şiirlerinde deyimlere ve atasözlerine sıkça rastlanır. Türkçe kelimelerle edebî sanatlar yapar. Mesnevileriyle de tanınmıştır. Şiirleri fazla sanatlı değildir. Ancak rindâne ve samimi olarak söylenmiş gazelleri başka şairler üzerinde etki yapmıştır.

Bu yüzyıl şairlerinden Nev'î (ö.1599) sade ve samimi şiirleriyle ve hikmetli, özdeyiş değeri taşıyan mısralarıyla şöhret bulmuştur.

⁷ Çelebioğlu, Âmil: *Kanûnî Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı*, MEB Yayınları, İstanbul 1994, s.82.

⁸ Çelebioğlu, s.82.

⁹ Çelebioğlu, s.70.

¹⁰ Dilçin, Cem: “Dîvân Şiirinde Gazel”, *Türk Dili*, S.415-416-417, Ankara 1986, s.173.

Yaşarken sultanü'ş-şu'arâ unvanını alan Bakî (ö.1600) bu yüzyılın Fuzulî'den sonra en önemli şairidir. Rindâne üslûbuyla Fuzulî'nin lirik üslûbundan ayrılır. “*Kanunî Sultan Süleyman devrinin ihtişamı nasıl Sinan'la mimaride yansımış ise Bâkî ile de 'ses'te, şiirin mûsikisinde yansımıştır...*”¹¹.En önemli eseri Dîvân'ıdır. Din ve tasavvufu şiirlerinde fazla işlemeyen şair özellikle aşk ve tabiat konularını ele alır. Şiirinin iç ve dış dokusu mükemmeldir. “*Gerçekten Bakî şiirlerine bir ses, bir mûsikî kazandırırken dili, Türkçeyi hiç zorlamamış bilakis ona bu yönde hâkim olmakla Türkçenin bir aruz ve musikî dili olabileceğini ispatlamıştır.*”¹² Bâkî şiirleriyle okuyucunun zihninde bir tablo oluşturmaya çalışır.¹³

Ruhî-i Bağdadî ise gazellerinin yanı sıra Terkib-i Bend'yle tanınmıştır. Toplumun aksayan yönlerini Terkib-i Bend'inde ve bazı gazellerinde hicvetmiştir. Çok sayıda gazeli vardır.

Tacî-zâde Cafer Çelebi (ö.1515), Âhî (ö.1517) mesnevileriyle, Nihanî (ö.1519) kaside, muamma ve tarihleriyle, Amrî (ö.1523) atasözleri ve deyimlerle örülmüş şiirleriyle, Revanî (ö.1524) saki-nâme türünün ilk örneği sayılan *İşret-nâme*'siyle, Suzî Çelebi (ö.1524) *Gazavat-nâme*'siyle, Güvahî (ö.1526) *Pend-nâme*'siyle, Figanî (ö.1532) gazelleriyle, Lâmi'î (ö.1532) özellikle mesnevileriyle, Kemal Paşa-zâde (ö.1534) *Yûsuf u Züleyhâ*'sıyla, Hayretî (ö.1534) rindâne şiirleriyle, Me'alî (ö.1535/36) alay ve yergi dolu şiirleri ve *Hurre-nâme*'siyle, İshak Çelebi (ö.1537) gazelleri ve tarihleriyle, Usulî (ö.1538), Şâhidî (ö.1550) tasavvufî ağırlıklı manzum ve mensur eserleriyle, Za'ifî (ö.1554) gazelleri ve mesnevileriyle, Dukakin-zâde Ahmed Bey (ö.1556) tasavvufî ağırlıklı şiirleriyle, Fazlî (ö.1563) tasavvufî rubaîleri ve *Gül ü Bülbül* mesnevisiyle, Rahmî (ö.1567) lirik gazelleri ve mesnevileriyle, Fevrî (ö.1571), 'Âşık Çelebi (ö.1572) gazelleri ve daha çok tezkiresiyle, Emrî (ö.1576) gazel, muamma ve tarihleriyle, Helâkî (ö.1575/76) atasözleri ve deyimlerle bezeli gazelleriyle, Ubeydî (ö.1576) muammâ ve tarihleriyle, Âgehî (ö.1577) gemici terimleriyle yazdığı kasidesiyle ve bu alanda yaptığı öncülükle, Makafî (ö.1589) kasideleri ve atasözleriyle

¹¹ Çelebioğlu, s.49.

¹² Çelebioğlu, s.50.

¹³ Dilçin DŞG, s.173.

yüklü şiiirleriyle, Kabulî (ö.1592), Meylî (ö.1592), Şem'î (ö.1592) değişik klasik eserlere yazdığı şerhlerle, Ahdî-i Bağdadî (ö.1593), Gelibolulu 'Âfî (ö.1600) Türkçe şiiirleri ve değişik alanlarda yazdığı eserlerle, Hakanî (ö.1606) *Hilye*'siyle, Behiştî (??) hamsesiyle bu yüzyılda anılmaya değer şairlerdir.

XVI. yüzyıl diğer yazı türlerinde de seçkin eserlerin verildiği bir dönem olmuştur.

Tarih alanında Kemalpaşa-zâde Şemseddin Ahmed'in *Tevârih-i Âl-i 'Osmân*, Hoca Sadeddin Efendi (1536-1599)'nin *Tâcü't-Tevârih*, Lutfi Paşa (ö.1562)'nin *Tevârih-i Âl-i 'Osman*, Selânikli Mustafa Efendi (ö.1600)'nin *Tevârih-i Âl-i 'Osmân* ve bu yüzyılın en önemli tarihçisi kabul edebileceğimiz Gelibolulu 'Âfî'nin *Künhü'l-Ahbâr* adlı tarih kitaplarını sayabiliriz.

Şairlerin hayatlarından kesitler sunulan, şiiirlerinden seçmeler yapılan ve edebiyat tarihine pek çok açılardan katkıları olan tezkirecilik de bu yüzyılda aşama kaydetmiştir. Sehî Bey (ö.1548/1549)'in *Heşt Bihişt* adlı tezkiresi Anadolu tezkireciliğinin ilk adımıdır. Aynı sahada Kastamonulu Latifi (ö.1582)'nin *Tezkire-i Şu'arâ*'sı, 'Âşık Çelebi (ö.1571-1572)'nin *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'sı, Kınalı-zâde Hasan Çelebi (ö.1604)'nin *Tezkiretü's-Şu'arâ*'sı, Ahdî (ö.1598)'nin *Gülşen-i Şu'arâ*'sı ve Beyânî (ö.1597)'nin *Tezkire-i Şu'arâ*'sı bu yüzyıl içinde yazılmışlardır. Bunlardan özellikle 'Âşık Çelebi'nin eseri verdiği bilgilerin sıhhati ve teşhislerindeki isabet bakımından diğer şuara tezkirelerinden ayrılmaktadır.

XVI. yüzyıl mesnevi alanında da parlak eserlerin verildiği bir yüzyıl olmuştur. Bu dönemde tasavvufi ve tarihî konuların mesnevileştirildiğini veya bazı aşk konulu mesnevilerin Farsçadan Türkçeye aktarıldığını görüyoruz. Eldeki bilgilere göre Anadolu sahasında ilk hamseyi yazdığı kabul edilen Bihiştî Sinan Çelebi (ö.1520?) bu yüzyılın ilk yarısında vefat etmiştir. Güvâhî'nin atasözleriyle donattığı pend-nâme türündeki *Kenzü'l-Bedâyi* adlı eseri de önemli bir eserdir. Kemalpaşa-zâde'nin *Yûsuf u Züleyhâ* ve Fuzulî'nin *Leylâ vü Mecnûn* mesnevileri bu dönemde yazılmış aşk konulu mesnevilerin en iyileridir. Bu yüzyıl özellikle hamseler, aşk kahramanlarını konu edinen mesneviler ve şehir-engizler açısından parlak bir yüzyıl olmuştur.

Bu yüzyılda nazirecilik de gelişmiştir. Değişik şairlerin söylemiş olduğu ortak konulu veya redifli şiirleri toplayan bu eserlere bu yüzyılda Eğridirli Hacı Kemâl tarafından düzenlenen *Câmi'ü'n-Nezâ'ir* (düzenlenişi 1512) adlı eserle Edirneli Nazmî'nin 1523 yılında düzenlediği *Mecma'ü'n-Nezâ'ir* adlı eseri örnek olarak gösterebiliriz. Nazire mecmualarının dışında kalan şiir mecmuaları da pek çok şairin adının sonraki yüzyıllara taşınmasını ve şiirlerinin kısmen de olsa unutulmamasını sağlamıştır. Bu mecmulara bakarak o dönemlere ait estetik ve edebî anlayışları belirlemek de mümkündür.

Bu dönemde tezkireler dışında, biyografi alanında yazılan en önemli eser ise Taşköprü-zâde (ö.1561)'nin *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâ'i'd-Devleti Osmâniyye* adlı eseridir. Kendi döneminde ve daha sonra, bu eserin tercümelemleri ve zeylleri yazılmıştır. Bu eser biyografi türünün öncü eseri kabul edilir.

2. HAYATI

Yetim'in hayatı ile bilgileri şüara tezkirelerinden ve Divân'ında yer alan bazı şiirlerden öğrenebiliyoruz. XVI ve XVII. yüzyıllarda yazılmış olan belli başlı şüara tezkireleri Yetim hakkında, hacmi değişmekle birlikte benzer bilgiler sunmuşlardır. Sehî Bey (ö.955/1548)'in *Heşt Bihişt*¹⁴, Latifî Çelebi (ö. 990/1582)'nin *Tezkiretü's-Şu'arâ* (istinsahı 987/1579)¹⁵, Âşık Çelebi (926-979/1520-1571/72)'nin *Meşâ'irü's-Şu'arâ* (istinsahı 978/1570)¹⁶, Kınalı-zâde Hasan Çelebi (ö. 1012/1604)'nin *Tezkiretü's-Şu'arâ*¹⁷, Ahdi (ö. 1002/1593)'nin *Gülşen-i Şu'arâ*, Cârullah-zâde Mustafa Beyânî (ö. 1006/1597-98)'nin *Tezkiretü's-Şu'arâ*¹⁸, Gelibolulu Mustafa Âfi (ö. 1008/1599)'nin *Künhü'l-Ahbâr*¹⁹ adlı eserlerinin yanı sıra XVII.yüzyılda kaleme alınmış olan Riyâzî Mehmed (ö. 1054/1644)'in *Riyâzu's-Şu'arâ (Tezkiretü's-Şu'arâ)*²⁰ (istinsah tarihi 1118/1706) ve Kâf-zâde Fâ'izî (ö.1031/1621)'nin *Zübdetü'l-Eş'âr*²¹ isimli eserlerinde Yetim'in hayatına ilişkin bilgiler bulmaktayız. Bunun yanında onun bazı beyitlerine başka kaynaklarda da rastlanmaktadır. Bunlara yeri geldiğinde değinilecektir.

Yetim'in gerçek adının 'Âfi ve doğum yerinin İstanbul olduğu hususunda bütün kaynaklar görüş birliği içindedir. Kaynaklarda kimi zaman 'Âfi Çelebi diye anılır.²² Buradaki Çelebi kelimesinin kendisinin herhangi bir tarikate mensubiyeti ile ilgili olup olmadığı konusunda bilgi sahibi değiliz. Yetim mahlasını hangi sebeple kullandığına ilişkin elde kesin bir veri olmamakla birlikte, M.Fuad Köprülü bu mahlasın abdallarla

¹⁴ Sehî Bey: *Heşt Bihişt*, Ayasofya Ktp., no: 3544, 115b.

¹⁵ Latifî Çelebi: *Tezkiretü's-Şu'arâ*, Ayasofya Ktp., no: 3142, 181b.

¹⁶ Âşık Çelebi: *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, 'Aşir Efendi Süleymaniye Ktp., no: 268, 127b/130b.

¹⁷ Kınalı-zâde Hasan Çelebi: *Tezkiretü's-Şu'arâ*, Baskıya hazırlayan: İbrahim Kutluk, c.II, s.1071-1076.

¹⁸ Mustafa Beyânî: *Tezkiretü's-Şu'arâ*, Ali Emiri Efendi (Millet Ktp.), no: 757, 124/a-b.

¹⁹ İsen, Mustafa: *Gelibolulu Mustafa 'Âfi, Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, s.285-286.

²⁰ Riyâzî Mehmed: *Tezkiretü's-Şu'arâ*, Es'ad Efendi (Süleymaniye Ktp.), no: 3871, 119/a-b.

²¹ Kâf-zâde Fâ'izî: *Zübdetü'l-Eş'âr*, Ali Emiri Efendi (Millet Ktp.), no: 1325, 253b.

²² ZE, 253b; L, 181b; Tuman, Nâil: *Tuhfe-i Nâilî*, Ankara Millî Ktp., MFA 5064, c.II, s.1714.

ilgili olabileceğini belirtiyor.²³ Doğum tarihi belli değildir. Babasının Osmanlı ordusunda turnacıbaşı²⁴ olduğunu da yine aynı kaynaklar bize bildiriyor.²⁵ Babasının ismi kaynaklardan birinde geçmektedir. Bu kaynakta Yetim'in babasının adı Mehmed Ağa şeklinde kayıttır.²⁶ Yetim'in babasının II.Bayezid ve I.Selim zamanlarında turnacıbaşı görevlerinde bulunduğuna şiirlerinde delil bulabiliyoruz:

Hāssa ol şeh-i cihān-dārūn
Baḥr u ber pād-şāhı hūnkārūn

Eb ü ecdādı ḥıdmetinde peder
Turnacı başı idi pūr-şeh-per (Mes.2/42-43)

Yukarıdaki mısralar Yetim'in Kanûnî Sultan Süleyman'a sunduğu mesnevi şeklindeki arzıhalden alınmıştır.

Babasının bu görevinden dolayı şairimiz de bir süre yeniçerilikte bulunmuştur. Yetim'in yeniçerilik yılları da babasının görevinde olduğu gibi II.Bayezid ve I.Selim zamanlarında geçmiş olmalıdır. Aynı arzıhalde yer alan

İki sultān-ı Rūm'a hem ben de
Olmış idüm yigirmi yıl bende (Mes.2/44)

mısraları bunun delilidir. Buradan hareketle şairin yaklaşık doğum tarihini, hiç olmazsa yaşını yaklaşık olarak bulmak mümkün görünmektedir. II.Bâyezid 1481-1512 yılları

²³ Konumuzla ilgili bölüm şöyledir: “..Demek oluyor ki, Abdallık, bu asırda, henüz Bektaşılık'ten ayrı olmakla beraber, gerek akâde, gerek erkân bakımından, aralarında kuvvetli iştirâk noktaları vardır. Bu Abdallar kendilerine Seyyid Gazi Yetimleri adını da verirlerdi; Abdallar zümresine mensup bâzı şâirlerden bahsedilirken bu lâkabın da kullanıldığı XVI. asır şuarâ tezkerelerinden pek iyi anlaşılıyor.” Köprülü, M.Fuad: *Edebiyat Araştırmaları II*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1989, s.375.

Köprülü, konunun devamında abdallarla ilgili bazı açıklamalarda bulunduktan sonra şunları söylemektedir: “..Abdallar arasında yetişen bu şâirlerin Yetimî, Hüseyinî gibi mahlâslar almaları, Kerbelâ'yı ziyâret etmeleri, yukarıki izahatı teyit etmektedir...” a.e., s.376.

²⁴ Turnacıbaşı: Yeniçeri ocağının, padişahla ava giden, av köpekleri ve tazılara bakan, birkaç turna taşıyan 68.ortasının komutanının unvanı. bkz. Baykal, Bekir Sıtkı: *Tarih Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981, s.102.

²⁵ Yalnız *HB*'de 'zagarcıbaşı' olduğu söylenmektedir. bkz. 115b.

Zagarcıbaşı: Yeniçeri ocağının, padişahın av köpeklerini yetiştirmekle görevli 64.ortasının komutanının unvanı. bkz. *TTS*, s.112.

²⁶ *TN*, c.II, s.1714.

arasında saltanat sürmüştür. Kendisinden sonraki padişah Yavuz Sultan Selim'in saltanat yılları ise 1512-1520 yılları arasındadır. Yefim yukarıdaki beytinde yirmi yıl bu padişahlara hizmet ettiğini söylüyor. Bu yirmi yılın sekiz yılını I.Selim zamanı için ayırırsak geriye kalan on iki yılda II. Bâyezid'e hizmet ettiğini kabul etmemiz gerekir. Bu padişahın saltanat yıllarını göz önünde bulundurduğumuzda Yefim'in yeniçeriliğe intisabının yaklaşık 1500 yılı civarında olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Yeniçeriliğe geçişinin de yaklaşık yirmi yaşları civarında olduğunu düşüncürsek Yefim'in 1480 yıla yakın bir zamanda doğmuş olma ihtimali vardır. Bütün bu ihtimalleri Yefim'in yukarıya aldığımız iki dizesinden hareketle sıralayabiliyoruz. Daha sonra Yefim'in yeniçerilikten ayrıldığını görüyoruz. Bunun kesin sebebi belli değildir. Ancak şairimiz yeniçerilikten ayrıldıktan sonra mest ü şeyda olarak Sultan Mehmed Câmî'inin merdivenlerini mesken tutmuştur.²⁷ *Âşık Çelebi*'de geçen *nerd-banlarına yasdanmış*²⁸ ibaresinin tam anlamıyla neye işaret ettiği belli değildir. Bu ibareler Yefim'in geçici bir rahatsızlığına işaret olabileceği gibi cezbeyle varmak şeklinde de yorumlanabilir. Yefim bu şekilde hayatına devam ederken "o senelerde İstanbul sokaklarında vaazlarıyla birçok kimse-leri irşad eden Şeyh Cemâl"le karşılaşır.²⁹ Onun ahlâkından ve fütüvvetinden etkilenecek tasavvufa yönelir. Yefim, Şeyh Cemal Efendi'nin Sütlüce civarındaki hânkahında³⁰ on beş yıl boyunca tasavvufi terbiyeden geçer ve şeyhine hizmet eder. Yukarıda söz edilen arzıhalde yer alan şu mısralar Yefim'in şeyhiyle tanışmasını konu edinir:

Ben bu rezm içre nâ-gehân bir pîr
Câna atdı kemân-ı cezbesi tîr

²⁷ MŞ, 128a.

²⁸ MŞ, 128a.

²⁹ Tietze, A.: XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili, *Prof.Dr.M.Fuad Köprülü Armağanı*, s.506.

Şeyh Cemâl Efendi ile ilgili olarak SO'da şu bilgiler geçmektedir: "Karamanlıdır. Hatı güzel obmagla Fâtih Sultân Mehmed Hân'a kâfiyye yazdırıp in'âm eylediler. Soñra Monlâ Kestelli (?) bir kitâb bahâsını istiksâr ile bâde-ilm olup da böyle olmayayım diye Şeyh Habîb hîdmetine girdi. İcâzet alıp Pîri Paşa buña bir tekye yapıp meşihatını i'tâ eylemiştir. Halka tefsîr ve va'z eder idi. 940 tarihinde fevt oldu. Kabri Sütlüce'dedir. Vâ'ız Monlâ 'Arab'ın raks hakkındaki mekbûbuna cevâb yazıp hâlini beyân eyledi. Kasâ'id-i 'Arabîyye'si vardır. Te'lifâtı: Hâşiye-i Tefsîr-i Kazî Nevâbîğ sarf, sûre-i Mücâdele'den aşağı tefsîr, Şerh-i Hadîs-i Erba'ın. Mahdûmı (Mehmed Efendi) kazî ve soñra nakşibendî olup ve Emîr Buhârî şeyhi oldu. 993'de fevt oldu. Melek-haslet idi." Mehmed Süreyya: *Sicill-i 'Osmânî*, c.II, Matba'a-i 'Âmirî, İstanbul 1308, s.82-83.

³⁰ A.Yaşar Ocak Şeyh Cemâl'in Kalenderhânesinden söz etmektedir. Tezkirelerde hânkah şeklinde geçen yer bu Kalenderhâne olmalıdır. bkz.: *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Süflük: Kalenderiler*, TTK Yayını, Ankara 1992, s.228.

Gerçi 'arz eyledi sıfat-ı celâl
Nâm-ı matbû'ı gibi 'ayn-ı Cemâl

Görüp ahlâkını fütüvvetini
Câna farz eyledüm mahabbetini

Fukarâ zeyyine olup mâ'il
Hıdmetine yüz urdum on beş yıl (Mes.2/50-53)

Yefim şeyhi Cemâl Efendi'den aşım derecede etkilenmiş ve ona bağlanmıştır. Bu bağlılık pekçok şiirinde Cemâl veya Cemâlî şeklinde şeyhinin adını anmış olmasından da anlaşılabilir.

Cemâl Efendi'nin adının geçtiği kimi beyitler şunlardır:

Emr-i Hak irdi sefer eyledi çün pîr Cemâl
Rûm'da saña karar oldu *Yetim* emr-i muhâl
'Arab'a ya 'Acem'e eyleyelüm isti'cal
Gel kalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm (M.7/6)

*

Cemâlî pertevin görmez *Yetimî* dide-i zâhid
Zıya-yı şemsi mümkün mi göre huffaş-ı nâ-binâ (G.4/6)

*

Cemâlî sohbeti besdür *Yetimî*
Halâyık terkin ur eclâsdan kaç (G.24/5)

*

Cemâlî emrine çün kim *Yetimî* imtisâl itdüfi
Su'al-i kıl ü kâli ko dahı çün u çiradan geç (G.25/5)

*

Ne baş ağrısıdur diyüp Cemâlî
Yetimî'ye buyurdu terk-i ser-tâc (G.26/6)

*

Sofra-i h'ân-ı Cemâl itdi *Yetim*'i meges
Kâf-ı kanâ'atde lik kendüyi 'Ankâ görür (G.41/5)

Şadef-i kalbi bu Cemālî'nüñ

Seni eyler *Yetimî* âhir dür (G.43/5)

*

Cemālî kimdügin bi'llâh *Yetimî* bilmedi 'âlem

Eger ta'rif idüp dirsem dahı va'llâhi bilmezler (G.44/6)

*

Dirdi tahsîn idüp Cemālî eger

Bu hayâlâtı görse hak budur (G.52/10)

*

Gel Cemālî işiginde özünü hâk-i der it

K'âstânüñda *Yetimî* diyeler hâk-i derüz (G.65/5)

*

Yine Cemâl'den umaruz ey *Yetim* lutf

Oldur cihânda zâhir ü bâtın mu'inümüz (G.67/6)

*

'Âlem-i 'aşk-ı Cemālî'ye düşüp zevk itmedi

Ey *Yetimî* olmayan kayd-ı dü-'âlemden halâş (G.84/5)

*

Cemālî remzine nev'an vukûfuñ olmayınca sen

İçinde ehl-i 'irfânüñ *Yetimî* olmaduñ 'ârif (G.98/7)

*

Âşinâlık it Cemālî olmasun

Bu *Yetimî* bahr-ı hayretde garik (G.101/6)

*

Cemālî mezhebin tutduñ *Yetimî*

Diyelden ihtiyarum 'aşkdur 'aşk (G.103/5)

*

Ey Cemālî Şems-i Tebriz-i zamânsın kim bu gün

Bu *Yetim*'e hâlet-i Monlâ olupdur şüfilik (G.105/6)

*

'Aşk pîridür Cemālî ey *Yetimî* merd iseñ

Zeyline idüp teşebbüs gayrdan kendüñi çek (G.111/6)

Tire-dil kalmıř idi itnese ger nūr-ı Cemāl
Bu *Yetimī*'yi bu gūn řevk ile irřad gōñūl (G.119/8)

*

Pes Cemālī derdidūr āřufte-hāl iden beni
Ey *Yetimī* sanmağıl kim ğayrı derdüm var bentüm (G.136/6)

*

Cemālī āstānında *Yetimī*
Sentūn hālūñi nā-kābil ne bilsūn (G.141/6)

*

Cemālī nāmım sebt it *Yetimī* tā ki eş'āruñ
Zamāne levh-i sīmīne yaza altun kalemlerle (G.179/7)

*

Bir adım rāh-ı Cemālī'yi *Yetimī* varmaz
Tutmayan cān u gōñūlden reh-i fakr u fāka (G.183/6)

*

Gel Cemālī'yile gūl-geřt-i çemen eyleyeltüm
Ey *Yetim* olmuř iken gūlřene mihman ğonçe (G.186/6)

*

Cemālī gibi gel sen de *Yetimī* derd-i 'aşk ile
Yūrekden ah idūp her dem iki gōzūñ pūr-āb eyle (G.188/5)

*

Ey Cemālī kor idūñ iřigūñe yüz sūriye
Bu *Yetimī*'nūñ olaydı eger istiħkākı (G.200/6)

*

Gōrmem Cemālī gibi bir reh-nūmā *Yetimī*
Ger cūst ũ cuy idersem Mıř ũ 'Irāk'ı řām'ı (G.201/7)

*

Ger şorarlarsa Cemālī'yi cevāb-ı kat'ı
Fužalā-yı tūrukūñ merci'i vū mu'tekedi (G.203/6)

*

Ķo tafşılı Cemālī'den *Yetimī*
İřitdūñise eger icmāl-i 'ařkı (G.205/6)

Cemâl Efendi'nin adının çoğunlukla son beyitlerde bulunması da ilginç bir durum oluşturuyor. Yefim, kanımızca, bir anlamda kendi adının Cemâl Efendi'nin adı ile birlikte anılmasını sağlıyor ve bundan mutluluk duyuyor. Yine beyitlerden anladığımız kadarıyla Yefim, şeyhinin kendisiyle ve şiiriyle ilgili görüşlerine önem vermekte ve ona karşı sonsuz bir değerbilirlikle davranmaktadır.

Cemâl Efendi'nin ve dolayısıyla Yefim'in hangi tarikate mensup oldukları konusu tam olarak belirgin değildir. Ancak Yefim'in, bir şiirinde açıkça Kalenderlikle ilgisini açığa vurduğunu görmekteyiz. Yefim, bu şiirinde hem Kalenderliğin prensiplerine, âdetlerine değinmekte hem de şeyhinin ölümünden duyduğu hüznü yansıtmaktadır. Şiir muhtemelen Cemâl Efendi'nin ölümüne yakın bir zamanda yazılmıştır. Bu şiir aşağıdadır:

MURABBA'

Levh-i dilde nice bir nakş-ı vakār eyleyelüm
Ser ü sāmānı koyup 'aşk ile kār eyleyelüm
Ferd olup 'ālem-i tecrīde güzār eyleyelüm
Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

Her ne kim hātıra olsa yuyalum āb gibi
Kāyinātı görelüm vākı'a-i h^vāb gibi
Şark u garbı gezelüm mihr-i cihān-tāb gibi
Gel kalender olalum terk-i diyar eyleyelüm

Cāme-i 'āriyeden bu ten-i hākīyi soyup
'Ārdan 'ārī olup neng ile namusı koyup
Baş açuk yalın ayak kāfile-i 'aşka uyup
Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

Yine ālāyiş-i dehri yuyalum pāk olalum
Girelüm bir nemedde 'āşık-ı bi-bāk olalum
Ehl-i diller yolına sürinelüm hāk olalum
Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

Terk-i 'ādetle yine kendümüze pend idelüm
 Resm ü āyīn-i cihānı nice pā-bend idelüm
 'Azm-i Şirāz u Buhāra vü Semerkand idelüm
 Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

Emr-i Hak irdi sefer eyledi çün pīr Cemāl
 Rūm'da saña karar oldu Yefīm emr-i muhāl
 'Arab'a ya 'Acem'e eyleyelüm isti'cāl
 Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (M.7)

Kalenderîlikle ilgili bu şiirlerin dışında Mevlevîlik izlerinin görüldüğü şu mısralara da rastlanmaktadır:

Rūmūz-ı Mesnevī hakkı Yefīm irşād istersen
 Yūri Mahmūd Efendi'den tarik-ı sırr-ı Monlā tut (G.18/7)

*

Ey Cemālī Şems-i Tebriz-i zamānsın kim bu gün
 Bu Yefīm'e hālet-i Monlā olupdur sūfīlik (G.105/7)

*

Mesnevi-i hazret-i Monlā'yile
 Üns tutup Mantık-ı 'Attār'ı sev (G.160/4)

Aşağıdaki şiir ise Mesnevî ile ilgilidir:

'Aşk ile okunduğınca faşl u bāb-ı Mesnevī
 Şevk ile raksa koyar her şeyh ü şābı Mesnevī

Mevleviler rakş iderler bi-ser ü pā zerre-vār
 Pertev-i 'aşkı salaldan āf-tāb-ı Mesnevī

Nāy-veş sūz ile nālişler ider 'āşık meger
 Āteş urdı cānma zār-ı rebāb-ı Mesnevī

Kendüsinden bir tehi 'āşık gerekdür derk ide
 Kim ne bilsün nidügin remz-i hitāb-ı Mesnevī

Ey ma'ārif bahrintüfī gavvāsı istersefī eger
Ka'r-ı derya-dildedür dürr-i hoş-āb-ı Meşnevi

Ger hezārān per açup pervāz ide Cibril-i dil
Tarrakattu didürür sūz-ı habāb-ı Meşnevi

Gevher-i nā-yāb u zehr olsa 'aceb olmaz *Yefim*
Katra-i nisān döker çün kim sehāb-ı Meşnevi (G.198)

Bu şiirlerin ışığında Yefim'in şeyhi Cemāl Efendi'nin ve dolayısıyla Yefim'in Mevlevilik ve Kalenderlik ile bağlarının bulunduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu bağın ne kadar kuvvetli olduğu ve hangi tarikatten yana ağır bastığını söylemek için yeterli bilgi bulunmamaktadır.

933 /1526-27 yılında Cemāleddin İshak Efendi vefat eder.³¹ Vefat tarihi *SO*'da h.940 olarak gösterilmektedir.³² Tietze, *SO*'nun verdiği tarihin yanlış olabileceğini işaret ederek 933 yılını esas vefat yılı kabul eder.³³ Ancak yukarıda Yefim'in doğum tarihiyle ilgili ihtimallerimizi kabul edersek 940 yılının gerçeğe daha yakın olduğu düşünülebilir. 940 yılı miladî 1533'e tekabül eder. Şair on beş yıl şeyhinin hizmetine yüz vurdüğünü söylüyor. Bu tarihten on beş yıl öncesi 1518 tarihini verir. Yani şairin hizmetinde bulunduğunu söylediği I.Sefim'in saltanatının son yılları. Aksi taktirde 1526-27 yılında öldüğünü kabul edersek on beş yıl öncesi 1511 tarihini verir. Bu tarih ise I.Sefim'in saltanatından bir sene önceki bir tarih olur ki bu durumda şairin bir yandan *mücahedeler terbiyyetler kılarken* bir yandan da orduda yeniçeri olarak görevli olduğunu kabul etmemiz gerekir. Bu ihtimali zaten kaynaklar çürütüyor ve Yefim'in yeniçerilikten ayrılıp tasavvuf yoluna girdiğini belirtiyorlar.

Şeyhinin ölümünden sonra Yefim şeyhine vefa göstererek Südlüce'de Ca'fer-âbâd isimli tekkenin yolu üzerinde kendisine bir ev yaptırdı ve bu evde uzlete çekildi.

³¹ Edirneli Mecdi Efendi: *Terceme-i Şakā'iku'n-Nu'māniyye*, İstanbul 1269, s.373.

³² *SO*, c.II, s.82.

³³ *TŞGDI*, s.506-507'deki 15.dipnot.

Bu tutum bir anlamda Yefim'in şeyhine yakın olma isteğinin bir göstergesidir. Yefim, bir beytinde şunları söylüyor:

Rütbet-i şeyh-i Cemālî'yi Yefimî bekle
Tâ Hak'ın emri irüp mesken idince lahdi (G.203/5)

Dîvânındaki şu mısralar yukarıda sözü geçen eve işaret etmektedir:

Ravza-i şeyhe mukâbil yapılan köşcügün
Kapısı yok ki girem âh şikâyet Kapudân

Cem' olup cümle velâyet açamazken umaruz
Feth-i bâb idüp ide 'arz-ı kerâmet Kapudân (K.1/20-21)

Beyitlerden anlaşıldığına göre Yefim yapılan evin eksiklerinden şikâyet etmekte ve Kapudan diye seslendiği kişiden yardım dileğinde bulunmaktadır. Zaten Yefim'in o zamanda maddî durumu da pek elverişli değildi. Ancak onurlu davranarak, yokluk ve sefillik içinde yaşamasına rağmen halka zenginlik gösterirdi. Bu derviş yaşantısı içinde bir Firenk cariyesine gönül verip onunla evlenmiştir. Ancak bu evlilik onun kötü olan durumunu biraz daha ağırlaştırmaktan başka bir şey yapmamıştır. 'Âşık Çelebi onun maddeten iyi durumda olduğu zamanların, görülmeye lâyık ender zamanlardan olduğunu belirtiyor.³⁴ Bu sırada Yefim'in yardımına Seydî Alî Çelebi (970/1562) yetişti.³⁵ Evini her türlü yetenek sahibine açan ve kendisi de şiirle uğraşan Seydî Alî, Yefim'e kol kanat gerdî. Onu da kendi evinin müdavimleri arasına soktu. Yefim de o evin müdavimlerinden Mevlânâ Kâmî, Müslimî, Sabûhî ve Hâtifi gibi, yeni yapılmış olan bu eve "Güfteem târîh cây-ı dil-firîb" (h.947) dizesiyle tarih düşürdü.³⁶ Seydî Alî'nin Mehmed ve Hüseyin adlarında iki çocuğu için de Yefim tarih düşürmüştür.³⁷ 940 (1533/34) ve 948 (1542) yılları için tarih düşürüldüğüne bakarak Yefim'in bu yıllar arasında Seydî Alî ile arasının çok iyi olduğuna hükmedebiliriz. Tersâne kâtibi³⁸ olarak

³⁴ MŞ, 128a.

³⁵ Seydî Alî 'Kâtibi' mahlasıyla şiirler yazmıştır. *Mir'âtü'l-Memâlik* isimli eseriyle şöhret bulmuştur.

³⁶ KA, s.263.

³⁷ Yefim: *Dîvân*, 36 ve 37. kıt'alar.

³⁸ Tersâne kâtibi: Tersâne emîninin gelir ve gider hesaplarını tutan görevli. bkz. TTS, s.100.

görev yapan Seydî Alî -mahlası da kâtipliğiyle ilgili olmalı- kefil olarak Yetim için de donanmada bir iş ayarlar. Onu beraberinde sefere de götürür. “*Vü seferde tonanmalara bile alup gitti.*”³⁹ şeklindeki ifadeden Seydî Alî ile birlikte çıkan seferlerin sayısının birden fazla olduğuna hükmedebiliriz.⁴⁰ Sehî Bey de Yetim’in *derya seferin çoğ ettiğini* söylemektedir.⁴¹ Tietze Sehî Bey’in bu ifadesini abartmalı bulmaktadır.⁴² Bu seferlerin 944 (1537) yıllarında olması ihtimali kuvvetlidir. Çünkü bu yılda güney İtalya’daki Puglie (Pulye) eyaletinin fethedilmesi amaçlanmıştı. Yetim’in şiirlerinde Pulye’ye işaret vardır:

Nehb ü gâretler ile Pulye’yi vîrân idelüm
Geçüp andan öte İspanya’yı tâlân idelüm
Ceneviz memleketin hâk ile yek-sân idelüm
Gel tonanmâya gidüp ‘azm-i Fireng eyleyelüm (M.5/4)

ve

Kaçalar tente fora eyleyürek
Pulye’nün hâli koyup kıyılarn (K.1/10)

1539 yılında ise Preveze savaşı meydana gelmiştir. Seydî Alî Reis’in de katıldığı bu savaşa büyük ihtimalle Yetim de katılmıştır.⁴³ ‘Aşık Çelebi aşağıdaki şiiri Yetim’in Hayreddin Paşa ile gittiği bir seferle ilgili olarak söylediğini belirtir:

Dümen togrıldup İspanya diyen bi-dîn ü mel’ûna
Yine şevk eyleyüp girdük tonanmâ-yı hümâyûna

Yine başdardalar başdan atup baş tōpların güm güm
Şalındı şayhalar birle zelâzil rub’-ı meskûna

³⁹ MŞ, 128a.

⁴⁰ SO’da şu ibare bulunmaktadır: “...Seydî ‘Alî Çelebi ile Hind seferinde berâber bulundu...” c.IV, s.631.

⁴¹ HB, 115-b.

⁴² TŞGDI, 18.dipnot.

⁴³ TŞGDI, s.508.

Tonanmāya delīl olup yine fānūs-ı Hayr ud-dīn
Şu deflū ġarba ‘azm itdük ki şarkı düşdi Anķona

Elinde ceng-cū ġāzilerūfi şemşir-ı ‘uryānı
Kara kafirleri koydı ser-ā-ser kırmızı tona

Yetim emvāc ile her tiġ olub bir mevc-zen deryā
Selāmet sāhilin Efrenc’e göstermez bu furtuna⁴⁴

Bu şiirden, İspanya’ya dümen doğrultulduğu ve sürekli batrya gidildiği gibi bir sonuç çıkarılabilir. Buradan hareketle Barbaros Hayreddin Paşa’nın Akdeniz’in batı sahillerine yaptığı seferlere Yetim’in katılmış olmasını da muhtemel görebiliriz. Kaldı ki Yetim bir beytinde Barbaros’la uzun süre birlikte seferlere çıktığını söylemektedir:

Hamd afa kim nice zamān nice dem
Akdeñiz’e başdum anufla kadem (LA./6)

Elimizde aksini kanıtlayan başka ipuçları olmadığı için Yetim’in kendisiyle ilgili olarak verdiği bu bilgilere güvenmek durumundayız. Donanmadaki görevinin ne kadar devam ettiğine ve ne olduğuna ilişkin elimizde bilgi yoktur. Yine maddi imkânsızlıklar dolayısıyla Kanunî Sultan Süleyman’a sunduğu mesnevi şeklindeki arzihale bakılırsa donanmadaki işinde uzun süre kalmamış olmalıdır.(Bkz.: Mes.2) Zaten ‘Aşık Çelebi Yetim’in başladığı işi bitirmeme özelliğine dikkat çekiyor.⁴⁵ Padişah bu isteğe olumlu cevap vererek Yetim’i on beş akçe ile silahdar bölüğüne⁴⁶ aldırıyor.⁴⁷ Ancak bu durum da şairimizi memnun etmeye yetmiyor. Yeni görevinin ağırlığı dolayısıyla memnuniyetsizliğini

Baġa bī-bahşiş ‘atā-yı rütbet-i şaff-ı sipāh
Bir gedāya pīl ihsān eylemekdür pād-şāh (Mat.13)

⁴⁴ MŞ, 130a. Bu şiir *Divân*’da eksik olarak yer almaktadır.

⁴⁵ “Her silke ki sâlik olmuşdur. Pâyâna irmedin usanmışdur.” MŞ, 127b.

⁴⁶ “Silahdar bölüğü: Kapıkulu süvarisinin savaşa giderken askerin geçeceği yolları temizlemekle görevli ikinci bölüğü.” TTS, s.90.

⁴⁷ MŞ, 129a; SO, c.IV, s.631.

beytiyle ortaya koymuştur. 955/1548 yılında Kanunî'nin Van seferi sırasında Yefîm de yeni göreviyle orduda bulunmaktadır. Ancak ordu Konya'ya vardığı zaman ailesine duyduğu özlem yüzünden ve yapımına yeni başlanan câmi'-i cedîd (Süleymaniye Câmi'i) hizmetinde bulunabilmek gerekçesiyle izin almadan İstanbul'a döner. Ancak isteği gerçekleşmediği gibi⁴⁸ izinsiz İstanbul'a döndüğü için ulûfesi de kesildi. Şairin son zamanları yine sıkıntılarla geçti. Bu sıralarda eşi vefat eden şair iyice dertlendi. Bu konuyla ilgili olarak

Ehl-i Yefîm çün ecel derdine bulmadı devâ

Ey tecerrüd 'âlemi ehlen ve sehlen merhabâ (Mat.1)

şeklinde bir beyti vardır. Bu beyti eşinin vefatından sonra dilinden düşürmediği söylenir.⁴⁹

Bu aşamada Seydî Ali'nin aracılığıyla Hayreddin Paşa⁵⁰ Yefîm'e beş bin akçe ve bir cariye vererek kendi fetih ve gazalarını şiirleştirme görevini teklif etti. Yefîm görevi severek kabul etti ve şevkle iki bin beyit kadarını tamamladı. Ancak Hayreddin Paşa'nın vefatıyla kitap yazma işi yarım kaldı. Bugün, *Lüccetü'l-Ahbâr* adı verilen bu kitap elde değildir. Bazı tezkirelerde bu eserden alınmış beyitlere rastlanmaktadır. Hayreddin Paşa'nın ölümünden bir süre sonra Yefîm de öldü. Ölüm tarihi R'de h.976, ZE'de h.960, KA'da 964 muharremi olarak belirtilmiştir. Bunlardan 960 (1553) tarihi en sağlıklı kabul edilenidir.⁵¹

⁴⁸ SO tezkirelerin aksine şu bilgiyi verir: "...ve Sultân Süleymân Han silahdâr bölüğüne geçirdi ve Süleymâniye Câmi'ine binâ emîni nasb etti." c.IV, s.631.

⁴⁹ MŞ,129a.

⁵⁰ BE'de eserin Kapudan Piyâle Paşa için nazmedildiği yazılıdır. bkz. a.g.e., 124-b. SO ve *Kâmüsü'l-A'lâm* ise Yefîm'in Seydî 'Ali'nin seferlerini anlatan manzum bir eser yazdığını söylemektedirler. bkz. SO, c.IV, s.631; Şemseddin Sâmî: *Kâmüsü'l-A'lâm*, İstanbul 1306, c.VI, s.4791.

⁵¹ TN, s.1714.

3. YETİM'İN ESERLERİ

3.1 DĪVĀN

Yetim Dīvānı'nın elimizde iki nüshası bulunmaktadır.

Dīvān'ın ilk nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi kitapları içinde 3298 numaralı *Dīvānlar Mecmuası* adlı yazma'nın içindedir.

Bu yazmanın istinsah tarihi Şevvâl 1001/1593'tür. Yetim'e ait olan kısmı 42 yapraktır. *Dīvān* 265x130-210x74 mm. boyutlarındadır. 19 satırdır. Yazısı ta'liktir. Yazma tezhipli ve yaldızlıdır. Cilt arkası meşin, üstü bez kaplıdır.⁵²

Yetim Dīvānı yazmanın 61-103. yaprakları arasındadır. *Dīvān*'daki şiir sayılarını nazım şekilleri bölümünde ele aldık.

Baş:

چون جیبیم بعرب شهره اسلام افتاد

شور و آشوب غم و فتنه باعجام افتاد

Son:

بنای قدرت افکند این طرح و کفت تاریخ

این مسجد عبادت بادا مقام محجور

Yetim Dīvānı'nın ikinci nüshası ise Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özgc Bölümü'nde 18949 numarada kayıtlıdır. Bir mecmuanın içinde bulunmaktadır.

Bu nüshanın istinsah tarihi bilinmemektedir. *Dīvān*, 65 yapraktır. 200x140-140x85 mm. boyutlarındadır. 17 satırdır. Aharlı, filigranlı kalın beyaz kâğıt kullanılmıştır. Yazısı nesihdir. Takip kayıtlı, siyah-kırmızı cetvellidir. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mukavva üzeri kahverengi meşin ciltlidir.

Baş:

Levh-i dilde nice bir naqş-ı vakār eyleyelüm

Ser ü sāmānı koyup 'aşk ile kār eyleyelüm

⁵² Bu mecmuanın içinde *Yetim Dīvānı*'ndan başka Nizamî, Şeyhî, Hilâfî, Le'âlî, Fakihî, Çâkerî, Bâkî dīvānları da vardır.

Son: Her ki dir bu du'āyiçün āmin
Hātırı gerd-i gamdan ola emīn

3.2 LÜCCETÜ'L-AHBĀR

Tezkireler tarafından Yefim'e atfedilen bu eser bugün elimizde değildir. Ancak tezkirelerde⁵³ ve başka bazı kaynaklarda bu eserden alınmış sınırlı sayıda beyte rastlayabiliyoruz. Çoğunluğu tezkirelerde bulunan bu beyitleri numaralayıarak aşağıya aktarıyoruz:

Müfte 'ilün Müfte 'ilün Fâ 'ilün

1. Cünbiş idüp lücce-i deryâ-yı 'aşk
Eyledi mürğ-âbını güyâ-yı 'aşk

2. Bâgda vü râgda ırmağlar
Küyüña yüz sürmek için çağlar

H. s.1075, BE. 124b, MŞ. 129b

3. Nükte-güzâr-ı yem-i güftâr-ı nağz
Muhbir-i ahbâr u hikâyat-mağz

4. Fülk-i ma'āniye açup bād-bān
Şöyle kılar lücce-i rāzı beyān

5. Mîr-i Cezâyir şeh-i mîrân-ı ğarb
Safder-i merdāna dilîrân-ı harb

6. Hamd añā kim nice zamān nice dem
Akdeñiz'e başdum anuñla kadem

7. Mîlket-i Efrenci yakup yıkılmışuz
Deyrleri çanına ot tıkmışuz

⁵³ MŞ ve KA'da bu kitabın ismi geçmektedir.

8. Mālik olup dīl-ber-i tersālara
Turra-i zūnnār u çelīpālara
9. Baña yeterdi ululuk Hak 'alīm
Sandalmuñ oğlamı olsam Yetim

KA. s.286

10. Zıll-ı ra'ıyyetden idüb ictināb
Hāfız-ı şehri itmez idi feth-i bāb
11. Handakımı geçse per açup tıyūr
Afa taṭayyūr dir idi ehl-i sūr

12. Haşyet ile baır olup huşk-leb
Havfden emvāc kıyırı çizdi hep

MŞ. 129b

13. Kulle yolın tutdı olub germ-rev
Eyle ki san düşdi cibāle 'alev
14. Bī-reh ü reh ābile-i pāy-ı leng
Yollarını eyler idi lāle-reng

MŞ. 129b

15. Taşları külekleri kim yağdurur
Her biri deryâda dökündi olur

MM. s.75

16. Kâdir olan pençe-i şîr-efgene
Şunsa tedarükle sunar düşmene

17. Re'y-i kavî vâhid ü elf olsa er
Re'y-i kavî semtidür ehl-i zafer

18. Biz olavuz vâhid ü düşmen mi'e
Bize yiter âyet-i kem min fi'e

MM. s.103

Beyitlerin alındığı kaynaklar, hemen altlarında kısaltma harfleriyle gösterilmiştir. Beyitlerin numaraları muhteva incelemesi kısmında geçen numaralardır.

Yefim bu eserde Barbaros Hayreddin Paşa'nın gazâlarını işlemiştir. Kendisine bu eserin yazımı karşılığında Barbaros Hayreddin Paşa tarafından belli bir miktar ücret ve bir de cariyeye verildiği yine tezkirelerle günümüze ulaşan bilgilerdendir.

4. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

4.1 TEZKİRELERE GÖRE YETİM'İN EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Yetim'in edebî kişiliğini değerlendirirken tezkirelerde bulunan onunla ilgili yargıları ve Yetim'in şiir anlayışıyla ilgili olarak yazdığı mısraları göstermek yararlı olacaktır.

Sehî Bey Yetim'i, denizcilik terimlerini kapsayan kasidesi dolayısıyla öne çıkarır: "*Dervîş-nihâd ve deryâ seferin çoğ idüp gemicilere müte'allik olan ıstılâhâtı zabt eylemiş üstâd kimesnedür.*"⁵⁴

Sehî Bey değerlendirmesinin devamında Yetim'i *mezcûb-sıfat* ve *muhteri*' şair olarak nitelendirir ve şiirlerinin *bi-bedel* olduğunu belirtir.⁵⁵

Latifi de Yetim kelimesinin anlamını göz önünde bulundurarak şunları söyler: "*Ebyât-ı dürer-bârı ve kelimât-ı güher-nisârı bahr-ı nazmuñ dürr-i yetimi ve cevâhiri lücce-i 'azimidür. Zamânede mişli nâdir ve nazma kâdir kimesnedür.*"⁵⁶ Latifi, görüşlerinde abartıya ve sanat yapmaya özen göstermiştir.

Hasan Çelebi de Latifi'den aşağı kalmaz. O da aynı şekilde Yetim kelimesinin anlamını göz önünde bulundurur ve seci'li cümleler kurar. Yetim'in şöhretli ve yetenekli bir şair olduğunu söyler: "*Hakkâ ki merhûm müte'ayyinân-ı şu'arâ-yı Rûm'dan nazîri nâdir şâ'ir şadef-i rûzgârda aña müşâbih bir dürr-i şâh-vâr vâhiden ba'de vâhid zâhir olan nâzım-ı sâhirlerindendür.*"⁵⁷

'Aşık Çelebi Yetim hakkında en geniş bilgiyi vermiştir. Edebî kişiliğine ise fazla değinmemiştir: "*Merhûm tımturâk-ı elfâza vü 'acib ta'birlere vü garîb edâlara şifte idi.*" dedikten sonra meramını biraz daha özgün bir üslûpla söyler: "*Şunlar ki anuñla yidükleri ayrı giderlerdi tonadup aña elfâz tolması dirlerdi.*"⁵⁸

⁵⁴ HB, 115b.

⁵⁵ HB, 115b.

⁵⁶ L, 181b.

⁵⁷ H, s.1074.

⁵⁸ MŞ, 128a.

'Aşık Çelebi acaba sadece denizcilik ıstılâhını hâvî şiiirden hareketle mi bu sözleri söylemiştir. Bunu kesin olarak bilmemekle beraber Yefim'in bu kaside dışında kalan şiirlerinin *elfâz tolması* olarak nitelendirilmeyi hak edecek bir tarafı olmadığı kanısındayız. 'Aşık Çelebi büyük ihtimalle Yefim'in denizcilik terimlerini kullandığı şiirlerini eleştiri konusu yapmış olmalıdır. Çünkü Yefim'in diğer şiirlerinde kullandığı dil, üslûp ve kelimeler çağdaşı olan şairlere oranla daha yalın ve anlaşılır kalmaktadır.

L'de ve diğer tezkirelerde dikkati çeken bir başka yöne işaret etmek istiyoruz. Hayreddin Paşa gibi büyük bir komutanın, gazalarını, sadece geçim sıkıntısı çektiği gerekçesiyle adı bugün bile pek hatırlanmayan Yefim gibi bir şaire nazm ettirmesi, Yefim'in kendi dönemi içinde önemli bir şair olduğunu göstermektedir. Hayreddin Paşa, Yefim'in *nazmda kemâlin Seydî 'Alî Çelebi'den vü gayrdan*⁵⁹ işittikten sonra bu görevi vermiştir.

Gelibolulu 'Âfi de şairin ismiyle oynadıktan sonra onun sanatçı yönünün kuvvetini *Lüccetü'l-Ahbâr* adlı eserinin ortaya koyduğunu söyler: "*Ya'nî ki cevâhir-i kelimâtından ve Lüccetü'l-Ahbâr nâm kitâbından zâtı ne makûle dürr-i yefim idüğün bildürmişdür.*"⁶⁰

'Âfi ayrıca Yefim'in mesnevisinin de *dil-güşa* olduğunu söyler.⁶¹

Yefim, Beyânî'ye göre "*Müte 'ayyinân-ı şu 'arâ-yı Rûm'dan nazîri nâdir şâ'ir-i sâhirdür.*"⁶² Riyazî'ye göre ise Yefim'in "*gevher-i nazm-ı âb-dârı reşk-i dürr-i yefimdür.*"

Görüldüğü üzere tezkireler Yefim'in edebî kişiliği ile ilgili değerlendirmelere fazla yer vermemişlerdir. Tezkirelerde bu konuda bulunan görüşler hemen hemen birbirinin aynıdır. Bu sebeple, genel birtakım değerlendirmenin dışında, dikkate değer fazlaca bir bilgi bulunmamaktadır.

⁵⁹ MŞ, 128a.

⁶⁰ KA, s.285.

⁶¹ KA, s.285.

⁶² BE, 124ab.

4.2 YETİM'İN ŞİİR HAKKINDAKİ GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCELERİ

4.2.1 GENEL OLARAK ŞİİRLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Yetim'in şiirle ilgili görüşleri, şiirini değerlendirmede bize yardımcı olacaktır. Yetim'in şiire ilişkin görüşlerini *Dîvân*'ının değişik bölümlerine serpiştirilmiş beyitlerden öğrenebiliyoruz. Şair aşağıdaki kıt'asında süslenmiş ve gösterişli sözün insana kazanç getirebileceğini ancak akıllı kişi için uygun olanın, ihtiyacı karşılayacak, amaca ulaşılacak biçimde söyleyip susmak olması gerektiğini belirtiyor.

Ṭumturāk u mehāsin-i elfāz
Virūr insāna çok şeref ḥakkā
Ḳadd-i hācette söyleyüp de sükūt
Eylemek 'ākilānedür ammā (K.6)

Aşağıdaki beyitler Yetim'in şiirle ilgili görüşlerini yansıttığı beyitlerdir:

Pür-füsün şi'riyle şöyle mukayyeddür *Yetim*
Eylemez bu nev' ile ṭab'm hezār efsün bend (G.34/5)

Bu beyitte şair şiirinin gücünden oldukça emin gözüküyor. Sanatçı kişiliğinin büyüyle yıpranmayacağını, bağlanmayacağını söylüyor.

Okıyup çün ehl-i dil alur tesellisin *Yetim*
Yiridür bu şi'rüne olsa lakab feryād-res (G.72/5)

Bu beyitte Yetim'in şiirine yüklediği bir fonksiyonu görmekteyiz: Ehl-i dile teselli vermek.

Nazm-ı dür-bār-ı *Yetim* irdükde Hāfız sem'ine
Eyleyüp tūmār-ı şi'rden ḥırz-ı cān ez-berlemiş

Nükte-perdāz-ı maḥabbetdür *Yetim-i nā-murād*
Zāhid-i pür-gū degüldür dāstān ez-berlemiş (G.74/6-7)

İlk beyitte İranlıların meşhur şairi Hâfız ile bir karşılaştırma var. Yetim'in şiirini ezberleyen bir Hâfız. İkinci beyit ise *mahabbet nükte*lerinden söz ediyor. Yetim'in şiirinin yapı taşlarından biri burada anılan *mahabbet nükte*leridir.

Hâfız-ı Şirâz ile dem-sâz ü hem-hâl olmağa
Ey Yetim itmek gerek fehvâ-yı Kur'an'ı melâz (G.35/5)

Bu beyitte ise Yetim sanki Hâfız'dan özür diler gibidir. Kendi yerinin ne olması gerektiğini belirler.

Fâka vü fakr ile şi'rüm baña Şeh-nâme yeter
Nazm-ı Firdevsi'yile vasf-ı Peşen'den geçdüm

Şi'rümüz virmege bü-yı tasannu' be Yetim
San'at u 'ilm ü kemâlât ile fenden geçdüm (G.131/5-6)

Birinci beyit muhtevayı ikinci beyit üslûbu ilgilendiriyor. Yetim *fâka vü fakr*dan da şiir oluşturabileceğini, illâ Peşen'den veya benzerlerinden söz edilerek Şeh-nâme ayarında şiir yazılmayacağını söylüyor.

İkinci beyit ise yapmacılıktan kaçışla ilgilidir. Yetim şiirini yapmacık gösterebilecek her türlü unsurdan uzakta durduğunu söylüyor. Görüldüğü üzere Yetim şiir anlayışı olarak daha yalın, basit fakat daha etkili yolları denemek düşüncesinde ve istegindedir.

Yetim'in şiir anlayışını ve hatta şairin çağdaşı olan hangi şairlerle edebî çekişme içinde olduğunu ipuçlarını verebilecek birkaç beyit üzerinde de durmamız gerekir:

Nazm u neşr ile Yetim ahvâli 'arz itmek muhâl
Bir zamâna kalmışuz eş'âr u inşâ suhredür (G.39/5)

Zamanının edebiyatçıları eleştirel bir gözle değerlendiren Yetim şiirden ve düzyazıdan ümit kesmiş görünüyor ve üzüntüsünü belirtiyor.

Pür-süz tâ ki olmaya dīvān u defteri
Şayman hisāba şā'ir-i rengin-edāyı ben (148/7)

Yetim, şiirde aradığı niteliklerden birini söylüyor: *Pür-süz olmak*.

Gayr ma'nisin alup beyte heves itme *Yetim*
Mülk-i gayride biltürsin ki binā itmezler (56/7)

Beyitte, şairlerin mazmun veya manā çalmalarına bir karşı çıkış vardır.

4.2.2 KENDİ ŞİİRİ VE ŞAIRLİĞİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Yetim Dīvānı'nda şairin kendi şiiri ve şairliğiyle ilgili görüşlere de rastlamak mümkündür. Ancak Yetim, kendi şiirini anlatırken dīvān şiirindeki fahriye geleneğinden pek fazla uzaklaşmıyor. Kendisini İranlıların tanınmış büyük şairleriyle karşılaştırıyor. Kendisinin onlara karşı olan üstünlüklerini sıralıyor. Bu beyitlerde yer yer abartılı bir üslûpla karşılaşıyoruz. Örnek beyitleri aşağıya aktarıyoruz:

Ey Cemālī şeh-i nazm oldu *Yetimī* sahyor
Şu'arā-yı kudemā ravzasına velveleler (G.57/5)

Yetim bu beyitte kendini *şeh-i nazm* olarak takdim ediyor Cemāfi'ye. Önceki şairlerin bulunduğu bahçeye bu şehliğin verdiği yetkiyle velveleler sahyor.

Bir şiirde kendisini *deryâ-dil* şiirini de *nazm-ı dürer-bâr* olarak nitelendiriyor ve mahlasıyla da oyun yapıyor. (G.6/5)

Türki dilde *Yetim* sözlerüne
Sūhan-ı kümmel-i 'Acem diyeler

Lā diyen kim belāgatine anuñ
Fuşaḥā-yı 'Arab ne'am diyeler (G.51/5-6)

Bu beyitlerde şair, kendisini İranlı ve Arap şairlerin de onaylayacağını vurgulamaya çalışıyor. Onun sözlerine Türkçede *büyük İran şairlerinin sözü* gibi derlermiş. Yetim bunu bir övünme sebebi sayıyor. Ölçüt olarak İran şairlerini alıyor. İkinci beyitte

ise onun belâgatine kimsenin hayr demediğini ve Arapların fasihlerinin bile evet dediklerini belirtiyor.

Dirdi tahsîn idtîp Cemâlî eger
Bu hayâlâtı görse hak budur (G.52/10)

Şair, belki de şeyhi Cemâlî'nin ölümünden sonra yazdığı bu beyitte, şiirinin artık şeyhi tarafından bile beğenilecek nitelikte olduğunu söylemektedir.

Hak budur mu 'ciz-nümâ elfâz ile
Sözlerüm vardur ki hark-ı 'âdedür (G.58/4)

Yefim, *mu 'ciz-nümâ* kelimeler ve ibarelerle geleneğin dışında sözler söylediğini övünerek söylüyor.

Hak-i mezâr-ı Hâfız rakş eyleye şafadan
Ger olayidi nâzil âna bu nazm-ı i'câz

Câmî-i şevk-peymâ keyfiyyetüm işitse
Şâbâş idtîp diyeydi ey tab'-ı nükte-perdâz (G.66/2-3)

Bu beyitlerde Yefim, kendisini İranlı şairlerin üstünde gösteriyor. Kendi şiiri için *nazm-ı i'câz* ibaresini kullanıyor. Kendisini de dolaylı olarak *tab'-ı nükte-perdâz* olarak niteliyor.

Okuyup çün ehl-i dil alur tesellisin *Yetim*
Yiridür bu şi'rüne olsa lakab feryâd-res (G.72/5)

Kendi şiirini ehl-i dile teselli verme aracı olarak değerlendiriyor ve bu şiirine *feryâd-res* denmesinin uygun olacağını belirtiyor.

Nazm-ı dür-bâr-ı *Yetim* irdükde Hâfız sem'ine
Eyleyüp tûmâr-ı şi'rden hürz-ı cân ez-berlemiş

Nükte-perdâz-ı mahabbetdür *Yetim*-i nâ-murâd
Zâhid-i pür-gû degüldür dâstân ez-berlemiş (G.74/6-7)

Yetim kendisini Hâfız'la karşılaştırmayı ve ondan üstünmüş gibi göstermeyi seviyor. Kendi şiirine *nazm-ı dür-bâr*, kendisine de *nükte-perdâz-ı mahabbet* tanımlarını uygun görüyor. İkinci beyitten *Yetim*'in sevgi üzerine şiir yazmaya çalıştığını öğreniyoruz.

Ey Cemâlî olmasa her-câyî eş'âr-ı *Yetim*
Boynına her 'ârifün olmaz idi dîvânı farz (G.85/5)

Yetim'in şiirinin *her-câyilik* özelliğini öğreniyoruz. Bu yüzden de âriflerin, dîvânına ilgi göstermesinin farz olduğunu belirtiyor.

Hikmet-âmez sözün irse Cemâlî'ye *Yetim*
Dir idi rûhını şâd eyledün Eflâtun'un (G.108/5)

Burada şair, şiirinin *hikmet-âmezlik* özelliğini Eflâtun isminin de yardımıyla vurguluyor.

Cân dimâğına *Yetim* irmezdi bü-y-ı ma'rifet
Sihri idüp akıtmasa çâh-ı devâtun cüy-ı misk (G.114/5)

Can dimağına marifet kokusunun mürekkep kutusundan akan misk ırmağı ile erişebileceği belirtiliyor.

Âb-dâr elfâz ile süz-ı *Yetim*'i dir gören
Sahiri sihri degül mi zarf olmak nâra şü (G.163/5)

Şair şiirini *âb-dâr* elfâz olarak niteliyor.

Bu sevâd-ı şi'rde her ma'nî-i rüşen *Yetim*
Leyl içinde zâhir olmuşdur meh-i tâbân gibi (G.196/5)

Bu beyitte de dikkat çekilen nokta *ma'nî-i rüşen*dir. Şair bu *aydınlık manâları gece ortasında görünen dolunaya* benzetiyor.

Merd şā'ir k'ola belīg ü bülend
Sāhat-ı nazma salmış ola semend

Şu'arā hayli içre efsah ola
Tiğ-ı elfāz ile müsellaḥ ola

Sūhan-ı 'aşka gelse mestāne
Suna Cāmi'ye şevki peymāne

İtse bir nazm ile terāne-i ḥāş
İde ḥāk-i Nevāyi'yi rakkās

Mesnevi tarzım ger itse ihyā
Sırr-ı Monlā'yı eyleye gūyā

Açsa ger Gül-sitān-ı 'irfāmı
Eyleye rūh-ı Sa'di seyrāmı

İntizārum kelāmın eylese gūş
Ravzasından Nizāmı ide huruş

Hüsni-ı elfāz-ı nazmına bi-reyb
Gıpta vü reşk ide lisānül'l-gayb

Şalsa dehre söz ile sūz-ı nev
Köhne eczāyı gül ide Hüsrev

Yazsa nazüklüğini ger engüşt
Ola nazm-ı hasen ḥaşin ü dürtüşt (Mes.2/23-32)

Bir mesnevisinden aldığımız yukarıdaki beyitlerde ise şair genel olarak bir şairde bulunması gereken özellikleri sıralıyor. Ama merd şair diyerek bu genellemeyi özele de

indiriyor. Bu dizelerde yine birtakım İranlı şairlerden söz ediliyor. Gerçek şairlerin onların şiirlerini aşması gerektiği üzerinde duruluyor. Yalnız burada Nevâî adının geçtiğini belirtmekte yarar var. Ancak Yetim daha sonra bu şairler hakkında söylediklerinden uygun bir dille vazgeçiyor. Şiirde yalanın olmaması gerektiğini aşağıdaki biçimde söylüyor:

Gel *Yetim* itme ekzebi ahsen
Lā-yekālūn li-ehlihi ehlen

Düşme gird-āb-ı ta'na eyle güzer
 Bahr-ı nazm aşınasıyiseñ eger

Ta'n ü tanz itdüğün kimesnelerün
 Ayığı toprağına irse serün

Göge ağardı gün gibi tōpuñ
 Vahy-i Cibril olurdu mektübün (Mes.2/34-37)

4.3 YETİM'İN DİĞER ŞAİRLERLE EDEBİ ETKİLEŞİMİ

Yetim'in şiir üslubunu şekillendiren önemli unsurlardan biri de çağdaşı olan şairler olmalıdır. Eserinde bunlardan bazılarına değinmiştir. *MŞ*'de yer alan fakat *Divân*'daki şiirler arasında yer almayan bir gazelde⁶³ Yetim kendisini Hayâlî Bey'le kıyaslar. Kendi üstünlüğünü yine edebî bir biçimde ortaya koymaya çalışır. *Divân*'da yer almayan bu şiir bize göre Yetim'in şiirlerinin en sanatlılarından biridir. Yetim, Hayâlî Bey'in sanatlı şiirlerine karşı ancak böyle sanatlı bir şiirle cevap verilebileceğini düşünmüş olmalıdır:

Hayâlî bahr-ı fikretde neheng-āsā şināverdür
 Yetim ol bahr ka'rında yüzer ğavvās-ı gevherdür

Hayâlî bāz-ı bāzū-yı belāğatdür şikār almış
 Yetim anuñ gibi kuşlar uçurmuş bād-ı sarşardur

⁶³ *MŞ*, 129b.

Hayālî tîg-1 elfāzı şalarsa rub'-1 meskūna
 Yetīm elfāzınuñ zîr-i nigîni heft-kışverdür

Hayālî şāh-1 pür-ezhār-1 bāg-1 hūsn-i behcetdür
 Yetīm esmār-1 hikmetle dirāht-1 sāye-güsterdür

Hayālî vādî-i şî'rūñ olup güm-geşte hayrānı
 Yetīm ol vādîye düşmişlere sālār u reh-berdür (G.62)

Bu şiirde birinci mısralarda Hayālî'ye, ikinci mısralarda Yetīm'e ait özellikler sıralanmıştır. Ancak dikkati çeken nokta şudur: Yetīm, Hayālî Bey'i olumsuz biçimde nitelendirmiyor. Olumlu özelliklerle anlatıyor onu. Ancak ikinci mısralarda kendisine ait olarak söylediği özellikler Hayālî Bey'e atfettiği nitelikleri ve özellikleri gölgede bırakıyor.

Dīvân'ın başka bir beytinde de Hayālî'ye gönderme olduğunu sanıyoruz:

Lübb-i sūhan Yetīm'e sunuldu Hayālî'yi
 Kışr-1 kelām ile mezesiz lāga şaldılar (G.60-5)

Yetīm açısından bu beyte göre yine bir üstünlük söz konusu. Yetīm ile Hayālî Bey arasındaki bu rekabetin dostça bir ortamda kurulup kurulmadığını bilemiyoruz. Ancak nazireler bahsinde görüleceği üzere her iki şairin dīvânlarında birbirine nazire olarak yazılmış izlenimi veren on beş civarında şiir vardır.

Yār ne kılsa 'acizdendür bu ebyāta Yetīm
 Ger nazîre dimeye Zātî'yile Kandî bu gün (G.143/5)

Yetīm bu beyitte ise çağdaşı şairlerden Zâtî ve Kandî (ö.1555-56)'yi ele alıyor. Onların kendi şiirine nazire söyleyecek kudrette olmadıklarını belirtiyor.

İltica eyle Nişānî-i kerimü'ş-şāna
 Ey Yetīm ister iseñ ehl-i kerem dünyāda (G.166/6)

Bu beyitteki Nişânî'nin kim olduğunu tam olarak tespit edemedik. Ancak 975/1568 yılında ölen Mustafa Nişânî olma ihtimali çok fazladır. Kendisi inşâda çok ünlüdür. Dinî-ahlâkî ağırlıklı eserler yazmıştır.

Yefîm ile çağdaşı kimi şairler arasında karşılıklı nazireler de yazılmıştır. Yefîm ile özellikle çağdaşı olan şair Hayâlî Bey arasında belli derecede bir nazireleşmenin varlığından söz edilebilir. Ancak hangisinin hangisine nazire yazdığını tespit etmemiz son derece güçtür. Ayrıca Helâkî, Bâkî ve Hayretî'nin şüirleri arasında Yefîm'in şüirleriyle aynı vezin, kafiyeye ve redifte olan şüirler de bulunmaktadır. Şimdi bunları örneklendirelim:

Bir güzel sevdim kılıcından dem-â-dem kan akar
Güviyâ bir cüydan berg-i gül ü handân akar (Hayâlî-127/11)⁶⁴

İtmeğe ihyâ bahârî ebrden bârân akar
Zulmet içinde şanasın Çeşme-i Hayvân akar (Hayâlî-128/12)

Çeşm-i deryâ-bârdan kim eşk-i bi-pâyân akar
Katrâya bahr-ı Muhî'î saymayup yek-sân akar (Yefîm-G.40/1)

*

Habîbü'î Kâbe Kavseyni rümûzın söfi benden sor
Muhammed âlinüfî mâhiyyetin Veys-i Karen'den sor (Hayâlî-134/25)

Ciger hûnâbesin nûş itmegi 'aşk içre benden sor
Hadîs-i la'1-i Şîrîn'i zebân-ı Kûhken'den sor (Hayâlî-135/26)

Cünün vâdilerin gel gûşe gûşe cümle benden sor
Diyâr-ı 'akl-ı dūr-endişi var kendin bilenden sor (Yefîm-G.37/1)

*

Halk-ı 'âlem 'andefbi mürğ-ı cânım şandılar
İtdüğü nâlişleri âh ü feğânım şandılar (Hayâlî-145/48)

⁶⁴ Tarlan, A.N.: *Hayâlî Mehmed Beğ, Hayâlî Bey Dîvânı*, İstanbul 1945. Hayâlî'ye ait örneklerdeki sayfa ve şüir numaraları bu esere aittir.

Bezm-i meyde nāle-i nāyı figānum şandılar

Cām-ı cür'a-pāşı çeşm-i hūn-feşānum şandılar (Yefīm-G.47/1)

*

Öykūndi bâde la'lūñe ayağa şaldılar

Su 'ârızūñ anĩnca tutup bâğa şaldılar (Hayâfi-154/65)

Efgāna 'andefibi kaçan bâğa şaldılar

'Uryân-ı 'aşk olanları ocağa şaldılar (Hayâfi-155/66)

Mecnūn'ı deşte gönderüp uzaga şaldılar

Ferhād'ı sürdiler yokuşa tağa şaldılar (Yefīm-G.60/1)

*

İşigĩnde dime ol seng-dilūñ taş yatur

Nazar it her kademinde nice biñ baş yatur (Hayâfi-159/74)

Çihrede eşk-i yetimüm gibi evbāş yatar

Rūm'dur nusret umup hayl-i kızılbaş yatar (Yefīm-G.61/1)

*

Hayālūñ hem-demi yaşum düşüp ruhsāra yaşdanmış

Nedīm-i şâhdur kim bâliş-i zerkāra yaşdanmış (Hayâfi-214/4)

Bu sinem zahmına gördüm dil-i āvāre yaşdanmış

Şu bir meczūba beñzetdüm ki girmiş gāra yaşdanmış (Yefīm-G.79/1)

*

Ey 'aşk-ı yāra bende-i fermân olan başum

Bî-taht ü tâc 'āleme sultân olan başum (Hayâfi-284/30)

Şehr-i fenāda pāyesi dāmān olan başum

Köhne palāsı kanlu giribān olan başum (Yefīm-G.135/1)

Sakın âhumdan ey nigâr sakın
Yele varur bu kâr ü bâr sakın (Hayâli-313/30)

Yirün ey gonçe itme hâr sakın
Eyleme ‘andelibi zâr sakın (Yetim-146/1)

Bu şiirde ayrıca çok benzeşen bir mısra vardır ki tevârüd örneği sayılabilir. Hayâli’de aynı şiirin 5.beytinin 2.dizesi “*Hâtıra konmasun gubâr şakan*” şeklindedir. Yetim’in şiirinde 3.beytin 2.dizesi ise “*Hâtıra gelmesün gubâr şakan*” şeklindedir.

‘Âşıkâne göflünü akıtmasa idi yâra şü
Olmaz idi vâdî-i ‘aşka düşüp âvâre şü (Hayâli-338/1)

Dikse ger çeşmi habâbın sen semen-ruhsâra şü
Kanlu yaşum gibi boyansun kızıl kanlara şü (Hayâli-338/2)

Çağırup miñnet bucagında disem bir pâre şü
Gözlerümden gayrı yok virür bu ben bimara şü (Yetim-G.163/1)

“Su” redifli bu şiirler bize Fuzûlî’nin Su Kasidesi olarak bilinen naatını hatırlattı.

Bakmasa sen dilber-i ‘âli-cenâbuñ ‘aynına
Zerrece gelmezdi ‘âlem âfitâbuñ ‘aynına (Hayâli-350/15)

Her bakan gayretle çarh-ı pür-şifâbun ‘aynına
Nevbetin gözler bakup bu âsyâbuñ ‘aynına (Yetim-G.172/1)

*

Ey vilâyet kişverine şâh olan sultân Dede
Gussa-i dehri ferâmûş eyleyen handân Dede (Hayâli-389/92)

Âteş-i şevk ile ser-tâ-pâ yanan rüşen Dede
Tâze tâze dâğlarla zeyn olan gülşen Dede (Yetim-G.170/1)

*

Ey gönül Mecnûn u ser-gerdâna beñzetdüm seni
Tekye-i sînemde bir hayrâna beñzetdüm seni (Hayâli-418/55)

Bir niçe dem āb-1 Rūkn-ābād'a beñzetdüm seni
Şimdi ey eşküm şat-1 Bağdād'a beñzetdüm seni (Yefim-207/1)

Dâğ-1 sînem ehl-i derdüñ olah baş ocağı
Benden uyarur çerâğı Hâcî Bektâş ocağı (Hayâlî-422/63)

Gerçi kim mey-hâne oldu gerçi kallâş ocağı
Ber-güzāndur anuñ biñ Hâcî Bektâş ocağı (Yefim-G.197/1)

*

Diyâr-1 bezmüñ ey dil şâh-1 gevher-pâşidur sâkî
Keremle şöhre-i âfâk olanlar bâşidur sâkî (Hayâlî-435/89)

Ferahlar bahş idüp bezme sebūlar taşidur sâkî
Silüp süpürdi gam gerdin gönül ferrâşidur sâkî (Yefim-G.208/1)

Yefim'in Hayâlî dışındaki şairlerle olan etkileşimine örnek olarak da aşağıdaki beyitleri verebiliriz:

Yaşumuz dökmege ol dürr-i 'Aden'dür bâ'is
Göñlümüz düşmege ol çâh-1 zekandur bâ'is (Bâkî-117/26)⁶⁵

Bülbülün nâlesine zâğ u zegandur bâ'is
Dimezüz biz ol gül-i şah-1 çemendür bâ'is (Yefim-G.21/1)

Yefim'in daha önce örneklediğimiz 'aynına redifli şiirine benzer bir şiir de Bâkî'de görülmektedir:

Var ise geldi şarâb-1 la'l-i nâbuñ 'aynına
Kim görünmez bâde-i gül-gün habâbuñ 'aynına (Bâkî-393/472)

*

Ayak basmuş ki kanum döke ol hûnî sitemlerle
Yine bahtum baña yüz tutdı demlerle kademlerle (Helâkî-165/125)⁶⁶

⁶⁵ Küçük, Sabahattin: *Bâkî, Bâkî Dîvânı, Tenkitli Basım*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994. Bâkî'ye ait beyitlerdeki sayfa ve şiir numaraları bu esere aittir.

Diger-gün hâl olup kaldum meded derd ü elemlele
 O hūnī öldürür bir gün beni zulm ü sitemlele (Yefim-G.179/1)

Latifi'nin belirttiğine göre Hayrefi'nin

'Āşıkun̄ tağlar kadar bağrında başı var imiş
 Kendü bir kem katra deryālarca yaşı var imiş

matla'lı gazeline Yefim'den başka kimse güzel bir nazire söylememiştir.⁶⁷ Bu şiirin matla'ı şudur:

Göz yaşı gibi suyu gam gibi aşı var imiş
 Kays'a mecnūn dimeñüz 'akl-ı ma'aşı var imiş (G.77/1)

Bütün bunların dışında Yefim'in şürleri arasında yer alan bazı mısralar, bize, ister istemez başka şairlere ait tanınmış kimi şürleri hatırlattı. Bunlardan ikisini aktarıyoruz:

Cem'-i kütüble ref'-i hücüb mümkün olmadı
 Bildüm ki 'ilm bilmek imiş okumak degül (G.124/3)

Bu beyit bize Yunus Emre'nin

İlim ilim bilmekdür 'ilim kendin bilmekdür
 Sen kendüni bilmezsin yâ niçe okumakdur⁶⁸

şeklindeki mısralarını hatırlattı.

Ādem olmaz müdde'i ger giyse kat kat hāreyi
 Har 'aziz olmaz ne deñlü ursalar hil'at yükin (G.158/2)

Bu beyit ise bize Ziyâ Paşa'nın *Zer-düz palan ursan eşek yine eşektir* şeklindeki dizesini hatırlattı.

⁶⁶ Çavuşoğlu, Mehmed: *Helâki, Divân, Tenkidli Basım*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, no: 2979, İstanbul 1982.

⁶⁷ L, 181b.

⁶⁸ Tatçı, Mustafa: *Yunus Emre, Yunus Emre Divânı II, Tenkidli Metin*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s.105.

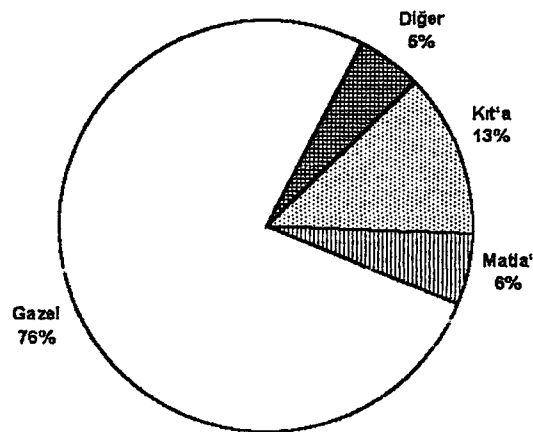
5. YETİM DİVANI'NIN İNCELENMESİ

5.1 ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

5.1.1 NAZIM BİÇİMLERİ

Yetim Dîvânı'nda yer alan nazım biçimleri ve sayıları aşağıdaki gibidir. *Dîvân*'daki şiirlere, tezkirelerde bulunup *Dîvân*'da yer almayan matla', kıt'a ve gazeller de dahil edilmiştir. Bütün şiirler istatistikî incelemede değerlendirilmiştir.

	<i>Türkçe</i>	<i>Farsça</i>	<i>Toplam</i>
Gazel	212	9	221
Kıt'a	36	2	38
Nazım	1	-	1
Müfred	1	-	1
Matla'	16	-	16
Murabba'	3	-	3
Mesnevî	4	-	4
Tercî'-i bend	1	-	1
Terkîb-i bend	3	-	3
Kasîde	1	-	1
Toplam	278	11	289
<i>Dîvân</i> 'daki bütün şiir sayısı			289

Grafik 1 *Yetim*'in şiirlerinin nazım biçimlerine göre dağılımı

Yefim, bu rakamlardan da anlaşılacağı gibi gazel, kıt'a ve matla' nazım şekillerine ilgi göstermiştir. Yefim, dîvân şiirindeki estetik ölçülerde herhangi bir kaside yazmamıştır. Ancak biz *Hasb-i Hâl* başlıklı şiiri, şekil ve muhteva özellikleri bakımından kasideye uyduğu için kaside olarak kabul ettik. (Bkz: Kas.1) Tietze Sehi⁶⁹, 'Âşık Çelebi⁷⁰ ve Ahdi'nin⁷¹ etkisiyle, Yefim'e ait, denizcilik terimleriyle yazılmış meşhur şiire *kaside* demektedir. Ancak, şiirin gerek tezkirelerdeki gerekse *Dîvân*'daki isimlendirmeleri bu şiirin bir *kıt'a* olarak kabul edilmesini gerektirmektedir.

Biz şiirleri tasnif ederken, muhtevayı değil şekli esas aldık. Kıt'a şeklinde yazılmış bir tarih şiirini kıt'aya, terhib-i bend şeklinde yazılmış bir mersiye terhib-i bende dahil ettik.

Gazellerdeki beyit sayıları aşağıdaki gibidir:

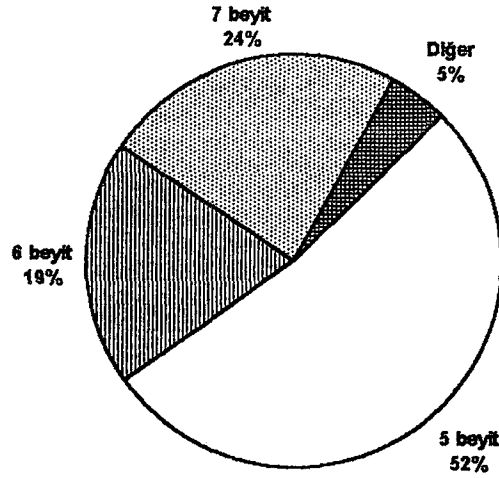
	<i>Türkçe Gazel</i>	<i>Farsça Gazel</i>	<i>Toplam beyit sayısı</i>
4 beyitli gazel	3	-	12
5 beyitli gazel	116	1	585
6 beyitli gazel	38	4	252
7 beyitli gazel	48	4	364
8 beyitli gazel	3	-	24
9 beyitli gazel	1	-	9
10 beyitli gazel	2	-	20
11 beyitli gazel	1	-	11
Toplam	212 gazel	9 gazel	1277 beyit

⁶⁹ Sehi Bey bu konuda şunları söylemektedir: "...gemicilere müte'allik olan istilâhatı zabt eylemiş üstad kimesnedür. Ol istilâhatı nazm idüp bir güzel kaside eylemişdür." HB, 115b.

⁷⁰ 'Âşık Çelebi bu konuda şunları söylüyor: "Ol seferde hem-râhlarından Sûhte Kıral dimekle ma'rûf kimesne fevt oldukda hem aña mersiye diyüp hem gemiciler istilâhınca bu kasideyi cem' itmişdür..." MŞ, 127b.

⁷¹ Ahdi bu şiirden şu şekilde söz ediyor: "Ol mâlik-i hüner zâhiren müsâferet-i bahr u ber kılmağla deryâ 'ilminden gâyetde bâ-haber olmuş, ol cihetden istilâhâtın gemicilerün zabt idüp ol dil ile bir kaside-i bî-bedel peydâ kılmış ki ebyât-ı dürrer-bârı mânend-i dürr-i yetim pesendide-i gûş-ı tab'-ı selindür." Ahdi: *Gülşen-i Şu'arâ*, Hâlet Efendi (Süleymaniye Ktp.), no: 107, 228a.

Grafik 2 Yetim'in gazellerinin beyit sayıları

Gazel dışında kalan şiirlerin beyit sayıları da şöyledir:

1 adet kaside	27 beyit
6 beyit x 7 bend 8 beyit x 9 bend 6 beyit x 7 bend olmak üzere 3 adet <i>terkib-i bend</i>	156 beyit
6 beyit x 5 bend olmak üzere 1 adet <i>terci'-i bend</i>	30 beyit
2 beyit x 9 bend olmak üzere 2 adet 2 beyit x 6 bend olmak üzere 1 adet <i>murabba'</i>	48 beyit
3 beyitli 1 adet 8 beyitli 1 adet 18 beyitli 1 adet 68 beyitli 1 adet olmak üzere 4 adet <i>mesnevi</i>	97 beyit
2 beyitli 32 adet	

3 beyitli 1 adet	112 beyit
4 beyitli 1 adet	
5 beyitli 2 adet	
8 beyitli 1 adet	
27 beyitli 1 adet	
olmak üzere toplam 39 adet <i>kıt'a</i>	
2 beyitli 1 adet <i>nazım</i>	2 beyit
16 adet <i>matla'</i>	16 beyit
1 adet <i>müfred</i>	1 beyit
Toplam 68 adet <i>şîir</i>	479 beyit

Dîvân'daki toplam beyit sayıları da şöyledir:

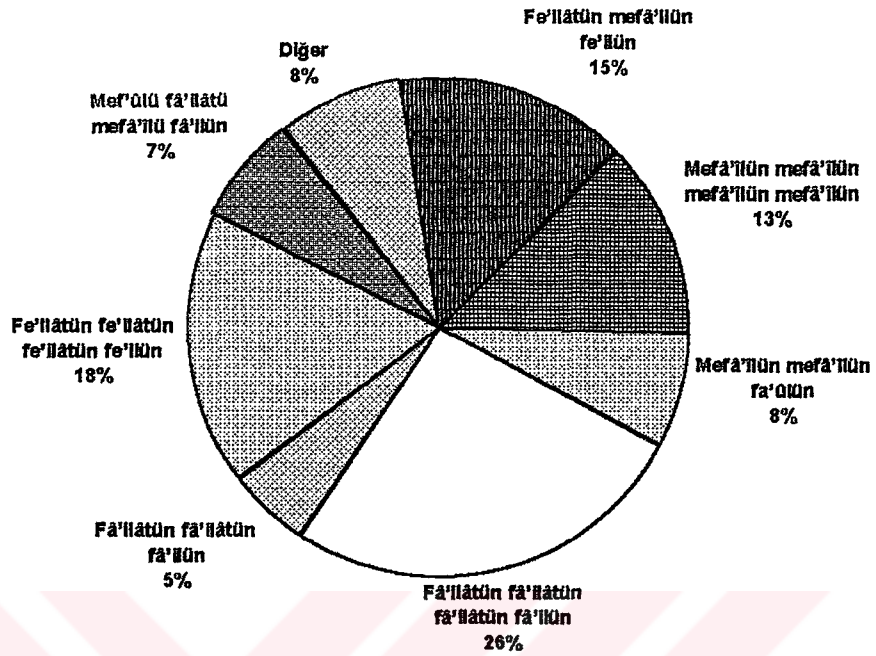
Gazellerdeki toplam beyit sayısı	1277
Diğer <i>şîir</i> lerdeki beyit sayısı	479
Dîvân'daki toplam beyit sayısı	1756

5.1.2 VEZİN VE KAFİYE

5.1.2.1 Vezin

Yefim Dîvânı'nda 14 ayrı vezin kullanılmıştır. *Dîvân*'daki şiirlerin vezin dökümü şu şekildedir:

<i>Vezinler</i>	<i>Gazel</i>	<i>Matla'</i>	<i>Kaside</i>	<i>Ku'a</i>	<i>Mesnevi</i>	<i>Murab- ba'</i>	<i>Terkib-i bend</i>	<i>Tercî-i bend</i>	<i>Toplam</i>
<i>Hezec bahri</i>									
Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	33	2				1	1		37
Mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün	17	1		3	1				22
Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ülün	1								1
Mef'ûlü mefâ'ilün mef'ûlü mefâ'ilün	1								1
<i>Remel bahri</i>									
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	71	5		1					77
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	11			4					15
Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	42	5	1	1		2	1		52
Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	3			4			1		8
<i>Münserih bahri</i>									
Müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün	2								2
<i>Muzâri' bahri</i>									
Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün	17	2						1	20
Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün	5	1		1					7
<i>Müctes bahri</i>									
Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	2								2
<i>Serî' bahri</i>									
Müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün		1			1				2
<i>Cedîd bahri</i>									
Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	16			25	2				43
<i>Toplam şiir sayısı</i>	221	17	1	39	4	3	3	1	289

Grafik 3 Yefim'in şiirlerinin vezin dağılımı

Yefim'in aruz veznini kullanışında çok dikkatli davrandığını söylemek mümkün değildir. Özellikle aruz kusurlarından sayılan imale *Divân*'da çokça görülmektedir. Vasl ve med imale kadar olmasa da yer alır. Zihaf ise en az rastlanan aruz kusurudur. Şair medd'i bir âhenk ögesi olarak kullanır bazı şiirlerinde. *Divân*'daki ilk 30 gazel üzerinde yapılan sayıma göre imale, zihaf, med ve vasla ilgili oranlar ve sayılar aşağıdaki gibidir:

	Sayı	Oran
İmale	503	% 67
Zihaf	11	% 2
Med	98	% 13
Vasl	138	% 18

Şiirlerdeki imale sayısının çokluğu Yefim'in aruzu başarıyla kullanma konusunda yeterli özeni göstermediğini ortaya koymaktadır. Ancak şair kimi şiirlerinde med ve

vasl'ı bilinçli bir biçimde âhenk ögesi olarak kullanmıştır. Şair aşağıdaki şiirde, medlerle âhengi sağlamıştır:

'Âşık-ı bed-*nâm* mest ü zâhid-i hod-*kâm* mest
Bâde-i 'aşk-ı ilâhiyile hâş u 'âm mest

Bezm-i Hak'dan *mest* geldi *mest* gitdi ehl-i 'aşk
Bu ne bezm-i *hâş*dur âgâz mest encâm mest

Sineye bir *mâh* çekmiş leyl-i istiğrâkda
*Mîhr*den rahşende sâgar kaldurup *eyyâm* mest

Hûşyâr-ı *vakt* bi-hûş u ser ü pâ nâ-bedid
Bâde-peymâ ser-hoş ü hengâme-i hengâm mest

Def fütade *nây* dem-beste güsiste târ-ı çeng
*Rûh*te bâde şikeste şişe dürd-âşâm mest

Bülbül-i pür-*gây* bi-hod *serv*ler hayrân ü zâr
Gönçe-i sîr-*âb* teşne bâde-i gül-*fâm* mest

Nazm-ı mu'cizle Yefim itse nola mestânelik
Kalb-i mir'ât-ı şafâda *feyz* mest *ilhâm* mest (G.15)

Bu şiirde koyu italik olarak dizilen hecelerde med bulunmaktadır. 23 adet med bulunan bu şiir medlerin âhenk ögesi olarak kullanıldığının kanıtı sayılmalıdır.

İmalelere en fazla terkipleri bağlamada kullanılan -i harfinde (izafet kesresinde) rastlıyoruz. Bunlar çoğu zaman imaleli kullanılıyor. Örnekler:

Eyâ şah-ı cihân kesmen ümîd-*i* vasiuñ cāndan (G.4/4)

*

Nihâl-*i* serv-*i* âzâdı kad-*i* reftâr-ı cānān bil

'Uyūn-ı nergis-*i* bāğı ser-â-ser çeşm-*i* şehlâ tut (G.18/3)

Bir iki şāh-ı huşk içre nihāl-i tāze vü terdür
Çemende kāmētūñ nahli saf-ı serv-i çemān içre (G.191/2)

Türkçe kelimelerin her hecesinde imaleye rastlanmaktadır:

Şeh-āna eyledūñ emrūñi cārī
Gedālık hūkmīni idelden icrā (G.3/3)

*

Dem-i Ferhād iken sanur bu ‘ālem
Kızardı lāleden küh-sār derdā (G.7/5)

*

Belā kūhı vü gam vādileridür
Fenā yilyile bu baħr-ı mevvāc (G.22/3)

Arapça ve Farsça kelimelerde ise daha az oranda imaleye rastlıyoruz:

İdersen Hazret-i H’āce ‘Ubeydu’llāh’dan istimdād (G.18/6)

*

Cām-ı cür’ a-pāşı çeşm-i hūn-feşānum şandılar (G.47/1)

Zihaflara ise çoğunlukla Arapça ve Farsça kelimelerde rastlıyoruz:

Bir bahre düşdi keşī-i dil yok kenāre hiç (G.23/1)

*

Bi’llāh vücud virme şakın ihtiyāra hiç (G.23/3)

Yetim bunların dışında vezni sağlayabilmek için diğer şairlerin de başvurduğu bazı yolları denemiştir. Bunlardan biri hece düşmeli ulamalardır. Çoğunlukla *ki* bağlacı ile yapılmıştır:

Pāk-rū dil *k’itdi* ol çāh-ı zenehdām melāz (G.35/1)

*

Cehl ile *k’ol* bi-başar cübbe-i monlā görür (G.41/4)

*

‘Asr içre mey gibi *k’anı* ayāğa şaldılar (G.60/3)

*

K’āstānunda Yetimî diyeler hāk-i derüz (G.65/5)

K'ola mādām eblak-ı eyyārma reftār u reviş (G.83/6)

*

Dil çekinüp *k'isteye* ol zülf-i perçemden halās (G.84/4)

*

K'eyledün hink-i çarhı ednā rahş (Mes.2/16)

*

Zāhidün gōñlini *k'alur* cebri (K.26/1)

Toplam 19 mısradaki *ki* bağlacı ile hece düşmesi yapılmıştır. Diğer şekillerde hece düşmesine bir kez rastlanmaktadır:

Düşdi küffār içine dehşet ü heybet şöyle

Reyb Firengi ide şāyed diyü gāret Kapudān (K.1/12)

Dîvân'da ayrıca bazı kelimelerin vezin gereği asıl yapılarının dışında okunma zaruretinin olduğunu görüyoruz:

Halka halka dāğlardan cisme giydürem *zırh* (G.136/2)

Kelimenin aslı zırhtır.

*

Anmamak mı olur ašhāb-ı *Kehif* Kıtmir'in (G.142/5)

Kelimenin aslı Kehf'tir.

*

Yār ne kılsa '*acizdendir* bu ebyāta Yetim (G.143/5)

Kelimenin aslı 'aczdendir' şeklindedir.

*

Çokdur ef'i-i *zehirnak* bu vīrānda şakın (G.156/7)

Kelimenin aslı zehirdir.

*

Düşse sūz-ı *Hüseyn* 'ûda yine (M.2/VII-3)

Kelimenin aslı Hüseyn'dir.

*

Her biri Hazret-i *Hızır* gūyā (Mes.2/6)

Kelimenin aslı Hızır'dır.

Bu *rezim* içre nāgehān bir pīr̄ (Mes.2/50)
Kelimenin ashı rezmdir.

5.1.2.2 Kafiye

Yefīm'in şiirlerinden bazılarında Türkçe kelimelerle kafiye oluşturduğunu görmekteyiz. Ancak bu tercihin bilinçli olup olmadığını bilemiyoruz. Aşağıdaki şiirler Türkçe kafiye kullanımına örnektir:

Kūyuña varur idüm ol iki ağzı *karalar*
Korkarın 'av 'av diyüp dāmen-i 'ırzum *paralar*

Ceng iderdüm ol iki segler ile kūyuñda
Līk araya girtip yine hamiyet *aralar*

Hedef-i 'aşk u maḥabbetden ırılmaz dil ü cān
Tīr-i ta'ne atılup ger ola biñ *yaykaralar*

Düşme engin-i gama furtuna çokdur şavilur
Sākin-i fülk-i rızā ol görünince *karalar*

Mekteb-i gāmda şorarsañ bu Yefīm'ün ḥālin
Rūz u şeb şevkuñ ile meşk-ı maḥabbet *karalar* (G.55)

Bu şiirdeki bütün kafiye kelimeleri Türkçedir. Şairin bu en azından bu şiir için bilinçli bir tutum sergilediğini söyleyebiliriz.

Mecnūn'ı deşte gönderüp *uzğa* şaldılar
Ferhād'ı sürdiler yokuşa *tağa* şaldılar

Ol iki merde şeş-cihetden gelip belā
Sīt ü sadā-yı 'aşkı sola *şağa* şaldılar

Baş üzre çıkdı ḥürmet ile eyledi yirin
'Asr içre mey gibi k'anı *ayğa* şaldılar

Deryā-yı hūn u sīne müşebbek şehān-ı sayd
Māhi-i hançeri çeküp ol aġa şaldılar

Lübb-i sühan Yetim'e sunuldu Hayālī'yi
Kl.şr-ı kelim ile mezesiz lāġa şaldılar (G.60)

Bu şiirde de yine benzer bir durum söz konusudur. *Dīvān*'da yer alan 20, 94, 124 ve 149 numaralı şiirlerde de Türkçe kafiye uygulamasını görmekteyiz.

Aşağıdaki şiir ise itâ için bir örnektir:

H'āce eyler bi-nevāyī sīm ü zer
Pād-şāh eyler gedāyī sīm ü zer

Çul yirine bir nice gāv ü hara
Giydürür kat kat kabāyī sīm ü zer

Hisset ehlinden yañadur dāyimā
Sevmedi ehl-i sehāyī sīm ü zer

Kenz-i la-yefnāya itdük ittikā
Şāhlar itsün gāzā-yı sīm ü zer

Bu Yetim'e itdi dīdāri 'aziz
ġayra 'arz idüp likāyī sīm ü zer (G.46)

Bu şiirde -â harfi kafiyedir. -yī sīm ü zer kısmı ise rediftir. Şiirin 4. beytinde kafiye harfinden sonra gelen ek yükleme durum eki olacakken Yetim burada Farsça kuralı bir tamlama oluşturmuştur.

*

Yetim'in şiirlerindeki rediflerin durumu ise şöyledir: *Dīvān*'da yer alan 212 gazelin 190 tanesi rediflidir. Bu veri, Yetim'in redifi âhengin temel parçalarından biri saydığımızı gösterir ve klâsik şiirimizin redif anlayışıyla da paralellik arz eder. Ancak Ye-

tüm fazla sayıda kelimedenden oluşan redifleri tercih etmemiştir. Gazellerdeki rediflerle ilgili tablo aşağıdadır:

“ek” redifler	36 adet
ek+kelime şeklindekiler	53 adet
ek+2 kelime şeklindekiler	14 adet
ek+3 kelime şeklindekiler	2 adet
tek kelimelik redifler	69 adet
2 kelimelik redifler	14 adet
3 kelimelik redifler	1 adet
4 kelimelik redifler	1 adet
Toplam	190 adet

5.1.3 MAHLAS

Yefim, *Dîvân*'daki şiirlerde Yefim mahlasının yanısıra veznin gerektirdiği, zorladığı bazı durumlarda Yefimî mahlasını da kullanmıştır. Tezkirelere göre Yefim veya Yefimî mahlasını taşıyan üç şair vardır. Biri eseri üzerinde çalışma yaptığımız Yefim'dir.

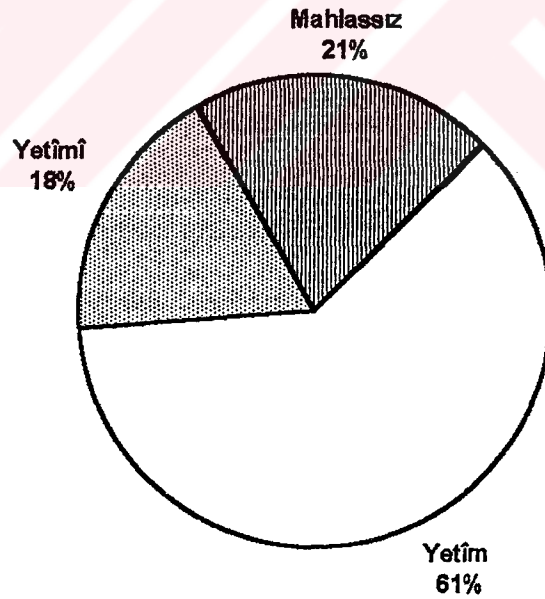
Diğeri (ö.1076/1665-66) Üsküdarlı Yefimî'dir. Bu Yefimî'nin asıl adı Mehmed'dir. Lakabı Hâşimî-zâde'dir. Dîvânının bulunduğu belirtilmektedir⁷².

Mahlası Yefimî olan üçüncü şair Germiyan'da doğmuştur. Seyyid Gazi dergâhı bağlılarından ve derviş yaratılışlı bir kimse olduğu yine tezkirelerin verdiği kısa bilgilerdendir.

⁷² İpekten, Halûk-Mustafa İsen ve diğerleri: *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s.537.

Yetim Dîvânı'ndaki mahlaslarla ilgili genel bilgiler şunlardır.

	Türkçe şiirler	Farsça şiir-ler
<i>Yetim</i> mahlasının kullanıldığı şiir sayısı	175 (3 şiirde çift mahlas kullanılmıştır. Bir şiirde ise bütün beyitlerde mahlas kullanılmıştır.)	2
<i>Yetimî</i> mahlasının kullanıldığı şiir sayısı	43	8
Mahlassız şiir sayısı	60	1
Toplam:	278	11
Toplam şiir sayısı	289	

Grafik 4 *Yetim*'in şiirlerinde mahlas durumu

Kullanıldıkları beyte göre mahlasların durumları şu şekildedir:

Son beyitte veya bendde kullanılan mahlasların sayısı	209 (3 şiirde son beyitteki mahlasla birlikte önceki beyitlerde de mahlas kullanılmıştır.)
Diğer beyitlerde kullanılan mahlas sayısı	19
Toplam	228

5.2 DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ

5.2.1 KONU

5.2.1.1 Genel Konular

Yefim, şiirlerinde değişik konular işlemiştir. Şeyhinin varlığını bilmemize ve kimi şiirlerinde bazı tarikatlere ait ipuçlarını görmemize rağmen, herhangi bir tarikate bağlı olup olmadığını kesin olarak bilmediğimiz Yefim, şiirlerinde daha çok dinî, ahlâkî, hikemî ve didaktik konular üzerinde durmuştur. Bunun yanında aşk konusunu da rindâne söyleyişle işlemiştir.

Yefim, yazdığı şiirlerde belli derecede de olsa faydacılık gözetmiş olmalıdır. Öğütlerle karıştırarak yazdığı şiirleri belli bir tarikat terbiyesini ve bu terbiyenin prensiplerini de yapısında barındırır. Şair, belki de hayatının ilk dönemindeki başıboş yaşayıştan duyduğu pişmanlığı sonraki şiirlerine yansıtmıştır. Diğer insanlara da faydalı olma amacını gütmüştür. Bu yüzden onun pekçok şiirinde bir öğüt havası hemen kendini hissettirir. (Bkz. G.98, G.101, G.104, G.109, G.117, G.133, G.150, G.160, G.166, G.169, G.183, G.188, G.192, G.201...)

Öğüt konulu şiirlerine aşağıdaki şiirleri örnek olarak verebiliriz. İlk şiir, Yefim'in kendi gönlüne öğüt verdiği bir şiirdir:

Göñül gayriyi ko Allāh ile ol
Takarrub bul yüri ol şāh ile ol

Hilāf-ı cins ile zinhār oturma
Eger vāki' ola ikrāh ile ol

Bir iki gūn degūl bu kār-ı pūr-derd
Bu kār ūstine sāl ū māh ile ol

Kemin-gāh-ı tarīkı görme gāfil
Sūlūk u seyre ehl-i rāh ile ol

Cemālī mürşid-i server *Yetimī*
Cenābında dīl-i āgāh ile ol

Ki remz-i 'ilm-i tevḥidī bu yolda
Dimez nā-ehle vū bir cāhile ol (G.117)

*

Cūrānā cehli ref' idüp hevādan ictināb eyle
Yetiş bir pīr-i dānāya kemālāt iktisāb eyle

Safā ruz-ı řūmār āsān olacagın dilerseñ ger
Yūri ahvālūñi bir bir leyālīde hisāb eyle

Bu deřt-i pūr-ḥařar ey dīl degūldür cāy-ı āsāyiř
Bu rāh-ı hevīnāk içre sebūk-pā ol řifāb eyle

Fenā bezmine ey řalīb eger yol varmaş isterseñ
Gözūñ yařın řarāb idüp cigercūgūñ kebāb eyle

Cemālī gibi gel sen de *Yetimī* derd-i 'aşk ile
Yūrekden āh idüp her dem iki gözūñ pūr-āb eyle (G.188)

Şu şiir ise Yefîm'in zahide olan öğütlerini içermektedir:

Tutup tarîk-ı hâsı terk eyle rāh-ı 'āmı
Himmetle pāye eyle ser-halka-i kirāmı

Güm eyleyüp cihātı mahv eyle ba'd u kurbı
Kaldur kara vü ağı def' eyle subh u şāmı

Ketm eyle rāz-ı 'aşkı mühr-i sükūt urup tā
İre sürüş-ı gaybuñ cān gūşma peyāmı

Büy-ı nesim-i vuslat deprenmeyince itmez
Ol serv-i saye-güster cān bāgma hūrāmı

Kālā-yı i'tikādı vir kārvan-ı 'aşka
Tutdı tarîkı düpdüz gāret-ger ü harāmı

Bed-nām-ı 'aşka zāhid bir dem mukārın olma
Var ise ger başuñda sevdā-yı nîk-nāmı

Görmem Cemālî gibi bir reh-nümā Yefîmî
Ger cüst ü cüy idersem Mısr ü 'Irāk'ı Şām'ı (G.201)

Aşk konusu da Yefîm'in ele aldığı konulardandır. Ancak, onun işlediği aşk beşerî aşk olmaktan daha çok, ilâhî yönü bulunan bir aşktır. Şeyhi Cemâl Efendi'ye olan yakınlığını şiirlerinden tespit ettiğimiz Yefîm, kimi şiirlerinde de doğrudan Cemâl Efendi'ye olan bağlılığını ve sevgisini dile getiriyor olmalıdır. Kimi zaman da diğer tarikat büyükleriyle ilgili sevgi ifadelerine rastlamaktayız Yefîm'in şiirlerinde. Yefîm aşk konulu şiirlerinde, geleneksel aşk hikâyelerinin kahramanlarını da sıklıkla anarak, aşk yolunda çekilen sıkıntılar konusunda kendisini onlarla özdeşleştirir. (Aşk konulu kimi şiirler için bkz: G.4, G.13, G.31, G.58, G.79, G.80, G.85, G.103, G.114, G.145, G.146, G.147...)

Aşk konusunun işlendiği şiirlerden birkaçını örnekliyoruz:

Kuyufia varur idüm ol iki ağız karalar
Korkarın 'av 'av diyüp dāmen-i 'ırzum paralar

Ceng iderdüm ol iki segler ile kuyufida
Līk araya girüp yine hamīyyet aralar

Hedef-i 'aşk u mahabbetden ırılmaz dil ü cān
Tir-i ta'ne atilup ger ola biñ yaykaralar

Düşme engin-i gama furtuna çokdur şavilur
Sākin-i fülk-i rızā ol görünince karalar

Mekteb-i gamda şorarsañ bu *Yetim*'ün hālin
Rūz u şeb şevkuñ ile meşk-ı mahabbet karalar (G.55)

Şu şiir, *Yetim*'in aşk konusundan neyi anladığını açıkça ortaya koymaktadır:

İtmesem gül gördüğümce sen gül-i handām farz
Eylemezdüm kendüme bülbül gibi efgānı farz

Āh-ı ateş-bār ile ifşā iderdüm 'āleme
Sırr-ı 'aşkı dōstum ger olmasa kitmām farz

Ruħlaruñ āyāt-ı hañtı pāk tutsun k'oldı çün
Tahr ile mess eylemek mü'minlere Kur'an'ı farz

Yük olur mydum rakibe dōstum kuyufida ben
Olmasa mısrīlere dāyim eşek seyrām farz

Ey Cemālī olmasa her-cāyī eş'ār-ı *Yetim*
Boynına her 'ārifün olmaz idi dīvānı farz (G.85)

Yetim'de ayrıca rindāne şiirler diyebileceğimiz bir grup şiirle de karşılaşırız. Mey, harabat, saki, mey-hane gibi kelimelerin sıklıkla geçtiği bu tarz şiirler, bu kelime-

lerin gerçek anlamlarının ötesinde tasavvufi şekilde algılanmayı gerektirecek şüirlerdir. Yetim, diğer pekçok dîvân şairinin yaptığı gibi bu tip kelimelere daha başka anlamlar ve mesajlar yüklemiştir. Dolayısıyla bu yapıdaki şüirleri de dinî-tasavvufi şüirler kategorisine dahil edebiliriz. (Bkz: G.11, G.15, G.16, G.37, G.54, G.152...). Örnek şüirler aşağıdadır:

Güşe-i Firdevs' dūr ey dil cenāb-ı mey-kede
Sākiler gilmān ü kevserdür şarāb-ı mey-kede

Mey-fürüşüñ ayagı toprağıyuz çün bizden öñ
Ehl-i diller yüz sürüp olmuş türāb-ı mey-kede

Zerre-i nā-çiz idüm bir mihr-i hāver eyledi
Cāndan pertev salınca āf-tāb-ı mey-kede

Na'ralar peydā idüñ her güşeden ey ehl-i şevk
Cüş idüp çün pür-enin oldu rebāb-ı mey-kede

Olmaz idi vā'ızüñ efsānesi māni' *Yetim*
Māh-ı rūze olmasaydı kufl-ı bāb-ı mey-kede (G.174)

*

Be süfi añlayayduñ 'işret-i kūy-ı harābātı
Çeküp ber-duş iderdüñ kisvet-i kūy-ı harābātı

Miyan-beste olup cārū-keşidür pārsā-yı 'aşk
Tehi görmez erenler hudmet-i kūy-ı harābātı

Terāne gerçi rüz-ı maḥşere şıgmaz dinür ammā
Gel e gör nālelerle kesret-i kūy-ı harābātı

Elinde cām-ı Cem her bir gedası Keykübād-ı vakt
Ururlar na'ralarla nevhēt-i kūy-ı harābātı

Yetim eflāke dūd-ı āh-ı āteşnākūfi kaldur

Çeken sensin bu gün çün rāyet-i kūy-ı harābātı (G.194)

Yetim, şiirlerinin bir kısmında ise dünyanın ve hayatın geçiciliği, dünyanın birinci derecede önemli olmayışı, vücudun gerçek varlığa ulaşma yolunda yok edilmesi gerektiği gibi konular üzerinde durmuştur. Yetim'in bu fikirlerini diğer konuların ağırlıklı olduğu şiirlerinde de görmekteyiz.(Bkz: G.5, G.65, G.102, G.110, G.151, G.190...)

Bu konuyla ilgili iki örnek şiir aktarıyoruz:

Ecel eylerken ey 'ākıl emel bünyādına hānde

Olur mı dār-ı dünyāda esās-ı 'ömre pāyende

Niçe şāh u nice bende gelüp gitdi cihāndur bu

Siler bir dest-māl ile dimez ol şāh u bu bende

Niçe ser-keş tūvānāyı zebūn u nā-tūvān idüp

Mezellet gerdine kadrin karīb itdi ser-efkende

Bize Hak nidügi bir bir cihānuñ cünbişi söyler

Gelüp bir yañadan sen de yapışma nāsihā pende

Ma'āş endişesin terk it yūri bi-kayd u bi-bāk ol

Dilerseñ girmege ey dil tarīk-ı ehl-i hursende

'Aceb midür Cemālī' den Yetimī'ye şeref çün kim

Nebātuñ kadrini bulur mukārin çüb ola kanda (G.190)

*

Pirlik irdi övānlık hevesi niceye dek

Nefsüñ uş uşıla bu aldaması niceye dek

Ber-karār olmaduñ ey dil reh-i Hak' da bir dem

Fikr-i bi-hüdeyile bü'l-hevesi niceye dek

Şeb-*revān* şehir-i dili geşt idüben gezmekde
Saña *māni*' ola nefsiñ 'asesi niceye dek

Cān u dil mürği helāk olmada *bi-dāne* vü āb
Dürlü ziverler ile ten kafesi niceye dek

Bahr-ı bezmünde Cemālī düşüp alçağa *Yetim*
Üsti yanında göre *hār* u *hası* niceye dek (G.110)

Yetim'in gazellerinde karşılaştığımız yukarıdaki yapının dışında, kıt'a, mesnevi ve musammatlarında daha değişik bir eda görülür. Kıt'aları hemen tamamen özlü söz söyleme geleneğine uygun olarak oluşturulmuş ve hikmetli sözlerle bezenmiştir. Bunlar arasında, B nüshasında Hezeliyyât şeklinde başlıklandırılmış olan ve *berş* ile *afyon* mübtelalarını eleştirmek için yazılmış olan birkaç kıt'ayı da anmalıyız.

Yetim musammatları arasında yer alan üç terki-i bendden ikisi övgü ağırlıklıdır. Diğer terki-i bend ise bir mersiye'dir. Terci'-i bendinde ise şair yoksulluktan şikayet etmektedir.

Yetim, mesnevilerinden ikisini birer arzihal şeklinde tertiplemiştir. Geçim zorluğu ve yoksulluğun dile getirildiği bu mesnevilerin yanında, Yetim'in kendisini anlattığı üç beyitlik bir mesnevi de bulunmaktadır.

Yetim'in şiirleri arasında hamasî konuların ele alındığı birkaç şiir de bulunmaktadır. Bu şiirler Yetim'in Osmanlı donanmasında görev yaptığı yıllarla ilgili olmalıdır.

5.2.1.2 Denizcilikle İlgili Konular

Divan şiirinde denizcilik terimleriyle yazılmış şiirler üzerine yapılmış en geniş inceleme yazısı A.Tietze'ye aittir.⁷³ Tietze üç ayrı bölüm halinde yayınladığı bu incele-

⁷³ Tietze bu konuyla ilgili olarak üç ayrı makale yayınlamıştır. Bu yazıların künyeleri şu şekildedir:

Tietze, A.: "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili", *Prof.Dr.M.Fuad Köprülü Armağanı*, İstanbul 1953, s.501-522.

Tietze, A.: "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili (Āgehî kasidesi ve tahmisleri)", *Türkiyat Mecmuası*, c.IX, İstanbul 1951, s.113-138.

mesinde denizcilik terimleriyle şiir yazma eğiliminde olan şairleri tespit etmiş⁷⁴ ve bu şiirler üzerine bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Tietze, bu şiirlerde geçen denizcilik terimlerini de açıklamış, kimi tereddütlü noktalarda varsayımlarda bulunmuştur.

Yetim'in şiirlerine⁷⁵ ait olan değerlendirmeler bu makalelerin birincisinde yer almaktadır. Bu yazıda ayrıntılı olarak Kâtibi'den (Seydi Ali Re'is) ve Yetim'den söz edilmektedir. Tietze, Yetim'in *Dîvân*'ında ya da değişik kaynaklarda yer alan, denizcilik terimleriyle yazılmış ya da deniz konusunu işlemiş şiirlerini değerlendirmeye almıştır.

Tietze, ilk olarak Yetim'in aşağıdaki murabbayı ele almıştır:

MURABBA'

Gel deñiz yüzlerini kâfire teng eyleyelüm
 Şayha-i tōp ile dem-beste vü deng eyleyelüm
 Allāh Allāh diyü gül-bāng ile ceng eyleyelüm
 Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm

Ceyş-i İslām ile Sultān Süleymān karadan
 Bahr u ber fethine 'asker yürüdi bir aradan
 Görelüm alnumuza her ne ki yazdı Yaradan
 Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm

Şāh-ı Gāzi'nüñ olupdur çü gaza matlūbı
 Kâfire gönderelüm şâ'ikalarla tōpı
 Şalalum Malta'yile Başkana'ya aşūbı
 Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm

Tietze, A.: "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili (Āgehî kasidesine nazireler)", *60. Doğum Yılı Münasebetiyle Zeki Veli'di Togan'a Armağan*, İstanbul 1950-1955, s.455-466.

⁷⁴ *TŞGDI* 'de 16. yüzyıl divan şairlerinden Nigârî, Kâtibi ve Yetim'in; ikinci yazısında aynı yüzyıl şairlerinden Āgehî'nin ve Āgehî'nin şiirine tahmis yazmış olan Molla Mehemmed ve Za'fi adlı şairlerin; üçüncü yazısında ise Āgehî'nin kasidesine nazire yazan şairlerden olan Derûnî, Yahya Bey, 'Aşkî ve Gubarî'nin denizcilik terimleriyle yazılmış şiirleri üzerinde durulmaktadır.

⁷⁵ Tietze'nin örneklediği şiirleri bizim tespit ettiğimiz son metne uygun olarak yazdık. Tietze'deki şekillerini aynen kullanmadık.

Nehb ü ğāretler ile Pulya'yı vīrān idelüm
 Geçüp andan öte İspanya'yı tālān idelüm
 Ceneviz memleketin hāk ile yek-sān idelüm
 Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm

Allāh Allāh diyü engine tonanmā şalalum
 Portakal memleketin Südde'ye varup alalum
 Feth ü nuşretler olup tabl-ı beşāret çalalum
 Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm

Kāfire ğāret içün toĝrulalı dümenler
 Gemiler forsa yürür tonıdadur yelkenler
 Yilteyüp birbirini cüş ile dir görenler
 Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm

Nūh evin eyleyeli lutf-ı Hüdā meskenümüz
 Rūzgār oldu muvāfık tolıdur yelkenümüz
 Ğāziler bu yola cān ile tutup gerdenümüz
 Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm

Nūh tahtına binüp başumuza şāh olalum
 Hızr-ı himmetle teveccüh idüp āĝāh olalum
 Hıyr-ı dīn Beg gibi Ğāzī Beg'e hem-rāh olalum
 Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm

Şeş-cihāta bu murabba' şalup āvāz-ı bülend
 Atdı nuşretler ile kal'a-i Efrenc'e kemend
 Ey Yetīm ister iseñ olmaĝa bir şāh-levend
 Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (M.5)

“Adeta bir halk şairi kuvvetini gösteren bu dörtilüğe...”⁷⁶ şeklinde ibaresiyle bu şiirin halk şiiri etkisiyle yazılmış olabileceği ihtimalini hatırlatan Tietze, cümlelerin devamında “...aynı savaşçı ruhu ifade eden ve herhalde aynı senelere ait ikinci bir şiiri de ilave edebiliriz.”⁷⁷ diyerek aşağıdaki şiiri vermektedir:

Dümen togrıldup İspanya diyen bi-din ü mel'una
Yine şevk eyleyüp girdük tonanma-yı hümayuna

Yine başdardalar başdan atup baş tōpların güm güm
Salındı sayhalar birle zelāzil rub'-ı meskuna

Tonanmaya delil olup yine fānūs-ı Hayru'd-din
Şu defilü garba 'azm itdük ki şarkı düşdi Ankona

Elinde ceng-cū gāzilerüfi şemşir-i 'uryanı
Kara kâfirleri koydu ser-â-ser kırmızı tona

Yetim emvâc ile her tiğ olup bir mevc-zen deryâ
Selâmet sâhilin Efrenc'e göstermez bu furtuna (G.182)

Tietze, daha sonra Yetim'in meşhur kıt'asından hareketle, deniz hayatının Yetim'e hiç de tatlı gelmediğini belirtmektedir.⁷⁸

Kıt'a şudur:

ŞİKÂYET EZ-DERYÂ

Suyı bardakda dimişler gemiyi kâğıdda

Bizden evvel bu cihân seyirin iden ehl-i vukûf

'Âlem-i berri koyup baħr hevâsında yilen

Bu 'Ali'yise anuñ 'aklına idrâkine yūf (K.7)

⁷⁶ TŞGD1, s.509.

⁷⁷ TŞGD1, s.509.

⁷⁸ TŞGD1, s.510.

Tietze, daha sonra Yetim'in meşhur kıt'ası ile ilgili değerlendirmelerine yer veriyor. Ona göre yukarıdaki kıt'adaki bezginlik Yetim'in yine o seferde yazdığı kasidede de bulunmaktadır.⁷⁹

Tietze, ayrıca, Ğşık Çelebi'nin Yetim'in şiirleri ile ilgili olarak kullandığı eleştirilere⁸⁰ katıldığını da "Bunun ne kadar doğru olduğunu aşağıdaki kasidede görmekteyiz."⁸¹ cümlesiyle belirtmektedir.

Tietze'nin burada bir yanlgısı üzerinde durmamız gerekir. Tietze, tezkirelerde bu şiirle ilgili olarak kullanılan kaside kelimesini, benimsemiş ve incelemesinde bu şiiri kaside olarak değerlendirmiştir. (bkz: Nazım Biçimleri) Halbuki bu şiir *Yetim Divānı*'nda⁸² ve *MŞ*'de⁸³ kıt'a olarak başlıklandırılmıştır. Zaten, şiir ilk beytindeki mısraların birbiriyle kafiyeli olmaması ve muhtevasının da kasidede ele alınan konulardan farklı olması sebebiyle kıt'a nazım şekline yakındır. Bu yüzden bu şiire, incelememizde Kıt'alar başlığı altında yer verdik. Söz konusu şiir şudur:

KİT'A-İ DERYĀ

1. Ger felek fülk ola 'ākıl midür ol
İhtiyār eyleye deryā seferin
2. Bu deñiz bir uyumaz düşmendür
Çip dimez gerçi ki aldum haberin
3. Pocalar orsa varur çeynetmez
Aflayanlar talazun şūr u şerin
4. Pupadur gerçi şakin yaprakdan
Gele nā-geh şavamazsın hatarın

⁷⁹ *TŞGD1*, s.510.

⁸⁰ Ğşık Çelebi'nin Yetim'e dönük eleştirisi şu cümlede bulunmaktadır: "Merhûm tumturâk-ı elfâza vü 'acib ta'birlere vü garîb edâlara şifte idi. Şunlar ki anuñla yidükleri ayrı giderlerdi toñadup aña elfâz tolması dirlerdi." *MŞ*, 27b.

⁸¹ *TŞGD1*, s.511.

⁸² *Şiir Divânı*'da *Kıt'a-i Deryâ* başlığıyla geçmektedir. (K.1)

⁸³ *Şiir Kıt'a Der-evsâf-ı Deryâ* başlığıyla bulunmaktadır. *MŞ*, 128a.

5. Görinürden be görünmez çokdur
Kartaya bak seçesin tā hācerin
6. Puslayı gözlük idindi gözine
Ol ki deryāda didi yol seçerin
7. Seni gird-āba atar bu zulumāt
İyneye al be hidāyet fenerin
8. Kerteriz it tutup akındısını
Göstere tā belāgoz reh-gūzerin
9. Cenderal ile ki Anderya Tora
Şalsa ger Barbaros'a bir nökerin
10. Kaçalar tente fora eyleyürek
Pulye'nüñ hālī koyup kıyların
11. Şöyle çekdür gemiyi forsa idüp
Kala mürg-ābī döküp bāl ü perin
12. Göñlüñi zanca diyü eglemedin
Gözle Hakk'ıñ be kazā vü kaderin
13. Dime kim korsara korsar varmaz
Gözcisüz olma hele saña dirin
14. Gāziler hūra olurken güyegi
Yaşmağında geminüñ gör fikerin
15. Kırbaçın itdi sugurya kömiler
San ele aldı nacaklı teberin

16. Be kamartinde silisreyle bilür
Gemici neftilerinüfi hütnerin
17. Maynayile sağanakdan korkman
Ne kadar esse savursa yeflerin
18. Yeke yiter anabaylıkda gider
Babacuklara tolaşdur yuların
19. Rüzgerin görse muvāfik gemici
Buragur oğlını aşmaz pederin
20. Kırı şalında ehl-i keşti
Şulugından giderür mi nazarın
21. Kõdı ayak karaya Akdeñiz'ün
Öñ gören fayidesinden zararın
22. Hazer eyler koyunından göricek
Nüh evinde diyen ol gerçek erin
23. Didi şudan çıkarurken keçemi
Hey yalan dünyede ton mı şaların
24. Göñlegüm acı defiz çıkarsun
Ger girem bir yimiş iken likerın
25. Āřti Seyyid 'Ali'yile Yetim
Eylemez bezl ide ger sim ü zerin
26. Olmağa sine-i mecrüha yakı
Meger ihsan ide kâfir püserin

27. Meze-i meclis idūn çün çekdi

Bu Yetim et'ime-i mā-hazarın (K.1)

Divan şairi Āgehî (ö.1577)'nin yazmış olduğu meşhur kasidenin⁸⁴ Yetim'in bu şiirine nazire olarak yazılmış olma ihtimali çok fazladır.

Tietze, şu cümlelerinde Yetim'in adını anmakla beraber, gemicilik tabirlerini divan şiirine sokan kişinin Āgehî olduğunu belirtmektedir: "*İnceliğe, zarafete yeltenen XVI. asır Osmanlı divan şiirine, o zamanlar her halde kaba sayılan gemicilerin tabirlerini sokup bir yenilik, adeta bir moda yaratan şair Āgehî'dir. Gerçi ondan 15-20 sene evvel Yetim bir kasidesinde bir çok gemici istilahları kullanmıştı, fakat anlaşılması bir hayli güç olan bu kaside, o devrin edebiyat âleminde kuvvetli bir akis uyardıramamıştı. Āgehî'nin düzgün, zarif mısraları ise, bir çok şairleri tahmisler, nazireler yazmağa teşvik ederek, kısa bir zaman için dahi olsa bir edebiyat cereyanına mebde olmuşlardı.*"⁸⁵

Bu görüşlerin son cümlesine katılmakla birlikte, Āgehî'den yaklaşık yirmi yıl önce ölen ve bu alandaki ilk şiiri yazan Yetim'in gemicilik terimleriyle şiir yazmanın öncüsü kabul edilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Onun şiirinin Āgehî'nin şiirine oranla daha ağır kelime ve ifadelerle dolu olmasının, bu alandaki öncülüğü Āgehî'ye vermemizi gerektirmediğini söylemeliyiz.

Tietze, daha sonra Yetim'in kıt'ası ile ilgili olarak şunları söylemekte ve bu şiirle ilgili olarak bazı zorlukların bulunduğuna dikkat çekmektedir: "*Büyük bir ustalığın vasıflarını taşıyan bu kaside, içinde kullanılan gemici tabirlerinden dolayı hem çok enteresan, hem de anlaşılması gayet güçtür. Bu makale lûgatçesiz olduğu için, bazı tabirlere ait ve lûgatçede çıkacak olan mütalâaları burada kısaca tekrarlamak icabetti. Maamafih, bazı beyitlerin mânası bütün gayretilerime rağmen yine de anlaşılammıştır. Daha iyi bir nüsha ile bu meselelerin çoğu herhalde halledilebilecektir;*

⁸⁴ Bu kasidenin matla'ı şudur:

Çekdürüb fırkatafı bizden irag olduñ sen

Bahr-i fırkatde niçe furtunalar çekdüm ben

TŞGD2, s.114.

⁸⁵ TŞGD2, s.113.

fakat bu güçlüklerin bazısı eski devirlerdeki gemici diline ait malûmatımızın noksanlığından ileri gelmektedir."⁸⁶

Gerçekten de bu şiirin anlaşılabilmesi, o döneme ait gemicilik terimlerinin tam olarak bilinmesiyle mümkün olabilir. Ayrıca elde harekeli bir metnin bulunmaması şiirdeki terimlerin okunuşlarında da bazı güçlüklerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Tietze, şiirde veznin *itina ile tabkik edildiğini* söyledikten sonra, *söz oyunları ve beyitler arasındaki sıkı rabitaların* bulunuşuna değinir.⁸⁷

Bu söz oyunlarına örnek olarak şunları gösterebiliriz:

felek-fülk (1.beyit), anabaylık-babacuklara (18.beyit), kuru salındı-suluk (20.beyit), kara-Akdeñiz (21.beyit).

Şiirde bulunan tespit edebildiğimiz gemicilik terimleri ise şunlardır:

pocalar, orsa varur, çeynetmez, talaz (3.beyit); pupadur, yaprakdan (4.beyit); karta (5.beyit); pusla (6.beyit); iyneye al- (7.beyit); kerteriz it-, akındı, belaguz (8.beyit); tente fora (10.beyit); forsa it- (11.beyit); zanca (12.beyit); korsar, gözci (13.beyit); fiker (14.beyit); kırbaç, sugurya, kömi (15.beyit); kamartin, silisre (16.beyit); mayna, saganak (17.beyit); yeke yit-, anabaylık, babacuk, yular (18.beyit); kuru salındı, suluk (20.beyit); acı deñiz (24.beyit).

Bu şiirde bulunan kelimelerin kimi Dîvân'da harekeli olarak kullanılmıştır. Kelimeler kimi zaman tam harekeli, kimi zaman bir iki harfleri harekeli olarak bulunmaktadır. Harekeli kısımlarını koyu italik harflerle dizdiğimiz bu kelimeler şunlardır:

A nüshasındakiler: *savamazsın, zanca*.

B nüshasındakiler: *felek , fülk, çip, pupadur, iyneye, kemteriz, belaguz*.

Tietze'ye göre Barbaros kelimesinin geçtiği en eski Türkçe belge bu şiirdir.⁸⁸

⁸⁶ TŞGDI, s.513.

⁸⁷ TŞGDI, s.513.

⁸⁸ TŞGDI, s.514.

Tietze daha sonra Yetim'in Sūhte Kıral ismindeki arkadaşı için yazdığı ve bu kıt'anın devamı niteliğinde sayılabilecek olan, ancak kıt'a ile şekil benzerliğinin dışında herhangi bir muhteva benzerliği bulunmayan bir şiir ile Yetim'in bir musammattının son bendini ele alır. Bunlarda gemicilik terimlerinin kullanılmadığını, ancak konuların denizle ilgili kimi olaylara temas ettiğini belirtir.⁸⁹ Musammattan alınan bölüm aşağıdadır:

Çün sefer sevķ ola baħr ü berde
Hızr hem-rāhuñi ola her yirde

Hāfız u nāzıruñi olsun Allāh
Ceng ü aşub olıcak yirlerde

Yağıcak tōp u tüfek çün bārān
Evliyā himmeti olsun perde

Venedik seyfleridür tedbir
Şimdi Andarya diyen ebterde

Eglenilmez k'ola reftāra mecāl
Pāy-der-gil olan ol gūş ħarda

Pād-şāhum var iken şevķ-ı sefer
Yoluña cān virici çāker de

Rūzgārı mı degüldür bilmen
Yöni limana nazar lengerde (M.2/IX-1-7)

Bu şiir, büyük bir ihtimalle Seydî Ali Re'is hakkında söylenmiş olmalıdır. Çünkü şiirin diğer bölümleri buna ait ipuçlarıyla doludur.

⁸⁹ TŞGDI, s.516-517.

Tietze'nin incelemesi Yetim'in *Lüccetü'l-Ahbâr*⁹⁰ isimli kitabından alınmış bir iki beyitle sona erer.

Yetim Divânı'nda denizcilik terimleriyle ilgili olarak yazılmış başka beyit veya şiir bulunmamaktadır. Tietze'nin de değindiği, bizim kaside olarak kabul ettiğimiz Kapudan redifli bir şiirde Yetim, Rodos adasına yapılan bir sefer sırasında tanık olduğu olayları anlatmaktadır.⁹¹ Barbaros Hayreddin Paşa'nın gazalarını anlatan ancak elde bulunmayan *Lüccetü'l-Ahbâr* isimli mesnevinin kaynaklarda yer alan bazı beyitlerinde ise gemicilik terimleri bulunmamakla birlikte, deniz seferlerinde yaşanan bazı olaylara değinilmiştir.

Sonuç olarak şunları söylemek mümkündür: Yetim, 16. yüzyıl gemiciliğinde kullanılan bazı terimleri bir *ku'*asında bilinçli olarak kullanmıştır. Bu şiir, bu yolda yazılan şiirlerin ilkidir. Ancak, anlaşılmasında bazı güçlükler vardır. Yetim, bu şiirinde kullandığı terimleri veya benzerlerini aynı sıklıkla başka herhangi bir şiirinde kullanmamıştır. Bu durum, Yetim'in bu şiirinin bir denemeden öteye geçmediğini göstermektedir. Ancak, aynı yüzyıl içinde farklı şairler tarafından bu alanda yazılan şiirlerin Yetim'in etkisiyle yazıldığı söylememiz mümkün görünmektedir. Sonraki şiirlerin kafiyece Yetim'in şiirine benzemesi bu görüşümüzü desteklemektedir. Yetim, bu şiiriyle -değişik konulardaki müstakil mesneviler sayılmazsa- divan şiirinin konu bakımından farklı bir alanına açılmıştır.

5.2.2 DEYİMLER VE ATASÖZLERİ

Yetim Divânı'nda azımsanmayacak derecede deyim kullanılmıştır. Bunlardan pekçoğu günümüzde de kullanılan deyimlerdir. Şair, kimi zaman bu deyimleri oluşturan kelimelerle edebî sanatlar yapar. Yetim'in eserinde kullandığı ve bizim tespit edebildiğimiz deyimler aşağıya alfabetik sırayla aktarılmıştır:

adı var kendi yok: Yalnızca hayalde olan, gerçekte olmayan. (G.19/3)

ağız biriktirmek: Söz birliği etmek, bir düşünce üzerinde toplanmak.

(M.4/I-4)

⁹⁰ Kitabın adı Tietze'de *Lüccetü'l-Ahyâr* olarak geçmektedir. *MŞ*, 129a'da ve *KA* s.185'te *Lüccetü'l-Ahbâr* şeklinde geçmektedir.

⁹¹ *TŞGDI*, s.517.

ağız kara: Hep kötü haberler veren kişi. (G.55/1)

ağzını poyraza açmak: Elindeki fırsatı kaçırdıktan sonra boş yere bir şeyler elde etmeyi ummak. (M.1/I-3)

alemi dar etmek: Bir yeri yaşanılmaz duruma getirmek. (M.2/IV-4)

alın yazısı: Talih, kader. (M.5/2)

asker yürümek: Ordu sefere çıkmak, yürüyüşe geçmek. (M.5/2)

assısı degmez ziyana: Bir şeyin sağlayacağı yararı, vereceği zarardan az olması. (G.189/4)

aş ermek: Bazı yemekleri yemek için aşırı istek duymak. (M.4/IV-2)

aşk ateşine yanmak: Şiddetli biçimde sevdalanmak, âşık olmak. (G.35/3)

ateş vurmak: Derinden etkilemek. (G.198/3)

ayağı toprağı olmak: Karşıdaki kişinin her söylediğini, her emrini kul gibi yerine getirmek. (G.174/2)

ayak basmak: Bir yere varmak, ulaşmak; girmek, gelmek, uğramak. (G.166/1), (G.180/1)

ayak koymak: bkz. ayak basmak. (G.25/2)

bağrına basmak: Kucaklamak. (M.3/IV-2)

bağrına taş basmak: Sesini çıkarmaksızın her türlü acıya katlanmak. (G.76/6), (G.31/6)

baş ağrısı: Sıkıntı veren, uğraştırıcı. (G.22/6)

baş eğmek: Buyruk altına girmek. (G.68/2)

baş eğmemek: Buyruk altına girmemek. (G.76/1)

baş koymak: Bir amaca varmak için ölümlü göze almak. (Mes.2/47)

başı gavgaya vermemek: Kendini feda etmemek, sıkıntıya gönüllüce girmemek. (M.3/I-1)

bir iki günlük: Geçici, çabuk geçen. (M.3/I-4)

bir yakadan baş çıkarmak: Toplu bir halde, dirlikle yaşamak. (G.168/1)

bir yana etmek: Bertaraf etmek, ortadan kaldırmak. (G.4/3)

birliğe yetmek: Bir ve beraber olmak, birliğe ulaşmak. (G.157/3)

boynunda vebali kalmak: Yapılan bir işin sorumluluğunu bir başka kişiye yüklemek. (G.151/2)

boyun çekmek: Boyun eğmemek. (G.9/3)
 can bağışlamak: Can bağışlamışçasına sevindirmek. (G.195/1)
 can oynamak: Canını feda etmeye hazır olmak. (G.92/2)
 can u dilden: İçtenlikle, çok isteyerek. (G.26/1)
 can vermek: Ölmek. (G.179/4), (G. 77/2), (G.22/2)
 çarınha germek: Haç biçimindeki darağacına çivilemek. (G.153/5)
 dem vurmak: Bir konu üzerinde konuşmak. (M.1/VI-5), (G.89/4)
 dil almak: Esir almak, yakalamak. (K.1/10)
 dil uzatmak: Saygısızca sözlerle bir kimseyi kötölemek. (G.6/5)
 dümen doğrultmak: Geminin gideceği yönü ayarlamak. (G.182/1)
 dürlü yalan: Çeşit çeşit mazeret. (G.189/5)
 el çekmek: Yapılan bir işi artık yapmama durumuna geçmek. (G.105/6),

(G.5/5)

el yummak: El çekmek, vazgeçmek. (G.32/2)
 ezber okumak: Bir metne bakmadan söylemek. (G.204/2)
 forsa yürümek: Gemiyi forsalar aracılığıyla ilerletmek. (M.5/6)
 gönlünü hoş etmek: Sevinçli kılmak, sevindirmek. (M.6/9)
 gönül vermek: Sevmek. (G.178/4)
 gözü doymak: İstediklerini fazlasıyla elde etmek. (M.4/II-3)
 gözün aydın: "Kavuştuğun sevinçli gün kutlu olsun" anlamında bir söz.

(M.6/2)

gözüne dokunmak: Görünmek. (G.172/5)
 gözüne kara toprakça gelmemek: Toprak kadar bile değer taşımamak.

(G.159/4)

gözünü açmak: Gerçeği görmek. (M.2/VII-8)
 gussa yememek: Bir şeyi dert edinmemek. (G.189/3)
 güç gelmek: Bir işin yapılmasında zorluk çekmek. (G.135/5)
 günden güne: Her geçen gün. (G.105/5)
 güreş tutmak: Güreş yapmak. (M.2/VII-5)
 halel vermek: Zarar vermek. (G.95/3)
 hesaba gelmemek: Sayılamayacak kadar çok olmak. (G.23/2)

hesaba saymamak: Dikkate değer bulmamak. (G.148/7)

hır hır dalaşmak: Kavga patırtı çıkarmak. (K.33/2)

hoş geçmek: İyi vakit geçirmek. (G.35/4)

ibret almak: Ders almak, kendine pay çıkarmak. (K.35/1)

icazet vermek: İzin vermek. (K.1/17)

iki gün bir yerde karar etmemek: Bir yerde fazla durmamak, sürekli göçmek. (G.170/6)

iki yüzlülük etmek: Riyakârlık etmek. (G.181/1)

it canlı: Sıkıntıya çok dayanabilen, yorulmak bilmeyen. (G.32/4)

kahpe dünya: Talihe küskünlüğü anlatan bir söz. (G.38/4)

kalbi taş olmak: Acıma duygusu bulunmamak. (M.3/III-5)

kan yutmak: Fazlaca sıkıntı çekmek. (G.2/4)

kana kana içmek: Doya doya içmek. (G.189/2)

kanlara boyamak: Her tarafına kan sürülmek. (G.173/2)

kanlara yunmak: Her tarafını kan içinde bırakmak. (G.207/3)

kara göntüllü: Cahil, bilgisiz. (M.2/III-8)

kara toprağa düşmek: Ölmek. (M.3/III-3)

kara yash: Derin mâtemli. (G.9/1)

kara yazı: Kötü talih, kötü baht. (Mat.4/1)

katraya saymamak: Bir damla kadar olsun değer vermemek. (G.40/1)

kendi çalıp kendi oynamak: Herhangi bir konuda kendi sözü geçmek, başkalarını işe karıştırmamak. (G.8/5)

kendi halinde koymak: Bir kimsenin yaptığı işe karışmamak, onu yalnız bırakmak. (G.126/5)

kendi haline koymak: bkz. kendi halinde koymak (G.205/2)

kendi izinden korunmak: Çok tedirgin veya çok korkak olmak. (G.118/4)

kendini kendine koymak: Kendini tanıma fırsatı vermek. (G.125/1)

kilimi suya salmak: İşi oluruna bırakmak. (G.9/6)

koyup çıkarmak: Zor durumda ve çaresiz bırakmak. (M.4/III-2)

kulağına ermemek: Duymamak. (G.67/4)

- kulak tutmak: Dikkatle dinlemek. (M.6/9), (Mes.2/13), (G.73/2),
(M.2/VII-4)
- kulak çekmek: Dikkatle dinlemek. (G.94/5)
- kuru efsane: Asılsız, gerçek olmayan. (G.5/4)
- maharet göstermek: Yeteneğini sergilemek. (Kas.1/10)
- menzil almak: Gitmek, bir menzile ulaşmaya çalışmak. (G.9/5)
- mesken edinmek: Yerleşmek. (G.48/5)
- meydan almak: Yol katetmek. (G.78/7)
- na'ra salmak: Nâra atmak, bağırarak. (G.12/2)
- Nûh evi: Gemi. (M.5/7), (K.1/22)
- Nûh tahtı: Gemi. (M.5/8)
- oda yanmak: Yanmak, tutuşmak. (G.70/5)
- oltaya tutulmak: Oltaya takılmak, avlanmak. (G.175/2)
- önüne düşmek: Önde yürümek. (G.16/1)
- önünü ardını bilememek: Kendinden geçmiş bir halde olup nesnelere ayırt edememek. (G.137/1)
- pay almak: Bir nesneden kendi hissesine düşen kısmı almak. (G.33/5)
- reva görmek: Uygun görmek. (G.112/5)
- revaç bulmak: Geçerli ve değerli sayılmak. (Mes.2/22)
- saye düşürmek: Gölgelemek, gölge düşürmek. (G.67/3)
- saye salmak: Gölge yapmak. (G.73/6)
- sır açmak: Sırrını başka birine söylemek. (G.152/5)
- suya götürüp susuz getirmek: Bir kişinin bir başkasını aldatma konusunda kurnazlığını anlatır. (G.172/2)
- suya seccade salmak: Utanma ve namusu bırakmak. (G.169/4)
- taflı söz: Güzel ve yumuşak söz. (G.157/6)
- tavşana kaç tazıya tut demek: Davranışları birbirine ters düşen iki tarafın her birini kendi tutumunda yüreklendirmek. (G.61/4)
- ter düşmek: Küsmek, gücenmek. (G.95/6)
- terkin urmak: Terketmek, vazgeçmek. (G.130/2), (G.24/5)
- ümit kesmemek: Ümitli olmaya devam etmek. (G.4/4)

- üns tutmak: Dostluk, arkadaşlık kurmak, ilgilenmek. (G.160/4)
- vaz gelmek: Vazgeçmek. (G.129/2)
- yabana atılmak: Değer verilmemek, hiçe sayılmak. (M.2/I-6)
- yanını beklemek: Yakınında beklemek. (G.144/4)
- yele vermek: Yok etmek, heba etmek. (G.70/1)
- yelken açmak: Gemiyi harekete geçirmek. (G.33/6)
- yere el arkasını koymak: Acz göstermek, pes demek. (G.115/3)
- yerlere çalınmak: Ayak altına alınmak, değerden düşmek. (G.105/5)
- yerlere çalmak: Ayak altına almak. (G.145/2)
- yıkık gönül: İncinmiş gönül. (G.142/2)
- yok yere: Boş yere. (K.3/7)
- yol kesmek: Yol almak. (G.176/2)
- yol varmak: Yol gitmek, yola devam etmek. (G.188/4)
- yolunu bağlamak: Yolunu kesmek. (G.34/2)
- yük olmak: Bir kişi, sıkıntılı bir işi, başka birisine yaptırmak. (G.85/4)
- yüreği yağın eritmek: Korkulacak bir durum meydana gelecek diye kaygı çektirmek. (G.91/2)
- yüz suyu: Şeref, haysiyet. (G.186/4)
- yüzünden iman akmamak: Bir kişide iman belirtisi olmamak. (G.40/6)
- zincir sürmek: (Deli için) zincirini sürtyerek gitmek. (G.36/3)

5.2.3 ARKAİK UNSURLAR

5.2.3.1 Arkaik kelimeler

Yefim Dîvânı'nda sayıları çok fazla olmamakla birlikte arkaik kelimelere de rastlanmaktadır. Bunları da metindeki şekilleriyle alfabetik olarak aşağıya aktarıyoruz:

- aldamak: (G.110/1)
- aşırı: (G.90/1)
- assı: (G.189/4)
- ayaklandırmak: (G.83/3)
- ayrug: (G.98/2)
- bile (birlikte): (G.168/2)

birbirisi: (G.50/2)
 bular: (G.205/1)
 çak: (G.91/3)
 depinmek: (G.90/4)
 dirgirmek: (Mes.2/59)
 diyen (*denilen anlamında*): (G.182/1)
 döşenmek: (G.79/2)
 döşürmek: (G.205/5)
 döymek: (G.68/8), (G.170/5)
 düpdüz: (G.201/5)
 dükenmek: (G.6/3)
 ebsem: (G.202/5)
 emsem: (G.4/2)
 göynük: (G.93/4), (G.47/5)
 gözgi: (K.19/2), (K.18/2)
 gücçeklik: (M.3/VII-3)
 ırmak: (G.55/3), (G.64/3)
 iltmek: (G.150/5), (G.172/2), (G.183/3)
 ifen: (G.122/6)
 iñende: (G.204/4)
 iñildemek: (G.14/1)
 irgürmek: (G.137/1), (G.139/5), (G.49/3)
 ivmek: (G.162/2), (G.116/7)
 karañuluk: (M.6/4)
 katı: (G.20/4), (K.22/1)
 kayı: (K.16/1)
 kendüzi: (G.114/4), (G.183/4)
 kezin: (M.3/VII-2)
 korsarlık: (K.28/2)
 köyinmek: (G.153/4)
 kükermek: (G.163/4)

nite: (G.203/3)
 ögdül: (G.78/7), (G.9/5)
 ohşamak: (M.3/VI-2)
 ofmak: (G.119/4)
 özendürmek: (G.92/3)
 salındurmak: (G.54/4)
 savılmak: (G.55/4)
 segirdüm: (G.33/5)
 sığınca: (Mes.2/59)
 sımak: (G.124/5), (G.87/4), (G.108/2)
 söyündürmek: (G.206/4)
 süsmek: (G.156/5)
 suvarmak: (G.199/3)
 toyımlık: (G.33/5)
 turmak: (G.128/3), (G.179/3)
 uc: (G.91/3)
 utlu: (G.20/3)
 uyhu: (G.7/3), (G.52/8)
 ünlemek: (G.57/4)
 varılmak: (G.16/2)
 yanadan: (G.190/4), (M.4/I-2)
 yarag: (G.94/4), (G.78/7)
 yasadnamak: (G.79/1-5)
 yasmak: (G.33/7)
 yaykara: (G.55/3), (G.68/8)
 yelmek: (G.173/4)
 yeltendürmek: (G.33/4)
 yeltenmek: (G.210/2)
 yeltemek: (M.5/6)
 yiylemek: (K.2/4)
 yügrüşmek: (M.4/I-5)

5.2.3.2 Arkaik ekler

Yefim'in şiirlerinde tespit edebildiğimiz arkaik ekler aşağıya çıkarılmıştır:

-cugaz: başlayucugaz (M.3/VI-5)

-dugınca / -düğince: arturdugınca (G.48/3); geldüğince (G.96/7); yağdurduğınca (G.196/3); okunduğınca (G.198/1)

-dügi: nidügi (G.190/4)

-dügin: kimdügin (G.41/4), (G.44/6); meclisendügin (G.81/7); nidügin (G.183/1), (G.198/4), (G.200/3)

-dukda / -dükde: vardukda (Kas.1/10); itdükde (Kas.1/16); virdükde (Kas.1/17)

-durur: sihrdurur (G.30/5); olmuşdurur (G.70/4); kapundurur (Mes.3/2), tapundurur (Mes.3/2)

-elden / -aldan: idelden (G.3/3); taralaldan (G.9/6); eyleyelden (G.47/4), (M.1/V-2); geçelden (G.54/3); unlaldan (G.80/3); diyelden (G.103/5); olaldan (G.112/4); giydürelde (G.113/1); bulaldan (G.114/4); benzedelden (G.193/3); salaldan (M.1/2)

-evüz: istenevüz (G.13/3); ölevüz (G.137/3); gezevüz (Kas.1/24)

-eyin: ideyin (G.30/6)

-gil / -gü: olmagıl (G.20/2); bilgil (G.29/3); yimegil (G.111/5); eylegil (G.196/1); (K.16/2)

-ısar: uçısar (M.2/VIII-5); bulmayısardur (M.3/V-4)

-i-mez: egleyimez (G.26/5); egleyimezler (G.72/3); bilimedüm (G.138/5); olbilseydün (G.183/3); bilimedük (M.3/IV-2); gülimez (K.21/2)

-icek: göricek (G.8/4), (G.193/2); olmayıcak (G.157/7); olıcak (M.2/IX-2); yağıcak (M.2/IX-3); görmeyicek (Kas.1/5); göstericek (Kas.1/10)

-magın / -megin: olmagın (G.33/7), (Mes.2/11); üşmegin (G.128/5)

-maz / -mez: ayrılmazam (G.6/4); dimezüz (G.21/1)

-medin / -madın: itmedin (G.29/4), (G.83/5); ölmedin (G.98/5), (G.104/4); olmadın (G.161/4); koymadın (G.176/1)

-meklik: gelmekligedür (M.3/IV-4)

-n (tekil 1. şahıs eki): kesmen (G.4/4), itmen (G.6/4); afileman (G.11/4); itmen (G.31/1); olmazın (G.32/1); viremezsin (G.42/1); dirin (G.56/3); ölürsün (G.76/5); eylemezsin (G.76/5); idemen (G.137/1); koyman (G.148/6); sayman (G.148/7); bilmen (G.210/5)

-n (tekil 1. şahıs iyelik eki): ehliyün (G.42/4), hasteyün (G.71/3)

-ñüz: dimeñüz (G.77/1); diñ (G.154/4), (G.154/7); dinleñüz (G.205/4)

-n-siz: emrinsiz: (G.78/1)

-uban / -üben: oluban (G.98/3); idüben (G.110/3); yazuban (G.181/3); yumuban (G.8/2)

-up: olupdur (G.7/2), (G.34/4), (G.71/1), (G.98/4), (G.105/1-7), (G.122/2), (G.155/4), (M.5/3), (M.4/V-3); idüpdür (G.155/3); sunlupdur (G.165/3); açupdur (G.204/1)

-urak / -ürek: oynayurak (G.30/3), eyleyürek (M.2/VII-7)

-üñ-süz: yüzüñsüz (G.9/1)

5.2.4 TAMLAMALAR

Yetim, daha çok ikili izafet terkipleri kullanmıştır. Daha fazla sayıda kelimedenden meydana gelen izafet terkiplerinin sayısı yok denecek kadar azdır. Hatta öyle ki hiçbir izafet terkibi kullanmadan yazdığı şiiri bile vardır:

Halka zülfün̄ oldu kaygu a yigit
Zulm elin uzatdı gisū a yigit

‘Āşıkı gördükçe olursın gazūb
Olmagıl gel böyle bed-hū a yigit

Hançeründen mā didükçe olmaduk
Bir içim şuyūndan uflu a yigit

İtlerünle hem-sifāl olmak diler
Seg rakībün katı ulu a yigit

Pirlikde oldu dīvāneñ *Yetim*
Eyledün ol piri uslu a yigit (G.20)

Bu şiirde izafet terkibi olmadığı gibi bed-hû ve hem-sifāl kelimelerini hesaba katmazsak neredeyse başka herhangi bir tamlama da yoktur. Bunun dışında tek izafet terkibi bulunan şiirler de vardır. Eserdeki (G.26), (G.108), (G.113), (G.128) ve (G.189) numaralı şiirler bunlardandır.

5.2.5 CÜMLE YAPISI

Yetim Dīvanı'nda kullanılan cümleler Türkçenin cümle yapısına tıpatıp uymaktan çok uzaktır. Farsça bağlaç olan *ki*, Arapça bağlaç olan *u*, *ü*, *vü* cümlelerin arasına sıkça serpiştirilmiştir. Bu durum cümlelerin akıcılığını ve doğallığını bozma yolunu açmaktan başka bir sonuç doğurmamıştır. Bu bağlaçların kullanım sayıları şöyledir:

ki bağlacı: 135 (20 tanesi mısra başında olmak üzere)
u bağlacı: 213
ü bağlacı: 301
vü bağlacı: 72

Bunların yanında Türkçe bağlaçların kullanım sayıları daha az kalmaktadır. Yukarıda verilen bağlaçların kullanılan bütün kelimeler içindeki oranı % 2,7'dir.

*

Yetim'in şiirlerinde tercih edilen fiil cümlelerinin yanında hiç azımsanmayacak derecede isim cümlesine de yer verilmiştir. Hatta şair, bazı şiirlerinde anlamı pekiştirmek amacıyla bilinçli olarak isim cümlelerini tercih etmiş izlenimini vermektedir. Örnek:

'Aşıkam ben mübtelā itmeñ hayātumdan ümid
Garka-i gird-āb-ı 'aşkam yok necātumdan ümid

Ol kerem deryāsına varup mülāki olmadur
Dideden akıtduğum Nıl ü Furāt'umdan ümid

Yār-i nāzık-tab'ı āgāh itmedür ahvālūme
Nazm-ı dūr-bārumdaki remz ü nikātumdan ümīd

Ol büt-i Rūmī'yi yazmakdur haḫāyī kāgıda
Vāsiti aklām ile çini devātumdan ümīd

Rūm'dan derviṣini bir cezbeyile celbdür
Şeyh-i hāk-i Pārs ü pīr-i Herāt'umdan ümīd

Bağruma taşlar başup didār için bir secdedür
Zāhidā cennet degül savm u şalātumdan ümīd

Dür-i lutfından meger gūş eyleye nazmum *Yefim*
İtmez ben bu müzahref türrehātumdan ümīd (G.31)

Şair, mısralarda mülâkî olmadur, āgāh itmedür, yazmakdur, celbdür, secdedür kelimelerini kullanmak suretiyle isim cümleleri meydana getirmiştir.

*

Bazı cümlelerde Türkçe cümlenin öğelerinden nesne'ye ilişkin bazı değişiklikler göze çarpmaktadır. Geçişli olan bir fiili geçişsiz duruma, geçişsiz olan bir fiili de geçişli duruma getirmek gibi. Geçişsiz yapmaya örnek:

Giydürelden bana bu kalb-i mücellā kepenek
Baḫā taklīd idūben giydi mūrāyā kepenek (G.113/1)

Geçişli yapmaya örnekler:

Bir adım rāh-ı Cemālī'yi Yefimî varamaz
Tutmayan cān u gönülden reh-i fakr u fāka (G.183/6)

*

Tutmayan tavr-ı Cemālī'yi Yefimî *varmadı*
Bu cihān-ı köhnede ehl-i fenā etvārını (G.199/7)

*

Yetim şiirlerinde *be* kelimesini çokça kullanmıştır. Yetim, *Dîvân*'ında tam 23 kere bu kelimeyi kullanmıştır. Bu kelimenin kullanılışı, kullanıldığı beyitlerdeki anlatıma içtenlik katmaktadır. *Be* kelimesi bu beyitlerde bir seslenme edatı olarak kullanılmıştır. Kelimenin Rumeli Türk şivelerinde çokça kullanıldığını belirterek, İstanbullu olan Yetim'in atalarının Rumeli'den İstanbul'a gelmiş olma ihtimalini de hatırlatalım. Bu kelimenin kullanılışıyla ilgili örneklerin tamamını aktarıyoruz:

Ġll ü gışdan *be* müberrā olgör
Be bulanma yūri deryā olgör (M.2/V-8)

*

Be düşüñdür gözün aç ğafleti ko
 H̄'ābda beglige beñzer hep bu (M.2/VII-8)

*

Tecellī nūrına 'āşık bu gün müstağrak olmışdur
 Seni dīdār-ı Hak'dan kor *be* zāhid va'de-i ferdā (G.4/5)

*

Raks ider kendü terānına *Yetim* ol deflü
 Dir görenler *be* bu kendü çalar oynar cānā (G.8/5)

*

Tab'a bu sūz u güdāz ile nezāket *be Yetim*
 H̄üsrev'üñ nazmıyile şi'r-i Hasen'dür bā'is (G.21/5)

*

Zerd olan berg-i hazān üzre kızılık *be Yetim*
 Eşk-i hūn-ābeyile çihrede tahrirümdür (G.42/5)

*

Ġtdüm iklim-i 'aşka dek *be Yetim*
 Şanma bu kār ki turağumdur (G.45/5)

*

Merd-i rehsin girü itdünse eger kevneyni
Be bilürsin iki 'ālem saña seng-i rehdür (G.59/3)

Be şūfi hān-kāhuñdan çıkup mey-hāneye gelseñ
Tavāf-ı mey-kede hakkı iderdüñ bi-riyā cünbiş (G.81/3)

*

Çeküp bir bir çıkardı arkasından cāme-i fahrı
Yetim'i kara çullarda *be* 'uryān eyleyen fāli' (G.93/7)

*

Şol gıdayı ki saña şundı Cemālī *be Yetim*
Rūh-ı Kudsi olamaz bir megesi ol h'önüñ (G.109/5)

*

Şi'rümüz virmemege büy-ı taşannu' *be Yetim*
Şan'at u 'ilm ü kemalāt ile fenden geçdüm (G.131/6)

*

Kat'-ı 'alāka eylemedür güç gelen baña
Terk-i tarik-ı gamda *be* āsān olan başum (G.135/5)

*

Hayāt şuyına talıp ko ölsün İskender
Göñülde bul yūri Hızr'uñ *be* Āb-ı Hayvān'ın (G.144/6)

*

Piş-keş-i cān iledür küyüfla vardukça *Yetim*
Dimedüñ rahm ile bir kez *be* ne zahmetdür bu (G.162/5)

*

Gerçi çokdur *be* göñül gussa vü gam dünyāda
Derd-i nā-cins gibi yokdur elem dünyāda (G.165/1)

*

Be şūfi anlayayduñ 'işret-i küy-ı harābātı
Çeküp ber-düş iderdüñ kisvet-i küy-ı harābātı (G.194/1)

*

Nutk-ı 'İsi gibi bi-hakkın dili
Cān bağışlar sözüñ *be* Seyyid 'Alī (G.195/1)

*

Ey 'Alī-siret eyledüñ Kanber
Bu *Yetim*-i kalenderi *be* 'Alī (G.195/5)

Görinürden *be* görünmez çokdur

Ḳartaya bak seçesin tā hacerin (K.1/5)

*

Seni gird-āba atar bu zulumāt

İyneye al *be* hidāyet fenerin (K.1/7)

*

Gönlüñi zanca diyü eglemedin

Gözle Ḥakk' uñ *be* kazā vü kaderin (K.1/12)

*

Be kamartinde silisreyle bilür

Gemici neftilerintüñi hünerin (K.1/16)

5.2.6 İMLĀ ÖZELLİKLERİ

Yefim Divanı'nda 16. yüzyıla ait olan imlā özellikleri görülmekle birlikte ilgi çekici sayılabilecek bazı yazılışlar da söz konusudur. Bu farklı yazılışları aşağıdaki şekillerde görmekteyiz. Parantez içindeki A harfi İstanbul nüshasını, B harfi Erzurum nüshasını belirtmektedir.

Türkçe eklerdeki kaf ve gayn harflerinin kef harfi ile yazılması

Kaf ve gayn harfinin yerine, bazı kelimelerde kef harfinin kullanıldığını görmekteyiz. Müstensih hatası diyemeyeceğimiz oranda fazla olan bu uygulamayı örnekliyoruz.

tağıtdukça:	طغندكجه	(G.7/4-A, B)
pışvāhk:	پیشوالك	(G.16/1-A, B)
reh-nümāhk:	رهنمالك	(G.16/1-A, B)
gedālkh:	كدالك	(G.16/2-A, B)
mübtelāhk:	مبتلاك	(G.16/4-A, B)
çıkmaq ile:	چيقكله	(G.90/1-B)
yanmağı:	يانغكی	(G.92/5-B)
olduğı:	اولدكی	(G.111/2-B)
varmaq için:	وارمكجون	(G.133/7-A)
şanmağıl:	شانمكل	(G.136/6-A, B)
olduğuma:	اولدوكومه	(G.146/3-B)

almak için:	الملكيجون	(G.165/2-B)
olacağı:	اولاجان	(G.188/2-B)
karafülük:	قراکولک	(M.6/4-A, B)
yagdurdugınca:	يغدر دکنجه	(G.196/3-A, B)
okundugınca:	اؤفندکنجه	(G.198/1-A, B)

Sonu he harfi ile biten kelimelerdeki he harfinin kendisinden sonra ek gelmesi durumunda yazılmaması

En çok karşılaşılan imlâ farklılıklarından biridir. *Dîvân*'ın her iki nüshasında da bununla ilgili örneklere rastlanmaktadır. Örnekler aşağıdadır:

dîvânefi:	د بوانلر	(G.20/5-A, B)
çeşme-sâr:	چشمسار	(G.40/7-A, B)
dîdeye:	دیدییه	(G.73/3-B)
beyâbânındaki:	بیابانندکی	(G.73/3-B)
bâdeye:	بادیه	(G.73/5-A, B)
pervâneye:	پروانیه	(G.92/2-B)
çihresi:	چهرسی	(G.95/2-B)
başındaki:	باشندکی	(G.97/2-B)
mertebeñden:	مرتبهñدن	(G.116/2-A, B)
boynında:	بو بئند	(G.151/2-B)
nevâleñden:	نوالهñدن	(G.173/5-A, B)
na'ralarla:	نعرلرله	(G.194/4-B)

Sonu he harfi ile biten kelimelerde akkuzatif ekinin he'nin üzerinde hemze ile gösterilmesi

Dîvân'ın her iki nüshasında da bununla ilgili örnekler bulunmaktadır:

ğonçeyi:	غنجیه	(G.26/5-A)
cümleyi:	جمله	(G.41/3-A, B)
mey-kedeyi:	میکده	(G.42/1-A, B)
âvâreyi:	آواره	(G.65/3-A, B)
âvâzeyi:	آوازه	(G.73/1-A, B)
pervâneyi:	پروانه	(G.92/3-A, B)
nükteyi:	نکته	(G.124/1-A, B)

āşüfteyi:	آشفتة	(G.129/1-A)
kimseyi:	كسء	(G.155/2-A, B)
hāreyi:	خارة	(G.158/2-A, B)
tāzeyi:	نازة	(G.165/3-A, B)
dideyi:	ديدة	(G.192/1, 2, 3, 5-B)

Terkip -i'lerinin ye harfi ile belirtilmesi

Örnekler:

seg-i:	سكى	(G.6/2-A)
büt-i:	بتى	(G.31/4-A)
ahvāl-i:	احوالى	(G.125/7-A)
terk-i:	تركى	(G.135/5-B)

Sonu ye harfi ile biten kelimelerde izafet terkiibini belirtmek için hemze'nin kullanılmayışı

Örnekler:

vādī-i:	وادی	(G.59/5-B, G.61/2-B, G.127/7-A, B, G.145/3-A, B)
tūtī-i:	طوطى	(G.71/6-B, G.132/4-B)

Pe harfi ile yazılması gereken kelimelerin be harfi ile yazılması

Bu durum B nüshasında karşımıza çıkmaktadır. Örnekler:

pīrlık:	بیرلك	(G.110/1-B)
pīr:	بیر	(G.111/5-B, G.111/6-B)

5.2.7 EDEBİ SANATLAR

Yefim, *Dīvân*'ında dīvân şiiri estetik anlayışına bağlı kalarak mevcut edebî sanatların önemli bir kısmını kullanmıştır. Ancak bu edebî sanatların hepsine aynı önemi verdiğini söylemek güçtür. Bazı sanatları (iştikak, leff ü neşr, tenâsüp, tezat) çokça uygulayan Yefim bazı edebî sanatlara daha az yer vermiştir. Şair, ayrıca kullandığı deyimlerdeki kelimelerin gerçek anlamları ile mısra ya da beyitteki diğer kelimeler arasında değişik ilgiler kurarak da edebî sanatları uygulamaya çalışmıştır. *Yefim Dīvânı*'nda rastladığımız edebî sanatları ve bazı örneklerini aşağıda alfabetik sırayla veriyoruz.

5.2.7.1 'Aks

Bir mısramın anlamlı iki bölümünün diğer mısrada yer değiştirilmek suretiyle söylenmesidir.

Delidür terk-i 'âdet eylemeyen
'Âdeti terk idenler uşludur (G.52/9)

5.2.7.2 Alliterasyon

Aynı ünsüzlerin bir mısra ve beyit içerisinde fazlaca kullanılması demektir. Yetim'de özellikle l, s, ş, y sesleriyle oluşturulmuş aliterasyon örneklerine rastlanmaktadır.

L (a, e ünlüleriyle) sesiyle yapılmış aliterasyona örnekler:

Nazar it hālūme cānā hayāl-i hāl ile lebden
Gehi sevdāyile memlū gehi topdolı kandur dil (G.122/4)

*

Hālīş ü muhliş olup seyr ü sülūkda Yetim
Zāhid-i reh-zen gibi sālūs u me c'ūl olmadum (G.134/5)

*

S sesiyle (i, a ünlüleriyle) yapılmış aliterasyona örnekler:

Saña şaff-ı sifāl olsun dir iseñ rütbet-i a'lā
Yirūñ şaff-ı sifāl-i nās idüp kendūñi ednā tut (G.18/5)

*

Saña sen āşinā olmak hevāsı var ise sende
Yüri bī-hiş ü bī-kes ol bu yār u āşinādan geç (G.25/3)

Ş sesleriyle (a, e, i ünlüleriyle) yapılmış aliterasyona örnek:

Şeb-revān şehr-i dili geşt idüben girmekde
Saña māni' ola nefsūñ 'asesi niceye dek (G.110/3)

Y sesleriyle (a, e ünlüleriyle) yapılmış aliterasyona örnek:

Āteş-i 'aşk ile yandum yetiş ey yārān-ı eşk
Tağilup bād-ı şabādan yile varmadın külm (G.137/2)

Y sesiyle (a, e, i ünlüleriyle) oluşturulmuş aliterasyona örnek:

Yüregi yağını eridüp baña hākini
Yanup döker yaşını yemîn ü yesār şem‘ (G.91/2)

5.2.7.3 Cinās

5.2.7.3.1 Cinas-ı tām

Söylenişleri yazılışları aynı, anlamları farklı iki kelimeyle yapılan cinastır.⁹²

Mālik-i dīnārı sevme ey Yetim
Būy-ı fakr al *Mālik-i Dīnār’ı* sev (G.160/5)

(Bu beyitte ilk mısradaki mâlik-i dīnār *para sahibi, zengin* anlamlarına geldiği halde; ikinci mısradaki Mālik-i Dīnār ise *kendi emeğiyle geçinmenin simgesi hâline gelmiş âlim ve zâhit bir kişinin* adıdır.)

*

Der-i Mevlâ’sını koşu *bende*
Tutsalar girer âhenin *bende* (Mes.2/60)

(Bu beyitte ilk mısradaki kelime kul anlamındadır. İkinci mısradaki bend’e kelimesi ise bend kelimesinin -e durum eki almış şeklidir.)

5.2.7.3.2 Cinās-ı muharref

Arap harfleriyle yazılışları aynı ancak harekelenişi farklı olan kelimelerle yapılır.⁹³

Ger *felek fülk* ola ‘ākil midür ol
İhtiyār eyleye deryā seferin (K.1/1)

(Beyitteki felek ve fülk kelimeleri eski harflere göre aynı şekilde yazılır, ancak farklı harekelenir. Felek: , fülk:)

*

Sırrı ‘ayān eylemedi *ser* virüp *Yetim*
Esrār-ı ‘aşk-ı yār ile hayrān olan başum (G.135/7)

⁹² Dilçin, Cem: *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983, s.467.

⁹³ *Dilçin*, s.473.

(Sırr ve ser kelimelerinin yazılışı da Arap harflerine göre aynıdır. Ancak hareketlenişleri farklıdır. Ser: Sırr:) Beyitte ayrıca esrâr-sırr kelimeleri arasında iştikak, esrâr-hayrân kelimeleri arasında tenâsüp sanatları bulunmaktadır.

5.2.7.3.3 Cinas-ı nâkıs

Cinaslı kelimelerden birinde fazla bir harf bulunan cinastır.⁹⁴ Çeşitleri vardır. Eserde rastlayabildiğimiz çeşitleri aşağıdadır.

5.2.7.3.3.1 Cinas-ı müzeyyel

Cinaslı kelimelerden birinin sonunda fazla harf bulunan cinastır.⁹⁵

Yah-dân itdi 'âlemi idüp *şitâ şitâb* (M.4/I-1)

*

Mansıbın mansaba vü cāhını çāh añlayalum (M.3/I-3)

(Bu mısralarda geçen kelimelerin Arap harfleriyle yazılışı şöyledir:

(Şitâ: Şitâb:
Mansıb: Mansaba:)

5.2.7.3.3.2 Cinas-ı müşevveş

Cinaslı kelimelerden birinin ortasında fazla bir harf bulunan cinastır.⁹⁶

İşigünde olan sifâl ü sege

Cām-ı giti-nümā vü *Cem* diyeler (G.51/3)

(Eski harflerle cām: Cem: şeklinde yazılırlar.)

5.2.7.3.4 Cinâs-ı lâhık

Cinaslı kelimelerde bir harfi değişik olan cinastır.⁹⁷

Değişik harfi başta olan cinasa örnek:

Kim ki vâdi-i hakikatde *mecāza* meyl ider

Aña beñzer Ka'be'ye varur *Hicāz*'a meyl ider (G.48/1)

⁹⁴ *Dilçin*, s.473.

⁹⁵ *Dilçin*, s.474.

⁹⁶ *Dilçin*, s.473.

⁹⁷ *Dilçin*, s.475.

(mecâz: حجاز , Hicâz: حجاز)

*

Merd isen *ferd* ol mukayyed olma itlâk isteyüp

Kâhbe dünyânun nikâhı vü talâkı suhredür (G.38/4)

(merd: مرد , ferd: فرد)

*

Hevâ-yı *câh* idüp *çâha* düşerler cehl ile ancak

Ne bâtil anlaşışdur bu ki *câhı çâhı* bilmezler (G.44/3)

(câh: جاه , çâh: جاه)

*

Dûr olsun *nûrdan* çeşm-i cihân-bîni anuñ (G.143/3)

(dûr: دور , nûr: نور)

Değişik harfi ortada olan cinasa örnekler:

'Aşk etvârını *takrîr* idemez kaldı *Yefim*

Bârî *tahrîre* gelen defter ü divândan işit (G.17/7)

(takrîr: تکریر , tahrîr: تحریر)

*

Kırba vücudı lâgar idüp çek riyâzeti

Menzil-geh olmadın saña pür-*mûr* u *mâr* ev (G.161/4)

(mûr: مور , mâr: مار)

*

Pād-şâh-ı *Rûm*'a *râm* olsun semend-i 'izz ü nâz

K'ola mādâm eblağ-ı eyyâma refîâr u revîş (G.83/6)

(Rûm: روم , râm: رام)

5.2.7.3.5 Cinâs-ı mükerrer

Cinâşlı kelimelerden birinin, ötekinin son hecesiyle ses ve yazılış bakımından aynı olan cinâstr.⁹⁸

⁹⁸ Dilçin, s.477.

Olmasa *yâr* ile *ag̃yâr* olmaz
Şa'irün hüsn ü edāsı çokça (M.2/V-6)

*

Münkalibdür cihān-ı bükalemün
İnbisāti *gam* ile *mıldgam*dur (K.22/2)

5.2.7.4 *Hüsn-i tahallus*

“Mahlasın, aynı zamanda hem sözünü hem de anlamını murad etmeye”⁹⁹ denir. Aşağıdaki beyitlerde Yefim kelimesinde bu durum söz konusudur.

Ey pîr-i çarh kaldı taş altında elleri
Raḥm eyle bu *Yefim'ün* elin al atalık it (G.16/5)

*

Bir *Yefim'em* sine-i pür-süz u âteşnâkde
Her siyeh dāğı benüm göynüklü nānum şandılar (G.47/5)

5.2.7.5 *Hüsn-i ta'îl*

“Herhangi bir gerçek olayın meydana gelmesini, hayalî ve güzel bir nedene bağlamaktır.”¹⁰⁰

Ḳarañu olmaz idi rüy-ı sefid illā kim
Egline mâtem içün şaldı siyeh şālını şeb (M.3/II-3)

(Buradaki gerçek olay havanın kararmasıdır. Ancak bu doğal durum, ölen kişi için gecenin yas tuttuğu ve üzerine siyah bir elbise giydiği şeklinde güzel bir sebebe dayandırılmıştır.)

*

Gitmedi velvele vü şit ü şadāsı dehrün
Tağları inledele nāle-i Ferhād gönül (G.119/3)

⁹⁹ *Dilçin*, s.108.

¹⁰⁰ *Dilçin*, s.443.

(Bu beyitte yankı olayına işaret vardır. Doğal bir olay olan yankı, Ferhat'ın dağlardaki iniltilerinin devamı olmak gibi bir başka sebebe bağlanıyor.)

*

Mihr şanmañ görinen bir tōp idüpdür başumı
Şarkdan garba çalar çevgān-ı çarh-ı bi-amān (G.155/3)

*

Eşk-i bülbüldür çemende her seher rizān olan
Gülşen içre bāg-bān bilmen ne şanur şebnemi (G.210/5)

*

Bārān u ra'd şanmañuz ahvālūmi görüp
Zārilik ile girye ider her zamān ebr (M.4/III-4)

5.2.7.6 İ'ade

Bir dizenin son kelimesinin sonraki dizenin başında veya bir beytin son kelimesinin sonraki beytin başında kullanılmasıdır. Daha çok bir şiirin tamamında yapılır.

Vücūdum varlığı men'-i safā eyler küdüretdür
Küdüretden halās idüp safā ehlerinden it yā Rab (G.10/3)

5.2.7.7 İhām

Birden fazla anlamı olan kelimelerin bütün anlamlarının kastedilerek kullanılmasıdır.¹⁰¹

Kim revā görür Yetim'ün böyle maḥzūn olduğın
Her zamān mesrūr iken kapuñda eytāmuñ senün (G.112/5)

(Bu beyitte Yetim kelimesi hem şair mahlası olarak hem de annesiz babasız kimse anlamıyla kullanılmıştır.)

5.2.7.8 İhām-ı tenāsüp

Birkaç anlamlı bir kelimenin musra veya beyit içinde söylenmemiş olan anlamıyla, aynı musra veya beyitteki bazı kelimeler arasında anlam ilgisi kurmaktır.¹⁰²

¹⁰¹ Dilçin, s.421.

¹⁰² Dilçin, s.425.

Mürğ-ı dil güftârda *bûy-ı fenâ* işmâm ider
Mantıku't-tayr'ile *gûyâ* öğredür 'Attâr fen (G.147/4)

(Bu beyitte bir kitap ismi olan *Mantıku't-tayr* kelimesinin diğer anlamı *kuş dili* demektir. Kelimenin bu anlamıyla *mürğ-ı dilin güftârı* arasında îhâm-ı tenâsüp vardır. *Gûyâ* kelimesinin ikinci anlamı olan *konuşan* da *güftâr* kelimesiyle ilgilidir ve bu yüzden aynı sanat söz konusudur. Özel isim olan 'Attâr kelimesinin *güzel kokular satan kişi* anlamıyla birinci mısradaki *bûy* kelimeleri arasında da îhâm-ı tenâsüp vardır.)

*

Gayr ma'nîsin alup *beyte* heves itme *Yetim*
Mülk-i gayride bilürsin ki *binâ* itmezler (G.56/7)

(Beyt kelimesinin anlamı burada *iki mısralık nazım birimidir*. Daha genel anlamda *şiiir* şeklinde de düşünülebilir. Beyt kelimesinin ikinci anlamı olan *ev* ile ikinci mısradaki *mülk* ve *binâ* kelimeleri îhâm-ı tenâsüp oluşturuyor.)

5.2.7.9 İktibâs

"Söze, anlamı pekiştirmek amacıyla ayet, hadis ya da bunlardan parçalar almaktır."¹⁰³ *Yetim Dîvânı*'nda da iktibas sanatına yer verilmiştir. Bunlardan bazıları aşağıya alınmıştır:

İstikâmetle itdi istişhâd
Festeğim emrini kad-i şimşâd (Mes.2/7)

Beyitteki *festeğim* ibaresi Hûd suresinin 112. ayetinden bir bölümdür. Kur'ân'da geçtiği cümle "Emrolunduğun gibi doğru ol." anlamına gelir.

*

Sırr-ı İsrâ'ya olmağın meyli
Mürğ-ı şeb-hiz okur *kumil'l-leyfi* (Mes.2/11)

Beyitte geçen ibare Kur'ân'da Müzzemmil suresinin 2. ayetinde bulunmaktadır. Bu ibarenin bulunduğu cümlenin anlamı "Geceleyin kalk, namaz kıl." şeklindedir.

¹⁰³ Dilçin, s.465.

Mesiḥā-vār geldüm māderümden
Nefahṭü fihî sırrında ebüm yok (G.100/3)

Bu beyitteki ibare “Ben ona rûhumdan üfledim.” anlamındaki cümlede yer almakta olup Hicr suresinin 29. ayetindedir.

*

Sebkāt rahmeti dinilmiş iken
 Dime bu mü'min o kâfirdür (G.43/4)

Bu beyitteki iktibas “Rahmetim gazabımı geçti.” anlamındaki bir hadistendir.

*

İstemezin rızk ile şol vüs'ati
 Vire melâlet *lebegav* âyeti (Mes. 3/16)

Bu beyitteki iktibas “Allah kullarına rızkı bollastırsaydı yeryüzünde *azarlardı.*” anlamındaki cümlede yer almakta olup Şûrâ suresinin 27. ayetindedir.

*

Çün didi şâh-ı rüsül *mütü* bize lâyıḳ budur
 Ölevüz gelmeksizin bu kâlib-ı cāna ölüm (G.137/3)

Bu beyitteki iktibas hadis olup olmadığı kesin olarak belli olmayan “Ölmeden önce ölünüz.” anlamındaki cümlede yer almaktadır.

*

Enkerü'l-asvât ile da'vetde hây u hüy idüp
 Ekl-i cerb-i dāne vü halvâ olupdur şüfîlik (G.105/3)

Bu beyitteki iktibas Lokman suresi 17. ayetten alınmış olup “seslerin en çirkini” anlamına gelmektedir.

Nem-i rahmet zemine neşf itdi
 Äyet-i *yuhyi'l-arz* keşf itdi (Mes. 2/4)

Bu beyitteki iktibas Kur'ân'da Hadid suresinin 17. ve Rûm suresinin 19 ile 50. ayetlerinde geçmektedir.

5.2.7.10 İrsâl-i mesel

Şiirde, türlü gerekçelerle atasözünü veya atasözünü değerinde bir örnek kullanmak-
tır.¹⁰⁴ *Dir 'avâm, pîr-i nâsihın pendi, ehl-i vukûf dimişler, dinür, bu meseldür* gibi ke-
limelerle atasözünü kullanacağını kimi zaman ifade eden Yefîm'in kullandığı atasözleri
aşağıdadır:

Dōst ile yiyüp iç bāzār itme dir 'avâm

Dōst ile yiyüp itdi hāşlar bāzārım (G.199/6)

*

Ey felek 'özüne bildük ki nihāyet yok imiş

Haste olup düşene hiç ifākat yok imiş (M.3/VI-6)

Bu beyitte "Düşenin dostu olmaz" atasözünü hatırladık.

*

Ādem on tokuzı ton ey cāme-i 'irfān giyen

Zāhir ü bātin gören ehl-i siyābuñ 'aynına (G.172/4)

*

Ko kavli hāl-i zevk ile k'olur mı *hiç ağız tatlu*

Eger dir ise biñ kerre 'asel ey pîr-i nā-bālig (G.95/4)

*

İki şeh itmez āsāyiş bir iklim içre gördiler

Hemān şāh-ı cihān-bahşuñ du 'āsıyle olup maḫrūn (M.1/III-3)

*

Pendi pîr-i nāsihuñ evvel bu harf oldu ki gel

Kadrüni bilmezler ile yimegil nān ü nemek (G.111/5)

*

Ta 'ne taşryile 'uşşāka gelür mi te'sîr

Kıymeti eksile mi sınmak ile altunun (G.108/2)

*

Bize el virmeden ey şūfî elüm almaksa

Kimseyi kimseye muhtāc Hüdā eylesün (G.154/2)

¹⁰⁴ Dilçin, s.464.

Suyı bardakda d̄im̄işler gemiyi k̄agıdda

Bizden evvel bu cihān seyirin iden ehl-i vukūf (K.7/1)

*

Terāne gerçi r̄uz-ı mahşere şıgmaz d̄int̄ür ammā

Gel e gör nālelerle kesret-i k̄uy-ı harābatı (G.194/3)

*

Boş olup başılıp yavuz olup asılma

Cānib-i şulhı koma mevki'-i cūr'etde şakın (G.157/2)

*

'Āleme 'uryān gelen 'uryān gider diyü Yefim

Bu fenā yolında tahfif eyledi rihlet yükin (G.158/7)

*

Yük bacından ağlamaz ey sār-bān-ı rāh-ı 'aşk

Dirhem-i eşki döküp çeksem nola mihnet yükin (G.158/6)

*

Hāl-i gütrisneyi ne bilür s̄ir olan kişi

Şihhatdeki semirdi şanur görse şişmiş (M.4/IV-1)

Bu beyit "Tok açın halinden anlamaz" atasözünün farklı kelimelerle söylenişini ihtiva ediyor.

*

Yüzi dilencinün karadır torbası tolu

Bir yüzi karayın nola pür olsa ni'metüm (M.4/V-4)

*

Bu meseldür *deliden uslu haber* ey 'ākil

Reviş-i 'aşkı yüri b̄i-ser ü sāmāndan işit (G.17/6)

5.2.7.11 İsti'āre

"Bir şeyi kendi adının dışında, türlü yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anma."¹⁰⁵ demektir. Sadece kendisine benzetilenin (benzetmelik) söylendiği açık istiareye çokça rastlanmaktadır.

¹⁰⁵ Dilçin, s.412.

Şehid-i 'aşkuñam ey *nev-bahārum* şahid istersen̄
Mezārum üzre bir bir lāle-i hūn-in-kefenden şor (G.37/4)

*

Şevkuñla dāg-ı sinem par par yanarken ey *māh*
Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerāgı (G.206/2)

5.2.7.12 İstîfhām

Cevap isteme amacı olmaksızın sözü soru biçiminde söylemektir.

Her seyāhat k'ola niyyet yine gelmekligedür
Ne seyāhat ola bu yirini terk itdi ebed (M.3/IV-4)

*

Ağlamasın mı derd ile mahzūn olup gönül
Gülmek nasīb olmadı 'ālemde şād olup (G.13/4)

*

Bir taht olur mu pāye-i fābūt olmaya
Bir kasr olur mu şeş-cihetinde kuşūr yok (G.99/3)

5.2.7.13 İştikāk

Aynı kökten türemiş en az iki kelimeyi bir mısra veya beyitte kullanmaktır.¹⁰⁶

Örnekler aşağıdadır:

Maḥzen-i 'aşka dilersen̄ *miftāh*
Cān u dilden diyegör ya *Fettāh* (G.26/1)

*

Zāhidā *şulh* u *şalāh* ister isen̄
Evvelā kendüñi eyle *ıslāh* (G.26/2)

Gel selef *silkin*e *sālik münselik*
Olgör tā olasın ḥayr-ı ḥalef (G.96/3)

*

Şekke düşmem *nāzır* u *manzūr*dan ey bi-*nāzır*
*Nāzır*ı *manzūr* görmez tebeh kıl dideyi (G.192/4)

¹⁰⁶ Dilçin, s.483.

Mü'min-i *mansûrsın nasrun* min-*Allâh* ile sen
Kâfir-i mağlûb *şâhib-nusrete* neyler begüm (G.126/2)

*

Ol lebi gonçeyi *medh* eyleyimez
Ey *Yetim* olsa *hezārān meddâh* (G.26/5)

5.2.7.14 *Kinâye*

Bir sözlü gerçek anlamının dışında benzetme amacı gütmeyen mecaz anlamıyla kullanma.¹⁰⁷ Burada sözün gerçek anlamı da kastedilmiş olabilir.

Tâk-ı *minâyi* ‘aceb mi *inîletse nâle*
İnledür kûhu dağı olmuş iken kalbi *hacer* (M.3/III-5)

(Beyitte *hacer* kelimesiyle oyun yapılıyor. Burada kalbi taş olmak deyimini kullanıldığı gibi, gerçek anlamda dağların taşlardan meydana gelmesi de anlaşılabilir.)

5.2.7.15 *Kalb-i küll*

“Tersinden okunduğu zaman da anlamı olabilen sözcüklerle yapılan kalb sanatıdır.”¹⁰⁸ Kalb sanatı bir çeşit cinas sayılır.

Kalb-i *ikbâl lâ-bekâyiken*
Meyl-i *ikbâl* ider mi ‘âkil olan (K.24/1)

(İkbâl kelimesinin eski yazıdaki şekli ile lâ-bekâ kelimesinin tersten okunuşu aynı harf sıralanışına sahiptir. Yani lâ-bekâ’yı tersten okuduğumuzda ikbâl kelimesi çıkar. İkbâl: اقبال , lâ-bekâ: لا بقا)

5.2.7.16 *Leff ü neşr*

Bir beytin ilk dizisinde en az iki şeyi söyleyip, ikinci dizide bunlarla ilgili benzerlik ve karşılıkları vermektir. Eğer ikinci dizedeki karşılıklar ilk dizede söylenenlerle aynı sıralanışta ise müretteb leff ü neşr, ikinci dizedeki karşılıklar ilk dizede söylenenlerle aynı sıralanışta değilse gayr-i müretteb leff ü neşr söz konusu olur.¹⁰⁹ Aşağıdaki örneklerde aynı nitelikteki puntolarla dizilmiş olan kelimeler birbirlerinin karşılıklarıdır.

¹⁰⁷ *Dilçin*, s.416.

¹⁰⁸ *Dilçin*, s.481.

¹⁰⁹ *Dilçin*, s.437.

Ta 'n-ı rezl ehl-i serir-i rif'ate neyler begüm
'Av 'av-ı seg mäh-i bürc-i 'izzete neyler begüm (G.126/1)

*

Sözümü defter ü dîvânda görüp merd-i lebib
Didi bu sihr durur saklaya ahker kâgıd (G.30/5)

*

Vâlihın boynuma gel zülf-i girih-girüni şal
Ben cünün ehliyin ey döst o zencirümdür (G.42/4)

*

Kar-ger oldı müjen eşkümlle didüm didi yâr
Keskin olmaz mı virilse tiğ-ı cevher-dâra su (G.163/3)

*

Ta'ne taşıyle 'uşşâka gelür mi te'sir
Kıymeti eksile mi şınmak ile altunun (G.108/2)

5.2.7.17 *Mugâlata-i ma'neviye*

Birden fazla anlamı olan kelime veya deyimleri, beytin genel anlamını birden fazla açıklayabilecek şekilde kullanmaktır.¹¹⁰

Evvel âhir sözümüz hakk veli
Mazhar-ı sırr-ı 'alâ Seyyid 'Ali (M.2/VIII-8)

(Beytin birinci dizesinde yer alan kelimeleri sırasıyla birinci ve ikinci anlamlarıyla kullandığımızda dizenin anlamı da değişiyor. *Evvel* ve *âhir* kelimeleri birlikte kullanıldığında *önceden beri* gibi bir anlam içerir. *Hakk* kelimesi de *doğru* anlamını verir. Bu taktirde anlam şöyle olur: *Ey dostum, önceden beri söylediğimiz doğrudur. Evvel, Âhir ve Hakk kelimelerini Allah'ın isimleri olarak değerlendirdiğimizde ise anlam farklılaşır: Sözümüz (söylediğimiz) Evvel ve Ahir olan Hakk'tır.*)

5.2.7.18 *Mübâlağa*

Anlatımın etkisini artırmak amacıyla bir şeyi, olamayacağı biçimde anlatmak veya olduğundan pek çok veya az göstermektir.¹¹¹

¹¹⁰ *Dilçin*, s.430.

¹¹¹ *Dilçin*, s.447.

Ġırbāl ile ğubārum aranup bulunmaya
Demler ola ki istenevüz dilde yād olup (G.13/3)

*

Endūh-ı ğuşsa-i dili şerh itme ki *Yetim*
Mümkin degül yazılsa deñizler midād olup (G.13/5)

*

Vaḥy ü bāng-i per-i Cibrıl iken iller şandı
Oynayurak getirür baña kebüter kāğid (G.30/3)

*

Şol ğıdāyı ki saña şandı Cemālī be *Yetim*
Rūh-ı Kudsi olamaz bir megesi ol h'ōnuñ (G.109/5)

*

Bir ednā bendesi mālīk hezāran māl-ı Kārūn'a
Libās-ı fāhir-i Sām u Siyāvūş atları şālī (M.1/VII-3)

5.2.7.19 *Nidā*

“Ey, hey, vey” gibi ünlemlerle duygulanma ve heyecanlanmaya yol açan kişi veya varlıklara seslenmektir.

Yüri *ey* cevri cefāsı çokça
Yüri *ey* derd ü belāsı çokça (M.2/V-1)

*

Ey işigi secde-ġāh-ı ehl-i rāz
Vey kapusı maḳsad-ı şahib-niyāz (Mes.3/1)

*

Nazm meydānında *ey* tab‘um semendi menzil al
Ehl-i dil taḥşinidür bu yolda çün öġdül baña (G.9-5)

5.2.7.20 *Redd-i matla'*

Birinci beyitte söylenen mısralardan birini son beyitte olduğu gibi tekrarlamaktır¹¹². Redd-i matla ile ilgili iki örnek aşağıdadır:

Bir belā-yı siyehdür ol kākül
Gerdenüñde günehdür ol kākül (G.123/1)

¹¹² *Dilçin*, s.106.

Bu *Yetim*'e tolaşdı vardukça
Bir belā-yı siyehdür ol kākül (G.123/5)

Yukarıdaki şiirin birinci beytinin ilk mısraı son beytin ikinci mısraı olarak tekrarlanmıştır.

Nakş-ı gayriyi yuyup levh-i dīli pāk eyle
 Şafha-i cāna bakup kimdügün idrāk eyle (G.169/1)
 *

Gel Cemālī gibi şāf ölmek için sen de *Yetim*
Nakş-ı gayriyi yuyup levh-i dīli pāk eyle (G.169/5)

Yukarıdaki şiirin birinci beytinin ilk mısraı son beytin ikinci mısraı olarak tekrarlanmıştır.

5.2.7.21 *Tārsi*'

Bir şiirde veya çoğunlukla bir beyitte kelimeleri *sayı, ölçü ve uyak* bakımından birbirine denk getirmektir.¹¹³

Pād-şehden 'atā vü lutf u kerem
 Bendelerden haṭā vü cürm ü nedem (Mes.2/63)
 *
 Haste cānum şifāsıdur ol leb
 Tīre göñlüm zıyāsıdur ol ruḥ (G.27/2)

5.2.7.22 *Tecāhül-i 'ārifāne*

"Bilinen bir gerçeği, bir nokteye dayanarak bilmiyormuş gibi söylemektir."¹¹⁴

Hey meded bilimedük ağız açup yutdı mı arz
 Ya teraḥḥum idüben bağrına mı başdı laḥd (M.3/IV-2)

5.2.7.23 *Tekrîr*

Sözün etkisini artırmak amacıyla anlamın üzerinde yoğunlaştığı kelime veya kelime gruplarını aynı beyit veya mısra içinde tekrarlamaktır.¹¹⁵

¹¹³ *Dilçin*, s.488.

¹¹⁴ *Dilçin*, s.441.

¹¹⁵ *Dilçin*, s.452.

Bezm-i Hak'dan *mest* geldi *mest* gitdi ehl-i 'aşk
Bu ne bezm-i hāşdur āgāz *mest* encām *mest* (G.15/2)

*

Kayd-ı efkār-ı ma'āşuñ bir *girihtür* bir *giriḥ*
Bu *giriḥlerle* olupdur niçe Eflātūn bend (G.34/4)

*

Gāh baḥr-ı 'amīk olub mevṵac
Gāh geşt-i cihān ider cūdur

Gāh mihr-i sipihr-i 'izzetdür
Gāh evc-i ḥasende meh-rūdur (G.52/4-5)

*

Niçe bi-devlete devlet virildi
Niçe kim himmete kudret virildi

Niçe ehl-i ḥarīre giydürüp şāl
Niçe şāl ehline hil'at virildi

Zelīl idüp niçe şāḥib-ṵlūcūdı
Niçe nākeslere 'izzet virildi

Niçe seng-i siyāha didiler la'1
Niçe bed-gevhere kıymet virildi (G.211/1-4)

5.2.7.24 *Telmūḥ*

Şiirde, tarihī meşhur şahsiyetlere, olaylara veya bir inanışa işaret etmektir.

Ey *Yetīm* esbābdan 'Attār-veş geçmek gerek
Kim bu yolda gāret-i dükkān imiş dervişlik (G.106/5)

(Bu beyitte meşhur şair ve mutasavvıf Ferīdüddin 'Attār'a (ö.1193) işaret vardır.)

Eger etfāl elinden yağsa Mecnūn başına taşlar
Üşüp başına kuşlar yapmaz idi aşīyān anda (G.180/4)

(Bu beyitte meşhur aşk hikâyesinin kahramanı Mecnun'un başına kuşların yuva yapmasına telmih vardır.)

*

Ef'i-i firkat helāk eyler helāk
Her kimūn bir yār-ı gārı olmaya (G.184/4)

(Bu beyitte peygamberimizin dostu dört halifeden biri olan Hz.Ebubekir'e işaret vardır. Rivayete göre Hz.Ebubekir bir mağarada peygamberimizle birlikte bulunurken mağaradaki deliklerden birinde yılan olduğunu farketmiş ve ayağıyla orayı kapatmıştır.)

*

Çār 'unsurda müjeñ fikriyle rūḥ-ı revān
Çarḥ-ı çārümde Mesīhā'yile sūzen oldı (G.212/2)

(Bu beyitte Hz.İsa'nın üzerindeki bir iğne yüzünden göğün dördüncü katında alıkonulduğu inanışına telmih vardır.)

*

Ene 'l-Hak çağırup Mansūr-ı Hallāc
Melāmet dārını idindi mi'rāc (G.22/1)

(Bu beyitte *ene 'l-Hak* dediği için öldürülen Hallāc-ı Mansūr'a (857-922) işaret vardır.)

*

Sāye düşürdi üstümüze çün Hümā-yı 'aşk
İtsek nola zamāneyi zir-i niginümüz (G.67/3)

(Bu beyitte efsanevi bir kuş olan ve üzerine gölgesi düşen kişilere padişahlık ve talih bahşedildiğine inanılan Hümā'ya telmih vardır.)

5.2.7.25 Tenāsüp

Aralarında değişik açılardan ilgiler bulunan en az iki kelimeyi bir mısra veya beyit içinde herhangi bir sıralama amacı gözetmeksizin kullanmaktır.¹¹⁶

¹¹⁶ Dilçin, s.431.

Hayāt şuyına talip ko ölsün İskender

Gönülde bul yüri *Hızr'ın* be *Ab-ı Hayvân'ın* (G.144/6)

(Bu beyitte *Ab-ı Hayvan'ın aranmasıyla ilgili* kelimeler kullanılmıştır.)

*

Halk için eyledünse ey *hâfiz*

Ka'be'de hoş-*tilâvet-i Kur'an*

Hâlikîçün büyük *kilisâda*

Bakup *İncil'e okuya ruhbân* (K.17/1-2)

(Bu beytin ilk iki dizesinde *Kâbe'de Kur'an okumayla ilgili* kelimeler, son iki dizesinde ise *kilisede İncil okumayla ilgili* kelimeler kullanılmıştır.)

*

Ger *Şafâ-yı küyünü* koyup varursam *Ka'be*'ye

Merve hakkı virmeye *hâr-ı muğaylân* yol baña (G.9/4)

(Bu beyitte *Kâbe ve civarındaki bazı kutsal yer isimleri* kullanılmıştır.)

*

*Leblerün şermendes*i olup *kızardı* sakîyâ

Yâ hod ol *gül-gün ruhuñ* 'aksinden oldı bāde *sürh* (G.28/2)

(Bu beyitte özellikle *kırmızı rengi çağrıştıran* kelimeler kullanılmıştır.)

*

Ol büt-i Rūmî'yi *yazmakdur hatâyî kâğıda*

Vaşûi aklâm ile *çini devâtumdan* ümîd (G.31/4)

(Bu beyitte *yazıyla ilgili* kelimeler kullanılmıştır.)

*

Dil *metâ'-ı* derd ile girdi fenâ *bâzârına*

Çirre-i *sūd* olmadı olup *ziyândan* nâ-ümîd (G.32/6)

(Bu beyitte *alışverişle ilgili* bazı kavramlar kullanılmıştır.)

*

Bir *söz* mi var cihānda ki ol *nuṣṣ-ı* Hâk degül

Güş itmeyen bu nükteyi *hakkâ kulak* degül (G.124/1)

(Bu beyitte *sözle ilgili* kelimeler kullanılmıştır.)

5.2.7.26 *Teşhis*

İnsan dışı varlıklara konuşma dışında insanî özellikler kazandırma sanatıdır.

Bülbül-i pür-güy bi-ḥod servler hayrān ü zār
Gonçe-i sir-āb teşne bāde-i gül-fām mest (G.15/6)

*

Bülbülün hālını ger eylese iz'ān gonçe
Zulm-ı bidādına olurdu peşimān gonçe

Şāh-ı iklim-i çemendür ki bu gün gülşende
Ceys-i ezhāra çıkup eyledi dīvān gonçe (G.186/1-2)

5.2.7.27 *Tevriye*

Birden fazla anlamı olan bir kelimenin yakın anlamını söyleyip uzak anlamını kastetmektir.¹¹⁷

Âşinâlık it Cemālî olmasun
Bu *Yetimî* bahr-ı hayretde garîk (G.101/6)

(Bu beyitteki âşinâlık kelimesi Arap harfleriyle yazıldığında iki anlama gelir. 1. Tanıdık 2.Yüzücü. Beyitte kullanılan bahr, garik kelimelerinin yardımıyla âşinâlık kelimesinin yüzücü anlamının kastedildiğini belirleyebiliriz.)

5.2.7.28 *Tezât*

“İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir.”¹¹⁸

Ey gedâlar sāyesinde hoş geçüp iden huzūr
Bu huzūra irmez iden zill-ı sultānı melāz (G.35/4)

*

Kāfir-i ‘aşk olmayınca zāhid-i şad-saleye
Dimedi bir kimse yüzünden anuñ imān akar (G.40/6)

¹¹⁷ *Dilçin*, s.427.

¹¹⁸ *Dilçin*, s.449.

Bî-‘amel pendî virür halka firâr külli
Sohbete halkı ider gerçi ki da‘vet vâ‘ız (G.90/2)

*

Sivâdan yummayınca göz Hüdâ-bin olmaduñ ‘ârif
Özün güm itmeyince sen o kânı bulmaduñ ‘ârif (G.98/1)

*

Bir dem nişân-ı süm-i semendüñ görem diyü
Yıllarla hâk-i rûb-ı reh-i hâs u ‘âm olam (G.132/3)

*

Derd-i ‘aşk ile *Yetim* olmuş iken dil-haste
Diñ tabibe gelüben derde devâ eylemesün (G.154/7)

*

Tenedirnây-ı tarabnâk ile bu bezm-i cihân
Pür iken ‘âşıkun eglencesi şiven oldı (G.212/4)

5.2.7.29 *Tarih düşürme*

Bir olayın oluş yılını ebced hesabıyla göstermektir.

Du‘âyile didi her kişi târih
İlâhî kıl bu tıfl-ı tâzeyi pîr (K.36/5) 940

*

Fâzî-ı Hâk’dur bu maqdemine anuñ
Nola târih olursa fâzî-ı ilâh (K.37/2) Sene 946

5.2.7.30 *Teşbih*

Sözü daha etkili kılabilmek için, aralarında değişik ilgiler bulunan iki şeyden, güçsüz durumda olanı nitelikleri daha üstün olana benzetmektir.

5.2.7.30.1 Teşbih-i Mufassal:
Dört unsuru da bulunan benzetmedir.¹¹⁹ Örnekler:

Çemende sanki âteşdür yanar yer yer gül-i hamrâ
Duhân-ı âh-ı bülbüldür ser-â-ser servler güyâ (G.4/1)

¹¹⁹ Dilçin, s.407.

Nāleler tekrār ider bi-çāre 'āşık derd ile
Bülbül-i şūrededür gūyā figān ez-berlemiş (G.74/3)

5.2.7.30.2 Teşbih-i Belîğ:

Yalnızca benzeyen ve kendisine benzetilen (benzetmelik¹²⁰) öğeleriyle kurulan teşbihtir.

Niçeler göz yumuban *nakd-i dīli* oynatdı
Līk *cān nakdini* ehl-i nazar oynar cānā (G.8/2)

*

Gül yüzüñsüz kara yaşlu görünür sūnbül baña
Şīven-i mātem getir āvāze-i bülbül baña (G.9/1)

*

Fitne iklimi şāhdur ol hāl
Hüsn ili pād-şāhdur ol ruḥ

Perde-puş-ı Harem'dür ol turra
Ka'be-i pūr-şafāsıdur ol ruḥ (G.27/3-4)

¹²⁰ *Dilçin*, s.409.

5.3 MUHTEVA İNCELEMESİ

5.3.1 DİN VE TASAVVUF

5.3.1.1 Din

5.3.1.1.1 Allāh, Fettāh, Hālik, Rabb, Rezzāk, Sübhān, Hūdā

Yetim'in şiirlerinde *Allah Fettāh, Hālik, Rab, Rezzāk, Sübhān* ve bunun yanında *Hūdā* şeklinde zikredilir. Yetim'e göre "varlığının nice delili bulunduğu halde, insanlar, şaşılacak bir biçimde *Allah*'ı bilmezler". (G.44/1) Halbuki *Allah* insanın mutluluğunu ister. (G.44/2) Bu yüzden Yetim bu konudaki düşüncelerinin özünü hemen hemen aşağıdaki beyit içinde söylemiş ve kendisine bir yön çizmiştir.

Göñül gayrîyi ko *Allāh* ile ol
Takarrub bul yûri ol şāh ile ol (G.117/1)

Bir başka deyişle insandan kaçır ve *Allah*'a sığınır.

Göñül ilhām-ı rabbānî dilerseñ
Yûri igvāyile vesvāsdan kaç (G.24/1)

Çünkü *Hūdā*'dan gayrîya muhtaç olmayan, zamanın cihangiri sayılır. (G.22/5) Camilerde okunan ezan, kiliselerde çalmakta olan çanlar her zaman *Allah*'ı anmanın şevkiyle cümbüş eylerler. (G.81/5)

Allah kelimesi daha çok dua ibarelerinin bulunduğu şiirlerde yer almaktadır. Allah'ın isimleriyle ilgili beyitlerden bazıları şunlardır:

Mahzen-i 'aşka dilerseñ miftāh
Cān ı dilden diyegör yā *Fettāh* (G.26/1)

*

Hālik için büyük kilisāda
Bakup İncil'e okuya ruhbān (K.17/2)

*

Tābına döymeye küllî kül ola kevn ü mekān
Zāhir olursa eger sūz-ı derunum yā *Rab* (M.3/II-4)

Cihān u ehline idüp vedā'ı

Enisin fikr-i *Sūbhān* eylemişdür (G.49/2)

*

Ḳısmet-i rızka rızā gösterüben hursend ol

Rūz u şeb hamd ü senā eyleyüben *Rezzāk*'a (G.183/5)

*

Cihān-gīr-i zamān olmak dilerseñ

Yüri olma *Hüdā* gayrına muhtāc (G.22/5)

5.3.1.1.2 Melekler

5.3.1.1.2.1 *Cibrīl*, *Rūh-ı Kudsi*, *Sūrūş-ı Gayb*

Dîvân'da benzetmelik olarak kullanılmıştır. *Cibrīl*-i dil gibi. (G.30/3), (G.198/6), (Mes.2/37); *Rūh-ı Kudsi*: (G.109/5), (M.2/VI-5); *Sūrūş-ı gayb*: (G.201/3)

Vahy ü bāng-i per-i *Cibrīl* iken iller şandı

Oynayurak getirür baña kebüter kâğıd (G.30/3)

*

Şol gıdayı ki saña şandı Cemālî be *Yetîm*

Rūh-ı Kudsi olamaz bir megesi ol h'önuñ (G.109/5)

*

Ketm eyle rāz-ı 'aşkı mühr-i süküt urup tā

İre *sūrūş-ı gaybuñ* cān gūşına peyāmı (G.201/3)

5.3.1.1.2.2 *Hārūt*

Başşağı kuyuya asılı olması dolayısıyla zikredilmiştir: (G.53/2)

Geçer *Hārūt*-fen-i müdrîk nigün-ser çāh-ı zilletde

Ser-i gevsāle-veş bî-magz ehl-i cāh u dānādur

5.3.1.1.2.3 *Şeytān*

Aşağıdaki beyitlerde birer benzetmelik olarak kullanılmıştır.

Yār gösterse işiginde rakībün hazer it

Var imiş rāh-ı bedi hile-i *şeytān*da sakın (G.156/3)

Şeyh-i şöhret-cû ridâsın eyleyüp şöhret yükün
Tavk-ı şeytân gibi aldı boynına la'net yükün (G.158/1)

5.3.1.1.3 Kutsal Kitaplar

5.3.1.1.3.1 Kur'an-ı Kerim

Ruhların ayat-ı hattı pāk tutsun k'oldı çün
Tahr ile mess eylemek mü'minlere Kur'an'ı farz (G.85/3)

5.3.1.1.3.2 İncil

Kur'an'm da geçtiği bir kıt'ada zikredilmiştir: (K.17/2)

Halk için eyledüfise ey hâfız
Ka'be'de hoş-tilâvet-i Kur'an
Hâlik için büyük kilisâda
Bakup İncil'e okuya ruhban

5.3.1.1.4 Peygamberler

5.3.1.1.4.1 Âdem (A.S.)

Âdem: İlk insan ve ilk peygamberdir. Havvâ ismiyle birlikte zikredilmiştir.
(M.1/VI-4)

Gedâlar semtine şehler dil-i âgâh ile oldı
Olaldan şâh u dervişe zuhûr Âdem'le Havvâ'dan (M.1/VI-4)

5.3.1.1.4.2 Cercis

İsa (A.S.)'dan üç yüzyıl sonra yaşadığına ve 70 kez öldürüldüğü halde her defasında dirildiğine inanılan ve peygamber olduğu hakkında rivayetler bulunan kişi.

Dehr-i ber-cây-ı haşar Cercis'e har-gâh-ı 'adem
Hiç mevcûd ola mı insâna künc-i 'âfiyet (G.19/2)

5.3.1.1.4.3 Dâvûd

Demiri yumuşatma mucizesiyle ve sesinin güzelliğiyle edebiyatta yer almış bir peygamberdir. (G.69/1), (M.2/VII-4), (M.3/VI-4) Beyitlerde benzetmelik unsuru olarak kullanılmıştır.

Depreden sâz-ı cünümü nağme-i 'ûd istemez
Nâle-i dil-süz iden elhân-ı Dâvûd istemez (G.69/1)

5.3.1.1.4.4 Eyyūb

Sabrın simgesi olarak bilinen peygamber. Bir mersiyyede benzetmelik olarak kullanılmıştır:

Oldı nāzūk bedeni hey meded *Eyyūb*'a karīn
Arta başlayucugaz zaḥm-ı vebādan elemi (M.3/VI-5)

5.3.1.1.4.5 Hızır

Kur'an'da peygamber olarak zikredilen Hızır, Āb-ı Hayat ve İskender'le birlikte anılır. (G.144/6), (G.159/3), (Mes.2/6)

Hayāt suyına talıp ko ölsün *İskender*
Gönülde bul yūri *Hızır*'un be Āb-ı Hayvān'ın (G.144/6)

5.3.1.1.4.6 'Īsā, 'Īsī, Mesīh, Mesīhā

İsrailoğullarının son peygamberi. Ölüleri diriltmesi, göğün dördüncü katında ahkonulması, nefesiyle hastaları iyi etmesi ve babasız doğması gibi özellikleriyle bilinir. (G.53/6), (G.72/4), (G.81/1), (G.191/3), (G.195/1), (G.212/2)

Dem-i '*Īsī* gibi gülşende itdi çün sabā cünbiş
Demidür rūh-ı şāniyile itsek sākīyā cünbiş (G.81/1)

*

Çār 'unsurda müjeñ fikriyile rūh-ı revān
Çarḥ-ı çārümde *Mesīhā*'yile süzen oldı (G.212)

*

Mesīh-āsā Yetim ızhār-ı mu'ciz eyledüñ ammā
Sakın ebna-yı 'ālemden Yehūdī-vār a'dādur (G.53/6)

5.3.1.1.4.7 Lokmān

Peygamber olduğu şüpheli olan ilim ve hikmet sahibi bir kişi. Hikmet yönü dolayısıyla zikredilmiştir: (G.17/1)

Kıssa-i gülşeni gel mürğ-ı hoş-elhāndan işit
Tālib-i hikmet iseñ hikmeti *Lokmān*'dan işit

5.3.1.1.4.8 Süleymān

Mührü, hayvanlarla konuşması, Hüdhdüd ve Belkıs dolayısıyla edebiyatta adı geçen bir peygamberdir. (M.1/I-5), (Kas.1/6)

Süleymān-ı haremde 'āleme ey Hüdhdüd-i mtüjde
Olursañ ol iki şāhuñ şerif ismiyle berrende (M.1/I-5)

5.3.1.1.4.9 Şāh-ı Rūsūl

Hız.Muhammed'i anlatan bir sözdür.

Çün didi *şāh-ı rūsūl mütū* bize lāyık budur
Ölevüz gelmeksizin bu kālīb-ı cāna ölüm (G.137/3)

5.3.1.1.4.10 Yūsuf

Hız.Yakub'un oğlu. Kardeşleri tarafından bırakılması, Mısır'a götürülmesi, zindana düşmesi ve Züleyha dolayısıyla edebiyatta zikredilir. (G.35/1), (G.61/1), (G.63/4), (M.3/VI-3)

Pak-rū dil k'itdi ol çāh-ı zenehdām melāz
Yūsuf-ı güm-geşte gūya itdi zindānı melāz (G.35/1)
*
Dime ihvān-ı şafādur şakın ey *Yūsuf-ı* cān
Vādī-i hıkd ü hasedde nice kardaş yatar (G.61/2)

5.3.1.1.5 Dört Halife

5.3.1.1.5.1 Ebū Bekir

Peygamberimize mağara arkadaşlığı yaptığından dolayı isim verilmeden telmih yoluyla değinilir.

Ef'i-i firkat helāk eyler helāk
Her kimüñ bir yār-ı ğārı olmaya (G.184/4)

5.3.1.1.5.2 'Aliyy-i Murtezā, Hayder-i Kerrār, Şāh-ı Necef

Peygamberimizin dāmâdı, Dört Halife'nin sonuncusu. (G.68/4), (G.195/5), (G.11/5), (G.68/3), (G.147/5), (G.160/2)

Kerāmet sofrasın bezl it *Yetim* erbāb-ı hācāta
Seni çün Kānber itdi bir '*Aliyy-i Murtezā*-meşreb (G.11/5)

Ḳanber'üñdür bu *Yetim* üftāde olsun behr-mend
Bāb-ı lutfüñdan senüñ ey *Hayder-i Kerrār* fen (G.147/5)

*

Ḳāfile-sālārumuz *Şāh-ı Necef*
Remz idüp çünki buyurdi *men 'aref* (G.96/1)

5.3.1.1.6 Dinî Özelliği Bulunan Diğer Kişiler

5.3.1.1.6.1 *Ashāb-ı Kehf*

Kur'ân-ı Kerim'in *Kehf* suresinde kıssaları anlatılan "yedi uyurlar". Beyitte bir benzetmelik olarak kullanılmıştır.

Derd-i gam-dārda yārān seni añmaz mı *Yetim*
Añmamak mı olur *Ashāb-ı Kehif* Kıtımır'in (G.142/5)

5.3.1.1.6.2 *Bū Derdā, Ebī Derdā*

Evi dolayısıyla zikredilir.

Yād eylemeñ yanumda *Bū Derdā* fenāsım
Virmiş iken cihānda aña iştiḥār ev (G.161/2)

*

H'ābda girmiş idüm beyt-i *Ebī Derdā*'ya
Ḥānmānsızlık ile eylediler ta'birin (G.142/3)

5.3.1.1.6.3 *Havvā*

Bir kez Ādem'le birlikte zikredilir. bkz. Ādem

5.3.1.1.6.4 *Mehdī*

Kıyamete yakın dünyaya geleceğine ve halkı hidayete ulaştıracağına inanılan kişi.

Ey *Mehdī*-i dīn ğayret aḥbābı helāk itdi
Gel ḥāriciyile kıl Deccāl'ı perākende (G.178/3)

5.3.1.1.6.5 *Meryem*

Hızır'ın annesi.

Saña ḥūr-ı cinān zāhid bi-ḥakkın 'İsī-i *Meryem*
Baña bir şüret-i zibā yeter deyr-i muğān içre (G.191/3)

5.3.1.1.6 Sa'd Vakkāş

Peygamberimizin ashabındandır. Beyitte benzetmelik olarak kullanılmıştır.

Sa'd Vakkāş okıdur āh-ı dil-i dervīşān
Eyleyüp kâşd-ı mükāfāt cefā itmezler (G.56/5)

5.3.1.1.7 Kazâ ve Kader

Yefim kazâ ve kader konusunu da İslâmî bir perspektif içinde ele alır.

Gönlünü zanca diyü eglemedin
Gözle Hakk'un be kazâ vü kaderin (K.1/12)

Ancak aşağıdaki beyitte kazâ, bir cellada benzetilir.

Ne kadar halk-ı cihān var ise cellād-ı kazâ
Katlı idüp karmadadur kara yire kanını hep (M.3/II-2)

Kaza ve kader konusuna tâli' ve baht kelimelerini de dahil edebiliriz. Bu kelimeler *kader* kelimesiyle ilintili olarak kullanılmaktadır.

Beni bezminde cānānuñ girān-cān eyleyen tâli'
Beni ol bezm-i pür-zehr içre nā-dān eyleyen tâli'

Göñül Sîmürğ'ına Kāf-ı mahabbet aşiyān iken
Mekānını semender-vār nîrān eyleyen tâli'

Yedi kat tasdan geçmiş zehirden eyledi aşum
Beni derd ü belā küncinde mihmān eyleyen tâli'

Dil-i pür-derdümün göynüklerinden eyledi peydā
Bu çihrem rengini reng-i zāgefran eyleyen tâli'

Olupdur sînede dāğ-ı nihānum gün gibi rüşen
Beni şehir içre ey çāk-i giribān eyleyen tâli'

Müyesser itmedi yārān-ı müşfik şohbetin hayfā
'Aleyhüm isteyen ağıyarı yārān eyleyen tâli'

Çeküp bir bir çıkardı arkasından cāme-i fahrı
 Yefīm'i kara çullarda be 'uryān eyleyen tāli' (G/93)

Görüldüğü gibi şiirin tamamında tali'e bir serzeniş vardır. İslamî inanışta doğrudan kaza ve kaderden şikayetçi olmak kişiye sorumluluklar yükleyeceği için kader ve kaza kavramlarını çağrıştıran böyle kelimeler kullanılmıştır. Yefīm'in yukarıdaki şiiri de bu tutuma örnektir.

5.3.1.1.8 Āhret ile İlgili Kavramlar

5.3.1.1.8.1 'Ukbā

Hāşe-li'llāh kim diyem dünyāya tenhā suhredür
 'Ārif-i Hāk-bine bu dünyā vü 'ukbā suhredür (G.39/1)

5.3.1.1.8.2 Maḥşer, Haşr, Kıyāmet

Hayl ü haşemle geçmege bir şāh-rāhdur
 Maḥşer güninde rāh-ı pül-i mezlaka baña (G.1/2)

*

Bā'is ü zilletden olayidün āgāh
 Haşre dek sākit olup söylemezidün gāfil (G.116/3)

*

Yüz biñ kıyāmet ile bu gün gūş-ı hūşda
 Bir dem bulur mı sayhayile nefh-i şūr yok (G.99/5)

5.3.1.1.8.3 Deccāl

Yalnızca bir kez kullanılmıştır. bkz. Mehdî

5.3.1.1.8.4 Cennet, Bihışt, Cinān, Selsebīl, Firdevs

Yefīm cennet konusunda ısrarla istekli değildir. Yunus Emre'nin şiirlerinde ifadesini bulan yaklaşımı o da benimsemiş gibidir. Onun gayesi na'im-i cennet değildir.

İñende dām u dāneyle o mürğ-ı zīrek avlanmaz
 Na'im-i cenneti zikr eyleme türker göñül mürği (G.204/4)

Aşağıdaki beyite şair, namaz ve orucunun cennet ümidi için olmadığını aslolanın didâr olduğunu belirtiyor.

Bağruma taşlar başup didār için bir secdedür
Zāhidā *cennet* degül şavm u şalātumdan ümīd (G.31/6)

Benzer düşüncelerini Yefim aşağıdaki beyitlerde de dile getirmektedir. Onun amacı bihişt değildir.

Rağbet-i ‘aşık bu gün didāra karşı yanmağa
Himmet-i zāhid *bihişt*-i heşt-bābı görmege (G.177/2)

*

Ehl-i didār ‘aynına gelmez
Selsebil ü *cinân* temāşası (K.11/2)

*

Mürğ-i cānı kafes-i tenden uçup
Eyledi ravza-i *Firdevs* yirin (K.2/3)

5.3.1.1.8.5 Cehennem, Dūzah, Sakar

Aşağıdaki beyitte peygamberimizin şefaatine sığınılır.

Bizi ol günde koma *dūzaha* ilte a‘māl
Senden ey şāh-ı rūsül bize şefā‘at var iken (G.150/5)

*

Sakara ser-nigūn atılmağdur
Sefere cāhil ile ‘azm hemān (K.27/2)

*

Zāhidā nār-ı hased senden ki münfekk olmaya
Fāyide ne tualum olduñ *cehennemden* halās (G.84/3)

5.3.1.1.9 İslâmiyet’le İlgili Diğer Kavramlar

5.3.1.1.9.1 Dīn, İmān

Faqr ile bīmāra ‘ıyādet gerek
Dīn edāsına ‘ināyet gerek (Mes.3/12)

Aşağıdaki beyitte iman kelimesi bir deyimde kullanılmıştır.

Kāfir-i ‘aşk olmayınca zāhid-i şad-sāleye
Dimedi bir kimse yüzinden anuñ *imān* akar (G.40/6)

5.3.1.1.9.2 MÜ'min

Sebekat rahmeti dinilmiş iken

Dime bu *mil'min* o kâfirdür (G.43/6)

*

Çünkü dünyâ sicn-i *mil'mindür* *Yetim* itme tarab

Vaz'-ı bihüde durur ger göstere mescün neşât (G.87/6)

5.3.1.1.9.3 Namâz

5.3.1.1.9.3.1 Du'â

Rûz u şeb gel Hüdâ'ya yalvaralum

Kaldurup el *du'âya* yalvaralum (G.133/1)

5.3.1.1.9.3.2 Mü'ezzin

Mü'ezzin çağırup Allâhu Ekber dir mesâcidde

Hüdâ yadryile eyler deyirlerde derâ cünbiş (G.81/5)

5.3.1.1.9.3.3 Kible

Şafâ vü Merve hakkıyçün her iklimün tavâfinda

Niyâz itdükçe *kible*mdür Kalâtâ'yile İstanbul (G.115/2)

5.3.1.1.9.3.4 Mescid, mesacid

Reh-i *mescidde* gehi gâh reh-i mey-kedede

Ne tarîka sürinürse ko sürinsün abdâl (G.118/3)

5.3.1.1.9.3.5 Secde

Çün Cemâlî sözini himmet ile güş itdün

Ey *Yetim* eyle seri *secdede* fırsat var iken (G.150/6)

5.3.1.1.9.3.6 Sühba

Nâle vü na'ralarum vird-i münâcât itdün

Müjâemi *sühba* kılup vakt-i seher ey dide (G.187/2)

5.3.1.1.9.4 Rûze, şavm

Kısmet olduğda zâhide *rûze*

Kısmetün şürb-i bâde oldı gönül (G.120/3)

5.3.1.1.9.5 Hacc

5.3.1.1.9.5.1 Tavāf

Varup deyre *tavāf*-ı Ka'be itsem

'Aceb midür ki kârum 'aşkdur 'aşk (G.103/4)

5.3.1.1.9.5.2 Hüccāc

Hüccāc-ı 'aşka Ka'be-i küyüñ delîlidür

Şimdi nişân-ı rāh-ı beyābān olan başum (G.135/4)

5.3.1.1.9.6 Ka'be

5.3.1.1.9.6.1 Ka'be

Ger Şafā-yı küyüñü koyup varursam *Ka'be*'ye

Merve hakkı virmeye hār-ı muğaylān yol baña (G.9/4)

*

Varup deyre *tavāf*-ı *Ka'be* itsem

'Aceb midür ki kârum 'aşkdur 'aşk (G.103/4)

5.3.1.1.9.6.2 Beytu'llāh

Binā oldur ki *Beytu'llāh*'dur ol

Göñül dirler yüce dergāhdur ol (K.33/7)

5.3.1.1.9.7 Günāh

Yāra meyl ile nazar cürm ü *günāh* ise *Yetim*

Göñlüni mücrim idüp ehl-i güneş kıl dideyi (G.192/6)

5.3.1.1.9.8 Ğazā

Şah-ı Ğāzi'nün olupdur çü *ğazā* matlûbı

Kāfire gönderelüm sâ'ikalarla tōpı (M.5/3)

5.3.1.1.9.9 Şehid

Şehid-i 'aşkuñam ey nev-bahārum şahid isterseñ

Mezārum üzre bir bir lāle-i hūn-in-kefenden şor (G.37/4)

5.3.1.1.9.10 Fetvā

Ḳatline 'aşıklarūñ ḥükmini gör müftinün
Ölmedin ölenlere virdügi *fetvāya* bak (G.104/4)

5.3.1.1.9.11 Hadis

Ölürseñ ölmedin *mütü hadīsi* muktezāsınca
Ḥayāt-ı cāvidān bulup cihāndan ölmedün 'ārif (G.98/5)

5.3.1.1.9.12 Āyet

Nem-i rahmet zemine neşf itdi
Āyet-i yuhyi'l-arz keşf itdi (Mes.2/4)

5.3.1.1.9.13 Kutsal gün ve aylar

5.3.1.1.9.13.1 Kadr

Ḥüdayā şāh-ı devrānuñ şebi *Ḳadr* ola rüyü 'id
Şafā vü zevk u 'işretlerle geçsün her meh ü sāli (M.1/VII-5)

5.3.1.1.9.13.2 'id

Sā'at-i şubḥ-ı 'id-i ekberde
Çün safia virdi bir halef Allāh (K.37/1)

5.3.1.1.9.14 Şefā'at

Bir beyitte peygamberimizin şefaatine sığınılmaktadır. (G.150/5)

Bizi ol günde koma dūzaḥa ilte a'māl
Senden ey şāh-ı rüsül bize *şefā'at* var iken

5.3.1.1.9.15 Mezheb

Şafā-meşreb gedālardan açıl ey tire-dil şūfī
Yezidī *mezhebe* yir yok muhibb-i ḥānedān içre (G.191/4)

5.3.1.1.10 Diğer dinlerle ilgili kavramlar

5.3.1.1.10.1 Büt, şanem, bān, tersā

Yetim imān u dīn gāret-geridür ol *büt-i tersā*
Ki naqd-i dīnün almışdur nice *bān* oğh bān içre (G.191/7)

Nefis bir büt'e benzetilir.

Girüp bir halvete nefsi *büt* idüp tapmadan *sūfī*
Bu deyr içini geşt itmek baña yegdür *şanemlerle* (G.179/6)

*

Pāy alup vaşlı metā'ından toyımlık itmege
Geh segirdüm gāh pusı mü'min ü *tersā* levend (G.33/5)

5.3.1.1.10.2 Çār-mih̄

Çār-miḥa gerdiler kaldum keş-ā-keşde *Yetim*
Derd ü endüh u belā bir yaña bir yaña cihān (G.153/5)

5.3.1.1.10.3 Derā

Hıkd idüp nutk-ı Yetim'e didi zühhād-ı *derā*
Bāng-i islāmı belī ehl-i *derā* sevmezler (G.50/7)

5.3.1.1.10.4 Deyr, kilisā

Dünya genellikle *deyr*'e benzetilir.

Gülbāng-i vird-i hān-kāhı pest eyledüm
Şaldum bu fānī *deyre* çü bāng-i derāyı ben (G.148/2)

*

Vāz geldüm zühd ile mescidde sākin olmadan
'Aşk ile cünbiş idüp 'azm-i *kilisā* eyledüm (G.129/2)

5.3.1.1.10.5 Küfr, kāfir

Layile *küfr*ümi imāna mübeddel kıldı
Didürüp cān u gönülünden baña illā kepenek (G.113/2)

*

Mü'min-i mansürsün *nasrun min-Allāh* ile sen
Kāfir-i mağlūb şahib-nuşrete neyler begüm (G.126/2)

5.3.1.1.10.6 Ruhbān

Ruhbān-ı 'aşk muğ-beçe-i deyr ile bu gün
'Uşşāka virdi naş-ı kilisā haberlerin (G.152/4)

5.3.1.2 *Tasavvuf*

5.3.1.2.1 *Tarikatle İlgili Kavramlar*

5.3.1.2.1.1 *Abdāl*

En fazla kullanılan kelimelerdendir.

Sen uşluluk idüp *zāhid* işün gör

Ko kendü *hāline abdāl*-ı 'aşkı (G.205/2)

*

Emn virmezdi *Yetim abdāla* kesret olmasa

Tekye-i vahdet gibi menzil-geh-i me'men Dede (G.170/7)

5.3.1.2.1.2 *Dede, mürşid, pīr-i muğān, şeyh*

Āteş-i şevk ile ser-tā-pā yanan rüşen *Dede*

Taze taze dağlarla zeyn olan gülşen *Dede* (G.170/1)

*

İhtiyār eylemişem *pīr-i muğān* pīrümdür

Felege mey-kedeyi viremezsin yirümdür (G.42/1)

*

Baīa rāh u revişden sorma ey *şeyh*

Ki *sūfi*-veş benüm bir mezhebüm yok (G.100/2)

*

Cemālī *mürşid*-i server *Yetimī*

Cenābında dil-i āgāh ile ol (G.117/5)

5.3.1.2.1.3 *Der-gāh, hān-kāh, harābāt, tekye, tekye-gāh*

Rütbet-i *der-gāh*-ı 'aşkı ben nice ta'rif idem

Her gedā-yı kem-teri bir Sencer ü Dārāb feyz (G.86/3)

*

Be *sūfi* *hān-kāh*ından çıkup mey-hāneye gelseñ

Tavāf-ı mey-kede hakkı iderdün *bi-riyā* cünbiş (G.81/3)

*

Be *sūfi* anlayayduñ 'işret-i küy-ı *harābāt*

Çeküp ber-düş iderdün *kisvet-i küy-ı harābāt* (G.194/1)

Cāy-ı āsāyış için eyler idük bir *tekye*
Dehr . bünyādı eger olmasa ber-bād gönül (G.119/4)

*

Tekye-gāh-ı felāketün dedesi
Şāh-rāh-ı fenā felek-zedesi (Mes.1/1)

5.3.1.2.1.4 *Dervīş*

Şāh-ı 'ālem *Yetim*'üne bir gün
Dimedün rahm idüp nider *dervīş* (G.80/5)

5.3.1.2.1.5 *Hārici*

Ey Mehdi-i dīn gayret ahbābı helāk itdi
Gel *hārici*yile kıl Deccāl'ı perākende (G.178/3)

5.3.1.2.1.6 *Kalender, Bektāşī, Cemāliler*

Ey 'Alī-siret eyledün Kanber
Bu *Yetim*-i *kalenderi* be 'Alī (G.195/5)

*

Ferd olup 'ālem-i tecride gūzār eyleyelüm
Gel *kalender* olalum terk-i diyār eyleyelüm (M.7/1-6)

*

Tac-ı *Bektāşī* gehi tāt-ı *kalender* urınur
Nice kisve urmursa қо urınsun abdāl (G.118/2)

*

Çün *Cemāliler*denüz lāyık degüldür meyl ide
Ey *Yetim*i zışte vü murdāra tab'-ı pākümüz (G.70/6)

5.3.1.2.1.7 *Kızılbaş*

Çihrede eşk-i yetimüm gibi evbāş yatar
Rūm'dur nusret umup hayl-i *kızılbaş* yatar (G.61/1)

5.3.1.2.1.8 *Mevlevi, semā'*

Mevlevi gibi felek çarha girüp itdi *semā'*
Nāle-i nāy olalı hem-demi dervīşlerün (G.107/3)

5.3.1.2.1.9 *Tālib, sālīk, köçek*

Var iken fikr-i hevā gel çekme ey *tālib* emek
Ehl-i tevhid olmağa mā-dün-ı Hāk gitmek gerek (G.111/1)

*

İtmeyince yokluğa tebdil *sālīk* varını
Bulmağa mümkün degül kendinde Hāk āsārını (G.199/1)

*

Ey *köçek* ebruvānuñ eyle tıraş
Döyemez yaykaraya beglerümüz (G.68/8)

5.3.1.2.2 *Tecellī*

Tecellī nūrma 'āşık bu gün müstagrağ olmışdur
Seni didār-ı Hāk'dan kor be zāhid va'de-i ferdā (G.4/5)

5.3.1.2.3 *Cezbe*

Ben bu rezm içre nā-gehān bir pīr
Cāna atdı kemān-ı *cezbesi* tīr (Mes.2/50)

5.3.1.2.4 *Halvet, tecrid, tecerrüd, 'uzlet,*

Encümenlerde gezüp *halvet* iden sālīkler
Şöhre-i şehri olup sīt ü sadā sevmezler (G.50/3)

*

Dilersen itmege gül-geşt-i 'ālem-i *tecrīd*
Alup 'acūze-i dünyayı bekleme yanın (G.144/4)

*

Zen ü ferzend ile da'vā-yı *tecerrüd* itme
Hāk kelāmından işit fitnedür evlād gönül (G.119/5)

*

Künc-i '*uzlet* var iken anmañ *Yefīm*'e 'ālemi
Eylemez mürğ-ı kafes rağbet cihānuñ bāğına (G.176/5)

5.3.1.2.5 'Alāka, ta'alluk

Kaṭ'-ı '*alāka* eylemedür güç gelen baña
Terk-i tarīk-ı gamda be āsān olan başum (G.135/5)

Bundan a'lā vü latīf olmaya reftār u revīş
Görene reng-i *ta'alluk* ola āzād gönül (G.119/7)

5.3.1.2.6 Riyāzet, şabr

Ķırba vücūdı lāgar idüp çek *riyāzet*
Menzil-geh olmadın saña pür-mür u mār ev (G.161/4)

*

Def'i kolaydı geçmese ger artuğa begüm
Sabrı sihām-ı fakra iderdi gönül siper (M.4/II-4)

5.3.1.2.7 Kanā'at

Makāmūñ ey gönül 'Ankā-şifat Ķāf-ı *kanā'at* kıl
Zegan-veş per açup her āşiyāna ser-fürü itme (G.166/3)

5.3.1.2.8 Ferāğat

Bi-hamdi'llāh yine bir hoş demüm var
Ferāğat 'aleminde 'alemüm var (G.54/1)

5.3.1.2.9 Fakr, istiğnā

Hil'at-ı *fakr* ile *istiğnā* yolın varmayayın
Ger virürsem cāme-i zer-beft-i şāhiye çulum (G.137/4)

5.3.1.2.10 Hayret, melāmet

ĀşinālĶ it Cemali olmasun
Bu Yefimī baħr-ı *hayret*de ĶariĶ (G.101/6)

*

Ene'l-ĶaĶ çağırup Mansūr-ı Hallāc
Melāmet dārnı idindi mi'rāc (G.22/1)

5.3.1.2.11 Gayb

Nazarı dīde-i başiret ile
Bī-cihāt itdi şahid-i *gayba* (K.9/2)

5.3.1.2.12 Vaħdet, keşret

Keşrete böyle Ķariş olmaz idün olaydı
Ger dimāğufında senün lezzet-i *vaħdet* vā'ız (G.90/3)

5.3.1.2.13 Fenā, bekā

‘Āleme ‘uryān gelen ‘uryān gider diyü *Yetim*

Bu *fenā* yolında tahfif eyledi rihlet yükin (G.158/7)

*

Fenā bezmine ey tālib eger yol varmak istersen

Gözün yaşın şarāb idüp cigercügün kebāb eyle (G.188/4)

*

Mebgāz-ı dehr-i fenā firkasını cāndan sev

Katıl ol zümreye hem mülk-i *bekā* sevmezler (G.50/5)

5.3.1.2.14 Hakikat

Kim ki vādī-i *hakikat*de mecāza meyl ider

Aña beñzer Ka‘be‘ye varur Hicāz‘a meyl ider (G.48/1)

5.3.1.2.15 Bātin, zāhir

Yine Cemāl‘den umaruz ey *Yetim* luṭf

Oldur cihānda *zāhir* ü *bātin* mu‘inümüz (G.67/6)

*

Hey‘et-i *zāhiri* ko *bātına* sa‘y it zirā

Ehl-i ma‘nī bakamaz sūrete sīret var iken (G.150/3)

5.3.1.2.16 Nefs

O zāt-ı pāk ü bi-çūna mülākī olmağa ey dil

Murād-ı *nefsi* terk eyle hevā-yı mā-sivādan geç (G.25/4)

5.3.1.2.17 Verā‘

Olmuşam ehl-i *vera*‘ ma‘nīde

Sūretā kendümi itdüm kallāş (G.76/4)

5.3.1.2.18 Tekebbür, kibr

Giyüp bir cāme-i fāhir *tekebbür* ehli olmağdan

Zelīl ü münkesir olmuş ‘abā ehinden it yā Rab (G.10/5)

*

Kibr ile nāsa tefavvuk nideyin fen oldı

Ma‘rifet bār-ı girān ‘ilm ise reh-zen oldı (G.212/1)

5.3.1.2.19 Terk

Bu varlık ile yāra varılmak muhāldür

Terk eyle varı dōst yolında gedālık it (G.16/2)

*

Terk-i ser eylediler tavk-ı 'ubūdiyyetde

Baş açık yalın ayak t̄ac u ridā sevmezler (G.50/4)

5.3.1.2.20 Vird, zikr

Cism zulmānını ref' eyle mūnevver-dil olup

Rüz u şeb *zikr-i Hūdā*'yile şafāda ol hem (G.125/4)

5.3.1.2.21 Dūnyā, 'ālem, cihān

Serā-çe-i reh-i vahşet degül mi bu *dūnyā*

Gel t̄ulfet eyleme çekme ğam-ı firāvānım (G.144/3)

*

'*Āleme* 'uryān gelen 'uryān gider diyü *Yetim*

Bu fenā yolında tahfif eyledi rihlet yükün (G.158/7)

*

Ayak baş gel şeh-i kişver-sitāna ser-fürū itme

Gedā-yı ser-firāz olup *cihāna* ser-fürū itme (G.166/1)

5.3.1.2.22 *Zāhid, sūfī, fakih, nāsih, pārsā, vā'iz, pī-i nā-bālig, monā, müftī, şeyh*

Yetim, başlıkta belirttiğimiz adlarla anılan ve genel olarak *sūfi* kelimesiyle genelleştirebileceğimiz tip üzerinde fazlasıyla durmuştur. Bu isimlerle Yetim, ham sofuyu eleştirmektedir. Yetim'in çizdiği ham sofu tiplmesi şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

*Sufi*nin sözü laklakadır. (G.1/3) Aşkı kendisine oyuncak edinmiştir, ciddiye almaz. (G.8/4) Heva-yı zūhd ile huzurda bulunmaktadır. Aşkın belasından nasibi yoktur. (G.16/4) Sulh ve salāh istiyorsa önce kendini ıslah eylemeli (G.26/2) ve riyayı bırakarak aşk yoluna girmelidir. (G.25/1) Aşkın kafiri olmadığı için hiçbir kimse ona, yüzünden iman akar demez. (G.40/6) *Zahid*, sadece destan ezberlemiş bir çığırkandır. (G.74/7) Haset ateşi ondan ayrılmadığı sürece cehennem ateşinden kurtulmanın bir faydası yoktur. (G.84/3) *Zahid*, ancak aşıklara hemdem olarak aşk t̄ülkesine ulaşabilir.

(G.183/3) Başında şöret sevdası varsa, aşkın kötü adına yaklaşmamalıdır. (G.201/6) *Vâz* insanlar içinde çok konuşarak kendi yalanlarını gerçekmiş gibi anlatır. (G.139/4) Sufilik makamı dünya sevgisi için kavga etmek olmuştur. Dünya nimetlerinden faydalanma yolu olmuştur. (G.105/1) Sufilik davetlerde çığırkanlık yapıp helva yemekten ibaret olmuştur. (G.105/3) Sufiliğin derecesi sufilerce düşürülmüştür. (G.105/5) *Sufi* çirkin suratlı olduğu için temiz yüzlere bakamaz. (G.164/2) *Sufi* put edindiği kendi nefesine tapar. (G.179/6) *Sufi* Yezîdî-mezhap ve tîre-dildir. (G.191/4) İki dünyanın âlâyişi ile el uzattığı için *şeyh*in elini merhaba etmek için bile tutmamak gerekir. (G.148/3) Ve nihayet Allah kimseyi *sufiye* muhtaç eylemesin demektedir Yefüm. (G.154/2) Konuyla ilgili bazı örnek beyitler şunlardır:

Şît ü şadâ-yı 'aşk ile pürdür kulağumuz

Zâhid 'aceb mi gelse sözüñ laklağa baña (G.1/3)

*

Zâhid hevâ-yı zühd ile olsun huzûrda

'Âşık belâ-yı 'aşk ile sen mübtelâlık it (G.16/4)

*

Vücuduñ kayd iken *sûfî* nedür uçmağa bu güşiş

Bilürsin per döker itse eger mürğ-ı kafes cünbiş (G.78/3)

*

Baña râh u revişden şorma ey *şeyh*

Ki *sûfî*-veş benüm bir mezhebüm yok (G.100/2)

*

Ser-bürehne 'ürlar semtini ta'yib itmesün

Her *fakîh*-i medrese cübbeyle destârın görüp (G.14/4)

*

Bize Hâk nidügi bir bir cihānuñ cünbişi söyler

Gelüp bir yañadan sen de yapışma *nâşihâ* pende (G.190/4)

*

Tarîk-ı 'aşkı ey *zâhid* dilerseñ gel riyâdan geç

Gider bu delk-ı sālûsı libâs-ı *pârsâdan* geç (G.25/1)

Mınbere çıkmak ile buldı çü rütbet *vā'ız*
Aşırı söylemege eyledi cür'et *vā'ız*

Bî-'amel pendî virtür halka firār küllî
Şoḥbete halkı ider gerçi ki da'vet *vā'ız* (G.90/1-2)

*

Tarîkı fi'1-i nâ-şayesteyile eyledüñ ber-bād
Erenler yolına virdüñi ḥalel ey *pîr-i nâ-bālig* (G.95/3)

*

'Örf ile cübbe vü destârî gözüniden çıkarur
'Aşk ile ger alasin egnüñe *monlā* kepenek (G.113/5)

*

Nükte-i ğamızadur bāb-ı maḥabbetden dem
Ol degül *müfî-i* dehr üniledügi mes'eleler (G.57/4)

*

Ālāyış-i dü-kevn ile ey *şeyḥ* virme el
Ālûdeyile eylemezsin merḥabâyı ben (G.148/3)

5.3.2 TOPLUM

5.3.2.1 Şahıslar

5.3.2.1.1 Hikâye kahramanları

5.3.2.1.1.1 Leylî, Mecnûn, Kays

Leylî: (G.6/2), (G.34/1), (G.63/3), (G.111/7), (G.124/5-6), (G.180/3),
(G.193/1-5)

Mecnûn: (G.34/1), (G.60/1), (G.63/3), (G.77/1), (G.79/2), (G.79/4), (G.87/4),
(G.108/3), (G.111/7), (G.124/5-6), (G.145/1), (G.180/3-4), (G.193/2-3), (G.195/4),
(G.202/1)

Kays: (G.77/1), (G.197/4)

Belā deş̄tinde *Mecnūn*'a dıraht-ı k̄y-ı *Leylī*'dür
 Duḥān-ı āhdan kat kat k'olupdur sāye-bān anda (G.180/3)

*

Cezbe-i *Leylī*'yi gör kim çihre-i *Mecnūn* şanup
 Düşdi yüzün göricek nāka izinūñ kāhmı (G.193/2)

*

Geçdi ben dīvāneye bir turra-i şeb-gun bend
 Oldı tar-ı gisu-yı *Leylī*'yile *Mecnun* bend (G.34/1)

*

Gördüğün *Leylī* şanan *Mecnūn* gibi
 Vālih ü āşūfte ḥayrān gelmişüz (G.63/3)

*

Hem dahı *Mecnūn* gibi fenn-i cünūn-ı 'aşka düş
 Sen de bir *Leylī*-veşūn dīvānesi ol giderek (G.111/7)

5.3.2.1.1.2 *Ferhād*, *Şirīn*, *Husrev*, *Pervīz-i Husrev*, *Kūh-ken*

Ferhād: (G.7/5), (G.14/5), (G.60/1), (G.79/3), (G.79/2), (G.88/4), (G.94/3),
 (G.119/3), (G.145/1-2), (G.168/2-5), (G.202/1), (G.207/4)

Şirīn: (G.37/2), (G.77/2), (G.88/4), (G.168/1, 5)

Kūh-ken: (G.37/2), (G.77/2), (G.168/1)

Çıkmadı *Mecnūn*'dan fikr-i beyābān-ı cünūn
 Gitmedi *Ferhād*'dan zevk-ı hevā-yı Bī-sütūn (G.145/1)

*

Bī-sütūn bir lu'b ile *Ferhād*'ı çaldı yirlere
 Kuvvet-i bāzūyile sabıkda anuñken oyun (G.145/2)

*

Bañā kūh-ı ğam ḥavāle añā kūh-ı Bī-sütūn
 Bile gördük derdi *Ferhād*-ı belā-āyīn ile (G.168/2)

*

Dāmen-i kūh-sāra düşdük şūriş-i *Şirīn* ile
 Bir yakadan baş çıkarduk *Kūh-ken*-i miskīn ile (G.168/1)

Hurūş-ı Bî-sütün'ı şorma gel *Pervîz-i Hüsrev*'den
O şür-engiz-i *Şirin*'i sorarsañ *Küh-ken*'den sor (G.37/2)

5.3.2.1.2 Tarihî ve efsânevî şahsiyetler

5.3.2.1.2.1 *Aristō*

Yunanlı filozof.

Bu eşkal-i kader derkinde evrāk-ı *Aristō*'dan
Mukannen bir söz istersenñ rızadan ğayrı igvādur (G.53/5)

5.3.2.1.2.2 *Anderya Tora*

Preveze deniz savaşında Barbaros'a karşı döğüşen Hristiyan donanmasının komutanı. (M.2/IX-4), (K.1/9)

Cenderal ile ki *Anderya Tora*

Şalsa ger Barbaros'a bir nökerin (K.1/9)

5.3.2.1.2.3 *Barbaros, Hayr-ı Dīn Beg*

Türk denizcisi Hayreddin Paşa. (K.1/9), Hayre'd-din: (G.182/2), Hayr-ı din Beg: (M.5/8)

Cenderal ile ki *Anderya Tora*

Şalsa ger *Barbaros*'a bir nökerin (K.1/9)

*

Hayr-ı dīn Beg gibi ğāzī bege hem-rāh olalum

Gel tonanmāya gidüp 'azm-i sefer eyleyelüm (M.5/8)

5.3.2.1.2.4 *Bū'Alī, Bū'Alī Sīnā*

Türk düşünür ve bilgini İbn Sīnā. (K.7/2), (K.33/6)

Bād-bān-ı 'aşk açup düşeydi bu deryālara

Hikmete bakmazdı olup *Bū'Alī Sīnā* levend (K.33/6)

5.3.2.1.2.5 *Cem, Cemşid*

Adı zevk ve eğlence sembolü olarak anılan İranlı hükümdar. (G.51/3), (G.112/3), (G.152/3), (G.179/5), (G.194/4), (G.210/4)

İşigünde olan sifāl ü sege

Cām-ı ğiti-nümā vü *Cem* diyeler (G.51/3)

Tolı kaldurmak Cem ü Cemşid'e neydi bezmde
Ger nasīb olsa bu hāke cür'a-i cāmun senün (G.112/3)

5.3.2.1.2.6 Dārā

İran'ın Keyâniyân sülalesinin dokuzuncu hükümdarı olan Keykübād'ın diğer adıdır. (G.39/3), (G.152/2), (M.1/VI-1)

Zıll-ı Hağ insān-ı kāmildür anuñdur saltanat
Nākışam ger dimeyem Sührāb u Dārā suhredür (G.39/3)

5.3.2.1.2.7 Dārāb

Behmen'in oğludur.

Rütbet-i der-gāh-ı 'aşkı ben nice ta'rif idem
Her gedā-yı kem-teri bir Sencer ü Dārāb feyz (G.86/3)

5.3.2.1.2.8 Eflātūn

Aristo'nun hocası olan Yunanlı filozof. (G.22/4), (G.108/5)

Kayd-ı efkār-ı ma'aşuñ bir girihdür bir girih
Bu girihlerle olupdur niçe Eflātūn bend (G.34/4)

5.3.2.1.2.9 Efrāsiyāb

Alp Er Tunga'nın Şeh-nāme'de geçen adıdır. (G.152/2), (G.172/3), (M.1/I-6)

'İbret-i künc-i ferāğ oldur ki derviş ü gedā
Kendüti göstermeye Efrāsiyāb'un 'aymına (G.172/3)

5.3.2.1.2.10 Erdevān

Eşkânilerin son padişahıdır.

Biri Sulţān Mehemmed Erdevān-ı baht-ı Serhānī
Biri Sulţān Selīm Efrāsiyāb-ı mülk-i Yūnānī (M.1/I-6)

5.3.2.1.2.11 Feridūn, Efridūn

Pişdâdiyân sülalesinden altıncı hükümdar olan İranlı padişah. (M.1/II-1), (M.1/VI-1)

İki şeh-zādeler iki dil-aver pād-şālardur
Cenābında Feridūn ile Keyhüsrev gedālardur (M.1/II-1)

5.3.2.1.2.12 *Hürmüz*

İranlı Nuşirvan'ın oğlu.

Celāl u cāh ile der-bān-ı dergāh-ı hümāyūm

Kiyūmers ü Nerīman u Kubād u *Hürmüz* emsāli (M.1/VII-4)

5.3.2.1.2.13 *İskender*

İskender: Ab-ı hayatı aramaya koyulan ancak ona erişemediğine inanılan hükümdar. (G.40/7), (G.144/6), (G.159/3), (G.172/2)

Dilersen *Hızr*-ı rüşen-rāya irmek hemçü *İskender*

Uyup hayvāna gel itme zulem iklimini seyrān (G.159/3)

5.3.2.1.2.14 *İsmā'il*

Büyük ihtimalle Şah İsmail Safevî olmalıdır.

Tā olunca neberd-i *İsmā'il*

Ki neberd olmaz ol neberde 'adil (Mes.2/48)

5.3.2.1.2.15 *Kanber*

Hız.Ali'nin siyahî bendesidir. Sonra âzād edilmiştir. Adı, Hız.Ali'nin adıyla birlikte geçer. (G.11/5), (G.147/5), (G.195/5). Bkz.Ali.

Ey 'Alī-siret eyledün *Kanber*

Bu *Yetim*-i kalenderi be 'Ali (G.195/5)

5.3.2.1.2.16 *Kārūn*

Zenginliğin timsali olan tarihî kişi.

Bir ednā bendesi mālīk hezārān māl-ı *Kārūn*'a

Libās-ı fāhīr-i Sām u Siyāvūş atları şālī (M.1/VII-3)

5.3.2.1.2.17 *Keyhüsrev*

Keykâvus'un torunu ve Siyavuş'un oğludur. (G.69/3), (M.1/II-1)

Hâtura itmez gedā fikr-i ser-i *Keyhüsrev*'i

Peşşe-i nâçiz-veş ol mağz-ı Nemrūd istemez (G.69/3)

5.3.2.1.2.18 *Keykübād*

Keyâniyân sülalesinin ilk hükümdarıdır.

Elinde cām-ı Cem her bir gedası *Keykübād*-ı vakt
Ururlar na'ralarla nevbet-i kuy-ı harābatı (G.194/4)

5.3.2.1.2.19 *Kiyūmers*

Pişdâdiyân sülalesinin birinci padişahı. Örnek için bkz. Hürmüz

5.3.2.1.2.20 *Nemrūd*

Hız.İbrahim'i ateşe attıran ve zulmüyle bilinen Bâbil hükümdarı.

Hâtra itmez gedā fikr-i ser-i Keyhüsrev'i
Peşse-i nâçiz-veş ol mağz-ı *Nemrūd* istemez (G.69/3)

5.3.2.1.2.21 *Nerīmān*

İran mitolojisinde Rüstem'in dedesi olan Sam'ın babasıdır. Örnek için bkz. Hürmüz. (M.1/VII-4)

5.3.2.1.2.22 *Perviz*

Nuşirevân'ın torunu ve Hürmüz'ün oğlu olan İran hükümdarı Hüsrev'in lakabıdır. (G.37/2), (G.168/4)

Rahm-ı *Perviz* olmadı Ferhād-ı bi-dil hâline
Tağlar feryād eylerken dil-i sengin ile (G.168/4)

5.3.2.1.2.23 *Peşen*

Efrâsiyâb'ın babası olan İran hükümdarıdır. (G.21/4), (G.131/5)

Olsa ol hüsrev-i hūbān nola tedvīne sebeb
Nazm-ı Firdevsi'ye evsāf-ı *Peşen*'dür bā'is (G.21/4)

5.3.2.1.2.24 *Sām*

Nerīman'ın oğlu olup, Zāl'in babasıdır. Örnek için bkz. Kârūn. (M.1/VII-3)

5.3.2.1.2.25 *Sencer*

Büyük Selçuklu Devleti'nin altıncı hükümdarıdır.

Rütbet-i der-gāh-ı 'aşkı ben nice ta'rif idem
Her gedā-yı kem-teri bir *Sencer* ü Dārāb feyz (G.86/3)

5.3.2.1.2.26 *Siyāvuş*

Keykavus'un oğludur. Örnek için bkz. Kârûn. (M.1/VII-3)

5.3.2.1.2.27 *Sunkar*

İranlı hükümdarlardan birinin adı.

Kara gözlü iki şeh-zādeye şāh-ı hümāyün-baht
Niçe şeh *Sunkar*'ı kıldı gulām u çāker ü bende (M.1/I-4)

5.3.2.1.2.28 *Sührāb*

Zaloğlu Rüstem'in oğludur. (G.39/3), (M.1/VI-1)

Zıll-ı Hak insān-ı kāmildür anuñdur saltanat
Nākısam ger dimeyem *Sührāb* u Dārā suhredür (G.39/3)

5.3.2.1.2.29 *Süleyman (Kanuni)*

Osmanlı padişahı. (G.53/7), (M.5/2)

Yetim ol māhi-i teşne-sıfat gel kalma sāhilde
Der-i Sultān *Süleymān*'a yüz ur kim 'ayn-ı deryādur (G.53/7)

5.3.2.1.2.30 *Yezid*

Kerbela olayı ve Hz.Hüseyin'in şehit edilmesi dolayısıyla anılır.

Günde biñ kez *Yezid*'e la'net idüp
Sākin-i Kerbelā'ya yalvaralum (G.133/6)

5.3.2.1.3 Tasavvuf ve tarikatlerle ilgili şahsiyetler

5.3.2.1.3.1 *H'āce 'Ubeydu'llāh*

Tasavvuf büyüklerinden biri. (G.18/6)

İdersen Hazret-i *H'āce 'Ubeydu'llāh*'dan istimdād
Yüz üzre sürinür āh Semerķand ü Buḥārā tüt (G.18/6)

5.3.2.1.3.2 *Hacı Bektāş*

Hacı Bektaş-ı Velî.

Gerçi kim mey-hāne oldu gerçi kallāş ocağı
Ber-güzāndur anuñ biñ *Hacı Bektāş* ocağı (G.197/1)

5.3.2.1.3.3 İbrāhīm Edhem

Belh sultanının oğlu olup, elindeki imkânları bırakarak tasavvuf yolunu seçmiştir. Aşağıdaki beyitte benzetmelik olarak kullanılmıştır.

Hevâ-yı Belh idüp mürşid dilersen ey *Yetimî* [sen]
Per-i *İbrāhīm Edhem*'dür Kālātā'yile İstanbul (G.115/5)

5.3.2.1.3.4 İmām-ı Dūvāzdeh

On iki imam.

Ol *İmām-ı dūvāzdeh* hakkı
Bendedür Murtażā'ya beglerümüz (G.68/3)

5.3.2.1.3.5 Maḥmūd Efendi

Muhtemelen Mevlevîlik tarikatının büyüklerinden biridir.

Rümüz-ı Mesnevi hakkı *Yetim* irşad istersen
Yüri *Maḥmūd Efendi*'den tarîk-ı sırr-ı Monlā tut (G.18/7)

5.3.2.1.3.6 Mālik-i Dīnār

Bir mutasavvıftır. (G.69/4), (G.161/5)

Mālik-i dīnārı sevme ey *Yetim*
Büy-ı fakr al *Mālik-i Dīnār*'ı sev (G.69/4)

5.3.2.1.3.7 Mansūr-ı Hallāc

Edebiyatta *ene'l-Hak* sözü dolayısıyla anılan sufidir. (G.22/1), (G.173/1), (G.203/4)

Ene'l-Hak çağırıp *Mansūr-ı Hallac*
Melamet darımı idindi mi'rac (G.22/1)

*

Hezārān āferin olsun bu gün *Mansūr-ı Hallac*'a
Ene'l-Hak sırrımı itdi kifāb-ı 'aşka dībāce (G.173/1)

5.3.2.1.3.8 Monlā

Mevlānā Celāleddin. (G.18/7), (G.160/4), (Mes.2/27)

Mesnevi-i hazret-i *Monlā*'yile
Üns tutup Mantık-ı 'Attār'ı sev (G.160/4)

5.3.2.1.3.9 Şems-i Tebrîz

Mevlânâ'nın yakın dostu.

Ey Cemâlî Şems-i Tebrîz-i zamânsın kim bu gün
Bu Yetîm'e hâlet-i Monlâ olupdur şüfilik (G.105/7)

5.3.2.1.4 Şairler

5.3.2.1.4.1 Türk şairleri

5.3.2.1.4.1.1 Hayâlî

XVI. yüzyıl dîvân şairlerinden.

Lübb-i sühan Yetîm'e şunıldı Hayâlî'yi
Kısr-ı kelâm ile mezesiz lâğa şaldılar (G.60/5)

5.3.2.1.4.1.2 Kandî

XVI. yüzyıl dîvân şairlerinden biri.

Yâr ne kılsa 'acizdendir bu ebyâta Yetîm
Ger nazîre dimeye Zâtî'yile Kandî bu gün (G.143/5)

5.3.2.1.4.1.3 Nişânî

XVI. yüzyıl dîvân şairlerinden biri.

İlticâ eyle Nişânî-i kerîmü'ş-şâna
Ey Yetîm ister iseñ ehl-i kerem dünyâda (G.165/6)

5.3.2.1.4.1.4 Zâtî

XVI. yüzyıl dîvân şairlerinden biri. Örnek için bkz. Kandî. (G.143/5)

5.3.2.1.4.2 İran şairleri

5.3.2.1.4.2.1 'Attâr

Mantıku't-Tayr adlı eseriyle tanınmış mutasavvif şair. (G.106/5), (G.147/4),
(G.160/4)

Mürğ-ı dil güftârda büy-ı fenâ işmâm ider
Mantıku't-tayr ile güyâ öğredür 'Attâr fen (G.147/4)

5.3.2.1.4.2.2 Câmî

İranlıların tanınmış şairlerinden biri. (G.63/6), (G.66/3), (Mes.2/25)

Sūhan-ı 'aşka gelse mestāne
Suna Cāmī'ye şevki peymāne (Mes.2/25)

5.3.2.1.4.2.3 Firdevsī

Şeh-nâme adlı mesnevinin yazarı İranlı şair. (G.21/4), (G.131/5)

Olsa ol hüsrev-i hūbān nola tedvīne sebeb
Nazm-ı *Firdevsī*'ye evsāf-ı Peşen'dür bā'is (G.21/4)

5.3.2.1.4.2.4 Hācu

İranlı şair. (G.52/11)

İrişelden kemāle nazm-ı *Yefīm*
Kasd-ı Selmān ü nakd-i *Hācu*'dur

5.3.2.1.4.2.5 Hāfız

İranlı şair. (G.35/5), (G.63/6), (G.66/2), (G.74/6)

Hāk-i mezār-ı *Hāfız* rakş eyleye şafādan
Ger olayidi nāzil āna bu nazm-ı i'cāz (G.66/2)

5.3.2.1.4.2.6 Kıvām-ı Şirāz

İranlı şair.

Bu nūh kıbāba şaldı cūd u keremle āvāz
Seyyid 'Alıyy-i Rūm Hācī *Kıvām-ı Şirāz* (G.66/1)

5.3.2.1.4.2.7 Nizāmī

İranlı şair.

İntizārum kelāmın eylese gūş
Ravzasından *Nizāmī* ide hūruş (Mes.2/29)

5.3.2.1.4.2.8 Sa'dī

İranlı şair. (G.63/6), (Mes.2/28)

Açsa ger Gül-sitān-ı 'irfānı
Eyleye rūh-ı *Sa'dī* seyrānı (Mes.2/28)

5.3.2.1.4.2.9 Selmān

İranlı tanınmış şair. Örnek için bkz. *Hācu*. (G.52/11)

5.3.2.1.5 Diğer şahıslar

5.3.2.1.5.1 *Beñlü Memi*

Kişi adı. Yetim'in Seydi Ali'nin evinden bahsederken zikrettiği bir isimdir. (M.2/VII-7)

Gāh hı̇şm u gehi nāz eyleyürek

Olsa *Beñlü Memi* pehlūda yine (M.2/VII-7)

5.3.2.1.5.2 *Birāder Efendi*

Yetim'in kardeşi olmalıdır. Fazlaca malumat yoktur. K.5/Başlıkta "BERAY-I BİRADER EFENDİ" şeklinde geçmektedir. Bu şiirin kardeşinin ölümü için yazılmış bir şiir olma ihtimali vardır.

5.3.2.1.5.3 *Cenderal*

Kişi unvanı. Büyük ihtimalle Preveze'de Barbaros'a karşı mücadele eden Hristiyan donanmasının komutanlarından biri. 226/9 bkz. Anderya

5.3.2.1.5.4 *Hüseyn*

Seydi Ali'nin oğlu. (M.6/5), (M.2/VII-3)

Selāmetle gelüp şihhatde buldı cümle evlādın

Hüsüsā seyr idüp gördi *Hüseyn*'ün kadd-i şimşādın

Hüda tā haşre dek muhkem idüp yıkmaya bünyādın

Ciger-güşeñ yüzün gördün hezārān minnet Allāh'a (M.6/5)

5.3.2.1.5.5 *Hüseyn b. Seydi'Alī*

Seydi Ali'nin oğlu. (K.36/Başlıkta)

5.3.2.1.5.6 *Kapudān*

Büyük ihtimalle Kanûni döneminde ikinci vezirliğe kadar yükselmiş olan ve vezir-i a'zam olma arzusunu taşıyan¹²¹ Ahmed Paşa'dır. 221. şiir Kapudan rediflidir ve Rodos'a ilişkin kimi bilgileri ihtiva etmektedir. Şiirde anlatılanların Rodos'un fethi sıra-

¹²¹ Şu bilgiler bu şiirdeki verilerin yorumlanmasına yardımcı olabilir: "Sultan Süleyman, muhasaranın uzamasından dolayı Ahmed Paşa'nın tesiriyle hareket ederek Piri Paşa ile Mustafa Paşa'ya kızdı; bu sırada Mısır beylerbeğisi Hâyır Bey'in vefatı haberi geldiğinden Mustafa Paşa'yı Mısır valiliğine gönderip Rodos serdarlığını ve ikinci vezirliği Ahmed Paşa'ya verdi; Ahmed Paşa'nın en büyük arzusu vezir-i âzam olmaktı ve bu suretle ikinci vezir olmakla bu arzusuna yaklaşmıştı." Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: *Osmanlı Tarihi*, II. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983, s.314.

sında mı yoksa daha önce Rodos'a düzenlenmiş olması muhtemel akınlarda mı geçtiği konusunda yeterli bilgiye sahip değiliz. Şiirde özel bir ad geçmediği için yorumlarımız varsayımın ötesine geçemiyor. (Kas.1/1-27)

Ḥak Te'ālā dilerin devletini ber-devlet

Eyleye bulmak ile sadr-ı vezāret *Ḳapudān* (Kas.1/27)

5.3.2.1.5.7 *Kethūdā Beg*

Büyük ihtimalle Yefim döneminde yaşamış kethüdalarından¹²² biri.

Kethūdā Beg ki o ḥulk-ı ḥasen ü ṭab'-ı laṭif

Fehm ider anda niçe fart-ı ṣecā'at *Ḳapudān* (Kas.1/15)

5.3.2.1.5.8 *Körce Memi*

Yefim'in katıldığı toplantılarda bulunan ve hokkabazlık yapan bir kişi:
(M.2/VII-6)

Ḥokka-bāzī iderek *Körce Memi*

Virse cünbiş o kefi cūda yine

5.3.2.1.5.9 *Meḥemmed*

Kanūnī Sultan Süleyman'ın şehzadelerinden biri.

Biri Sultān *Meḥemmed* Erdevān-ı baht-ı Serḥānī

Biri Sultān Selīm Efrāsiyāb-ı mülk-i Yūnānī (M.1/I-6)

5.3.2.1.5.10 *Meḥemmed b. Seyyid 'Alī*

Seydī 'Alī'nin oğlu. (K.37/Başlıkta)

5.3.2.1.5.11 *Meḥemmed Ḳāsım*

Yefim'in meclislerinde bulunduğu anlaşılan ve ney çalmakla tanınan biri:
(M.2/VII-4)

İnlese nāy-ı *Meḥemmed Ḳāsım*

Gūş ṭutsak dem-i Dāvūd'a yine

5.3.2.1.5.12 *Pir Meḥemmed Çelebi*

Cemāl Efendi'nin oğlu. (M.3/II-6), (M.3/V-(1-5))

¹²² Kethüdabey: 1-Yeniçeri ocağında yeniçeriağasından sonra gelen en yüksek aşamadaki subay 2. Sadrazamın güvenini kazanmış ve onun yardımcısı yerinde olan görevli. *TTS*, s.52, 58.

Mīve-i bāg-ı İrem *Pīr Mehemmed Çelebi*

Şāh-ı Tūbī-i Harem *Pīr Mehemmed Çelebi* (M.3/II-6)

5.3.2.1.5.13 *Selīm*

Kanûnî'nin şehzadelerinden biri. Örnek için bkz. Mehemmed. (M.1/I-6)

5.3.2.1.5.14 *Seyyid'Alī, Seyyid'Aliyy-i Rūm*

Türk denizcisi ve Kâtibî mahlasıyla şiirler söyleyen bir dīvân şairi. (G.195/1), (M.2/VIII-8), (K.1/25), (G.66/1)

Nuṭk-ı 'İsî gibi bi-hakkın dili

Can bağışlar sözüñ be *Seyyid 'Alī* (G.195/1)

5.3.2.1.5.15 *Sūhte Kıral*

Yefim'in muhtemelen deniz savaşlarından birinde yitirdiği bir arkadaşının adıdır. (K.2/1)

Ƙaldı körfüzde düşüp *Sūhte Kıral*

Bu cihānun gezerek bahr u berin (K.2/1)

5.3.2.2 *Kavimler, ülkeler, şehirler, nehirler, dağlar, denizler*

5.3.2.2.1 'Acem

Diyār-ı Rūm seyri bes *Yetim* āzādeye yārān

Yefimāne iden itsün '*Acem* iklimini seyrān (G.51/5)

5.3.2.2.2 Aḳdeñiz

Ƙodı ayak karaya *Aḳdeñiz*'üñ

Öñ gören fāyidesinden zararın (K.1/21)

5.3.2.2.3 Aḳşā

Tāvāf-ı kūy-ı yār için tarīk-ı Ka'be'den döndüm

Ki yildüm maḳşad-ı *Aḳşā* bu oldu cümle hüccāca (G.173/4)

5.3.2.2.4 Anḳona

Tonanmāya delil olup yine fānūs-ı Ḥayru'd-dīn

Şu deñlü ğarba 'azm itdük ki şarkı düşdi *Anḳona* (G.182/2)

5.3.2.2.5 Arab

Lā diyen kim belāgatine anuñ

Fuṣahā-yı 'Arab ne'am diyeler (G.51/6)

5.3.2.2.6 Aras

Mazhar-ı fenzurū olup nergis

Jāle-i 'aynı oldı Nīl ü Aras (Mes.2/10)

5.3.2.2.7 Bağdād

(G.119/1), (G.207/1)

Perçemün pür-çem idüp çok başlu 'ayyār eyleyen

Hattumı Bağdād-ı hüsne eylemiş bārū-yı misk (G.114/3)

5.3.2.2.8 Baskana

Şalalum Malta'yile Baskana'ya aşubı

Gel tonanmaya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (M.5/3)

5.3.2.2.9 Bathā

Kaldurup avāzeyi a'lāya ey bāng-i ceres

Gel delil ol Yesrib ü Bathā'ya ey bāng-i ceres (G.73/1)

5.3.2.2.10 Bedaḥşān

Şol deñlü yüzüm üzre dökem katra-i hünin

Rüm'a gelicek la'l-i Bedaḥşān ucuz olsun (G.149/2)

5.3.2.2.11 Belh

Hevā-yı Belh idüp mürşid dilersen ey Yetim el-Hak

Per-i İbrāhīm Edhem'dür Kalātā'yile İstanbul (G.115/5)

5.3.2.2.12 Bī-sütün

(G.168/2), (G.202/1), (G.207/4)

Baña kūh-ı gam havāle āña kūh-ı Bī-sütün

Bile gördük derdi Ferhād-ı belā-ayın ile (G.168/2)

5.3.2.2.13 Buḥārā

İdersen Hazret-i H'āce 'Ubeydu'llāh'dan istimdād

Yüz üzre sürinür āh Semerkand ü *Buhāra* tūt (G.18/6)

5.3.2.2.14 Ceneviz

Ceneviz memleketin hākile yek-sān idelüm

Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (M.5/4)

5.3.2.2.15 Ceyhün

(G.78/2)

Kanlı sular gibi yolum bağladı eşk-i revān

Eyledi ben nā-tüvānuñ yolını *Ceyhün* bend (G.34/2)

5.3.2.2.16 Çin

Görse tüccār-ı Hıta bu hāl-i 'anber-bāruñ

Çin ü Māçin'e gidüp itmezdi cüst ü cüy-ı misk (G.114/2)

5.3.2.2.17 Dicle

Mısr-ı hüsnini nigāruñ idicek yād gönül

Dicle ırmağın ider yaşumı Bağdād gönül (G.119/1)

5.3.2.2.18 Efrenc

Şeş-cihāta bu murabba' şalup āvāz-ı bülend

Atdı nusretler ile kal'a-i *Efrenc*'e kemend

Ey *Yetim* ister isen olmağa bir şāh-levend

Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (M.5/9)

5.3.2.2.19 Fireng

Düşdi küffār içine dehşet ü heybet şöyle

Reyb *Fireng*'ide şāyed diyü gāret Kapudān (Kas.1/12)

5.3.2.2.20 Eymen

İki şem'-i hüdādur şu'lesinden cān u dil rüşen

Zıya vü pertevinden her gönül bir vādī-i *Eymen* (M.1/V-6)

5.3.2.2.21 Furāt

Ol kerem deryāsına varup mülākī olmadur

Dideden akıtduğum Nıl ü *Furāt*'umdan ümid (G.31/2)

5.3.2.22 Harem

(M.3/II-6).

Söyleme şiddet-i ahvāl-i dili yārāna

Taş atılmağa sezā olmadı mürġān-ı *Harem* (G.125/7)

5.3.2.23 Herāt

Rūm'dan dervişini bir cezbeyile celbdür

Şeyh-i hāk-i Pārs ü pīr-i *Herāt*'umdan ümid (G.31/5)

5.3.2.24 Hıtā

Örnek için bkz. Çin. (G.114/2).

5.3.2.25 Hicāz

Kim ki vādi-i hākikatde mecāza meyl ider

Aña beñzer Ka'be'ye varur *Hicāz*'a meyl ider (G.48/1)

5.3.2.26 Hind

Rūm'dan geçmek *Yetim* olurdu ammā 'ālemün*Hind* ü Sind'i laġvdür Şām u 'Irāk'ı suhredür (G.38/5)

5.3.2.27 Hindū

Geldi mücrim kuluñ suçın dileyü

Rū-siyeh şanki çāker-i *Hindū* (Mes.2/62)

5.3.2.28 Horasan

Şu dem kim bu haberler irdi ser-hadd-i *Horāsān*'a

Tezelzül virdi havf ile hirās Īrān u Tūrān'a (M.1/V-1)

5.3.2.29 Hoten

Cān meşāmı çin-i zülfünden alurken bŷy-ı misk

İtmemişdür meskenin deşt-i *Hoten* āhū-yı misk (G.114/1)

5.3.2.230 'Irāk

Görmem Cemālī gibi bir reh-nümā *Yetimī*Ger cüst ü cŷy idersem Mısr ü '*Irāk*'ı Şām'ı (G.201/7)

5.3.2.2.31 Īrān

Hıttā-i Rūm eylemez reşki hemān
Ġıbtā-i Īrān u Tūrān gelmişüz (G.63/7)

5.3.2.2.32 İrem

Cennet-ābād-ı çemen-zār-ı cihān çok ammā
Südlüce cānibidür baġ-ı İrem dünyāda (M.3/II-6)

5.3.2.2.33 İspanya

Dümen toġrıldup İspanya diyen bi-din ü mel'ūna
Yine şevk eyleyüp girdük tonanmā-yı hümāyūna (G.182/1)

5.3.2.2.34 İstanbul

(G.202/3).

'Akl-ı ma'āşa kādır iken ey dirig ü hayf
Bī-tūşe avladı beni İstanbul'un kışı (M.4/4-5)

5.3.2.2.35 Ka'be

(G.48/1), (G.103/4), (G.135/4), (G.173/4), (M.1/V-4), (K.4/8).

Varup deyre tavāf-ı Ka'be itsem
Aceb midür ki kārüm aşkdur aşk (G.103/4)

5.3.2.2.36 Kāf

(G.134/4), (166/3).

Vücūdum Kāf-ı 'uzletde çü 'Ankā eylemezdüm güm
Bu ġurbet-hānede görsem eger bir āşinā-meşreb (G.11/2)

5.3.2.2.37 Kāġıd-hāne

Görse İstanbul'da nehrini Kāġıd-hāne'nün
Yurdu dilden ehl-i Şirāz āb-ı Rükñ-ābād'mı (G.202/3)

5.3.2.2.38 Kalātā

Yire el arkasın koyup cihān-dide olanlar dir
Gök altında müsellemdür Kalātā'yile İstanbul (G.115/3)

5.3.2.2.39 Kerbelā

(G.133/6).

Şehīd-i *Kerbelā*'yiçün gönül Bağdād-ı hūnīn-şat

Revān eyler nite sūrh-āb akıdur haṭ-ı Tebrīz (G.71/4)

5.3.2.2.40 Kostantin

Sürūr u hüzn ile mādām ola 'ālemde bu telvīn

Safāda ber-karār olsun şeh-i evreng-i *Kostantin* (M.1/III-6)

5.3.2.2.41 Māçin

Örnek için bkz. Çin. (G.114/2)

5.3.2.2.42 Malta

Örnek için bkz. Baskana. (M.5/3)

5.3.2.2.43 Merve

Ger şafā-yı kūyuñı koyup varursam Ka'be'ye

Merve hakkı virmeye hār-ı muğaylan yol bāna (G.9/4)

5.3.2.2.44 Mısr

(G.201/7), (M.3/VI-3).

Yūsuf-ı cān bu gönül *Mısr*'ında

Oldı sultān-ı 'azizüm kardaş (G.76/3)

5.3.2.2.45 Necef

Kāfile-sālārumuz şāh-ı *Necef*Remz idüp çünki buyurdı *men 'aref* (G.96/1)

5.3.2.2.46 Nīl

(Mes.2/10).

Dīde-i terden revān olan sirişküm her yaña

Çağlayup yollar kesüp *Nīl* ü Aras ırmağına (G.176/2)

5.3.2.2.47 Niş

Oldı İstanbul'dan çü menzilüm şahrā-yı *Niş*

Anı bildüm var imiş bu 'ālemün nūşında niş (G.75/1)

5.3.2.2.48 Pārs

Rūm'dan derviřini bir cezbeyile celbdür

Şeyh-i hāk-i Pārs ü pīr-i Herāt'umdan ümīd (G.31/5)

5.3.2.2.49 Portakal

Bugünkü Portekiz ülkesi.

Allāh Allāh diyü engine tonanmā şalalum

Portakal memleketin Sūdde'ye varup alalum (M.5/5)

5.3.2.2.50 Pulye

Kaçalar tente fora eyleyürek

Pulye'nün hālī koyup kıyların (K.1/10)

5.3.2.2.51 Rodos

Şol zaman içre ki *Rodos*'a gāzā niyyetine

Çıkdı tonanmayile itdi şalābet Kapudān (Kas.1/9)

5.3.2.2.52 Rūm

(G.38/5), (G.61/1), (G.63/6), (G.63/7), (G.83/6), (G.149/2), (G.159/5),
(G.197/5), (M.1/III-5), (Mes.2/44), (K.26/2).

Pād-şāh-ı *Rūm*'a rām olsun semend-i 'izz ü nāz

K'ola mādām eblağ-ı eyyāma reftār u reviş (G.83/6)

5.3.2.2.53 Rūkn-ābād

Şiraz'da bir gezinti yeri. (G.202/3), (G.207/1).

Bir niçe dem āb-ı *Rūkn-ābād*'a beñzetedüm seni

Şimdi ey eşküm şat-ı Bağdād'a beñzetedüm seni (G.207/1)

5.3.2.2.54 Şafā

Ger *Şafā*-yı kūyuñı koyup varursam Ka'be'ye

Merve hakkı virmeye hār-ı muğaylan yol baña (G.9/4)

5.3.2.2.55 Sāsāniler

Mülük-i āl-i Selçuk ile *Sāsāniler*e nisbet

Çerāğ u çeşm-i 'Osmānī delil ü bişvālardur (M.1/II-2)

5.3.2.2.56 Selçuk

Örnek için Sâsânîler'e bakınız. (M.1/II-2)

5.3.2.2.57 Serhân (?)

(M.1/IV-6).

Müşerref 'arz-ı didâr ile *Serhân* illeri şimdi

Semâ'-ı bezm-i rûhânide Yunân illeri şimdi (M.1/IV-6)

5.3.2.2.58 Semerkand

Örnek için bkz. Buhara. (G.18/6)

5.3.2.2.59 Sidre

Sidre kaddi hevâsiyle *Yetim*

Seyrümün Muntehâ'sıdur ol ruh (G.27/6)

5.3.2.2.60 Sind

Örnek için bkz. Hind. (G.38/5)

5.3.2.2.61 Südde

Örnek için bkz. Portakal. (M.5/5)

5.3.2.2.62 Südlüce

Cennet-âbâd-ı çemen-zâr-ı cihân çok ammâ

Südlüce cânibidür bağ-ı İrem dünyâda (G.165/5)

5.3.2.2.63 Şâm

Örnek için bkz. Hind. (G.38/5), (G.201/7)

5.3.2.2.64 Şirâz

Hâfiz u Sa'dî-i *Şirâz* olmuşuz

Rûm'a Câmî-i Horâsân gelmişüz (G.63/6)

5.3.2.2.65 Tâtâr

Hâl-i 'anber-bâr u zülf-i müşg-bû

Nâfe-i *Tâtâr*'a itmişdür gülüvv (G.164/1)

5.3.2.2.66 Tebrîz

Şehîd-i Kerbelâ'yiçün gönül Bağdâd-ı hūnîn-şat
Revân eyler nite sūrḥ-âb akıdur ḥat-ı *Tebrîz* (G.71/4)

5.3.2.2.67 Tūrān

Şu dem kim bu ḥaberler irdi ser-ḥadd-i Horāsān'a
Tezelzül virdi ḥavf ile hirās Īrān u *Tūrān*'a (M.1/V-1)

5.3.2.2.68 Türk

Ey per ü bāl nā-tūvān oldum
Türk eline düşen toğan oldum (Mes.2/40)

5.3.2.2.69 Venedik

Venedik seyfleridür tedbir
Şimdi Andarya diyen ebterde (M.2/IX-4)

5.3.2.2.70 Yūnān

(M.1/IV-6).

Bu kerr ü ferr ile Serḥān u *Yūnān* illeri mesrūr
Bu ḥāle pāy-ı taht ile katı Rūm illeri maḥzūn (M.1/III-5)

5.3.2.2.71 Yehūdî

Mesîḥ-āsā *Yefīm* ızḥār-ı mu'ciz eyledūñ ammā
Şakın ebna-yı 'ālemden *Yehūdî*-vār a'dādur (G.53/6)

5.3.2.2.72 Yesrib

Kaldurup āvāzeyi a'lāya ey bāng-i ceres
Gel delîl ol *Yesrib* ü Bathā'ya ey bāng-i ceres (G.73/1)

5.3.2.3 Toplumsal hayat

5.3.2.3.1 Pād-şāh, şāh, sultān

*Pād-şāh*um var iken şevk-ı sefer
Yoluña cān virici çāker de (M.2/IX-6)

*

Çara gözlü iki şeh-zādeye *şāh*-ı hūmāyūn-baht
Niçe şeh Sunkar'ı kıldı gulām u çāker ü bende (M.1/I-4)

İki *sultān*-ı Rūm'a hem ben de
Olmış idüm yigirmi yıl bende (Mes.2/44)

5.3.2.3.2 Padişahlıkla ilgili bazı unsurlar

5.3.2.3.2.1 *Asker, leşker, ceşş, cüyüş*

Ceyş-i İslām ile Sultān Süleymān karadan
Baħr u ber fethine '*asker* yürüdi bir aradan (M.5/2)

*

Şöyle koyıldı gönül yağmasına ğavġā-yı 'aşk
Bir vilāyet almaġa şan *leşker*-i 'Osmān akar (G.40/3)

*

'Adem ser-haddine *ceşş*-i 'adū göçsün ki dünyānuñ
Ser-ā-ser rub'-ı meskūnı şumldı āl-i 'Osmān'a (M.1/V-3)

*

Zīr-i rānuñ ola semend-i ħurūş
Cilve-ġāhuñ ola miyān-ı *cüyüş* (Mes.2/66)

5.3.2.3.2.2 *Devlet*

Der-i *devlet* penāhı rütbesi eflākden 'ālī
Serāyı sakfı cevġān-ġāh-ı mürġ-ı 'izz ü ikbāli (M.1/VII-1)

5.3.2.3.2.3 *Dīvān*

Şāh-ı iklīm-i çemendür ki bu gün ġülşende
Ceyş-i ezhāra çatup eyledi *dīvān* ġonçe (G.186/2)

5.3.2.3.2.4 *Genc*

Genc-i dünyāya ħariş olma *Yetim* el çek el
Çokdur ef'i-i zehirnāk bu vīrānda şakın (G.156/7)

5.3.2.3.2.5 *Rāyet, tabl*

Tabl u *rāyet* şaf-ı sipāh ile
Bār u ben-ġāh-ı pād-şāh ile (Mes.2/45)

5.3.2.3.2.6 *Livā*

Livā-yı nuşret-āyātı çeküp ol iki şeh-zāde

O dem ceşş-i zafer-yāb ile tayy itdi nice hāmūn (M.1/III-4)

5.3.2.3.2.7 *Taht, otağ*

Bir *taht* olur mı pāye-i tābūt olmaya

Bir kaşr olur mu şeş-cihetinde kuşūr yok (G.99/3)

*

Oldı her ābile ayāğumda

Ben kadem-rence kılmağa bir *otağ* (G.94/2)

5.3.2.3.2.8 *'Ulūfe*

Sābıkan dimiş idi nuş ile pīr

Eyle terk-i '*ulūfeyi* te'hir (Mes.2/56)

5.3.2.3.3 *Rezm, ceng, şavaş, neberd, perhāş*

Bezm ü *rezmüfi* cür'a-h'āhı bir nice şeydālaruz

Tig-i hūn-āşāmdur devrinde şāha cām-ı 'iş (G.75/4)

*

Hāfiz u nāziruñ olsun Allāh

Ceng ü āşūb olıcağ yirlerde (M.2/IX-2)

*

Halka halka dāğlardan cisme giydürem zırh

Şāh-ı merdānum yine muhkem *neberdüm* var benüm (G.136/2)

*

Rahne olmaz kalb-i 'āşıkda binā-yı āşfi

Müdde'inüñi tūtalum muhkem *şavaşı* var imiş (G.77/4)

*

Gül-i bī-hār dime gel bu çemenzāra *Yetim*

Nazar it her tarafā ālet-i *perhāş* yatar (G.61/5)

5.3.2.3.4 Savaş aletleri

5.3.2.3.4.1 *Haçer*

Gözün ser-mest ü müjgānuñ olupdur *haçer*-i ser-tiz

'Aceb mi kanımı dökse benüm ol gamze-i hūn-riz̄ (G.71/1)

5.3.2.3.4.2 *Kemend, teber, şeş-per*

Şeş-cihāta bu murabba' şalup āvāz-ı bülend

Atdı nusretler ile kal'a-i Efrenc'e *kemend* (M.5/9)

*

Ol seferden k'idüp kazā-yı vaṭar

Nefse itdüm havāle tiġ u *teber* (Mes.2/49)

*

Żabt olursa mülk-i dil hūsn-i keremle żabt olur

Olmaz ol kişver cüyüş u *şeş-per* ü tır ile żabt (G.88/3)

5.3.2.3.4.3 *Oķ, tır, peykān*

Oķ gibi toġruluk idüp her bār

Eylegil menzil-i murāda güzer (K.16/2)

*

Geçüp *tır*-i müjeñ şadra oturdı ey kemān-ebrū

'Aceb *peykān*-ı dil-dūzuñ dimezse cānuma berhiz̄ (G.71/2)

5.3.2.3.4.4 *Şemşir, tiġ, seyf*

Zahmlardur urılan *tiġ*-ı belāyile yine

Dil-i şad-pāresine merhemi dervişlerün (G.107/5)

*

Pād-şāhum çekme gel mülk-i dile *şemşir*-i kin

Eyle ol mülki ser-ā-pā hūsn-i tedbīr ile żabt (G.88/2)

*

Venedik *seyfler*idür tedbīr

Şimdi Andarya diyen ebterde (M.2/IX-4)

5.3.2.3.4.5 *Yāy, yā, kemān*

Çekmek için kemān-ı hallācı

Çarh *yāy*ı kepāde oldı gönül (G.120/5)

*

Ok gibi tođrulugum bildiyise ol hūnī

Kaddūmi diñ ki büküp cevriye *yā* eylemesün (G.154/4)

*

Yine bir tīr-i müjgānuñ hevāsıyile ‘ālemde

Kemān-ı ‘aşkı çekmekde bu gün bir pehlevāndur dil (G.122/3)

5.3.2.3.4.6 *Zırh, tüfek, tōp*

Halka halka dāğlardan cismüme giydüm *zırh*

Şāh-ı merdānum yine muhkem neberdüm var benüm (G.136/2)

*

Yağcık *tōp* u *tüfek* çün bārān

Evliyā himmeti olsun perde (M.2/IX-3)

5.3.2.3.5 *Av, şayd, şikār, olta, ağ, dām*

Yā vaşıl-ı şadef yā *şikār*-ı neheng olur

Deryā-yı eşk-i dīdede pinhān olan başum (G.135/2)

*

Senünle ‘ālem-i rü’yāda māhī olurken

Ťutıldı *oltaya* bir māh-ı dil-rübā müjde (G.175/2)

*

İñende *dām* u dāneyle o mürğ-ı zīrek avlanmaz

Na‘īm-i cenneti *zīkr* eyleme ürker gönül mürği (G.204/4)

*

Deryā-yı hūn u sine müşebbek şeh-ān-ı *şayd*

Māhī-i hançeri çeküp ol *ağa* saldılar (G.60/4)

5.3.2.3.6 Bezm

5.3.2.3.6.1 *Esrār, efyūn, beng, berş, buğra, ma'cūn, cūr'a-dān*

Görüp *esrār-ı cūr'a-dān-ı* Hāk'ı

Oldı hayrān-ı Hūdā beglerümüz (G.68/7)

*

Berş ü *efyūn* ekl idenler Hāk budur

Kizb ü fi'l-i nā-pesend itmekdedür

*

Ādemin ardınca *zemm* idüp yüzün

Gördügince *riş-hand* itmekdedür (K.34)

*

Pā-bürehne kef-zenān abdāllar

Bāga gelstün *beng* ü *buğrā* vaktidür (G.36/6)

*

Egleyimezler beni feryād-res *ma'cūn* ile

Sakīyā olsun meded āb-ı 'meb feryād-res (G.72/3)

5.3.2.3.6.2 *Hum*

'İşret-ābād okunup maştaba vü pāy-ı *hum*

Beytü'l-aḥzān dinile gūşe-i zühhāda yine (G.185/2)

5.3.2.3.6.3 *Kadeh, şürāḥi, ayak, cām, kāse, peymāne, piyāle, sıfā, şişe, nıḥ-girān*

Güşāde-rūy u ḥandān-leb *şürāḥi* vü *kadeh* sakī

Hum-ı mey-hane-veş deyr-i cihanda hep safa-meşreb (G.11/3)

*

Baş üzre çıkdı ḥürmet ile eyledi yirin

'Aşr içre mey gibi k'anı *ayağa* şaldılar (G.60/3)

*

Sakīyā ger virmeye devr-i mey-i gül-gün neşāt

Üstüme biñ dönse virmez *kāse*-i gerdün neşāt (G.87/1)

Yürür devr eyleyüp turmaz *piyâle ey Yetim* aslâ
Meger bezm-i neşât-engîze ibn-i mâşîdür sâkî (G.208/5)

*

Şu meclis kim ayak başmak dile pîr-i muğân anda
Sebük şalınmasun sâkî şakın *rut-ı girân* anda (G.180/1)

*

İtlerüñle hem-*sifâl* olan gedâlar sâkiyâ
İstemez ger 'arza itsen 'işret-i *câm-ı Cem*'i (G.210/4)

*

Def fütâde nây dem-beste güsiste târ-ı çeng
Rihte bade şikeste *şîşe* dürd-âşâm mest (G.15/5)

5.3.2.3.6.4 *Mey-kede, mey-hâne, harâbât*

Be şüfi hân-kâhuñdan çıkup *mey-hâne*ye gelseñ
Tavâf-ı *mey-kede* hakkı iderdüñ bi-riyâ cünbiş (G.81/3)

*

Be şüfi añlayayduñ 'işret-i kûy-ı *harâbât*
Çeküp ber-düş iderdüñ kisvet-i kûy-ı *harâbât* (G.194/1)

5.3.2.3.6.5 *Şarâb, bade, mey, sahba, dürd*

Teşne-i sîr-âb itmez çün *şarâb* u *bâde*ye
Garķa eyle zemzem ü zerkâya ey bāng-i ceres (G.73/5)

*

Teraşşuñ itmesün keyfiyyet-i *mey zâhid-i huşke*
Ġidâ-yı rind iken *bâde* anuñ ne aşıdur sâkî (G.208/2)

*

Var idi jeng-i riya âyine-i dilde *Yetim*
Şaykal-ı keyfiyyet ile açdı ol jengi *şarâb* (G.12/5)

*

Def fütâde nây dem-beste güsiste târ-ı çeng
Rihte bade şikeste *şîşe* *dürd-âşâm* mest (G.15/5)

5.3.2.3.6.6 Şem', çerāğ

Bāl ü per nūr itdi her pervānesi cān oynayup

İtmedi ol sūhte hālin görüp bir dād *şem'* (G.92/2)

*

*Çerāğ*ı sūz-ı Hüsrev'den uyandır ey *Yetim* ammā

Nezāket yolların gel zāde-i tab'-ı hasenden şor (G.37/5)

5.3.2.3.7 Mūsikī

5.3.2.3.7.1 Çeng, def, nāy, rebāb, sāz, tanbūr, 'ūd, ber-batt

Salar merd-āne-var āvāz *ber-batt*

Degül mi billāh erkek *sāz ber-batt* (G.89/1)

*

Nāy-veş sūz ile nālišler ider 'āşık meger

Āteş urdı cāmma zār-ı *rebāb*-ı Mesnevī (G.198/3)

*

Def fütāde *nāy* dem-beste gūsiste tār-ı *çeng*

Rihte bāde şikeste şişe dürd-āşām mest (G.15/5)

*

Vakt nāzik sözüümüz dūr u dırāz

Gehi şiven gehi āvāze-i *sāz* (M.2/VIII-1)

*

Ehl-i diller gūşdur ser-tābe-pā

Söylesünler 'ūd-ı şeş-tā vahtidür (G.36/5)

*

Dekāyıkdan dem ursun tār-ı *tanbūr*

Açub 'aşk ile gizlü rāz *ber-batt* (G.89/4)

5.3.2.3.7.2 Mutrib

Defe gel sille *mutrib* gūşmāl it

Senünle ola tā dem-sāz *ber-batt* (G.89/3)

5.3.2.3.7.3 *Rakş*

*Rakş*ı nakş itmeñ ki biz bu ‘āleme
Dest-efşān pay-kūbān gelmişüz (G.63/5)

5.3.2.3.8 *Şüslenme*

5.3.2.3.8.1 *Değerli madenler ve taşlar*

5.3.2.3.8.1.1 Altun, zer, zehab, nukre, sīm

Merdüme haşlet didügün *sīm* imiş
Nukre vü *zer* vācib-i ta’zīm imiş (Mes.3/13)

*

Çihre-i zerd ile mesrūr olmasın mı ehl-i derd
Hātır-ı h’āce hazīn olsa virür *altun* neşāt (G.87/5)

*

Mezheb-i ‘İsī’ye bildüm ‘ākıbet eyler karīn
Olmaya ger güm-reh-i fakra *zehab* feryād-res (G.72/4)

5.3.2.3.8.1.2 La’l, dürr, lü’lû, şadef, mercān

Şol deñlü yüzüm üzre dökem kaṭra-i hūnīn
Rūm’a gelicek *la’l*-i Bedaḥşān ucuz olsun (G.149/2)

*

Dürr-i şeh-vār ile pür bir bahrdür ṭab’-ı *Yetim*
‘İkd-ı *lü’lütü*yle ey gencinesi ārāste (G.171/5)

*

Yumayınca cāndan el ğavvāş-ı ka’r-ı pür-neheng
İtmedi deryā *şadef*den bir dür-i nā-yāb feyz (G.86/4)

*

Eşk gird-ābında bu müjgān-ı hūn-ālūdumuz
Ka’r-ı deryāda yatur bir niçe *mercān* gibi (G.196/2)

5.3.2.3.8.1.3 *Yākūt*

Her dil-i sādede neyler ḥat-ı la’lūñ nakşı
Ḥatt-ı *yākūt* revā mı yazıla her kāğıd (G.30/4)

5.3.2.3.8.2 'Anber, misk, müşg, nāfe

Görse tüccār-ı Hıtā bu hāl-i 'anber-bāruñi

Çin ü Māçin'e gidüp itmezdi cüst ü cüy-ı misk (G.114/2)

*

Pōst-pūş oldum bulaldan kendüzümde büy-ı dōst

Nite kim nāfe sarıldı oldı hem pehlū-yı misk (G.114/4)

*

Hal-i 'anber-bār u zülf-i müşg-bū

Nāfe-i Tātār'a itmişdür gultıv (G.164/1)

5.3.2.3.8.3 Kuhl, tūtyā

Kuhl için hāk-i pāy-ı yārām

Tuta gelsün şabāya yalvaralum (G.133/4)

*

Dūr olsun nūrdan çeşm-i cihān-bīni anuñ

Tūtyā-yı hāk-i pāyuñ olmaya andı bu gün (G.143/3)

5.3.2.3.8.4 Sūs eşyaları

5.3.2.3.8.4.1 Āyīne, mir'āt, gözgü

Gönül āyīne-i vech-i Hūdā'sın

Şafā kesb eyle jeng ü pāsdan kaç (G.24/3)

*

Çihre-i şāfiye şūfi bakmasa

Ġam degül mir'āta bakmaz zışt-rū (G.164/2)

*

Ehl-i diller huzūrı bī-ğışdur

İhtirāz it kederden ey zāyir

Gözüye karşı tutsa şeklin ger

Zışt ü zibā özin görür nāzır (K.18)

5.3.2.3.8.4.2 Gūş-vāre

Gūş-vāre olur şu söz ki Yetim

Çekdi ebnā-yı cinsüm aña kulag (G.94/5)

5.3.2.3.9 Eşyalar

5.3.2.3.9.1 *Bister, bālīn, firāş*

İtmedi reşk idüp evreng-i selāṭine nigāh

Her kimün *bisteri* ḥākister-i külhan oldu (G.212/3)

*

‘Aşk-ı Şirīn ile cān virdükde miskīn Kūh-ken

Tagdan *bālīni* şahrādan *firāşı* var imiş (G.77/2)

5.3.2.3.9.2 *Bisāt, pelas, buriya*

Geçelüm ḥavf u recāyile *bisāt*-ı emne

‘İşret ü ‘iş ü safāyile olalum bi-ḡam (G.125/6)

*

Kıṭ‘a-i sündüs ü istebrak iken ma‘nide

Şüretā kimi *pelās* ü kimisi atlas imiş (G.82/3)

*

Bi’llāh serir-i ‘izzet-i şāhiye viririn

Künc-i ferāḡatümde olan *būriyāy*ı ben (G.148/5)

5.3.2.3.9.3 *Gehvāre*

Şabī-veş pīr-i şad-sāle yatur *gehvāre*-i tende

Yeni dü-sāle oḡlancık taşaddur ehl-i babadur (G.53/1)

5.3.2.3.9.4 *Ġırbāl*

Ġırbāl ile ġubārum aranup bulunmaya

Demler ola ki istenevüz dilde yād olup (G.13/3)

5.3.2.3.9.5 *Kefş*

Pā-bürehne itdügün seyr ü sülūka döymeye

Halk-ı ‘ālem itseler ger *kefşini* āhen Dede (G.170/5)

5.3.2.3.9.6 *Mikrāz, sūzen*

Mikrāz-ı ‘aşka lā dimeyüp virdi başını

Bezm-i belāda şevk idüp nābekār şem’ (G.91/4)

Çār 'unşurda müjeñ fikriyle rūh-ı revān
Çarh-ı çārümde Mesihā'yile sūzen oldı (G.212/2)

5.3.2.3.9.7 'Aşā

Bāde çün kim 'aşā-yı pīrāndur
Pīr oldum 'aşāya düşdi gönül (G.121/3)

5.3.2.3.9.8 Kafes

Künc-i 'uzlet var iken añmañ Yetim'e 'ālemi
Eylemez mürğ-ı kafes ragbet cihānuñ bāğına (G.176/5)

5.3.2.3.9.9 Karta

Görinürden be görünmez çokdur
Kartaya bak seçesin tā hācerin (K.1/5)

5.3.2.3.9.10 Kepāde

Çekmek için kemān-ı hallācı
Çarh yayı kepāde oldı gönül (G.120/5)

5.3.2.3.9.11 Kufl

Olmaz idi vā'ızunñ efsānesi māni' Yetim
Māh-ı rūze olmasaydı kufl-ı bāb-ı mey-kede (G.174/5)

5.3.2.3.9.12 Kullāb

Dil-i aḥbāba kullāb-ı maḥabbetdür 'izārında
Ki pertāb u şikenc oldı mutarrā zülfi ḥamlarla (G.179/2)

5.3.2.3.9.13 Kılāde

Bu Yetim'tinñ dü-tā olup kademī
Seg-i yāra kılāde oldı gönül (G.120/7)

5.3.2.3.9.14 Miftāh

Maḥzen-i 'aşka dilersenñ miftāh
Cān u dilden diyegör yā Fettāh (G.26/1)

5.3.2.3.9.15 *Nigîn*

Sāye düşürdi üstümüze çün Hümā-yı 'aşk
İtsek nola zamāneyi zîr-i *nigîn*ümüz (G.67/3)

5.3.2.3.9.16 *Pusla*

Puslayı gözlük idindi gözine
Ol ki deryāda didi yol seçerin (K.1/6)

5.3.2.3.9.17 *Pûte*

Pûte-i ğamda zer-i hālîş iden 'uşşâkı
Tâb-ı hicrân ile o sîm-bedendür bâ'is (G.21/3)

5.3.2.3.9.18 *Tavk*

Şeyh-i şöhret-cû ridâsın eyleyüp şöhret yükin
Tavk-ı şeytân gibi aldı boynuna la'net yükin (G.158/1)

5.3.2.3.9.19 *Tîşe*

Şol şerâr-ı *tîş*edendür tâbiş-i süz-ı *Yetim*
Kim am Ferhād şaldı sūziş-i Şirîn ile (G.168/5)

5.3.2.3.9.20 *Torba*

Yüzi dilencintün karadur *torbası* tolu
Bir yüzi karayın nola pür olsa ni'mettüm (M.4/V-4)

5.3.2.3.9.21 *Zencîr*

Vālihın boynuma gel zülf-i girih-girûni şal
Ben cünün ehliyin ey dōst o *zencîr*ümdür (G.42/4)

5.3.2.3.10 Giyim kuşam

5.3.2.3.10.1 *Libās, cāme, kālā*

Olmaz idüm tācir-i deşt-i cünün Mecnün gibi
Ger seg-i Leylî pelāsi olmasa *kālā* baña (G.6/2)

*

Mey-kede yollarında egnümüze
Delğ-ı rindî *libās*-ı fāhirdür (G.43/3)

Çeküp bir bir çıkardı arkasından *cāme-i fahrī*
Yefīm'i kara çullarda be 'uryān eyleyen tāli' (G.93/7)

5.3.2.3.10.2 *Atlas, harīr, zer-beft, istebrak, sündüs*

Niçe ehl-i *harīre* giydürüp şāl
 Niçe şāl ehline hil'at virildi (G.211/2)

*

Kıt'a-i *sündüs* ü *istebrak* iken ma'nide
 Sūretā kimi pelās ü kimisi *atlas* imiş (G.82/3)

*

Cāme-i *zer-beft-i* şahīye teveccüh eylemez
 Ol gedā kim egnine aldı pelās u şālümüz (G.64/4)

5.3.2.3.10.3 *Destār, dūlbend, t̄ac, efser*

'Örf ile cūbbe vü *destār* gözünden çıkarur
 'Aşk ile ger alasin egnüne monlā kepenek (G.113/5)

*

Cehl ile 'ömri şarf idüp naḥva
 'Örf ile giymegil kabā *dūlbend* (K.15/2)

*

Serden hevā-yı *efseri* servlik it gider
 'Ālem içinde başı açık pādşālık it (G.16/3)

*

Cemālī terk-i *t̄ac* ile *Yefīmī* ser-firāz oldu
 Yūri ol terk ile sen de başılma penbe-i *t̄aca* (G.173/6)

5.3.2.3.10.4 *Dest-māl*

Niçe şāh u nice bende gelüp gitdi cihāndur bu
 Siler bir *dest-māl* ile dimez ol şāh bu bende (G.190/2)

5.3.2.3.10.5 *Pīrehen*

Çıkarup *pīreheri* Pīr Meḥemmed Çelebi
 Giydi derdā kefeni Pīr Meḥemmed Çelebi (M.3/V-1)

5.3.2.3.10.6 *Dāmen*

Kūyuña varur idüm ol iki ağzı qaralar

Ƙorkarın ‘av ‘av diyüp *dāmen*-i ‘ırzum paralar (G.55/1)

5.3.2.3.10.7 *Hırka, jende, cūbbe, ‘abā, delk, kepenek, peşmīne*

Nola mezmūm-ı cihān oldıyse bāde yine

Dem ola rehne gele *hırka* vü seccāde yine (G.185/1)

*

Ber-țaraf oldı cāme-i zer-beft

Jende giyüp ‘*abā*ya düşdi gönül (G.121/4)

*

Ser-būrehne ‘ūrlar semtini ta‘yīb itmesün

Her faķih-i medrese *cūbbe*yle destārın görüp (G.14/4)

*

Ƙarık-ı ‘aşkı ey zāhid dilersen gel riyādan geç

Gider bu *delk*-ı sālūsı libās-ı pārsādan geç (G.25/1)

*

Bātl efkārı derūnumda Ƙomadı sürdi

Sāyesin şalmağ ile üstüme hakkā *kepenek* (G.113/3)

*

Giremez bu *jende*-i hūn-in-țırāza zāhidā

Bahye-i rengin ile *peşmīnesi* ārāste (G.171/3)

5.3.2.3.11 Yiyecekler

5.3.2.3.11.1 *Kebāb*

Mest-i bed-nām olmadum tā olmayınca şākiyā

Pāre-i bağrum *kebābum* eşk-i hūninüm mülüm (G.137/5)

5.3.2.3.11.2 *Nān*

Bu köyinmiş dāğlarla göz yaşıdur ‘āşığa

Gūşe-i bi-tūşesinde huşk ü terden āb u *nān* (G.153/4)

5.3.2.3.11.3 'AseI

Ke kavli hāl-i zevk ile k' olur mı hiç ağız tatlu
Eger dir ise biñ kerre 'asel ey pîr-i nâ-bâlig (G.95/4)

5.3.2.3.11.4 Sükker, kand, halvâ, muhallebi

Mâ-haşal tatlu sözinden hazer it hem-râhuñ
Zehr halt olmasun ol sükkeri ni'metde şakın (G.157/6)

*

Yetim'e sen şeker-lebden irişdi acı diller hayf
Yidürdüñ tüti-i şirin-kelâma kand-i zehr-âmiz (G.71/6)

*

Süfî meyl itmez leb-i yâra hatı tâ gelmeye
Ey Yetim eblehdür ol halvâyı bi-dûd istemez (G.69/5)

*

Ben nân-i huşke aş yerür iken revâ midur
Sen sükker-i muhallebiye urasun dişi (M.4/IV-2)

5.3.2.3.11.5 Nemek

Pendi pîr-i nâşihuñ evvel bu harf oldu ki gel
Kadrüñi bilmezler ile yimegil nân ü nemek (G.111/5)

5.3.2.3.12 Mimârî ve yerleşim

5.3.2.3.12.1 Ev, hâne, beyt, külbe, eyvân, serây, kasr, kâh, oda, sakf

Dünyâ evine nola disem teng târ ev
Mihmân-küş ü mukassî vü nâ-pây-dâr ev (G.161/1)

*

Hakikat hâne âb u gil degüldür
Taş üzre taş koyan 'âkil degüldür (K.4/3)

*

Garğa-i eşk olalı ey hâne-i cism-i za'if
Seyl içinde beyt-i bi-bünyâda beñzetdüm seni (G.207/2)

Her taraf cāy-ı neşat iken 'acebdür bulmadum
Bu dil-i gāmgine mesken *külbe*-i ahzān gibi (G.196/4)

*

Cenāb-ı cilve-geh-i 'aşka eyleyüp pervāz
Kānaduñ altına al bu sipihr *eyvāmın* (G.144/5)

*

Der-i devlet penāhı rütbesi eflākden 'ālī
*Serāy*ı *sakfi* cevlan-gāh-ı mürğ-ı 'izz ü ikbālī (M.1/VII-1)

*

Şarābuñ rengini gördi yazıldı bir pāre göñlüm
Bu *kasr*-ı pür-şafānuñ bir güzel nakkāşıdur sākī (G.208/3)

*

Künc-i hamül u gūşe-i faqr u ribāṭ-ı şabr
Mihnet-serā vü *kāh*-ı belā vü melāz-ı cebr (M.4/III-1)

*

Göçeri-zāde güreş tutmağ ile
Lerzeye varsayidi *oda* yine (M.2/VII-5)

5.3.2.3.12.2 Çetr, hayme, ben-gāh

Tünd-bād-ı āh-ı mazlūma nazar hüsrevlerüñ
Sāye-bān u *hayme* vü *çetr* ü visākı suhredür (G.38/2)

*

Tabl u rāyet şaf-ı sipāh ile
Bār u *ben-gāh*-ı pād-şāh ile (Mes.2/45)

5.3.2.3.12.3 Kal'a, zindān, sicn

Kal'a-i Rodos'a varduğda o dem Pāşā'ya
Dil alup göstericek niçe mahāret Kāpuđān (Kas.1/10)

Çünki dünyā *sicn*-i mü'mindür *Yetim* itme tarab
Važ'-ı bihüde durur ger göstere mescün neşāt (G.87/6)

Ben bi-rūsūma kā'ide-i resmi söyleme
 Āzād olana ānma ya *zindān* hikāyetin (G.139/3).

5.3.2.3.12.4 *Pül, āsyāb*

Her bakan ğayretle çarh-ı pür-şitābuñ 'aynına
 Nevbetin gözler bakup bu *āsyābun* 'aynına (G.172/1)

*

Hayl ü haşemle geçmege bir şāh-rāhdur
 Maḥşer güninde rāh-ı *pül*-i mezlaka baña (G.1/2)

5.3.2.3.12.5 *Sāye-bān, tāk, dīvār, der, bāb*

Bela deştinde Mecnūn'a dıraht-ı kūy-ı Leylī'dür
 Duhan-ı āhdan kat kat k'olupdur *sāye-bān* anda (G.180/3)

*

Tāk-ı minādan *Yetim* eyle hazer bir kimseye
 Olmadı bu pür-halel kāşāne künc-i 'āfiyet (G.19/5)

*

Yüri bir gūşeyi ta'mir eyle
Der ü *dīvār*ını tahrir eyle (K.4/5)

*

Kanber'üñdür bu *Yetim* üftāde olsun behremend
Bāb-ı lutfuñdan sentün ey Hayder-i Kerrār-fen (G.147/5)

5.3.2.3.12.6 *Maḥzen, nerd-bān*

Maḥzen-i 'aşka dilersen miftāh
 Cān u dilden diyegör yā Fettāh (G.26/1)

*

Maḥbesümdür cism-i lāgar itmege cānı halāş
 Pāye pāye üstüh'ānum *nerd-bān*um şandılar (G.47/3)

5.3.2.3.13 Hastalıklar ve tedavi

5.3.2.3.13.1 *Sebel, vebā*

Övānlar çihresi seyrinde nūr-ı çeşmi harc itdün
Ağardı gözlerün hem-çü *sebel* ey pīr-i nā-bālig (G.95/2)

*

Oldı nāzūk bedeni hey meded Eyyüb'a karin
Arta başlayucugaz zahm-ı *vebādan* elemi (M.3/VI-5)

5.3.2.3.13.2 *Tabīb, mariz, bimar, haste, daru's-sifa*

Gam *marizinün tabīb-i hāzıkı*dur mey-fürüş

Gel yetiş ey *haste-dil daru's-sifādan* şerbet al (K.35/1)

*

Ey felek 'özüne bildük ki nihāyet yok imiş

Haste olup düşene hiç ifakat yok imiş (M.3/VI-6)

*

Cām-ı gül-reng ile devr idüp benefşe sebzede

Gönçe-leb ol nergis-i *bimārı* tenhā avladum (G.127/2)

5.3.2.3.13.3 *Timār, merhem, devā, yakı, perhiz, penbe*

Görmedi kimse bir belāsuz bal

Biledür kand ise *merhem* ü riş (G.80/4)

*

Olmağa sine-i mecrūha *yakı*

Meger ihsān ide kāfir püserin (K.1/26)

*

Gamuñ yir diriltür bir hasteyin bālın-i miñnetde

Buyurma ey tabībüm gel ölümlü hasteye *perhiz* (G.71/3)

*

Derd-i 'aşk ile *Yetim* olmuş iken dil-haste

Diñ tabibe gelüben derde *devā* eylemesün (G.154/7)

*

Pōst kaydın ko teni *penbe*-i dāguñ bürüsün

İki yaprak ile yūri 'āleme çal yūf borusun (Mat.10)

5.3.2.3.14 Alışveriş

5.3.2.3.14.1 Bazar, haridar, tacir, h'ace, dellal, tucdar, sayrefi

Şi'rini virdi *Yetim* ey dil *haridar* olana

Sayrefidür 'arz-ı cevher itdi *bazar*m görüp (G.14/6)

*

Görse *tucdar*-ı Hıtā bu hāl-i 'anber-baruñi

Çin ü Maçin'e gidüp itmezdi cüst ü cüy-ı misk (G.114/2)

*

Haridar isenüz bu mevsim içre

Ne satar dinleñüz *dellal*-ı 'aşkı (G.205/4)

*

Olmaz idüm *tacir*-i deşt-i cünün Mecnün gibi

Ger seg-i Leyli pelāsi olmasa kālā baña (G.6/2)

*

H'ace eyler bi-nevāyı sim ü zer

Pād-şāh eyler gedāyı sim ü zer (G.46/1)

5.3.2.3.14.2 Nakd, nukud, akçe, fulüs-ı ahmer

Ne denlü üstüne dönse bu çarh-ı jengāri

Fülüs-ı ahmere sayma nücüm-ı raşşanın (G.144/2)

*

Nakd-i eşki hin-i vuslatda ki işār itmedük

Maşrafına şaklaruz 'ayb eyleme imsākümüz (G.70/3)

*

Qara toprakça gelmez gözine *akçası* dehrün

İdenler cüll-i himmetle kerem iklimini seyrān (G.159/4)

*

Nerrād-ı çarh ile yūri bāziden it hazer

Virme *nukud*-ı vaktüñi lu'b u kumāra hiç (G.23/6)

5.3.2.3.15 Yazı ile ilgili unsurlar

5.3.2.3.15.1 *Kalem, hāme, killk, devāt, vasīti aklām*

Defter-i şî'r ü *devāt* ü *kalem* ü künc-i ferāğ
Bize bes memleket ü hayl ü haşem dünyāda (G.165/4)

*

Ol büt-i Rūmī'yi yazmağdur haṭāyi kāğıda
Vasīti aklām ile çini *devāt*umdan ümid (G.31/4)

*

Rūz-bān olmayayidi *hame*

İki yüzlülük itmese nāme (G.181/1)

*

Ezel *kill*kinde naḫş olan cebinüm üzre nigūdūr

Eger hatt-ı sa'ādetdür eger bir kara yazudur (Mat.4)

5.3.2.3.15.2 *Kāğid, varak, levh, safha, tūmār, defter, divān*

Sözümü *defter* ü *divān*da görüp merd-i lebib

Didi bu sihr durur saḫlaya aḫker *kāğid* (G.30/5)

*

Naḫş-ı ğayriyi yuyup *levh*-i dili pāk eyle

Safha-i cāna bakup kimdügün idrāk eyle (G.169/1)

*

Nā-nūvişte *varakı* okur iken ḫalk revān

Remz-i 'uşşāk ile ma'sūka kim eyler kağid (G.30/2)

*

Naẓm-ı dūr-bār-ı *Yetim* irdükde Ḥāfiz sem'ine

Eyleyüp *tūmār*-ı şî'rden ḫırz-ı cān ezberlemiş (G.74/6)

5.3.2.3.15.3 *Mektüb, nāme, cerīde, kütüb*

Göge ağardı gün gibi ṭopuñ

Vaḫy-i Cibril olurdu *mektüb*uñ (Mes.2/37)

*

Bağdum gönül *cerīdesine* diḫkat eyledüm

Hicrān ḫikāyetin okudum rikkat eyledüm (G.128/1)

Nāme de açılıp mecālisde

Vākıf ide 'avānı peygāma (G.181/4)

*

Cem'-i *küttüble* ref'-i hücüüb mümkin olmadı

Bıldüm ki 'ilm bilmek imiş okumağ degül (G.124/3)

5.3.2.3.15.4 *Midād*

Enduh-ı gussa-i dili şerh itme ki *Yetim*

Mümkin degül yazılsa denizler *midad* olup (G.13/5)

5.3.2.3.16 Sihr, efsün, iksir

Cān dimāğına *Yetim* irmezdi büy-ı ma'rifet

Sihr idüp akıtmasa çāh-ı devātuñ cüy-ı misk (G.114/5)

*

Pür-füsün şı'r ile şöyle muqayyeddür *Yetim*

Eylemez bu nev' ile tab'ın hezār *efsün* bend (G.34/4)

*

Hāk-i pāyinden uman dide-i müştāk için

Didi ol sım-beden talib-i *iksir*tümdür (G.42/2)

5.3.2.3.17 Oyunlar

5.3.2.3.17.1 *Çevgān, güreş*

Mihr sanmañ görinen bir tōp idüpdür başımı

Şarkdan ğarba çalar *çevgān*-ı çarh-ı bi-amān (G.155/3)

*

Göçeri-zāde *güreş* tutmağ ile

Lerzeye varsayidi oda yine (M.2/VII-5)

5.3.2.3.17.2 *Şatranç, kumār*

Sühandān ehli diller mecma'ı yine olup memlū

Gehi *şatranç* u eş'ār u gehi lāğ ile güft ü gū (M.6/8)

*

Nerrād-ı çarh ile yūri bāziden it hāzer

Virme nuqūd-ı vaqtüñi lu'b u *kumāra* hiç (G.23/6)

5.3.3 İNSAN

5.3.3.1 Sevgili

5.3.3.1.1 Saç, zülf, gīsū, turra, kākūl, perçem

'Arızından görmeyüp saçın kalem

Ser-nigün oldı hemān miskin kalem (G.130/1)

*

Nazar ehlinden ihtirāz eyler

Perde-pūş-ı nigehtür ol *kakul* (G.123/3)

*

Dōstum zencirden dīvāne çıkmakdur hemān

Dil çekinüp k'isteye ol *zulf*-i perçemden halās (G.84/4)

*

Halka zülfüñ oldı kaygu a yigit

Zulm elin uzatdı *gīsū* a yigit (G.20/1)

*

'Aşkı lücce-i bahr-ı gama pertāb iden

Ol iki *turra* ile çāh-ı zekandur bā'is (G.21/2)

*

Perçemüñ pür-çin idüp çok başlu 'ayyar eyleyen

Hattıñı Bağdād-ı hüsne eylemiş bārū-yı misk (G.114/3)

5.3.3.1.2 Cebin

Ezel kilkinde naqş olan *cebinüm* üzre nigūdur

Eger hatt-ı sa'adetdür eger bir kara yazudur (Mat.4)

5.3.3.1.3 Ebrū

Muşhaf-ı hüsne besmele *ebrū*

Süre-i ve'd-đuhāsıdur ol ruh (G.27/5)

5.3.3.1.4 Müjgān, müje

Gözün ser-mest ü *müjgānūñ* olupdur hançer-i ser-tiz

'Aceb mi kanumu dökse bentüm ol gamze-i hün-riz (G.71/1)

Kār-ger oldı *miljeñ* eşkümle didüm didi yār
Keskin olmaz mı virilse *tiğ-ı cevher-dāra* şu (G.163/3)

5.3.3.1.5 Çeşm, dīde

Hançer-i müjgānına bir *çeşm-i āhūn*un tūrup
Sīne germiştir dil gibi bir *şir-i merdūm* var benüm (G.136/3)

Bu Yetim'ün dil-i pür-derd ile sūzına gürvāh
Āh ile çihredeki eşk yeter ey dīde (G.187/5)

5.3.3.1.6 Ğamze

Ğamzesi tiğim ser-tiz eyleyüp mest ü ğazūb
Görmedüm ol yār-ı merdūm-küş gibi şeydā levend (G.33/2)

5.3.3.1.7 Hāl, hatt

Fitne de *hāl-i 'izāruñ* gösterür tekrār fen
Çeşm-i cellādun veli kan itmede bisyār fen (G.147/1)

*

Hāl ü *hattın* fitneye yiltendürüp aşub ider
Hüsn deryāsında ol bī-bāk ü bī-pervā levend (G.33/4)

5.3.3.1.8 Dīdār, ruḥ, 'izār, çihre

Muntazırdur 'aşık-ı nezzāreler
'Arz-ı *dīdār* eyle cānā vaktidür (G.36/4)

*

Fitne iklimi şahıdır ol hāl
Hüsn ili pād-şahıdır ol *ruḥ* (G.27/3)

*

Dil *'izāruñ*da okur idi sevād-ı hattıñ
Seçer iken daḥı 'ālemde karadan akı (G.200/4)

*

Gözün aydın münevver itdi çeşmün *çihre-i maflub*
Ciger-güşen yüzün gördün hezārān minnet Allāh'a (M.6/2)

5.3.3.1.9 Fem, leb

Bülbül-i şūride-veş ben nice feryād itmeyem

Gül gibi har ile hem-dem gördüm ol gönçe-*femi* (G.210/6)

*

Bahş itmekden *leb* ü müy-miyān-ı yārda

Hürde-bīn ü mū-şikāf olmuş durur idrākümüz (G.70/4)

5.3.3.1.10 Zenehdān

Pak-rū dīl k'itdi ol çāh-ı *zenehdām* melāz

Yūsuf-ı güm-geşte gūya itdi zindānı melāz (G.35/1)

5.3.3.1.11 Kadd, kad, kāmēt

Sidre *kaddī* hevāsıyile *Yetim*

Seyrümün Mūntehā'sıdur ol ruḥ (G.27/6)

*

Nihāl-i serv-i āzādı *kad*-i reftār-ı cānān bil

'Uyūn-ı nergis-i bağı ser-ā-ser çeşm-i şehlä tūt (G.18/3)

*

Rāstī *kāmēt*-i cānāna elif diyeliden

'Aşk dersin okuruz 'aşk fūnūnım dirüz (G.65/4)

5.3.3.1.12 Būse

Gönçe-lebler *būsesin* almağa ayaklandurup

Virdi sāki bāde-i gül-fāma reftār u reviş (G.83/3)

5.3.3.1.13 Kūy, āsitān

*Kūy*uñi itme rakībe mesken

Mısr sultānı yaraşmaz fellāḥ (G.26/4)

*

Gel Cemālī işiginde öztüñi ḥāk-i der it

K' *āstān*unda *Yetimī* diyeler ḥāk-i derüz (G.65/5)

5.3.3.1.14 Hāk-i pāy

*Hāk-i pāy*inden uman dīde-i müştāk içün

Didi ol sīm-beden tālib-i iksirümdür (G.42/2)

5.3.3.1.14 Nāz, istiğnā

Nāz u istiğnāsı arturduğınca ol melek
 Ādem olan meskenet birle niyāza meyl ider (G.48/3)

5.3.3.2 'Āşık

'Āşık-ı dīvāne zencirin sürür
 'Aşk-ı pür-cūş ile sevdā vaktidür (G.36/3)

*

'Āşık olanuñ olur aḥvāli perākende
 Eṭvārı vü ef'ālī akvāli perākende (G.178/1)

5.3.3.3 Rakīb, aḡyār, 'adū, dūşmān, müdde'ī

Ol sanem ḥāṭır-nişān itdükde 'uşşākı rakīb
 Kūfri ezber okryup mekrin hemān ez-berlemiş (G.74/4)

*

Müyesser itmedi yārān-ı müşfik şohbetin ḥayfā
 'Aleyhüm isteyen aḡyārı yārān eyleyen ṭālī' (G.93/6)

*

Olma mā'il yaşuma ey müdde'ī bilmez misin
 Kim esāsından yıkar irince bir dīvāra şu (G.163/2)

*

Neyleyeydi kara göñüllü 'adū
 Olmasa cevruñ elinden kayḡu (M.2/III-8)

*

Ḥāṭır-ı dūşmen için rāh-ı ḡama
 Dōstı kāfile-sālār itdüñ (M.2/IV-2)

5.3.3.4 Maddī ve manevī haller

5.3.3.4.1 Āh, feryād, fiḡān, nāle, nāliş, şīven

Tenedirnāy-ı tarabnāk ile bu bezm-i cihān
 Pür iken 'āşıkun eglencesi şīven oldu (G.212/4)

Beñzedüp feryāduma *feryād*-ı çengi ehl-i derd
Münhani kâmetle cism-i nâ-tüvanum şandılar (G.47/2)

*

Baña bu *ah* u *naley*yle niçün
Şeh-i bi-tabl u bi-'alem diyeler (G.51/2)

*

Ağlasun mâtem idüp cümle cihân bu hâle
Çıksun eflâke bu derd ile *figân* u *nâle* (M.3/V-6)

*

Nâliş itsem 'aceb mi bülbül-veş
Sine-i pür-figâr bağumdur (G.45/3)

5.3.3.4.2 Dâğ, zahm

*Zahm*lardur urılan tiğ-ı belâyile yine
Dil-i şad-pâresine merhemi dervişlerün (G.107/5)

*

Şu'le-i *dâg*üm 'adem semtine olmuşdur delil
Güm ider pervâneyi ger eylese irşâd şem' (G.92/4)

5.3.3.4.3 Gam, guşsa, derd, belâ, elem, endüh, kaygu, miñnet

Sebze-i nev-kalbi mesrûr eyler ey dihkân-ı 'aşk
Kışzâr-ı cāna gel tohm-ı *gam*-ı cānānı ek (G.111/4)

*

Çar-miħa gerdiler kaldum keş-â-keşde *Yefim*
Derd ü *endüh* u *belâ* bir yaña bir yaña cihân (G.153/5)

*

Gayra acı gelürse *gussa* vü *gam*
Devletüfide o bal ü yağumdur (G.45/4)

*

Gam-ı dünyâ nedür ki *gam* diyeler
Ya aña miñnet ü elem diyeler (G.51/1)

*

Eger *gam*dur eger *miñnet* kazâdan çün ola nâzil
İradet sevķ idüp cāna rızâ ehlinden it yâ Rab (G.10/4)

5.3.3.4.4 Cevr, cefā

Ok gibi togruluğum bildiyise ol hūnī

Ḳaddūmi diñ ki büküp *cevr* ile yā eylemesün (G.154/4)

*

Yüri ey *cevri cefāsı* çokça

Yüri ey derd ü belāsı çokça (M.2/V-1)

5.3.3.4.5 Ḥasret, hicrān, firḳat

Ḥazret-i piri kodı hayret ile *hasretde*

'Andelībine vedā' itdi gidüp ol gül-i ter (M.3/III-2)

*

Pūte-i gamda zer-i hālīş iden 'uşşākı

Tāb-ı *hicrān* ile o sīm-bedendür bā'is̄ (G.21/3)

*

Ef'i-i *firḳat* helāk eyler helāk

Her kimün bir yār-ı gārı olmaya (G.184/4)

5.3.3.4.6 'Aşk, maḥabbet, mihr, sevdā

'Āşık-ı bed-nām mest ü zāhid-i ḥod-kām mest

Bāde-i 'aşk-ı ilāhiyile ḥaş u 'ām mest (G.15/1)

*

Hedef-i 'aşk u *maḥabbet*den ırılmaz dīl ü cān

Tīr-i ta'ne atilup ger ola biñ yayḳaralar (G.55/3)

*

Mihr ü *maḥabbet* oldu bu yolda çü dīnümüz

Virmez vücūd ḳann u gūmana yakinümüz (G.67/1)

*

'Āşık-ı dīvāne zencirin sürür

'Aşk-ı pūr-cüş ile sevdā vaḳtidür (G.36/3)

5.3.4 TABİAT VE EŞYA

5.3.4.1 Kozmik öğeler

5.3.4.1.1 Çarh, āsmān, sipihr, gerdūn, felek, semā, semāvāt

Çünkü ber-bād olacağdur nola dırsem *çarha*

Zīnet-i encūm ile ʔāk-ı mu'allāsına yūf (G.97/5)

*

Girye itsem cūş ider baħr-ı muħit-i bi-kerān

Şayħa itsem lerzeye varur zemīn ü āsmān (G.155/1)

*

Māh-ı nev şanmañ şafağda nāħun-ı endūhdan

Bu *sipihrūn* ʔana müstağrak ħırāşı var imiş (G.77/3)

*

Atılan seng-i cefāsın mı diyem her dūnuñ

Üstüme dönmedügin mi añayın *gerdūnuñ* (G.108/1)

*

Per ü bāl-i tecerrūd açmayınca

Felek sakfına çıkmaduñ çü 'İsā (G.3/5)

*

Pey-ā-pey dūd-ı dil sakf-ı *semāya*

Sütun gibi dikilmez bir şebüm yok (G.100/4)

*

Bī-zer ü sim olsa eger bir kişi

Sakf-ı *semāvāta* çıkar nāliši (Mes.3/4)

5.3.4.1.2 Kevkeb, nūcūm, encūm

Şeb-i deycūrdur rüşen nehārum ey dil-i güm-reh

Hidāyet *kevkebin* iste yitürdüm şāh-rāhı ben (G.140/2)

*

Zīr ü zeber olacağını 'arz ider *Yetim*

Mihr ü meh ü *nūcūm* ile bu bī-ḳarār ev (G.161/5)

Çünkü ber-bād olacakdur nola dirsem çarha
Zinet-i *encüm* ile tāk-ı mu'allāsına yūf (G.97/5)

5.3.4.1.3 Sūreyyā

Kevkeb-i bahtum aṅup eşk-i revānı şubha dek
Çihrem üzre zeyn idüp 'ıkd-ı *Sūreyyā* eyledüm (G.129/3)

5.3.4.1.4 Seyyāreler

5.3.4.1.4.1 Gūn, mihr, āf-tāb, şems, hūr-şid

Evc-i 'izzetde dilersen ola ser ey dide
Zerreye *mihr* gibi eyle nazar ey dide (G.187/1)

*

Çü toğdı *gūn* gibi burc-ı şerefden
O mäh-ı 'ālem-ārā-yı cihān-gir (K.36/4)

*

Tire-hālüz zūlf-i şeb-rengünle devr itsün meded
Āf-tāb-ı şa'ş'a-pertāb-ı meclis sākriyā (G.2/2)

*

Cemālī pertevin görmez *Yetimī* dide-i zāhid
Zıyā-yı *şemsi* mümkün mi göre huffāş-ı nā-binā (G.4/6)

*

'Ukāb-ı evc-i 'izzet şaydına ol iki şeh-bāza
Olup minḳār mäh-ı nev ceres *hūr-şid*-i rahşende (M.1/I-3)

5.3.4.1.4.2 Meh, mah

Zir ü zeber olacağıı 'arz ider *Yetim*
Mihr ü *meh* ü nücüm ile bu bi-ḳarār ev (G.161/5)

*

Nokşān-ı *māhı* gör kim nūr istedi mihrden
Bir zen fetilesinden yakdı ol er çerāğı (G.206/3)

5.3.4.1.4.3 Mäh-ı nev, meh-i tabān

Mäh-ı nev şanmañ şafaḳda nāhun-ı endūhdan
Bu sipihrūn ḳana müstaḡraḳ hıraşı var imiş (G.77/3)

Bu sevād-ı şî'rde her ma'ni-i rüşen *Yetim*

Leyl içinde zāhir olmuşdur *meh-i tābān* gibi (G.196/5)

5.3.4.1.5 Zıyā, şu'ā, şa'sa'a, nūr, pertev

İki şem'-i hüddādur şu'lesinden cān u dil rüşen

Zıyā vü *pertev*inden her gönül bir vādi-i Eymen (M.1/V-6)

*

Hilāl-āsā rikābında *şu'ā*-ı gevher-i nā-yāb

Cihānı kıldı nūrānī çü mihr-i çenber-i gerdūn (M.1/III-2)

*

Resen-i *şa'sa'a*-i mihr-i felek olmasa ger

Olur idi ebedi jāleye zindān gonçe (G.186/5)

*

Dūr olsun *nūrdan* çeşm-i cihān-bini anuñ

Tūtya-yı hāk-i pāyuñ olmaya andı bu gün (G.143/3)

5.3.4.1.6 Karañuluk, karañu, zulmet, tire, tārīk

Karañuluk gidüp geldi yirine ruşenālıklar

Ğamı bigāne idüp itdi 'işret āşınālıklar (M.6/4)

*

Karañu olmaz idi rüy-i sefid illā kim

Egine matem için şaldı siyeh şālını şeb (M.3/II-3)

*

Zulmet-i dildür *Yetim* İskender'e hāyil olan

Çeşme-sār-ı cānda gör āb-ı hayāt el'ān aķar (G.40/7)

*

Haste cānum şifāsıdır ol leb

Tire gönülüm *zıyāsıdır* ol ruħ (G.27/2)

*

Sicindür bu cihān teng ü *tārīk*

İçinde mü'min ehl-i haşyet ancak (G.102/4)

5.3.4.1.7 Sāye, zıll

Bâtil efkârı derûnumda komadı sürdi

Sāyesin şalmağ ile üstüme haqqā kepenek (G.113/3)

*

Ey gedālar sāyesinde hoş geçüp iden huzūr

Bu huzūra irmez iden *zıll*-ı sultānı melāz (G.35/4)

5.3.4.1.8 Diğ̈er kozmik öğ̈eler

5.3.4.1.8.1 *Meh-tāb*

Cāmda 'aks-i ruḥuñ gördüm didüm şevḳ eyleyüp

Bir iken oldu iki *meh-tāb*-ı meclis saḳıya (G.2/3)

5.3.4.1.8.2 *Dūd, dūtün, duḥān*

Dūd-ı āhyile göge boyayan eflāki

Seyl-i eşk ile bu yir yüzini nemnāk eyle (G.169/3)

*

Çıksa *dūtüni* çak̈ depesinden 'aceb degül

Bir kāküli siyāhun ucından yanar şem' (G.91/3)

*

İhtirāz it *duḥān*-ı āhumdan

Düşmesün kūyuña şirār şaḳın (G.146/4)

5.3.4.1.8.3 *Berḳ*

Pūyede esb-i şevketüñ çün *berḳ*

Tolı na'lı şerāri ğarb ile şark (Mes.2/17)

5.3.4.2 *Zaman kavramıyla ilgili öğ̈eler*

5.3.4.2.1 Zamān, vaḳt, 'aşr

Cihān-ġir-i *zamān* olmağ dilerseñ

Yüri olma Ḥüdā ğayrına muḥtāc (G.22/5)

*

Pirlik *vaḳt*inde ḥālī olma bir dem bādeden

İster iseñ bir daḳı 'ahd-i şebābı görmege (G.177/4)

Baş üzre çıkdı hürmet ile eyledi yirin
‘*Asr* içre mey gibi k’am ayğa şaldılar (G.60/3)

5.3.4.2.2 Meh

Bu dünyā bir maħall-i sür‘at ancak
Meh ü sālî hemān bir sâ‘at ancak (G.102/1)

5.3.4.2.3 Yıl, sāl

Herkese kadri kadar oldu merātib tevzî‘
Mertebeñden geçemezsin çalışırsañ biñ *yl* (G.116/2)

*

Bir iki gün degül bu kār-ı pür-derd
Bu kār üstine *sāl* ü mäh ile ol (G.117/3)

5.3.4.2.4 Mevsimler, aylar

5.3.4.2.4.1 Bahār

Hamdū-li‘llāh ki geldi yine *bahār*
Buldı hoş-i‘tidāl leyl ü nehār (Mes.2/1)

5.3.4.2.4.2 Yaz

Külhanı gül-şen görüp mesken idinmişdür *Yefim*
Bir gedā-yı ‘ürdur elbette *yaza* meyl ider (G.48/5)

5.3.4.2.4.3 Hazān

Bāğda çekme *hazān* havfin çü şāh-ı mīve-dār
Serv-keş āzāde ol ‘ālem çemen-zārın görüp (G.14/2)

5.3.4.2.4.4 Kış, şitā, dey

‘Akl-ı ma‘āşa kadir iken ey dirig ü hayf
Bî-tüşe avladı beni İstanbul’un *kış* (M.4/IV-5)

*

Yah-dān itdi ‘ālemi idüp *şitā* şitāb
Sincābî gör ki girdi yine cism-i āf-tāb (M.4/I-1)

Hayli bürüdetiyile esdi şavurdu *dey*
Bār u kelām ile çağırup didi bi-hicāb (M.4/I-2)

5.3.4.2.4.5 Nisān

Gevher-i nā-yāb u remz olsa 'aceb olmaz *Yetim*
Kaṭra-i *nisān* döker çün kim şehāb-ı Mesnevi (G.198/7)

5.3.4.2.5 Gün, rüz, eyyām, nehār

Südmend ol haddüni bilgil ki munzamdur bu *gün*
Ṭavr-ı bi-endāzenün zımnında hüsran-ı ebed (G.29/3)

*

Huruş *eyyām*dur cüş itdi şular çağlayup taşdı
Cünün hengāmıdur 'ākıl ço şehri rāh-ı şahra tut (G.18/2)

*

Mekteb-i ğamda şorarsañ bu *Yetim*'ün hālin
Rüz u şeb şevkuñ ile meşk-ı maḥabbet qaralar (G.55/5)

*

Bülbül gibi terāne ile şevk idüp *Yetim*
Ol gülşenün mücāviri leyl ü *nehār* ola (G.167/5)

5.3.4.2.5.1 Şubḥ, seher, şafaḥ

Dili bizār idüp her şeb du'ā ehlinden it yā Rab
Dem-i *şubḥ*-ı viṣālünle likā ehlinden it yā Rab (G.10/1)

*

Giceler ḥār ile gülşende geçinen güle ḥayf
Her *seher* nāle kılan bülbül-i güyāsına yūf (G.97/4)

*

Māh-ı nev şanmañ *şafaḥ*da nāhun-ı endūhdan
Bu sipihrün kana müstağrak ḥıraşı var imiş (G.77/3)

5.3.4.2.6 Gice, şām, şeb, leyl, leyālī

Dün *gice* esrārumuz mestāna faş olmuş *Yetim*
Bilmedük hüş-yārdan meclisde nāşī var imiş (G.77/5)

Ṭurra-i ḥūr ile didār itsün

Kaşr-ı Firdevs'de *şām* u şehrin (K.2/5)

*

Sīnede yakduğum fetile-i dāğ

Oldı hicrān *şebinde* baña çerāğ (G.94/1)

*

Saña rüz-ı şümār âsân olacağın dilersen ger

Yüri aḥvālũñi bir bir *leyālīde* ḥisāb eyle (G.188/2)

*

Bu sevād-ı şî'rde her ma'nî-i rüşen *Yetim*

Leyl içinde zāhir olmuşdur meh-i tábān gibi (G.196/5)

5.3.4.3 Anasır-ı erba'a ile ilgili öğeler

5.3.4.3.1 Su, āb, mā

Gözümnden dökdüğüm yaşı cihāna

İki kanlu *şular* itdüm revāne (G.189/1)

*

Çağırup miḥnet bucağında disem bir pāre *şu*

Gözlerümden gayrı yok virür bu ben bīmāra *şu* (G.163/1)

*

Bāğda baş-ı çemen *āb-ı* revān bi-vech-i yār

Mūris-i ğamdur açılmaz ḥatır-ı ğamnākümüz (G.70/2)

*

Zāt-ı Ḥak envārına müstağrak iken rāğibuz

Baḥr içinde tālib-i *mā* olduğı gibi semek (G.111/2)

5.3.4.3.1.1 Deñiz, deryā, baḥr, muḥit, 'ummān

Gel *deñiz* yüzlerini kāfire teng eyleyelüm

Şayḥa-i tōp ile dem-beste vü deng eyleyelüm (M.5/1)

*

Na-ehle açma rāz-ı dili cüş idüp *Yetim*

Berrī olana söyleme *deryā* haberlerin (G.152/5)

Ey Cemālī niçe bir eşk-i *Yetim*

Bahr olup 'umk u kenārı olmaya (G.184/5)

*

Şalındurmaz *muhih* kirpigine

Benüm çeşm-i terümde bir nemüm var (G.54/4)

*

Kef-i deryā-yı gevher-pāş ile güyā şeh-i şāhān

Şadefdür dürr-i şehvār ile bir bir lücce-i *'ummān* (M.1/VI-6)

5.3.4.3.1.1.1 Denizle ilgili öğeler

5.3.4.3.1.1.1.1 *Fülk, gemi, zevrak, keştī*

Ger felek *fülk* ola 'akıl midür ol

İhtiyār eyleye deryā seferin (K.1/1)

*

Şuyı bardağda dimişler *gemi*yi kâğıdda

Bizden evvel bu cihān seyrin iden ehl-i vukūf (K.7/1)

*

Çü düşdi *zevrak*-ı himmet hevā-yı 'aşk ile ey dil

Kenār endişesin itme yūri bu *bahr*-ı mevvāca (G.173/3)

*

Bir bahre düşdi *keştī*-i dil yok kenāre hiç

Bir bād-bānı rāst degül rūzgāra hiç (G.23/1)

5.3.4.3.1.1.1.2 *Bād-bān, yelken*

Bād-bān-ı 'aşk açup düşeydi bu deryālara

Hikmete bakmazdı olup Bū 'Alī Sīnā levend (G.33/6)

*

Nūh evin eyleyeli lūtf-ı Hūdā meskenümüz

Rūzgār oldu muvāfik tolıdur *yelken*ümüz (M.5/7)

5.3.4.3.1.1.1.3 *Gird-āb*

Eşk *gird-ābında* bu müjgān-ı hūn-ālūdumuz

Ka'r-ı deryāda yatur bir niçe mercān gibi (G.196/2)

5.3.4.3.1.1.4 Ğavvāş

Yumayınca cāndan el *ğavvās*-ı kahr-ı pür-neheng
İtmedi deryā şadefden bir dūr-i nā-yāb feyz (G.86/4)

5.3.4.3.1.2 Mevc, mevvāc, lūcce

Bu menzilde Hūdā emrinsiz itmez bir meges cünbiş
Ki deryā *mevcine* tābi'dūr eyler hār u has cünbiş (G.78/1)

*

Kerem deryāları *mevvāc*ıdur çün
Kemān korsarlığın lūf it hārife (K.28/2)

*

Fakr ile pā-der-gil olup kalmışam
Ğussa vü gam *lūccesine* talmışam (Mes.3/9)

5.3.4.3.1.3 Cūy, cūy-bār, nehir, ırmak, enhār

Şandı bir Ferhād gelmiş kendiden ol gömleğin
Dehr-i dūnuñ *cūy*larla çāk-i küh-sārın görüp (G.14/5)

*

Sākī-i gül-'izār u mey-i hoş-güvār ola
Āvāze-i hezār olup *cūy-bār* ola (G.167/1)

*

Seng-i hārālarla cūş idüp akan *ırmak*lar
Şāf-dil-i Ferhād'a beñzer Hüsrev-i pür-kin ile (G.168/3)

*

Bu bāğ u rāğda her *nehr*-i cārī
Saña tefhīm için bir rihlet ancak (G.102/2)

*

Akıtmayınca *enhār*-ı sirişki ravza-i cāna
Gönüldeñ gül gibi hürrem oluban gülmedün 'arīf (G.98/3)

5.3.4.3.1.4 Ebr, sehāb

Tolsa ger *ebr* ile semā yağmaz
Şiddet-i rüzgār ile yağmur (K.23/2)

Her yakayı *sehāb* idüp gül-geşt
Düşdi ter anı gördi dāmen-i deşt (Mes.2/3)

5.3.4.3.1.5 *Bārān, kar*

Hākde mürdeyidi cümle nebāt
Buldi *bārān*-ı rahmet ile hayāt (Mes.2/5)

5.3.4.3.1.6 *Jāle, şeb-nem*

Mazhar-ı *fenzurū* olup nergis
Jāle-i 'aymı oldı Nīl ü Aras (Mes.2/10)

*

Eşk-i bülbüldür çemende her seher rızān olan
Gülşen içre bāğ-bān bilmen ne şanur *şeb-nemi* (G.210/5)

5.3.4.3.1.7 *Seyl*

Binānun şeş-cihātı olsa āhen
Fenā *seyl*inden olmaz çünki me'men (K.4/4)

5.3.4.3.1.8 *Kef*

Sāf-dil olmak dilersenī baħr-ı bī-pāyān gibi
Sīneñe *kefler* urup cūş eylegil 'ummān gibi (G.196/1)

5.3.4.3.2 *Toprak, hāk, türāb*

Şanma asl-ı 'anāşır-ı insān
Yel ü *toprak* od ile şudur (G.52/2)

*

Gel Cemālī işiginde özüñi *hāk*-i der it
K'āstānuñda *Yefimī* diyeler hāk-i derüz (G.65/5)

*

Mey-fürüşüñ ayağı *toprak*ıyuz çüm bizden öñ
Ehl-i diller yüz sürüp olmuş *türāb*-ı mey-kede (G.174/2)

5.3.4.3.2.1 Toz, gerd, ğubār

İsteme benden ferah cānā ki fikr-i hicr ile

Ayağun tozı hakı hātırda gerāüm var benüm (G.136/5)

*

Āhum hevā-yı ‘aşk ile hāk olduğum görüp

Raks itdürür ğubāruma bir gird-bād olup (G.13/2)

5.3.4.3.2.2 Cevher, güher, gevher

Nakd-i eşki anuñ ki vāfirdür

Cevher-i derd-i ‘aşka kādirdür (G.43/1)

*

Ḳıymet ü kadr ile yā Rab bu nedendür ki bu gün

Ḳara topraga düşüp yata anuñ gibi güher (M.3/III-3)

*

Her nefes bir gevher-i pākizedür

Anı bi-ḳıymet şanup itme telef (G.96/6)

5.3.4.3.3 Āteş, od, nār, şirār, alev, aḥker

Āteş-i ‘aşk ile yandum yetiş ey yārān-ı eşk

Ṭağlup bād-ı şabādan yile varmadın külüm (G.137/2)

*

Sūziş-i derd-i derūnı nidügin evrāka

Yazmaq olurdu eger düşmese od āfāka (G.183/1)

*

İhtirāz it duḡān-ı āhumdan

Düşmesün kūyuña şirār şakın (G.146/4)

*

Germ-i ḡūn ola mı hiç efsürde

Nār-ı fi‘lin ide mi hākister (M.2/III-5)

*

Sūz-ı derūn ile bu cihāndan ‘ubūruma

Āhum ‘alevlerin ‘alem-i türbet eyledüm (G.128/2)

Yetim âteş-'izâr âfetlerüñ şevkı hevâsryle
Semender-vâr itmişdür yüzün *ahker* gönül mürği (G.204/5)

5.3.4.3.4 Hava

5.3.4.3.4.1 *Furtuna*

Düşme engin-i ğama *furtuna* çokdur şavılır
Sâkin-i fülk-i rızâ ol görünince qaralar (G.55/4)

5.3.4.3.4.2 *Gird-bād*

Âhum hevâ-yı 'aşk ile hâk olduğum görüp
Raks itdürür ğubâruma bir *gird-bād* olup (G.13/2)

5.3.4.3.4.3 *Nesim*

Büy-i *nesim*-i vuslat deprenmeyince itmez
Ol serv-i säye-ğüster cân bāğına hıramı (G.201/4)

5.3.4.3.4.4 *Poyraz*

Ağzını *poynaza* açup efsürde-hâl olur
İtmez zahire mür gibi her ki iktisâb (M.4/I-3)

5.3.4.3.4.5 *Rūzgār, yel, bād*

Rūzgārı mı degüldür bilmen
Yöni limana nazar lengerde (M.2/IX-7)

*

Yel esdükçe gözün yaşı temevvüc eyleyüp dirdüñ
'Acebdür bāde ahvâli nedür yâ Rab ğamın yirdüñ (M.6/3)

*

Yıkdı *bād*-ı ecel ol ar'ar-ı mevzünü meded
Berg ü bārını bulup itdi ta'addi bi-had (M.3/IV-1)

5.3.4.3.4.6 *Şabā*

Dem-i 'İsi gibi ğülşende itdi çün *şabā* cünbiş
Demidür rüh-ı sâniyile itsek şakiya cünbiş (G.81/1)

5.3.4.3.4.7 *Şimāl*

Tek ü pūda nesīm ü bād-ı *şimāl*

Hoş-hevāyile dehr māl-a-māl (Mes.2/2)

5.3.4.3.4.8 *Tūfān*

Deryā-yı eşk ideli *tūfān* hikāyetin

Ġavvās unutdı lücce-i ‘ummān hikāyetin (G.139/1)

5.3.4.3.4.9 *Yaprak*

Pupadur gerçi şakın *yaprak*dan

Gele nā-geh şavamazsın haţarın (K.1/4)

5.3.4.4 *Renkler*

5.3.4.4.1 *Beyāz, sefid*

Beyāz-ı levh-i dilden iste ‘ilmi

Nukūşı mahv idüp kırtāsdan kaç (G.24/4)

*

Ķarañu olmazidi rūy-ı *sefid* illā kim

Egnine matem içün şaldı siyeh şālını şeb (M.3/II-3)

5.3.4.4.2 *Ĥadrā*

Giydi eşcār hil‘at-i *ĥadrā*

Her biri Ĥazret-i Ĥızır güyā (Mes.2/6)

5.3.4.4.3 *Ķara, siyeh, siyāh, esved*

Ey *Yetim* el-ĥak budur şaldum kilimüm şuya ben

Şarıldan ‘aşk ile bu *ķara* eski çul baña (G.9/6)

*

Başuma jūlide-mū sevdāsı düşmekdür hemān

Ger görem cānā başuñda ol *siyeh* jendi bu gün (G.143/2)

*

Niçe seng-i *siyāha* didiler la‘l

Niçe bed-gevhere kıymet virildi (G.211/4)

Aşlı anuñ kim şakidür sa'y ile olmaz sa'id
Reng virmez *esved* olan rüy-ı mader-zāda sürh (G.28/4)

5.3.4.4.4 Kırmızı, aḥmer, al

Elinde ceng-cū gāzilerün şemşir-i 'uryānu
K̄ara kāfirleri koydu ser-ā-ser *kırmızı* ṭona (G.182/3)

*

Bir reh-niṣīn sā'ile döndi *Yetim* çün
Bir iki fül-i *aḥmere* degmezdi devletüm (M.4/V-5)

*

Eşk-i hūn-ābeyiken ziver-i dīvān-ı *Yetim*
Al evrāk ile hayfā ki müzeyyen oldu (G.212/5)

5.3.4.4.5 Zerd

Çihre-i *zerd* ile mesrūr olmasın mı ehl-i derd
Hātır-ı h'āce ḥazīn olsa virür altun neṣat (G.87/5)

5.3.4.5 Coğrafya ile ilgili öğeler

5.3.4.5.1 Deşt, tih

Bu *deşt* içinde bir ser-i Mecnūn var mıdur
Leylī iti öñinde şikeste yalaḳ degül (G.124/6)

*

Varta-i *tih*-i ḥayālāta düşüp
Olur encām-ı makālüm āgāz (M.2/VIII-3)

5.3.4.5.2 İklim, kişver, vilāyet

Müstemend ü müsāfir-i *iklīm*
Dermend ü fütāde ya'ni *Yetim* (Mes.1/3)

*

Cān u dil *kişverini* kıldı zabṭ itdi tamām
'Aşka nice dimeyem şāh-ı cihān-girümdür (G.42/3)

*

'Aşkuñ yolında ḡussa vü ḡam baña zād olup
Gitdüm 'adem *vilāyetine* nā-murād olup (G.13/1)

5.3.4.5.3 Kara

Kodı ayak *karaya* Akdeñiz'üñ
Öñ gören fayidesinden zararın (K.1/21)

5.3.4.5.4 Körfüz

Kaldı *körfüz*de düşüp Sūhte Kırıl
Bu cihānuñ gezerek bahr u berin (K.2/1)

5.3.4.5.5 Liman

Rūzgārı mı degüldür bilmen
Yöni *limana* nazar lengerde (M.2/IX-7)

5.3.4.5.6 Şahrā

'Aşk *sahrāsı* sebük-pālarına yetmez mi
Merhale *kaṭ*'ryiçün guşsa vü gam zād gönül (G.119/6)

5.3.4.6 *Bitkiler*

5.3.4.6.1 Bağ, çemen ile ilgili öğeler

5.3.4.6.1.1 *Bāğ*

Nitekim deşt ü *bāğ* u şahrāya
Ola derd ile lāle pīrāye (Mes.2/64)

5.3.4.6.1.2 *Çemen, çemenzār*

Bāğda çekme *hazān havfin* çü *şāh*-ı mīve-dār
Serv-keş *āzāde* ol 'ālem *çemenzārın* görüp (G.14/2)

*

Dün gice *şāh*-ı *çemende* yāri tenhā avladum
Seyr idüp ol serv-i hoş-reftār tenhā avladum (G.127/1)

5.3.4.6.1.3 *Sebzezār, kiştzār*

Nihāl-i tāzeyile o iki serv-i *kaḍ*-i mevzūn
'Adālet *sebzezārı* içre pūr-neşv ü nemālardur (M.1/II-5)

*

Sebze-i nev-*kalbi* mesrūr eyler ey dihkān-ı 'aşk
Kiştzār-ı cāna gel tohm-ı gam-ı cānānı ek (G.111/4)

5.3.4.6.1.4 *Gülzār, gülşen, gül-geşt*

Düşüp hār-ı muğaylānı dem-ālūd eyledi Mecnūn

Ya bir üftāde mest olmuş yatur *gülzāra* yaşdanmış (G.79/4)

*

Kıssa-i *gülşemi* gel mürğ-ı hoş-elhāndan işit

Tālib-i hikmet isen̄ hikmeti Lokmān'dan işit (G.17/1)

*

Bülend it himmetün̄ *gül-geşt-i* bāg-ı 'ālem itdükçe

Çemende kāmēt-i serv-i revāna ser-fürü itme (G.166/2)

5.3.4.6.1.5 *Lālezār*

Kanlara yunmuş boyanmış sinede ey tır-i dōst

Lālezār içindeki şimşāda beñzetdüm seni (G.207/3)

5.3.4.6.2 Ağaçlar

5.3.4.6.2.1 *Eşcār, dıraht, fidan, nihāl, naḥl, şāh, nebāt, şecer*

Belā deştinde Mecnūn'a *dıraht-ı* küy-ı Leyli'dür

Duḥān-ı āhdan kat kat k'olupdur sāye-bān anda (G.180/3)

*

Bir iki *şāh-ı* huşk içre *nihāl-i* taze vü terdür

Çemende kāmētün̄ *naḥl-i* saf-ı serv-i çemān içre (G.191/2)

*

Hākde mürdeyidi cümle *nebāt*

Buldu bārān-ı rahmet ile hayāt (Mes.2/5)

*

Giydi *eşcār* hil'at-i ḥadrā

Her biri Hāzret-i Hızır gūyā (Mes.2/6)

5.3.4.6.2.2 *Ar'ar*

Bir nihāl-i tazeysi taḥrik idüp bād-ı bahār

Sāye-güster itdi çü yek 'ar'ara şimşādını (G.202/4)

5.3.4.6.2.3 Çenār

Dest-ber-dest idüp çemende *çenār*
 Serv-i āzād öninde h̄idmet-kār (Mes.2/8)

5.3.4.6.2.4 Serv

Nihāl-i t̄āzeyile o iki *serv-i* kad-i mevzūn
 ‘Adālet sebzezārı içre pür-neşv ü nemālardur (M.1/II-5)

5.3.4.6.2.5 Şimşād

Meserret bāğına ol gönçeler olsun gül-i şādī
 Ser-efrāzān-ı sahn-ı ‘ālem olsun kadd-i *şimşād* (M.1/II-6)

5.3.4.6.2.6 Tūbī

Mīve-i bāğ-ı İrem Pīr Mehemmed Çelebi
 Şāh-ı *Tūbī*-i Harem Pīr Mehemmed Çelebi (M.3/II-6)

5.3.4.6.3 Çiçekler

5.3.4.6.3.1 Şükūfe, ezhār

Pad-şāh-ı *şükūfe*dür çün verd
 Dil-i bülbülde istemez ola gerd (Mes.2/14)

*

Şāh-ı iklim-i çemendür ki bu gün gül-şende
 Ceys-i *ezhara* çatup eyledi dīvān gönçe (G.186/2)

5.3.4.6.3.2 Benefşe

Cām-ı gül-reng ile devr idüp *benefşe* sebzede
 Gönçe-leb ol nergis-i bīmārı tenhā avladum (G.127/2)

5.3.4.6.3.3 Gönçe

Şifā-yı cān iken ol leb buyurmaz hasteye emsem
 Bilür tīmār-ı bīmārı dimez ol *gönçe*-leb ammā (G.4/2)

*

Yirtūn ey *gönçe* itme hār sakın
 Eyleme ‘andelībi zār sakın (G.146/1)

5.3.4.6.3.4 *Gül, Verd*

Yüz şuyım dökmez idi şahid-i bazar olup
Açılıp *gül* gibi ger olmasa handan gonçe (G.186/4)

*

Yiyledüp bülbülü mest ide Hüdā
Gül-şen-i rahmetinün *verd-i* terin (K.2/4)

5.3.4.6.3.5 *Lāle*

Cūylar cūş itdi sahrā vaktidür
*Lāle*ler çıkdı temāşā vaktidür (G.36/1)

5.3.4.6.3.6 *Nergis*

Şu *nergis* kim temāşā eyledün sen
Senünçün ol da çeşm-i 'ibret ancak (G.102/3)

5.3.4.6.3.7 *Sünbül*

Gül yüzünsüz kara yaşlu görünür *sünbül* baña
Şiven-i mâtem gelür âvâze-i bülbül baña (G.9/1)

5.3.4.6.3.8 *Sūsen*

Qadd-i 'ar'arda şive-i reftār
Berg-i *sūsende* 'işve-i güftār (Mes.2/9)

5.3.4.6.4 Meyveler

5.3.4.6.4.1 *Mīve*

Hüviyyet *mīvesin* gördün nihāl-i vahdet üstinde
Ki bāğ-ı dilden ayruğı dikenle bulmadun 'arif (G.98/2)

5.3.4.6.4.2 *'Ineb*

Egleyimezler beni feryād-res ma'cün ile
Sākīyā olsun meded āb-ı *'ineb* feryād-res (G.72/3)

5.3.4.6.5 Tahıllar

5.3.4.6.5.1 Cev, gendüm, erzen, 'ades

Ebed hāk oluruz şanma nazar it kiştzāra gel

İrişse sā'ati eyler *cev* ü *gendüm* 'ades cünbiş (G.78/4)

*

Şāh elinden ğidā alurken ben

Türk elinden yiyem mi hiç *erzen* (Mes.2/41)

5.3.4.6.5.2 Başak, dāne, tohm

Çün hūşe çin-i hurmen-i tevhiiddür *Yetim*

Bu kiştzār-ı kesret āna bir *başak* degül (G.124/7)

*

Beni Sî-mürġ'a iletdi per ü bāl-i himmet

Dāne vü dāmi koyup zāğ u zegandan geçdüm (G.131/3)

*

Sebze-i nev-kalbi mesrūr eyler ey dihkān-ı 'aşk

Kiştzār-ı cāna gel *tohm*-ı ğam-ı cānāni ek (G.111/4)

5.3.4.7 Hayvanlar

5.3.4.7.1 Kuş, mürġ

Ol çevük *kuş* ayağından tutulup

Ħırs-ı dāneyle kodı dāma serin (K.2/2)

*

Mürġ-ı dil güftārda büy-ı fenā işmām ider

Mantıku't-tayr ile güyā öğredür 'Attār fen (G.147/4)

5.3.4.7.1.1 'Ankā, Sîmürġ, Hümā

Kulle-i Kāf-ı kanā'atdür yirüm 'Ankā-şifāt

Nān için bir vādīyi tutup da meşġul olmadum (G.134/4)

*

Gönül *Sî-mürġ*'ına Kāf-ı maħabbet āşiyān iken

Mekānını şemender-vār nīrān eyleyen tāli' (G.93/2)

Sāye düşürdi üstümüze çün *Hümā*-yı 'aşk
İtsek nola zamāneyi zir-i niginümüz (G.67/3)

5.3.4.7.1.2 *Būlbūl*, 'andelīb, hezār

Bir şeb-çerāğ uyardum anuñ pertevi *Yetim*
Bezm-i h̄vāsa oldu hezārān *hezār* şem' (G.91/5)

*

Giceler hār ile gülşende geçinen güle hayf
Her seher nāle kılan *būlbūl*-i gūyāsına yūf (G.97/4)

*

Hāzret-i pīri kodı hayret ile hasretde
'*Andelīb*ine vedā' itdi gidüp ol gül-i ter (M.3/III-2)

5.3.4.7.1.3 *Būm*

Būm menzil-gehini cāy-ı Hümā itmezler
Tu'me-i tūtīyi güncişke gıdā itmezler (G.56/1)

5.3.4.7.1.4 *Güncişk*, tūtī

Būm menzil-gehini cāy-ı Hümā itmezler
Tu'me-i tūtīyi *güncişke* gıdā itmezler (G.56/1)

5.3.4.7.1.5 *Hüdhüd*

Süleymān-ı haremnden 'āleme ey *Hüdhüd*-i müjde
Olursañ ol iki şāhuñ şerif ismiyle berrende (M.1/I-5)

5.3.4.7.1.6 *Huffāş*

Cemālī pertevin görmez *Yetim*i dide-i zāhid
Zıyā-yı şemsi mümkin mi göre *huffāş*-ı nā-binā (G.4/6)

5.3.4.7.1.7 *Karğa*, gurāb, zāğ

Laḥm-ı kadīd için tolanup bāru *karğalar*
İtler kapuda 'av 'av idüp üstühvān arar (M.4/II-1)

*

Cife-i dünyā-yı ḥabdur her birisi bir *gurāb*
Sanma tūtī gibi şekker-hā olupdur şūfilik (G.105/2)

Bülbülüfî nâlesine zâg̃ u zegandur bâ'is̃
Dimezüz biz ol gül-i şah̃n-ı çemendür bâ'is̃ (G.21/1)

5.3.4.7.1.8 *Kebg*

Cevdet-i tab'um *Yefim* idüp şikârın tarz-ı hâş
Kebg-i fikr-i vâdi-i eş'ârı tenhâ avladum (G.127/7)

5.3.4.7.1.9 *Kebüter*

Vahy ü bāng-i per-i Cibril̃ iken iller şandı
Oynayurak getirür baña *kebüter* kâgıd (G.30/3)

5.3.4.7.1.10 *Külenk*

Sipih̃r-i nilgüñ sayd-ı *külenk* ser-nigümdür
Salaldan iki şāh̃nı şeh-i iklim-i bahşende (M.1/2)

5.3.4.7.1.11 *Şāh̃n, bāz, şāh-bāz, toğan*

Bāl açup gözle şikāruñ didiler şāh̃n-vār
Zāg̃-veş dimediler cife-i dehre konuñ (G.109/2)

*

Ey şeh-i *şāh-bāz*-ı 'Ankā-şayd
Şayd-gāhuñda çarh̃ ednā sayd (Mes.2/38)

*

Bāz saydından alur behre-i tām
İtdi çün kendü periyle pervāz (M.2/VIII-6)

*

Bī-per ü bāl nā-tivān oldum
Türk eline düşen *toğan* oldum (Mes.2/40)

5.3.4.7.1.12 *Zegan*

Makāmuñ ey gönül̃ 'Ankā-şıfat̃ Kāf-ı kanā'at kıl
Zegan-veş per açup her āşiyāna ser-fürü itme (G.166/3)

5.3.4.7.2 Dört ayaklı hayvanlar

5.3.4.7.2.1 *Āhū, ġazāl*

Ey *ġazāl*üm rakib-i segden kaç

Nā-gehān itmesün şikār şakın (G.146/2)

*

Cān meşāmī çin-i zūlfünden alurken b̄y-ı misk

İtmemişdür meskenin deşt-i Hoten *āhū*-yı misk (G.114/1)

5.3.4.7.2.2 *Ded*

Mahrem-i rāz-ı dil itme yūri her b̄-ħiredi

Ādem iseñ özüne itme yakın d̄iv ü *ded* (G.203/1)

5.3.4.7.2.3 *Devābb*

Ķassāb öñinde niçeye dek yūgrüşüp sentün

Ķapuña gelmeye bir iki zebħ için *devābb* (M.4/I-5)

5.3.4.7.2.4 *Gevsāle, gāv*

Geçer Hārūt-fen-i müdrik nigün-ser çāh-ı zilletde

Ser-i *gevsāle*-veş b̄-mağz ehl-i cāh u dānādur (G.53/2)

*

Çul yirine bir nice *gāv* ü hara

Giydürür kat kat kabāyı s̄im ü zer (G.46/2)

5.3.4.7.2.5 *Gürbe, pisi*

Yirler etümi bir yañadan *pis*ler üşüp

Yok tutmaga ağızlarını pāre-i ciger (M.4/II-2)

*

Gürbe-veş müş-ı pelide şalmaz

Tab' kim ola ġazanfer-şavlet (M.2/II-3)

5.3.4.7.2.6 *Gūsfend*

Her kim tufeyl eyleye bir iki *gūsfend*

'Ālem anuñ tufeyli olup ola ercmend (M.4/I-6)

5.3.4.7.2.7 *Har, merkeb*

Âdem olmaz müdde'î ger giyse kat kat hâreyi
Har 'azîz olmaz ne denlû ursalar hil'at yükin (G.158/2)
 *

Şikeste-pâre vü hayretde kaldum
 Mesâfe kat'ına bir *merkebüm* yok (G.100/6)

5.3.4.7.2.8 *Hük*

Fâka vü fakr âdemi ebter ider
 Kelb ider *hük* ider har ider (Mes.3/5)

5.3.4.7.2.9 *Kaplan*

Cism-i pür-dâg ile küyünda şitâbumdan benüm
 Hayrete varup didiler kuleden *kaplan* açar (G.40/4)

5.3.4.7.2.10 *Kilâb, seg, kelb, it*

Yârûn *kilâbı* kesret ile ũşmegin *Yetim*
 Düşdüm ferâg 'âlemine vahdet eyledüm (G.128/5)
 *

Yâr ben *it* canluyı seng-i sitemden anmadı
 Oldı gâlib bu şikeste üstüh'ândan nâ-ümid (G.32/4)
 *

Kanı sabâ figân-ı *seg*-i yâr ile gelüp
 Güş-ı *Yetim*'e irgüre yârân hikâyetin (G.139/5)
 *

Fâka vü fakr âdemi ebter ider
Kelb ider *hük* ider har ider (Mes.3/5)

5.3.4.7.2.11 *Kurt*

Kurt koñşusını incitmez iken mümkün mi
 Koñşusın incide vü ide ihânet Kapudan (Kas.1/8)

5.3.4.7.2.12 *Nâka, üstür*

Leylî cüst ü cü idüp deşt-i belâ güm-râhını
 İtdi şahrâda dera-yı *nâka* âh ü vâhını (G.193/1)

Gözi toyar şu *uştırı* ölmüş 'Arab gibi
Behr-i *zahire* her kim evinde bakar basar (M.4/II-3)

5.3.4.7.2.13 *Peleng*

Her seher mihr yüzün gösterür eflāk gice
Bir *peleng* olur didiler yire dōke hūnuñ (G.108/4)

5.3.4.7.2.14 *Rübāh*

Hud'a vü hilesin unuttı 'adū-yı *rübāh*
Anlara görinicek şir-kıyāfet Kapudān (Kas.1/7)

5.3.4.7.2.15 *Semend, rahş, hink, eblak, tevsen, feres*

Semend-i 'adl ü insāfi şahilin 'āleme şaldı
Virüp arka iki şeh-zāde sultān-ı cihān-bāña (M.1/V-5)

*

Sensin ol pād-şāh-ı kişver-bahş
K'eyledün *hink*-i çarhı ednā *rahş* (Mes.2/16)

*

Pād-şāh-ı Rūm'a rām olsun *semend*-i 'izz ü nāz
K'ola mādām *eblak*-ı eyyāma refitār u revis (G.83/6)

*

Kişver-i 'aşka degin kat'-ı mesāfe eyle
Tevsen-i himmeti sūr itme tekāsül bir dem (G.125/3)

*

Yetim ögdül murād ise yarag it rahşını tab'ūñ
'Alef-hör olsa meydān almağa itmez *feres* cünbiş (G.78/7)

5.3.4.7.2.16 *Şir, gāzanfer*

Oldı 'aşık tār-ı zülfeyn-i girih-gir ile zabt
Şir-i ner der-kem olur ol iki zencir ile zabt (G.88/1)

*

Gürbe-veş müş-ı pelide şalmaz
Tab' kim ola *gāzanfer*-şavlet (M.2/II-3)

5.3.4.7.2.17 Tavşan, tazı

Tavşana kaç tazıya tut dime der-küyuında
Müdde'i yatmış iken yār diye taş yatar (G.61/4)

5.3.4.7.3 Sürüngenler, balıklar ve böcekler

5.3.4.7.3.1 'Akrab

Âhir hevâ-yı zülf ü haṭ-ı yār ile gider
Hāk içre mūr u 'akrebe bu kân olan başum (G.135/3)

5.3.4.7.3.2 Ankebūt

Tāk-ı Kisrâ yapıldı k'oldı tamām
Perde-dār oldı 'ankebūt hemān (K.20/1)

5.3.4.7.3.3 Būkalemūn

Mūnkalibdür cihān-ı būkalemūn
İnbisāṭı ğam ile müdġamdur (K.22/2)

5.3.4.7.3.4 Haşerāt

Ehl-i dil ol yitişüp pāye-i rūhāniye
Haşerāta virilür mertebe-i āb u gil (G.116/5)

5.3.4.7.3.5 Māhi, semek

Yetim ol māhi-i teşne-sıfat gel kalma sāhilde
Der-i Sultān Süleymān'a yüz ur kim 'ayn-ı deryādur (G.53/7)

*

Zāt-ı Hāk envārına müstagraḫ iken rāġibuz
Bahr içinde fālib-i mā olduġı gibi semek (G.111/2)

5.3.4.7.3.6 Mār, efī, ejderhā

Kırba vücūdı lāġar idüp çek riyāzeti
Menzil-geh olmadın saña pūr-mūr u mār ev (G.161/4)

*

Efī-i firkat helāk eyler helāk
Her kimün bir yār-ı ġārı olmaya (G.184/4)

Nefs *ejderhâsını* hâkister itdün nūr idüp
Ey dem-i sūz-ı derūnı od şaçan evren Dede (G.170/3)

5.3.4.7.3.7 *Meges*

Sofra-i h'ân-ı Cemāl itdi Yetim'i *meges*
Kâf-ı kanâ'atde lik kendüyi 'Ankâ görür (G.41/5)

5.3.4.7.3.8 *Mūr*

Ağzını poyraza açup efsürde-hâl olur
İtmez zahîre *mūr* gibi her ki iktisâb (M.4/I-3)

5.3.4.7.3.9 *Neheng*

Bu *neheng*-i tab' ile biz ey Yetim
'Umkı yok deryâ-yı 'ummân gelmişüz (G.63/8)

5.3.4.7.3.10 *Pervâne*

Tolanur gülşeni bülbül yine *pervâne*-şifat
Çemene oldı meger şem'-i şeb-istân gönçe (G.186/3)

5.3.4.7.3.11 *Peşşe*

Hâtra itmez gedâ fikr-i ser-i Keyhüsrev'i
Peşşe-i nâçiz-veş ol mağz-ı Nemrüd istemez (G.69/3)

5.3.4.7.3.12 *Semender*

Yetim âteş-'izâr âfetlerün şevkı hevâsıyle
Semender-vâr itmişdür yüzün ahker gönül mürği (G.204/5)

5.3.4.7.3.13 *Zenbūr*

Ol kadar niş urdı *zenbūr*-ı havâdiş aña kim
Nagehân balna dehrün parmağın bandı bu gün (G.143/4)

SONUÇ

Yefim Dîvânı İnceleme-Metin adlı çalışmamız dîvân şiirinin eksik kalmış bir noktasını aydınlatmak üzere hazırlandı. *Dîvân*'ını incelemeye çalıştığımız Yefim, Osmanlı İmparatorluğu'nun zirveye çıktığı 16. yüzyılda yaşamıştır. Bu yüzyıl dîvân edebiyatının neredeyse millî bir nitelik kazandığı dönemdir.

Yefim'den söz eden son dönem kaynakları yok denecek kadar azdır. Yefim'le ilgili bilgileri biz, daha çok yaşadığı yüzyıla ait olan şuaara tezkirelerinde bulmaktayız.

Yefim, kendi döneminde tanınmış bir şairdir. Bu şöhretine tezkireler tanıklık etmektedir. Şiirlerinden edindiğimiz bilgiler, onun, devrinin bazı şairleriyle etkileşim içinde bulunduğunu göstermektedir. Yazma *Dîvân*'ında yer almayan, yalnızca Aşık Çelebi'nin aktardığı bir şiirinde kendisini, devrinin en büyük şairlerinden biri olan Hayâlî ile karşılaştırması ve ondan üstün olduğunu ifade etmesi ilgi çekicidir. Bu iki şairin karşılıklı yazılmış nazireleri de olmasına rağmen Yefim, şöhretini daha sonraki yüzyıllara taşıyamamıştır.

Yefim'in asıl özelliği dîvân şiirinde denizcilik terimlerini kapsayan bir şiir yazmış olmasıdır. Yefim, bu şiiriyle kendi dönemindeki pek çok şairi de etkilemiş olmalıdır. Çağdaşı olan kimi şairlerin, kendisinden sonra yazdığı kimi şiirlerinde Yefim'in bu şiirinin etkileri görülmektedir.

Yefim, devrinde yalnızca *Dîvân*'ındaki şiirlerle tanınmamıştır. Onun, *Dîvân* dışında *Lüccetü'l-Ahbâr* adlı bir eseri daha vardır. Günümüzde elde bulunmayan bu eserin, Barbaros Hayreddin Paşa'nın isteği üzerine yazılmış olması önemlidir. Bu eserin iki bin beyitlik bir kısmının tamamlandığı kaynaklarda belirtilmektedir. Mesnevi tarzında yazılmış bu eserin, benzerleri arasında başarılı sayılması gerektiğini, tezkirelerdeki seçilmiş beyitlerine bakarak söyleyebiliriz.

Yefim, şiirlerinde daha çok dinî, ahlâkî ve hikemî konuları işlemiştir. Onun, belli bir dinî yaşayış içinde bulunmasının ve özellikle şeyhinin bunda önemli etkisi olsa gerektir. Bu yüzden pek çok şiiri öğretici nitelik taşır.

Yefim'in şiirlerinin dili, çağdaşı olan pek çok şaire göre daha yalın ve açıktır. Arapça ve Farsçanın etkileri diline yansımış olmakla birlikte, bu etkiler anlatımı bozmayacak orandadır.

Yefim'in şiirlerinde çağının bir gereği olarak kimi arkaik kelimelere ve eklere de rastlanır. Arapça ve Farsça kimi iktibasların yanında, Türkçe atasözleri ve özellikle deyimlere de çokça yer verilmiştir. Arapça iktibasların önemli bir kısmı Kur'ân'dan yapılmıştır.

Yefim Dîvânı'nın metni, eldeki iki nüsha karşılaştırılarak çevriyazılı ve eleştirili olarak ilk kez ortaya konmuştur. Bu çalışmamızla dîvân şiiri araştırmalarına küçücük de olsa bir katkıda bulunduğumuz kanısını taşımaktayız.

II. BÖLÜM

1. METNİN KURULUŞUYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR

1. Yefim Dîvânı'nın metnini kurarken eldeki iki nüshadan herhangi biri esas alınmamıştır. Metinlerdeki ortak kısımlar kesin bir yanlışlık olmadıkça aynen yazılmış, nüshalarda farklılık olduğu zaman ise doğruya en yakın kabul ettiğimiz biçim yazılmıştır. Ortaya koyduğumuz metindeki şiirlerin sıralanışı, tarafımızdan belirlenmiş olup kaside, musammat, mesnevi, gazel, kıt'a, matla' sıralanışındadır.

2. Nüsha farkları, tercih edilen biçimden hemen sonra : iki nokta konularak verilmiştir. İki noktanın sağ tarafında yer alan A harfi, Dîvân'ın İstanbul nüshasını, B harfi ise Erzurum nüshasını simgelemektedir.

3. Hek iki nüshanın incelenmesinden sonra, eksik kalan yerler mümkün olduğu takdirde anlama uygun biçimde doldurulmuş ve eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Bu doldurmalar [ ] köşeli ayraç içinde gösterilmiştir.

4. Okunamayan ya da okunuşunda şüphe edilen bazı yerler, ya metindeki eski yazı imlasıyla verilmiş ya da böyle sözlerin yanına bir (?) soru işareti konulmuştur.

5. Vezin gereği kullanılan hece düşmeli ulamalar, ' kesme işareti ile ayrılarak gösterilmiş, düşen ses gösterilmemiştir.

6. Şiirlerin bulunduğu varak numaraları, her iki nüshaya göre, şiirin altında verilmiştir.

7. Murabbalarda her dörtlüğe bir numara verilmiş, diğer bütün nazım şekillerinde her beyit için bir numara kullanılmıştır.

8. Her nazım şekli grubundaki şiirler 1'den başlamak üzere kendi içinde numaralandırılmıştır.

9. Dîvân nüshalarında bulunmayıp diğer kaynaklarda yer alan beyit ve şiirler Dîvân'a dahil edilmiştir.

10. Dîvân dışı kaynaklardan aktarılan beyitlerin buldukları yerler kaynakları simgeleyen kısaltma harfleriyle gösterilmiştir. Bu kısaltmalar, çalışmamızın Kısaltmalar bölümünde bulunmaktadır.

11. Bütün Őirlerin vezinleri, Şir numarasından sonra verilmiştir.

12. Arapça ve Farsça sözcüklerdeki uzun ünlüler ā, ī, ū harfleriyle gösterilmiŐtir.

2. METİN

KASİDE

1.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

HASB-İ HÂL

1. K̇avl ile itdi bafîa gerçi isa 'et K̇apudân
Lîk fi 'linde tamâm itdi işâbet K̇apudân
2. Müslimîn üzre nite hâkim-i vaqt olayidi
Olmasa 'aql ile ger ehl-i firâset K̇apudân
3. Nâyib-i şâh-ı cihândur ki ider şevket ile
Pâye-i taht-ı hilâfetde niyâbet K̇apudân
4. Sûret-i Hâk' da olan zümre-i butlâna bakup
Şulh ile eyledi ol demde 'inâyet K̇apudân
5. Müdde'î cânibini eyledi teşnî' tamâm
Bende çün görmeyicek cürm ü cinâyet K̇apudân
6. Mûr-ı miskîne nazar şan ki Süleymân itdi
Ben fakîre idicek rahm u himâyet K̇apudân
7. Hud'a vü hîlesin unuttı 'adû-yı rûbâh
Anlara görünicek şîr-kıyâfet K̇apudân
8. K̇urt koñşusını incitmez iken mümkün mi
Koñşusım incide vü ide ihânet K̇apudân
9. Şol zamân içre ki Rodos'a gâzâ niyyetine
Çıkdı tonanmayile itdi şalâbet K̇apudân

10. Kal'a-i Rodos'a varduḡda o dem Pāṣā'ya
Dil alup göstericek niçe mahāret Ḳapudān
11. Dil-i Pāṣā aṅna reṣk eyledüġinden diledi
Baḡr semtin gözedüp ide ṣıyānet Ḳapudān
12. Düṣdi küffār içine dehṣet ü heybet şöyle
Reyb Fireng'ide ṣāyed diyü ġāret Ḳapudān
13. Āteṣ-i tōp u tüfek birle ḳılā'-ı küfre
Ṣaldı āṣūb u ġam u fitne vü āfet Ḳapudān
14. Zulmet-i küfri götürdüġi dilā rūṣendür
Dikdi çün nüḡ-felege ġün gibi rāyet Ḳapudān
15. Kethüda Beg ki o ḡulk-ı ḡasen ü tab'-ı laṡif
Fehm ider anda niçe fart-ı ṣecā'at Ḳapudān
16. Bu siyeh-baḡtı çeküp eyledi hem-rāḡ bile
Ak Deñiz yüzlerin itdükde seyāḡat Ḳapudān
17. Hem bile yıḡmıṣ idük dārını maṣlūblaruñ
Ol gice yıḡmaġa virdükde icāzet Ḳapudān
18. Bu ḡadar ḡaḡḡ u ḡukūḡ ile dirig ola dirig
Bilüp aḡvālümüz itmezse ṣefā'at Ḳapudān

A.107b

B.57a

14b rāyet: رایت A

18a ola: olma A

19. Sakin-i zāviye-i mihnet ü endūh u ğamı
Söyledüp itdüre ger hāli hikāyet apudān
20. Ravza-i şeyhe muābil yapılan köşcüğün
apusu yok ki girem āh şikāyet apudān
21. Cem' olup cümle velāyet açamazken umaruz
Feth-i bāb idüp ide 'arz-ı kerāmet apudān
22. Āşiyānından uçan mürġ-ı ğaribe yiridür
Bir tarik ile eger itse delālet apudān
23. Gūşe nolur iderin saf-ı semāyı menzil
Sa'y idüp itdüre ger at'-ı mesākit apudān
24. Niçe āzāde-dil olup gezevüz rencide
ādir iken niçün itmez bizi rāhat apudān
25. Hāşe-li'llāh kim ola bir sözi iki bu dem
Māni'ün def'ine ger ide işāret apudān
26. Ey Yetim eyler idüm kendümi nā-yāb eger
Olsayidi sebab-i künc-i ferāgat apudān
27. Hā Te'ālā dilerin devletini ber-devlet
Eyleye bulmak ile şadr-ı vezāret apudān

MUSAMMATLAR

1.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

I

1. Elinden per açup şāhuñ iki şeh-bāz-ı derrende
Şikārı oldu cevlan-gehlerinde çarç-ı gerdende
2. Sipih-r-i nıl-gün sayd-ı külenk ser-nigūmdur
Salaldan iki şāhını şeh-i iklim-i bahşende
3. 'Ukāb-ı evc-i 'izzet saydına ol iki şeh-bāza
Olup minķār māh-ı nev ceres hūr-şid-i rahşende
4. Kara gözlü iki şeh-zādeye şāh-ı hūmāyūn-baht
Niçe şeh Sunķar'ı kıldı ğulām u çāker ü bende
5. Süleymān-ı haremnden 'āleme ey Hūdūd-i müjde
Olursañ ol iki şāhuñ şerif ismiyle berrende
6. Biri Sultān Mehemed Erdevān-ı baht-ı Serhānī (?)
Biri Sultān Selīm Efrāsiyāb-ı mülk-i Yūnānī

A.102b

Şiir B'de yok.

II

1. İki şeh-zâdeler iki dil-âver pād-şālardur
Cenâbında Feridûn ile Keyhüsrev gedâlardur
2. Mülûk-i âl-i Selçuk ile Sāsânîlere nisbet
Çerâğ u çeşm-i ‘Osmâni delîl ü bişvâlardur
3. Felek-sâ sâye-bânlar sâye-dâr şahn-ı gîtîdür
Tınâb efvâh-ı ‘âlemde du‘âlardur senâlardur
4. Hezârân ‘îd ile sūr-ı sūrūr-efzâdan artuğdur
Cihânuñ şimdiki hâli ‘aceb zevk u şafâlardur
5. Nihâl-i tâzeyile o iki serv-i kad-i mevzûn
‘Adâlet sebzezârı içre pür-neşv ü nemâlardur
6. Meserret bâğna ol gonçeler olsun gül-i şādî
Ser-efrâzân-ı şahn-ı ‘âlem olsun kadd-i şimşâdı

III

1. İki pākīze gevherdür ki kāndan oldılar bīrūn
Ki mislin görmemişdür sayrefi-i çarḥ-ı minā-gūn
2. Hilāl-āsā rikābında şu‘ā’-ı gevher-i nā-yāb
Cihanı kıldı nūrānī çü mihr-i çenber-i gerdūn
3. İki şeh itmez āsāyiş bir iklim içre gördiler
Hemān şāh-ı cihān-baḥşuñi du‘āsıyle olup maḥrūn
4. Livā-yı nuşret-āyātı çeküp ol iki şeh-zāde
O dem ceys-i zafer-yāb ile tayy itdi nice hāmūn
5. Bu kerr ü ferr ile Serhān (?) u Yūnān illeri mesrūr
Bu hāle pāy-ı taht ile katı Rūm illeri maḥzūn
6. Sūrur u ḥūzn ile mādām ola ‘ālemde bu telvīn
Şafāda ber-ḳarār olsun şeh-i evreng-i Ḳoştantīn

IV

1. Ol ādem-zādeler iki perī-veş çün ki tiz itdi
Vişāl-i müddetin nāzik-nişest itdi vü hiz itdi
2. İcāzet riştesine lafz-ı dür-bār oldı çün peyvend
İki şeh-zāde hünkāruñi dü-çeşmin la'l-riz itdi
3. Berāy-ı ern-i (?) şeh-zāde nefir ü tabl u kūs u zebh
Serāy-ı işret-engizi makām-ı dest-hiz itdi
4. Çıkup şeh-zādeler 'izzet seririne 'adāletle
Edā itdi ne zulmı halka bu çarh-ı sitiz itdi
5. O nūr-ı dideler nakşı dü-çeşm-i şahda mevcūd
Gözinden hāş u 'āmuñi lik didār-ı 'aziz itdi
6. Müşerref 'arz-ı didār ile Serhān (?) illeri şimdi
Semā'-ı bezm-i rühānide Yūnān illeri şimdi

V

1. Şu dem kim bu haberler irdi ser-hadd-i Horāsān'a
Tezelzül virdi havf ile hirās Īrān u Turān'a
2. Cemalūfī kısmetin gūş eyleyelden zümre-i a'dā
Füsürde kalup oldılar dönüp ol demde bī-cāna
3. 'Adem ser-haddine ceyš-i 'adū göçsün ki dünyānufī
Ser-ā-ser rub'-ı meskūmı sunıldı āl-i 'Oşmān'a
4. Cihān bāğın gül-i bī-hār ister ol iki gonçe
Bi-hakkm Ka'be yir yokdur dağı hār-ı muğaylāna
5. Semend-i 'adl ü insāfī şahilin 'āleme şaldı
Virüp arka iki şeh-zāde sultān-ı cihān-bāfia
6. İki şem'-i hüdādur şu'lesinden cān u dil rüşen
Zıyā vü pertevinden her göfütül bir vādī-i Eymen

VI

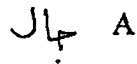
1. Tegāfūl itmesūn şehler re'āyāt-ı re'āyādan
'Adāletdür ğarāz Sührāb u Efrīdūn u Dārā'dan
2. Melāz u melce'-i şehdür mesākin-i belā-perver
Cenāb-ı pād-şāhī ihtirāz idüp belāyādan
3. Elinde cam-ı şahbāyī iderken 'iş-i sahrāyī
Sikender himmet isterdi der-i ehl-i zevāyādan
4. Gedālar semtine şehler dil-i āgāh ile oldı
Olaldan şāh u dervīşe zuhūr Ādem'le Havvā'dan
5. Yetīm'em şāh-ı deryā-dil şehā vü cūda ğarķ itdi
Neheng-āsā 'aceb olmaz dem ursam ka'r-ı deryādan
6. Kef-i deryā-yı gevher-pāş ile güyā şeh-i şāhān
Şadefdür dürr-i şeh-vār ile bir bir lücce-i 'ummān

VII

1. Der-i devlet penâhı rütbesi eflâkden 'âli
Serâyı saķfi cevân-gâh-ı mürğ-ı 'izz ü iķbâli
2. Der-i divân-ı şâhiye ne nisbet ser-te-ser dünyâ
Bu yetmiş iki millet pür cihân bir gūşe-i hâlî
3. Bir ednâ bendesi mâlik hezârân mâl-ı Kârûn'a
Libâs-ı fâhir-i Sâm u Siyâvuş atları şâh
4. Celâl u câh ile der-bân-ı der-gâh-ı hümâyûnı
Kiyûmers ü Nerimân u Kûbâd u Hürmüz emsâli
5. Hüdâyâ şâh-ı devrânûñ şebi Kâdr ola rûyî 'id
Şafâ vü zevk u 'işretlerle geçsün her meh ü sâli
6. Dağı evlâd u ensâbı cihân turdukça var olsun
Serîr-i 'izzet üzre her birisi kâm-kâr olsun

A.104a

1a 'âli: 'âlemi A

4a Celâl: A

2.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

I

1. Ayağũñ toprağına 'arz-ı fakir
Oldı ħũn-ı ciger ile tahrĩr
2. Gũş u ħũş ile iderseñ işfā
İdeyin 'izz-i ħuzũra takrĩr
3. Bu ne ħālet bu ne keyfıyyetdür
Dōsta dũşmene itdi te'sĩr
4. Bu 'aceb vākı'adur kim yārān
Cem olup eyleyimezler ta'bir
5. Gōñlũmũñ sırça sarāyın yıķduñ
Gitdi olmaz bu ħarābe ta'mĩr
6. Yā gibi egri olan yanũda
Toğrı atıldı yabana çũn tĩr
7. Nev-cũvānum kerem it incinme
Saña pĩrāncadur pend-i ħakĩr
8. Mũntakim olma zebũn-kũş olma
Bir işũñde yũri biħũş olma

A.104a

B.52b

1b ħũn-ı ciger ile: çũn ciger ile A

II

1. 'Akl ü idrāk ile şāhib-devlet
Olanuñ hāli degüldür nisbet
2. Belki cünbişde olur kūh-ı vaḳār
Kāh-ı perrende-veş itmez hiffet
3. Gürbe-veş mūş-ı pelīde şalmaz
Ṭab' kim ola ġāzanfer-şavlet
4. 'Acele eyler işinde şeytān
Ādemī-naḳş olan itmez sūr'at
5. Devletüm dād u sited sen eyle
Dādsuzdur sited-i bi-devlet
6. Bize bir rezli ḥavāle itmese
Ḳavli düşnām ola fi'li şirret
7. Nā-revā cünbişini fevt itmez
Çün maḥall bula esir fırsat
8. Düşmene eyleme irḥā-yı 'mān
Ḥing-i ṭab'a vire nā-geh heyecān

A.104b

B.52b

3a pelīde: pelīd A

6a Bize: bir A

7a cünbişini: cünbişi B

III

1. Düşmenüm pest degülmişse eger
Sebt olaydı şuhuf-ı dehre neler
2. Sâlik-i silk-i cevâhir olmaz
Terbiyetle hacet-i bed-gevher
3. Esb-i tâziden olur mı ma'dūd
Pây-der-gil ola bir lâgar-ı har
4. Cāhilüñ māl ile mağrūrlığı
Geçmedür şeb-pere şahib-şeh-per
5. Germ-i hūn ola mı hiç efsürde
Nār-ı fi'lin ide mi hākister
6. Şāf-dil 'āleme cāhil baksa
Tīre-dil olması günden azher
7. Olur elbette [ki] mahzūn-hātır
Zişt-şuret k'ide mir'āta nazar
8. Neyleyeydi kara gönüllü 'adū
Olmasa cevruñ elinden kaygu

A.104b

B.53a

4a mağrūrlığı: مغرورلى A, B

IV

1. Cān u dilden beni bīzār itdūñ
Mazhar-ı ta'ne-i aġyār itdūñ
2. Hāṭır-ı düşmen için rāh-ı ġama
Dōstı kāfile-sālār itdūñ
3. Ğayra meftūḥ iken ol bāb-ı kerem
Bize iġmāz ile dīvār itdūñ
4. Veh ki vūs'atdeyiken başumuza
'Ālem-i şeş-ciheti ṭar itdūñ
5. Bunca zulm ü sitem ü cevre dirīġ
İ'tirāf itmedūñ ısrār itdūñ
6. Hamdū-li'llāh bafiadur ġayra degül
Her ne kim itdūñ ü bisyār itdūñ
7. Āhere ṭavr-ı pesendīde bize
Na-pesendīdece eṭvār itdūñ
8. Ādemīlik bu degül ki idesin
Bizi ġavgāda koyup sen gidesin

A.105a

B.53a

6 Bu beyit B'de 7. beyittir.

7 Bu beyit B'de 6. beyittir.

V

1. Yüri ey cevr ü cefâsı çokça
Yüri ey derd ü belâsı çokça
2. Yüri şādīlik ile handān ol
Ġamda olsun bu bükāsı çokça
3. ‘Āşīkuñ çok beni yād eylemedüñ
Yüri ey bî-ser ü pāsı çokça
4. Kāhr u lutfuñ görünür her ne yaña
Bağsa bu havf u recāsı çokça
5. Sen savāb eyledüğüñ yirlerde
Görinür baña hatāsı çokça
6. Olmasa yār ile aġyār olmaz
Şā’irüñ hüsñ ü edāsı çokça
7. Hātrı olsa şikeste olmaz
‘Āşīkuñ renc ü ‘anāsı çokça
8. Ġıll ü ġışdan be müberrā ohgör
Be bulanma yüri deryā ohgör

A.105a

B.53b

1a cevr ü cefâsı: cevrı vü cefâsı A

1b yüri: یوری A

5a eyledüğüñ: اکلرک A, B

VI

1. Şāf-dil ol melekīyyet demidür
Şeytanat eyleme yār ādemidür
2. Pertev-i mihr-i maḥabbetle gider
Ol bürüdet ki 'adū balgāmıdur
3. İlticā it o kerīmü'ş-şāna
Ki kerem ehlinüñ ol ekremidür
4. Şāyed ola saña şefkatle diye
Yüri bast-ı ferah eyle ğamı dür
5. Sen de bir 'āleme eyle pervāz
Rūh-ı Kud̄s'ün̄ diyeler hem-demidür
6. Qalma itdüklerine yārānuñ
Qo mükāfātı fenā 'ālemidür
7. Göñlüñi cām-ı muşaffā eyle
Yār çün bezm-i şafānuñ Cem'idür
8. Qalma gel 'ālem-i āb u gilde
Kederi tā koma cān u dilde

A.105a

B.53b

4b eyle: eyleme A

7b Cem'idür: demidür A

8a Kederi: Keder A, B

-VII

1. Varmāğa gūşe-i maḳşūda yine
Muḫtaribdür dīl-i fersūde yine
2. Kūşe-i mey-kedelerde görsem
Dāmen-i zūhdi mey-ālūde yine
3. Şalsa eflāke zarīf āvāze
Düşse sūz-ı Hüseyn 'ūda yine
4. İfilese nāy-ı Mehemmed Kāsim
Gūş tutsak dem-i Dāvūd'a yine
5. Göçerī-zāde güreş tutmak ile
Lerzeye varsayidi oda yine
6. Hokka-bāzī iderek Kōrce Memi
Virse cünbiş o kef-i cūda yine
7. Gāh hışm u gehi nāz eyleyürek
Olsa Beñlū Memi pehlūda yine
8. Be düşüñdür gözün aç ğafleti ko
H'ābda beglige beñzer hep bu

A.105b

B.54a

1b dīl-i: اول A

2b zūhdi: zāhidi A

VIII

1. Vakt nāzik sözlümüz dūr u dirāz
Gehi şiven gehi āvāze-i sāz
2. Gāh bi-bāk ü tarabnāk ü şegab
Gāh mağlūb-ı gam u sūz u güdāz
3. Varta-i tih-i hayālata düşüp
Olur encām-ı makālüm āgāz
4. Güşe-i encūmen-i nükte-şinās
Ola rüşen mi degül anda bu rāz
5. Tır kim ğayr-ı kanadla uçısar
Olmadı lahm-ı şikāra enbāz
6. Bāz şaydından alur behre-i tām
İtdi çün kendü periyle pervāz
7. Tāyir-i tab‘umuzuñ cāyizesi
Bu ki maqbūl ola bu nāz u niyāz
8. Evvel āhir sözlümüz haqq velī
Mazhar-ı sırr-ı ‘alā Seyyid ‘Alī

A.105b

B.54a

6a alur: آور A

7b ola: A'da yok.

8b 'ala: B'de yok.

IX

1. Çün sefer sevķ ola baħr ü berde
Hızr hem-rāhuñ ola her yirde
2. Hāfiz u nāzıruñ olsun Allāh
Ceng ü āşüb ohcak yirlerde
3. Yağıcak tōp u tüfek çün bārān
Evliyā himmeti olsun perde
4. Venedik seyfleridür tedbır
Şimdi Andarya diyen ebterde
5. Eglenilmez k'ola reftāra mecāl
Pāy-der-gil olan ol gūş ħarda
6. Pād-şāhum var iken şevķ-ı sefer
Yoluña cān virici çāker de
7. Rūzgārı mı degüldür bilmen
Yöni limana nazār lengerde
8. Devlet ü 'izzetüñ ey şāh-ı kerīm
Ber-devām ola budur vird-i *Yetim*

A.106a

B.54b

3a Yağıcak: ياغچك A

3b çün: çü B

5b guş: لوش A

3.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün
 MERSİYYE-İ VELED-İ CEMÂL EFENDİ

I

1. Şūr u şerden geltüfüz sîgnalüm Mevlâ'ya
 'Ârif olup başumuz virmeyelüm ğavgāya
2. Keder-i mevc-i havâdis yirini sâhil idüp
 Kâlbümüz şâf kılup döndürelüm deryāya
3. Mansıbm mansaba vü cāhım çāh añlayalum
 Hazer üzre olalum bakmayalum dünyāya
4. Bir iki günlük olan 'işreti rāym koyalum
 Cāvidān bezme bakup bakmayalum bu rāya
5. Niye geldük ne gerek soñumuzu fikr idelüm
 'Âkil olup bu işi komayalum ferdāya
6. Çarh-ı hūn-h'āra bakup sa'y-i belîğ eyleyelüm
 Gel geçen 'ömre te'essüfle dirîğ eyleyelüm

A.106a

B.55b

II

1. Kimseye şahın-ı çemen olmadı çün cāy-ı tarab
Kim ola kim ide bu gūşe-i ahzānı taleb
2. Ne kadar halk-ı cihān var ise cellād-ı kazā
Kıtl idüp karmadadur kara yire kanını hep
3. Karañu olmaz idi rüy-ı sefid illā kim
Egine mātem içün şaldı siyeh şālını şeb
4. Tābına döymeye külli kül ola kevn ü mekān
Zāhir olursa eger sūz-ı derūnum yā Rab
5. Ma'ni-i hāsa eger kāfiye teng oldu velī
Diñle ne düşdi bu mersiyye-i terci'a sebeb
6. Mīve-i bāğ-ı İrem Pīr Mehemmed Çelebi
Şāh-ı Tūbi-i Harem Pīr Mehemmed Çelebi

A.106b

B.55b

III

1. Añladı bildi cihān olmaduğın cāy-ı maķarr
Mebde'-i aşla rücū eyleyüben kıldı güzer
2. Ĥazret-i piri ķodı ĥayret ile ĥasretde
'Andelibine vedā' itdi gidüp ol gül-i ter
3. Ķıymet ü ķadr ile yā Rab bu nedendür ki bu gün
Ķara topraga dūşüp yata anuñ gibi güher
4. Heft-ser ejder-i çarĥuñ o da tatdı zehrin
Göreyin çarĥı ola döne döne zir ü zeber
5. Tāķ-ı mināyı 'aceb mi iñiletse nāle
İñiledür kühı daĥı olmuş iken ķalbi ĥacer
6. Nice ādem ola kim ağlamaya ĥasret ile
Cigerini kim ola dağlamaya miñnet ile

A.106b

B.56a

1a olmaduğın: او بلدکن A, B

IV

1. Yıkdı bād-ı ecel ol ar'ar-ı mevzūnı meded
Berg ü bārını bulup itdi ta'addi bī-ḥad
2. Hey meded bilimedük ağız açup yutdı mı arz
Yā teraḥḥum idüben bağrına mı başdı laḥd
3. Mekteb-i tenden anı h^vācesi āzād itdi
Ebcede çıkmasına muntazır iken eb ü ced
4. Her seyāḥat k'ola niyyet yine gelmekligedür
Ne seyāḥat ola bu yirini terk itdi ebed
5. Yırleri şiven ü nālišler ile ditredelüm
Gökleri ifiledelüm virmek ile nāleye med
6. Kām ol ḥazret-i maḥdüm-ı Efendī-zāde
Kalkdı aradan idüp cümlemüzi üftāde

A.107a

B.56a

3b eb: ب آ A

4b bu: bu bu A

V

1. Çıkarup p̄ireheni P̄ir Meḥemmed Çelebī
Giydi derdā kefeni P̄ir Meḥemmed Çelebī
2. Gül gibi elden ele alunur iken ḥayfā
Düşdi toprağa ten-i P̄ir Meḥemmed Çelebī
3. Şūḥ u şengelce olup şıgmaz iken dünyāya
Kābir itdi vaṭanı P̄ir Meḥemmed Çelebī
4. Arayup bulmayısardur dahı māderle peder
Görmek isterse seni P̄ir Meḥemmed Çelebī
5. Ḥande eyler gibice cānını teslim itdi
Ağladup merd ü zeni P̄ir Meḥemmed Çelebī
6. Ağlasun mātem idüp cümle cihān bu ḥāle
Çıksun eflāke bu derd ile figān u nāle

A.107a

B.56b

3a şengelce: şeng ile B

6a cümle: ḥalk-ı B

VI

1. Çok e_şer yazmış idi kâtib-i şun'ufî kalemi
Okınur idi ceb̄inde sa'âdet rakamı
2. Muştafâ hulkmı ohşardı temâmet hulki
'İsevî mu'ciz idi 'âleme güftâr-ı femi
3. Hüsn ile Yūsuf olacağına şübhe yok idi
Degmiş olsaydı eger Mısr-ı hayâta 'alemi
4. Nerm iderdi dil-i âhenleri Dāvūd-misāl
Sūz ile başlasa elhân-ı garīb ü neğamı
5. Oldı nâzük bedeni hey meded Eyyüb'a qarîn
Arta başlayucugaz zaħm-ı vebâdan elemi
6. Ey felek 'özüñe bildük ki nihâyet yok imiş
Haste olup düşene hiç ifâkat yok imiş

A.107a

B.56b

4a ahenleri: A

VII

1. Yâ ilâhî kılasın menzilinî Dâr-ı Na'im
Rûh-ı pâkini mu'azzez idesin anda muķim
2. Emrûñ ile nola olursa yiri Dâr-ı Selâm
Emrûñe lâ dîmedi bir kezin ol tab'-ı selîm
3. Şol kibâra olan hürmet ü ta'zîm ile bak
Bakma gücçekliğine olmuş idi şanı 'azîm
4. Bunda huddâm ile üns itmiş idi ol maḥdûm
Anda rûḥına iderseñi nola ervâḥı nedîm
5. Ḥazret-i pîr-i Cemâlî'ye ola ecr-i cezîl
Bâķiye 'ömr-i tavîl ola budur vird-i Yetîm
6. Ḥulle-i raḥmet ile cān u dili şād olsun
Kim du'â eyler ise rûḥına ābād olsun

A.107b

B.57a

4.

mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

TERCİ'-BEND*

I

1. Yah-dân itdi 'âlemi idüp şitâ şitâb
Sincâbî gör ki girdi yine cism-i âf-tâb
2. Hayli bürüdetiyile esdi şavurdu dey
Bâr u kelâm ile çağırup didi bî-hicâb
3. Ağzını poyraza açup efsürde-hâl olur
İtmez zahîre mür gibi her ki iktisâb
4. Ağz birikdütüp didiler tanz ile bafia
İller evinde lahm yiyüp sır olan gurâb
5. Kassâb öfinde niçeye dek yügrüşüp senüñ
Kapuñia gelmeye bir iki zebh için devâbb
6. Her kim tufeyl eyleye bir iki güsferd
'Âlem anuñ tufeyli olup ola ercmenđ

A.102a

B.54b

* Başlık A' da yok.

2a bürüdet ile ki: bürüdet ile A

5a öfinde: öfinçe B

II

1. Laħm-ı kadid için tolanup bāmi kargalar
İtler kapuda 'av 'av idüp üstühvān arar
2. Yirler etümi bir yañadan pisiler üşüp
Yok tutmağa ağızlarını pāre-i ciger
3. Gözi toyar şu üştüri ölmüş 'Arab gibi
Behr-i zahire her kim evinde bakar başar
4. Def'i kolaydı geçmese ger artuğa begüm
Şabri sihām-ı fakra iderdi göñül siper
5. Altı nefer kimesnelerüfi lik rızkına
Güşişdedür degül bilürin tākat-ı beşer
6. Her kim tufeyl eyleye bir iki gūsfend
'Ālem anuñ tufeyli olup ola ercmend

A.102a

B.55a

III

1. Künc-i hamül u güşe-i fakr u ribât-ı şabr
Mihnet-serâ vü kâh-ı belâ vü melâz-ı cebr
2. Her millete koyup çıkarur fakr u fâka âh
Korkum budur ki eyleye islâm içinde gebr
3. Dirlik buyise dirliğüme toymuşam hemân
Şimden girü bu cismüm ola küt-ı girm-i kabr
4. Bārân u ra'd şanmañuz aḥvālümü görüp
Zārîlik ile girye ider her zamân ebr
5. Şayd-ı murâda pençe şalup ide mi şikâr
Tercî'-i penc Yetim olup pençe-i hizebr
6. Her kim tufeyl eyleye bir iki güsferd
'Âlem anuñ tufeyli olup ola ercmend

A.102a

B.55a

IV

1. Hāl-i gürisneyi ne bilür sîr olan kişi
Sihhatdeki semirdi şanur görse şişmişî
2. Ben nân-ı huşke aş yertür iken revâ mudur
Sen sükker-i muhallebiye urasun dişî
3. Kuvvetde eyledi kiminüñi tâli'in felek
Za'f üzre eyledi kiminüñi çarh-ı gerdişi
4. Sûrâh-ı hâke mür gibi dâne-çîn olup
Güşişdedür fakîr ü ğani erkek ü dişî
5. 'Akl-ı ma'âşa kâdir iken ey dirig ü hayf
Bî-tüşe avladı beni İstanbul'un kışı
6. Her kim tufeyl eyleye bir iki güsferd
'Älem anuñ tufeyli olup ola ercmend

A.102b

B.55a

V

1. Yā Rab bu fakr ile neye varur hikāyetüm
Eflāke çıksa yiri degül mi şikāyetüm
2. Demler idi ki feyz-resān-ı cihān idüm
Şimdi su'āl eylemek oldu şınā'atım
3. Şubḥ u mesāda gitmez olupdur yüzümden āh
Cūd u sehā ricāsına dest-i hacāletüm
4. Yüzi dilencinüfi karadur torbası tolu
Bir yüzi karayın nola pür olsa ni'metüm
5. Bir reh-nişin sā'ile döndi *Yetim* çün
Bir iki fül̄s-i aḥmere degmezdi devletüm
6. Her kim tufeyl eyleye bir iki gūsfend
'Ālem anuñ tufeyli olup ola ercmend

A.102b

B.55b

5b degmez mi: degmez idi A

5.

MURABBA**

fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilūn

1. Gel deñiz yüzlerini kafiye teng eyleyelüm
Şayha-i tōp ile dem-beste vü deng eyleyelüm
Allāh Allāh diyü gül-bāng ile ceng eyleyelüm
Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm
2. Ceys-i İslām ile Sultān Süleymān karadan
Bahır u ber fethine 'asker yürüdi bir aradan
Görelüm alnumuza her ne ki yazdı Yaradan
Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm
3. Şāh-ı Gāzī'nūñ olupdur çü gazā matlūbı
Kāfire gönderelüm şā'ikalarla tōpı
Salalum Malta'yile Başkana'ya āşūbı
Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm
4. Nehb ü gāretler ile Pulya'yı virān idelüm
Geçüp andan öte İspanya'yı talan idelüm
Ceneviz memleketin hāk ile yek-sān idelüm
Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm

A.87b

B.1b

*Başlık A'da yok.

1 gül-bāng ile: gül-beng ile A

5. Allāh Allāh diyü engine tonanmā şalalum
Portakal memleketin Südde'ye varup alalum
Feth ü nusretler olup tabl-ı beşâret çalalum
Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm
6. Kafire gâret için toğrulalı dümenler
Gemiler forsa yürür tonıdadur yelkenler
Yılteyüp birbirini cüş ile dir görenler
Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm
7. Nūh evin eyleyeli lutf-ı Hüdā meskenümüz
Rūzgār oldu muvāfik tolıdur yelkentümüz
Gāziler bu yola cān ile tutup gerdentümüz
Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm
8. Nūh tahtına binüp başumuza şāh olalum
Hızr-ı himmetle teveccüh idüp āgāh olalum
Hayr-ı dīn Beg gibi Gāzī Beg'e hem-rāh olalum
Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm
9. Şeş-cihāta bu murabba' şalup āvāz-ı bülend
Atdı nusretler ile kal'a-i Efrenc'e kemend
Ey Yetim ister iseñ olmağa bir şāh-levend
Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm

6.

MURABBA‘*

mefâ‘lün mefâ‘lün mefâ‘lün mefâ‘lün

1. Yüz urup gice gündüz yalvarurken yüce der-gāha
Neşāt-ı sermediyile irişdük ‘izzet ü cāha
Yürekde daħı bir gūşe gerekmez āh ile vāha
Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh’a
2. O demler gitdi āh ile dir idüñ gelmedi mektüb
Seni araya almışdı belā vü miñnet ü āşüb
Gözüñ aydın münevver itdi çeşmüñ çihre-i matlūb
Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh’a
3. Yel esdükçe gözüñ yaşı temevvüc eyleyüp dirdüñ
‘Acebdür bāde ahvāli nedür yā Rab ğamın yirdüñ
Bi-hamdi’llāh ki dermāna irişdi ‘ākıbet derdüñ
Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh’a
4. Karāñuluk gidüp geldi yirine rüşenālıklar
Ĝamı bi-gāne idüp itdi ‘işret āşınālıklar
Kavuşduñ hasrete cümle düş oldu ol cüdālıklar
Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh’a

A.97b

B.2b

*Başlık A’da yok.

4a karāñuluk: قراڭولك A, B

5. Selâmetle gelüp şihhatde buldı cümle evlâdın
 Huşûsâ seyr idüp gördi Hüseyn'ün kadd-i şimşâdın
 Hüdâ tâ haşre dek muhkem idüp yıkmaya bünyâdın
 Ciger-güşeyî yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh'a
6. Sa'âdetlerle 'ömr-i nâzenîni ber-mezîd olsun
 Şeb ü ruz-ı cihân-efrûzî dâyim Kadr ü 'îd olsun
 Dem-i zevk u şafâlarla göñülden gam ba'îd olsun
 Ciger-güşeyî yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh'a
7. Yine her cânibe 'aşk ile müşg ü merhabâ geldi
 Dil-i maHzûn-ı yârâna meserretle şafâ geldi
 Ğam u endûhı bi-gâne idüñ ol âşinâ geldi
 Ciger-güşeyî yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh'a
8. Sühandân ehli diller mecma'ı yine olup memlû
 Gehi şatranc u eş'âr u gehi lâğ ile güft ü gû
 Neşât irdi kudûminden tağıldı güşsa vü kaygı
 Ciger-güşeyî yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh'a
9. Kulak tut bu Yetim-i müstemendüñ pendini güş it
 İrişdi gam-güsârufi göñlüñi şimden girü hoş it
 Çü irdüñ der-i maşûda yûri deryâ gibi cüş it
 Ciger-güşeyî yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh'a

6c göñülden: نکلدن A

8a ehli: ehl B

7.

MURABBA'*

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Levh-i dilde nice bir naqş-ı vaqâr eyleyelüm
Ser ü sāmānı koyup 'aşk ile kâr eyleyelüm
Ferd olup 'âlem-i tecrîde güzâr eyleyelüm
Gel kalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm
2. Her ne kim hâtırâ olsa yuyalum âb gibi
Kayınâtı görelüm vâkı'a-i h'âb gibi
Şark u garbı gezelüm mihr-i cihân-tâb gibi
Gel kalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm
3. Câme-i 'âriyeden bu ten-i hâkiyi soyup
'Ârdan 'ârî olup neng ile nāmüsü koyup
Baş açuk yalın ayak kâfile-i 'aşka uyup
Gel kalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm
4. Yine âlâyiş-i dehri yuyalum pāk olalum
Girelüm bir nemede 'aşık-ı bî-bāk olalum
Ehl-i diller yolına sürinelüm hâk olalum
Gel kalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm

B.1b

Şiir, A'da yok.

5. Terk-i 'ādetle yine kendümüze pend idelüm
Resm ü āyīn-i cihām nice pā-bend idelüm
'Azm-i Şirāz u Buḥārā vü Semerkand idelüm
Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

6. Emr-i Hāk irdi sefer eyledi çün pīr Cemāl
Rūm'da safa karar oldu Yetīm emr-i muḥāl
'Arab'a ya 'Acem'e eyleyelüm isti'cāl
Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

MESNEVİLER

1.

fe 'ilātūn mefā'ilūn fe 'ilūn

1. Tekye-gāh-ı felāketūn dedesi
Şah-rāh-ı fena felek-zedesi
2. Berr ü baħrūn levend ü seyyāhı
Pā-bürehne beriyye fellāhı
3. Müstemend ü müsāfir-i iklīm
Derdmend ü fütāde ya 'nī *Yetim*

A.61b

Şiir B'de yok.

2.

MESNEVÎ BE-TARİK-I KAŞİDE *

fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

1. Hamdü-li'llāh ki geldi yine bahār
Buldı hoş-i'tidāl leyl ü nehār
2. Tek ü pūda nesīm ü bād-ı şimal
Hoş-hevāyle dehr māl-ā-māl
3. Her yakayı şehāb idüp gül-geşt
Düşdi ter amı gördi dāmen-i deşt
4. Nem-i rahmet zemine neşf itdi
Āyet-i yuhyi'l-arz keşf itdi
5. Hākde mürdeyidi cümle nebāt
Buldı bārān-ı rahmet ile hayāt
6. Giydi eşcār hil'at-i hadrā
Her biri Hāzret-i Hızır gūyā
7. İstikāmetle itdi istişhād
Festekām emrini kad-i şimşād

A.108b

B.62a

* Başlık A'da yok.

6a hadrā: hıızr A

8. Dest-ber-dest idüp çemende çenār
Serv-i āzād önünde hıdmet-kār
9. Kādd-i 'ar'arda şive-i reftār
Berg-i süsende 'işve-i güftār
10. Mazhar-ı fenżurū olup nergis
Jāle-i 'aynı oldu Nīl ü Aras
11. Sırr-ı İsrā'ya olmağın meyli
Mürğ-ı şeb-hiz okur kumū'l-leyī
12. Şāh-ı evreng şāh-ı gül oldu
Ser-fürū itdi serv kul oldu
13. Hārdan 'andelīb idüp şekvā
Gül kulak tutup eyledi ısfā
14. Pād-şāh-ı şüküfedür çün verd
Dil-i bülbülde istemez ola gerd

11, 12 ve 13. beyitler B'de şu şekildedir:

11. Gül kulak tutup eyledi ısfā
Hārdan 'andelīb itdi şekvā
12. Ser-fürū itdi serv kul oldu
Şāh-ı evreng şāh-ı gül oldu
13. Mürğ-ı şeb-hiz okur kumū'l-leyli
Sırr-ı İsrā'ya olmağın meyli

15. Ey şeh-i sâkin-i sūrâdık-baht
Kürsî-i çarh zir-pāye-i taht
16. Sensin ol pād-şāh-ı kişver-baḥş
K'eyledüñ hink-i çarḥı ednā raḥş
17. Pūyede esb-i şevkettüñ çün berk
Tolı na'lı şerārı ğarb ile şark
18. Ne diyem zāt-ı pākūfie ey şāh
Okunurken o zāta zıllu'llāh
19. 'Akl-ı derrāküñ ile her düstūr
Āşāf-ı 'ahd ü rıfk ile ma'mūr
20. Devr-i 'adl ü himāyetüñde bu dem
Emn ü āsāyiş üzredür 'ālem
21. Kalmadı bir müşevveşü'l-hātır
Meger illā ki hātır-ı şā'ir
22. Bulur elbet kesād-ı nazm revāc
Şeb-i deycūr içün degül mi sirāc
23. Merd şā'ir k'ola belig ü bülend
Sāhat-ı nazma şalmış ola semend

23b şalmış: A'da yok.

24. Şu'arā hayli içre efsah ola
Tiğ-1 elfāz ile müsellaḥ ola
25. Sühan-1 'aşka gelse mestāne
Suna Cāmi'ye şevki peymāne
26. İtse bir nazm ile terāne-i ḥaş
İde ḥāk-i Nevāyi'yi rakḳās
27. Mesnevi' tarzın itse ger ihyā
Sırr-1 Monlā'yı eyle[ye] gūyā
28. Açsa ger Gül-sitān-1 'irfānı
Eyleye rūḥ-1 Sa'di seyrānı
29. İntizārum kelāmın eylese gūş
Ravzasından Nizāmi ide ḥurūş
30. Hüsni-elfāz-1 nazmına bi-reyb
Gıbta vü reşk ide lisānū'l-gayb
31. Şalsa dehre söz ile sūz-1 nev
Köhne eczāyı gül ide Hüsrev
32. Yazsa nāzūklüğini ger engüşt
Ola nazm-1 hasen ḥaşin ü dürüşt

27a itse ger: ger itse A

29a intizārum kelāmın: intizām-1 kelāmın B

33. Ahsen olur çü ekzeb-i eş'ār
Şā'ire olmasun mı lāf şī'ār
34. Gel *Yetim* itme ekzebi ahsen
Lā-yekālūn li-ehlihi ehlen
35. Düşme gird-āb-ı ta'na eyle gūzer
Bahr-ı nazm āşināsiyiseñi eger
36. Ta'n ü tanz itdügüñi kimesnelerüñi
Ayağı toprağma irse serüñi
37. Göge ağardı gün gibi tōpuñi
Vahy-i Cibril olurdu mektūbuñi
38. Ey şeh-i şāh-bāz-ı 'Ankā-şayd
Şayd-gāhuñda çarḥ ednā-şayd
39. Vey şeh-i kişver-i nikāt ü rümūz
Muhtefi fehmüñie degül mermūz
40. Ey per ü bāl nā-tüvān oldum
Türk eline düşen toğan oldum

41. Şāh elinden ğidā alurken ben
Türk elinden yiyem mi hiç erzen
42. Hāssa ol şeh-i cihān-dāruñi
Baħr u ber pād-şāhı hūnkāruñi
43. Eb ü ecdādı hıdmetinde peder
Turnacı başı idi pūr-şeh-per
44. İki sultān-ı Rūm'a hem ben de
Olmış idüm yigirmi yıl bende
45. Tabl u rāyet şaf-ı sipāh ile
Bār u ben-gāh-ı pād-şāh ile
46. Binüp inmekde hāy u hūda idüm
'İşve-i devlete rübūde idüm

41, 42 ve 43. beyitler B'de şu şekildedir:

- 41 Turnacı başıyidi pūr-şeh-per
Eb ü ecdādı hıdmetinde peder
- 42 Baħr u ber pād-şāhı hūnkāruñi
Hāssaten ol şeh-i cihān-dāruñi
- 43 Türk elinden yiyem mi hiç erzen
Şāh elinden ğidā alur iken ben

46a hūda idüm: hūy idüm B

47. Esb-i himmet sürüp seferlerde
Baş komşudum reh-i haşarlarda
48. Tâ olunca neberd-i İsmā'il
Ki neberd olmaz ol neberde 'adil
49. Ol seferden k'idüp kazâ-yı vaṭar
Nefse itdüm havâle tiğ u teber
50. Benbu rezm içre nâ-gehân bir pîr
Câna atdı kemân-ı cezbesi tîr
51. Gerçi 'arz eyledi şîfât-ı celâl
Nâm-ı matbû'ı gibi 'ayn-ı Cemâl
52. Görüp ahlâkı fütüvvetini
Câna farz eyledüm mahabbetini
53. Fuḳarâ zeyyine olup mâ'il
Hidmetine yüz urdum on beş yıl
54. Hâliyen vird ü zikre râğıb iken
Nakd-i a'mâlümü muḥāsib iken
55. Fakr u fâka taḳayyüd-i evlād
Diler îmānum ideler ber-bād

50a Ben: A'da yok.

53a mâ'il: mâyl B

56. Sabıkan dimiş idi nuş ile p̄ir
Eyle terk-i 'ulūfeyi te'h̄ir
57. H̄ak rızāsı da bu gibi şāhā
Der-i devlet-penāh ola me'vā
58. Der-be-der olmuşum kapuñ koyalı
Güm-rehüm nefsi-i şūmuma uyah
59. Gerek öldür beni gerek dirgir
Yok sığıncañ kapuñ gibi bir yir
60. Der-i Mevlā'sını kosa bende
Tutsalar girer āhenin bende
61. Kendü ayağıyle gelse kul
Luḫfa mazhar düşüp olur maḫbūl
62. Geldi mücrim kuluñ suçın dileyü
Rū-siyeh şanki çāker-i Hindū
63. Pād-şehden 'atā vü luḫf u kerem
Bendelerden ḫatā vü cūrm ü nedem
64. Nitekim deşt ü bāg u şahrāya
Ola derd ile lāle p̄irāye

65. Nite kim sebze de nesīm-i bahār
Peyk-i peyvende gibi ide gūzār
66. Zīr-i rānuñi ola semend-i hurūş
Cilve-gāhuñi ola miyān-ı cūyūş
67. Zeyn ü ziver ola yesār u yemin
Ol iki şeb-çerāg u dürr-i semīn
68. Her ki dir bu du'āyiçün āmin
Hātrı gerd-i ğamdan ola emīn

65b peyvende: بوده B

66b miyan-ı cūyūş: میانى خویش A

68b gerd-i: A'da yok.

3.

MESNEVÎ*

müfte 'ilün müfte 'ilün fâ 'ilün

1. Ey işigi secde-gâh-ı ehl-i rāz
Vey kapusı maḫsad-ı şāhib-niyāz
2. Ehl-i dilūfi melce'i kapuñ durur
İki cihān devleti tapuñ durur
3. İşigūñie 'arz iderin zilletüm
Lutf idüp incinme aña devletüm
4. Bî-zer ü sîm olsa eger bir kişi
Sakf-ı semāvāta çıkar nāliši
5. Fāka vü faqr ādemi ebter ider
Kelb ider hūk ider har ider
6. Fāka vü faqr ādeme çok iş ider
Hīle-ger ü bed-reg ü bed-kiş ider
7. Nā-halef ü müdbir ü kallāş ider
Kise-bür ü reh-zen ü evbāş ider

A.110a

B.61a

* Başlık A'da yok.

8. K̇omaduġı yirden idenler ŧik̇ar
Fakr sebep oldu aña āŧik̇ar
9. Fakr ile ṗa-der-gil olup kalmıŧam
Ĝuŧŧa vü ğam lüccesine talmıŧam
10. Fakr ile ḋin araya aldı beni
'Aklum alup hayrete ŧaldı beni
11. Fakr eleme ċān u göñülde gider
Ḋin tek̇āzāsı ölümden beter
12. Fakr ile ḃiṁāra 'ıẏadet gerek
Ḋin edāsına 'ıṅayet gerek
13. Merdüme haŧlet didüĝüñ ŧiṁ imiŧ
Nukre vü zer v̇acib-i ta'żiṁ imiŧ
14. ŧadaķayçün kesret-i ṁāl ü meṅāl
Ādemi̇yi eyler imiŧ hoŧ-ħuŧāl
15. Maŧrafına ṙāĝib olur ehl-i ḋil
Ṫāl̇ib olan żātına olur hacil
16. İstemezsin rızķ ile ŧol v̇üs'ati
Vire mel̇ālet *lebeĝav* āyeti

10 ḋin araya: دینا ره A

17. Devlet ü 'izzetde olup ber-devām
Esb-i sa'ādāta sūvār ol mūdām
18. Zill-ı himāyetde tutup zātuñı
Hazret-i Hāk vire murādātuñı

Āmīn*

* A'da yok.

4.

BERĀY-I KĪTĀBE-İ HĀNE

mefā'ılün mefā'ılün fa'ülün

1. Yüce hāne degüldür cāy-ı tahsīn
Nüzül-i dīndür çün rif'at-i tīn
2. Binā kim dīl-firīb ü dīl-rübādur
Nazar itsek hakikatde hebādur
3. Hakikat hāne āb u gil degüldür
Taş üzrc taş koyan 'ākil degüldür
4. Binānuñ şeş-cihāti olsa āhen
Fenā seylinden olmaz çünki me'men
5. Yüri bir güşeyi ta'mir eyle
Der ü divarını tahrir eyle
6. Ki hergiz olmaya fānī esāsı
Muhalled ola bākide bināsı
7. Binā oldur ki beytu'llāhdur ol
Göñül dirler yüce der-gāhdur ol
8. O beyti sa'y idüp yapdufisa kardaş
Binā-yı Ka'be olmaz āna pā-dāş

A.114a

B.60b

GAZELLER

I.

GAZELİYYÂT*

mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Hızr-ı hüceste pey olalı bedreka baña
Gelmez hücüm-ı hâtradan tefrika baña
2. Hayl ü haşemle geçmege bir şâh-râhdur
Maşer güninde râh-ı pül-i mezlaka baña
3. Sîr ü şadâ-yı 'aşk ile pürdür kulağumuz
Zâhid 'aceb mi gelse sözüñ laklaka baña
4. Çün hân-kâh u mey-kedeye kur'a eyledük
Düşdi o dâr-ı nedve safia mefsaka baña
5. Mir'ât-ı mü'min oldı çü mü'min Yetim gel
Takvîm-i ahsene nazâr idüp baka baña

A.61b

B.4b

*Başlık A'da yok.

5b çü mü'min: *چو من*^A

2.

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Nağme bünyād eylesün mızrāb-ı meclis sākīyā
Girye itsün cām-ı pür-hün-āb-ı meclis sākīyā
2. Tīre-hālüz zülf-i şeb-rengünle devr itsün meded
Āftāb-ı şa'ş'a pertāb-ı meclis sākīyā
3. Cāmda 'aks-i ruhufi gördüm didüm şevk eyleyüp
Bir iken oldı iki meh-tāb-ı meclis sākīyā
4. Mest olmaz bādeden kanlar yudup bi-hüş olur
La'l-i nābuñ yādına aḥbāb-ı meclis sākīyā
5. Bu *Yetim* āvāre oldı garḳa-i ümmid ü bīm
Devr itsün zevrak-ı gird-āb-ı meclis sākīyā

A.62a

B.4b

2a Tīre-hālüz: Tīr-i ḥāküz A

4a bi-hüş: برهوش B

3.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. Göñül eyle livā-yı āhı peydā
Şeh-i iklim-i derd olduñi ne pervā
2. Cihānuñ ser-firāzısın ki olduñ
Tarīk-ı 'aşk içinde bī-ser ü pā
3. Şehāna eyledüñi emrütüñi cārī
Gedālık hükmini idelden icrā
4. Çerisin şüretüñi kesr itmeyince
Saña feth olmadı iklim-i ma'nā
5. Per ü bāl-i tecerrüd açmayınca
Felek sakfına çıkmaduñi çü 'İsā
6. Cemālī-ves̄ *Yetimī* eyledüñi çün
Gözütüñi yaşını mānend-i deryā
7. Olup 'umman-ı eşk içinde gāvvas̄
Ma'ānī dūrlerini eyle peydā

A.62a

B.4a

3b Gedālık: كدر الله A, B

4.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Çemende şanki âteşdür yanar yir yir gül-i hamrâ
Duḥān-ı āh-ı bülbüldür ser-ā-ser servler gūyā
2. Şifā-yı cān iken ol leb buyurmaz ḥasteye emsem
Bilür tīmār-ı bīmārı dimez ol ḡonçe-leb ammā
3. İderdüm bir yaña çeşm-i siyāhı fitnessin ey dil
Belā olmasa bir yaña ṭurup ol kāmēt-i bālā
4. Eyā şāh-ı cihān kesmen ümīd-i vasluñı cāndan
Elüñden tiḡ-ı hūn-rizūñ inerse boynuma kaṭ'ā
5. Tecellī nūrına 'āşık bu gün müstaḡraḡ olmışdur
Seni didār-ı Ḥak'dan kor be zāhid va'de-i ferdā
6. Cemālī pertevin görmez *Yetimī* dīde-i zāhid
Zıyā-yı şemsi mümkin mi göre ḥuffāş-ı nā-binā

A.62a

B.5a

2b bīmār: bīmārı bīmārı A

5b va'de-i: وعدن A

5.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Dilâ fikr-i bülend eyle ki dām u dānedür dünyā
Düşen āvāreyi alur kebūter-hānedür dünyā
2. Egerçi āşinā-sūret görinür lik ma'nide
Nazar itsefi seni görmüş degül bī-gānedür dünyā
3. Şarāb-ı pūr-neşāti şunma ki ger eylese peymān
İnanma ğam-fezā bir ser-nigün peymānedür dünyā
4. Kō efkārı ta'attuş eyleme ahbārdan gel geç
Hayālāt u serāb u bir kūrı efsānedür dünyā
5. Yetīm el çek nedür bu āb u gil ta'mirine gūşiş
Özūfi vīrāne kıl çün menzil-i vīrānedür dünyā

A.62b

B.5b

1b alur: olur A, B

4b serāb: şarāb A

6.

fā 'ilātūn fā 'ilātūn fā 'ilātūn fā 'ilūn

1. Dimestūn çāk-i girībānum gören şeydā baña
Perde ol mecnūnuñtam ey dāmen-i sahrā baña
2. Olmaz idūm tācir-i dešt-i cūnūn Mecnūn gibi
Ger seg-i Leyli pelāsı olmasa kalā baña
3. Yā Rab ol cevri dūkenmez yār göfilin nerm kıl
Çekmege ol cevri āhenden yürek vir yā baña
4. Dōstdan ayrılmazın düşmen olursa şad hezār
Yāri terk itmen 'adū olsa bütün dünyā baña
5. Gördi ben deryā-dilūñ nazm-ı dūrer-bārın *Yetim*
Dil uzatdı ter düşüp bu vüs' ile deryā baña

A.62b

E.6a

4a ayrılmazın: ayrılmaz A

5b deryā: A'da yok.

7.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. Cefa bünyād iderken yār derdā
'Acāyib işledi aġyār derdā
2. Furāt u Dicle vü Ceyhūn olupdur
Gözümnden cūş iden enhār derdā
3. Kām uyġu ki rü'yāda cemālūñ
Göre bu dīde-i bīdār derdā
4. Taġitdukça ruġuñda bād zülfüñ
Perākende olur efkār derdā
5. Dem-i Ferhād iken şanur bu 'ālem
Kızardı lāleden kūh-sār derdā
6. Cemāl-i yāra ġayrānsın *Yetimī*
Yine fāş oldu bu esrār derdā

A.62b

B.5b

1a yār: yāver A

4a Taġitdukça: A, B

8.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Vaşl için şanma hemân sîm ü zer oynar cānā
Yoluña 'aşık olan cān ü ser oynar cānā
2. Niçeler göz yumuban naqd-i dili oynatdı
Lāk cān naqdini ehl-i nazar oynar cānā
3. Mısr-ı hüsñüfide dil-āverlik idüp cān u göñül
Cünd-i 'aşkuñi ile gör [kim] neler oynar cānā
4. 'Aşkı oyuncak iden zāhidi didüm göricek
Nār-ı sūzān ile ehl-i saķar oynar cānā
5. Raķş ider kendü terānına *Yetim* ol defilü
Dir görenler be bu kendü çalar oynar cānā

A.63a

B.10a

2a oynatdı: unuttı A

3b oynar: *ایدینر* A

9.

fā'ilatūn fā'ilatūn fā'ilatūn fā'ilūn

1. Gül yüzüñsüz kara yaşlu görünür süñbül baña
Şīven-i mātem gelür āvāze-i bülbül baña
2. Nāfile dem-sāz olup feryād ider her 'andelīb
Sīnede her tāze dāgum olah bir gül baña
3. Sākīyā meclisde benden güft ü gū gelmezdi hiç
Ger şūrāhī çekmese boyun diyü kulkul baña
4. Ger Şafā-yı kūyuñı koyup varursam Ka'be'ye
Merve hakkı virmeye hār-ı muğaylān yol baña
5. Nazm meydānında ey tab'um semendi menzil al
Ehl-i dil tahşinidür bu yolda çün ögdül baña
6. Ey Yetim el-hāk budur şaldum kilimüm şuya ben
Şarılaldan 'aşk ile bu kara eski çul baña

A.63a

B.10b

2a nāfile: nām ile A, B

6a kilimüm: kilim B

6b Şarılaldan: Tarılaldan A

10.

MÜNACĀT*

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Dili bizâr idüp her şeb du'â ehlinden it yâ Rab
Dem-i şubh-ı vîşâlünle likâ ehlinden it yâ Rab
2. Makâm-ı emn ile mesrûr olanlar hürmeti haqqı
Şi'âr-ı havf ile cânım recâ ehlinden it yâ Rab
3. Vücûdum varlığı men'-i şafâ eyler küdüretdür
Küdüretden halâş idüp şafâ ehlinden it yâ Rab
4. Eger ğamdur eger miñnet kazâdan çün ola nâzil
İrâdet sevķ idüp cânâ rızâ ehlinden it yâ Rab
5. Giyüp bir câme-i fâhir tekebbür ehli olmağdan
Zelîl ü münkesir olmuş 'abâ ehlinden it yâ Rab
6. Dalâlet yolların mesdûd idüp ehl-i hevâdan çek
Sırât-ı müstaķim üzre hüdâ ehlinden it yâ Rab
7. Cemalüfi şevķine döksün *Yetimi* dîdeden hün-âb
Dil-i pür-derd ile her dem bükâ ehlinden it yâ Rab

A.63b

B.7a

*Başlık A'da yok.

11.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Geçüp 'izzet seririnde mu'azzedür gedā-meşreb
Düşüp hāk-i mezelletde yatur her pād-şā-meşreb
2. Vücūm Kāf-ı 'uzletde çü 'Ankā eylemezdüm güm
Bu ğurbet-hānede görsem eger bir āşinā-meşreb
3. Güşāde-rūy u hāndān-leb şūrāhī vü kadeh sākī
Hum-ı mey-hāne-veş deyr-i cihānda hep şafā-meşreb
4. Sebük-rūh olmağa sende liyākat afilemafi zāhid
Girān-cān olmadan geçseñ olursın bi-nevā-meşreb
5. Kerāmet sofrasın bezl it Yetim erbāb-ı hācāta
Seni çün Kanber itdi bir 'Aliyy-i Murtażā-meşreb

A.64a

B.8a

1a mu'azzedür: mukarrerdür A

12.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. Zāhid-i hayrān ile alışmadı reng-i şarāb
Sākīyā meşhūrdur bu içemez bengi şarāb
2. Geldi 'işret demleri mey-hāneden şalmağ gerek
Na'ra-i mestān ile āvāze-i çengi şarāb
3. Seg rakibi tünd ider mey-gūn lebüfī keyfiyyeti
Şöyle kim ilkā ider küfr ehline cengi şarāb
4. Hāl-i hindū la'l-i nābuñdan senüñ pür-fitnedür
Şūr u şerden hālī olmaz açsa bir zengi şarāb
5. Var idi jeng-i riyā āyine-i dilde *Yetim*
Şaykal-ı keyfiyyet ile açdı ol jengi şarāb

A.64a

B.8a

13.

mef'ülüfâ 'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. 'Aşkuñ yolında ğuşsa vü ğam baña zād olup
Gıtdüm 'adem vilāyetine nā-murād olup
2. Āhum hevā-yı 'aşk ile hāk olduğum görüp
Raş itdürür ğubāruma bir gird-bād olup
3. Ğırbāl ile ğubārüm aranup bulunmaya
Demler ola ki istenevüz dilde yād olup
4. Ağlaman mı derd ile mahzūn olup ğöñül
Ğülmek nasīb olmadı 'ālemde şād olup
5. Endūh-ı ğuşsa-i dili şerh itme ki *Yefim*
Mümkin degül yazılsa defizler midād olup

A.63b

B.7a

3b istenevüz: *او سنه* A

14.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. 'Aşk ehli āh ider aġyār ile yārın görüp
Nite kim bülbül inilder verd ile hārın görüp
2. Bāgda çekme hazān havfin çü şāh-ı mīve-dār
Serv-keş āzāde ol 'ālem çemenzārın görüp
3. Görmez idi mey-kede şadrında kimse sūfiyi
'Arif olsa hān-kāh küncinde esrārın görüp
4. Ser-bürehne 'ūrlar semtini ta'yīb itmesün
Her fakīh-i medrese cübbeyle destārın görüp
5. Şandı bir Ferhād gelmiş kendiden öñ Kūh-ken
Dehr-i dūnuñ cūylarla çāk-i küh-sārın görüp
6. Şi'rini virdi *Yetīm* ey dil harīdār olana
Sayrefidūr 'arz-ı cevher itdi bāzārın görüp

A.63b

B.7b

1a ehli: A'da yok.

4a 'ūrlar: 'ūriler A

15.

fâ 'ilâtûn fâ 'ilâtûn fâ 'ilâtûn fâ 'ilûn

1. 'Âşık-ı bed-nâm mest ü zâhid-i hod-kâm mest
Bâde-i 'aşk-ı ilâhîyle hâş u 'âm mest
2. Bezm-i Hak'dan mest geldi mest gitdi ehl-i 'aşk
Bu ne bezm-i hâşdur âgâz mest encâm mest
3. Sîneye bir mâh çekmiş leyl-i istigrâkda
Mihreden rahşende sâgar kaldurup eyyâm mest
4. Hüş-yâr-ı vakt bi-hüş u ser ü pâ nâ-bedîd
Bâde-peymâ ser-hoş ü hengame-i hengâm mest
5. Def fütâde nây dem-beste güsiste tār-ı çeng
Rihte bâde şikeste şîşe dürd-aşâm mest
6. Bülbül-i pür-güy bi-höd servler hayrân ü zâr
Gonçe-i sir-âb teşne bâde-i gül-fâm mest
7. Nazm-ı mu'cizle Yetim itse nola mestânelik
Kalb-i mir'ât-ı safâda feyz mest ilhâm mest

A.64b

B.7b

16.

mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Ey göz yaşı öñüme düşüp pişvâlık it
Ol dil-rübâ ışigine gel reh-nümâlık it
2. Bu varlık ile yâra varılmaq muhâldür
Terk eyle varı dōst yolında gedâlık it
3. Serden hevâ-yı efseri servlik it gider
'Älem içinde başı açuk pād-şâlık it
4. Zâhid hevâ-yı zühd ile olsun huzürda
'Aşık belâ-yı 'aşk ile sen mübtelâlık it
5. Ey pîr-i çarh kaldı taş altında elleri
Raħm eyle bu Yetim'üñi elin al atalık it

A.64b

B.8a

1a pişvâlık: *بيشوالك* A, B

1b reh-nümâlık: *رهنمالك* A, B

2b gedâlık: *كدالك* A, B

3b pādşâlık: *پادشالك* B

4b mübtelâlık: *مبتلالك* A, B

5b atalık: *اتالك* B, *انالك* A

17.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Kıssa-i gülşeni gel mürğ-i hoş-elhândan işit
Tâlib-i hikmet iseñ hikmeti Lokmân'dan işit
2. Vuşlat-ı genc dilâ feth-i tılsmât iledür
Bu fütûhuñ dilini sâkin-i virândan işit
3. Cāndan al yürege gire bu dür-i nâ-yâb ele
Derd-i gāvvaşı yüri ğarka-i 'urmmāndan işit
4. Şubha dek sūz u güdâz üzre olan ser-bâzi
Bir ayağ üzre yanan şem'-i şeb-istāndan işit
5. Zâhidâ 'âlem-i esrâr ne keyfiyyet imiş
Bilmek isterseñi eger 'âşık-ı hayrāndan işit
6. Bu meşeldür deliden uşlı haber ey 'âkil
Reviş-i 'aşkı yüri bî-ser ü sāmāndan işit
7. 'Aşk etvārını takrîr idemez kaldı *Yetim*
Bārî tahrîre gelen defter ü divāndan işit

A.64b

B.8b

18.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Bahâr irdi kenâr-ı āba gel cām-ı musaffā tūt
Esās-ı 'aklı ber-bād it özüñ ser-mest ü şeydā tūt
2. Hürüş eyyāmıdur cūş itdi şular çağlayup taşdı
Cünün hengāmıdur 'ākıl ko şehri rāh-ı şahrā tūt
3. Nihāl-i serv-i āzādı kad-i reftār-ı cānān bil
'Uyūn-ı nergis-i bāğı ser-ā-ser çeşm-i şehlā tūt
4. Safia nakş-ı kadem eclī vü rüşendür hemān ey cān
Göñül mir'ātini jeng-i havādiseden mücellā tūt
5. Safia şaff-ı sıfāl olsun dir iseñ rütbet-i a'lā
Yürüñ şaff-ı sıfāl-i nās idüp kendüñi ednā tūt
6. İderseñ Hazret-i H'āce 'Ubeydu'llāh'dan istimdād
Yüz üzre sürinür āh Semerkand ü Buḥārā tūt
7. Rümüz-ı Mesnevī ḥakkı Yetim irşād isterseñ
Yüri Maḥmūd Efendi'den tarik-ı sırr-ı Monlā tūt

A.65a

B.9a

19.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Gerçi dir virāneye divāne künc-i 'āfiyet
Olmadı divāneye virāne künc-i 'āfiyet
2. Dehr-i ber-cāy-ı haṭar Cercis'e ḥar-gāh-ı 'adem
Hiç mevcūd ola mı insāna künc-i 'āfiyet
3. Kimyādur yâ hū Sî-mürg adı vardur kendü yok
Elsen-i nās üzre bir efsāne künc-i 'āfiyet
4. Nîk ü bed-endişeden ey mey-fürüş eyle ḥalāş
Tā ki ben meste ola mey-hāne künc-i 'āfiyet
5. Tak-ı minādan Yetim eyle ḥazer bir kimseye
Olmadı bu pür-halel kaşāne künc-i 'āfiyet

A.65a

B.9b

20.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Halka zülfüñ oldu kaygı a yigit
Zulm elin uzatdı gisü a yigit
2. 'Âşıkı gördükçe olursın gazüb
Olmagıl gel böyle bed-hü a yigit
3. Hañçerüñden mā didükçe olmaduk
Bir içim şuyufıñdan utlu a yigit
4. İtlerüñle hem-sifāl olmak diler
Seg rakıbüñ katı ulu a yigit
5. Pırlıkde oldu dıvāneñ *Yetim*
Eyledüñ ol piri uslu a yigit

A.65a

B.9a

21.

fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilūn

1. Būlbūlūñ nālesine zāğ u zegandur bā'is
Dimezüz biz ol gül-i sahn-ı çemendür bā'is
2. 'Āşıkı lücce-i bahr-ı gama pertāb iden
Ol iki turra ile çāh-ı zekandur bā'is
3. Pūte-i gamda zer-i hāliş iden 'uşşākı
Tāb-ı hicrān ile ol sīm-bedendür bā'is
4. Olsa ol hūsrev-i hūbān nola tedvīne sebeb
Nazm-ı Firdevsī'ye evşāf-ı Peşen'dür bā'is
5. Tab'a bu sūz u güdāz ile nezāket be Yetīm
Hūsrev'ūñ nazmyile şi'r-i Hasen'dür bā'is

A.65b

B.9b

22.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. Ene'l-Hak çağırup Mansûr-ı Hallâc
Melâmet dârını idindi mi'râc
2. Hevâ-yı 'aşk-ı Hakk ile virüp cân
Vücûdı mülkini itdürdi târâc
3. Belâ kûhı vü gam vādileridür
Fenâ yiliyle bu baħr-ı mevvâc
4. Tarîk-ı 'aşkda sâbit-ka-dem ol
Budur ey dil cenâb-ı Hakk'a minhâc
5. Cihân-gîr-i zamân olmak dilerseñ
Yûri olma Hüdâ ğayrına muhtâc
6. Ne baş ağrısıdur diyüp Cemâlî
Yetimî'ye buyurdi terk-i ser-tâc

A.66b

B.10b

23.

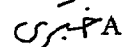
mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Bir bahre düşdi keşti-i dil yok kenāre hîç
Bir bād-bānı rāst degül rūzgāra hîç
2. Gelmez hisāba dilde olan ğuşsa vü ğumūm
Emvāc-ı Bahr-ı Kūlzūm'e olmaz şūmāre hîç
3. Cebri degül midür harekāt ü sūkūn-ı dehr
Bi'llāh vūcūd virme sakm ihtiyāra hîç
4. Cāy-ı tebeddülāt iken ey dil bu rūzgār
Kimse umar mı bunda ola ber-karāre hîç
5. Seyr-i sūlūk eyleyüp āsāyiş eyleme
Seyyāh-vār virme göñül bir diyāra hîç
6. Nerrād-ı çarh ile yūri bāziden it hāzer
Virme nukūd-ı vaktüni lu'b u kumāra hîç
7. Bu tūmturāk 'ālemi yek-sū idüp *Yetim*
Bir berg-i terre diledi bu kār-ı bāra hîç

A.66a

B.9b

2a ğumūm: B

3a Cebri: A

5a Seyr-i: A

24.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. Göñül vahşet idüp gel nâsdan kaç
Hüdâ'yile olup hannâsdan kaç
2. Göñül ilhâm-ı rabbânî dilerseñ
Yüri igvâyile vesvâsdan kaç
3. Göñül âyine-i vech-i Hüdâ'sın
Şafâ kesb eyle jeng ü pâsdan kaç
4. Beyâz-ı levh-i dilden iste 'ilmi
Nukûşı mahv idüp kırtâsdan kaç
5. Cemâlî şoḫbeti besdür *Yefîmî*
Halâyık terkin ur eclâsdan kaç

A.66a

B.10a

25.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Tarîk-ı 'aşkı ey zâhid dilerseñ gel riyâdan geç
Gider bu delk-ı sâlûsı libâs-ı pârsâdan geç
2. Ayak koyup reh-i 'aşka su'âl-i intihâ itseñ
Cevâbda revâ budur başuñdan ibtidâdan geç
3. Saña sen âşinâ olmak hevâsı var ise sende
Yüri bî-h'îş ü bî-kes ol bu yâr u âşinâdan geç
4. O zât-ı pāk ü bî-çūna mülākī olmağa ey dil
Murād-ı nefsi terk eyle hevâ-yı mâ-sivâdan geç
5. Cemālî emrine çünkim *Yetimi* imtisâl itdün
Su'âl-i kıl ü kâli ço dañ çün ü çirâdan geç

A.66a

B.10a

2 revâ: revân B

26.

fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilūn

1. Maḥzen-i 'aşka dilerseñ miftāḥ
Cān u dilden diyegör yā Fettāḥ
2. Zāhidā şulḥ u şalāḥ ister iseñ
Evvelā kendüñi eyle ıslāḥ
3. Eşk gird-ābına düşdiyse ne ğam
Āşinādur bu defizle mellāḥ
4. Kūyuñi itme rakıbe mesken
Mısr sultānı yaraşmaz fellāḥ
5. Ol lebi ğonçeyi medḥ eyleyimez
Ey Yetim olsa hezārān meddāḥ

A.66b

B.10b

2a Zāhidā: Zāhid A

27.

fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

1. Gözlerüm rüŝenâsıdur ol ruĥ
Pâs-ı kalbüm cilâsıdur ol ruĥ
2. Haste cânım ŝifâsıdur ol leb
Tîre göñlüm zıyâsıdur ol ruĥ
3. Fitne iklîmi ŝâhıdur ol ĥâl
Ĥüsn ili pād-ŝâhıdur ol ruĥ
4. Perde-puş-ı Ĥarem'dür ol turra
Ka'be-i pür-ŝafâsıdur ol ruĥ
5. Muŝaf-ı ĥüsne besmele ebrû
Sûre-i ve'd-đuĥâsıdur ol ruĥ
6. Sidre kıddi hevâsıyile *Yetîm*
Seyrümün Müntehâ'sıdur ol ruĥ

A.66b

B.11a

28.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. Zahidūñ vechin kerāmetdür ki itdi bāde sūrḥ
Bu 'aceb olmaz sevādı itse ḥarḳ-ı 'āde sūrḥ
2. Leblerūñ şermendesı olup kızardı sākiyā
Yāhod ol gül-gūn ruḥūñ 'aksinden oldı bāde sūrḥ
3. Eşk-i ḥūnīnūm rümūz-ı 'aşḳı tefhīm eyledi
Nite kim itdi ifāde ehl-i istimdāda sūrḥ
4. Ashı anuñ kim şakīdür sa'y ile olmaz sa'id
Reng virmez esved olan rūy-ı māder-zāda sūrḥ

A.67a

B.11b

29.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Vāridāt-ı 'aşka zāhid eyleme hıkd ü hased
Hār u hāşāk olamaz mecrā-yı baħr-i 'aşka sed
2. Zümre-i bed-h'āh ile insān iseñ üns eyleme
Ādemi eyler helāk olsa karīn dīv ü ded
3. Sūdmend ol haddüfi bilgil ki munzamdur bu gün
Tavr-i bī-endāzentün zimnında hūsrān-ı ebed
4. Merd iseñ ehl-i haseb ol itme da'vā-yı neseb
Fıkr-i ābād itmedin eyle ebāhim zıkr ü ced
5. Ey Yetimī hel şakakte kalbihidür çün hadīs
Sū'-i zan bābın yapup baħs eyleme ez-nik ü bed

A.67a

B.12a

1b baħr-i:baħre A

2b ded: وفد A

4h itmedin: itmeden B

4b ebāhim: ibāhim B

30.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Yañılup yazsa baña yār-ı sitem-ger kâğıd
Bî-vefâlıklarını dirdi ser-â-ser kâğıd
2. Nâ-nüvişte varakı okur iken halk revân
Remz-i 'uşşak ile ma'sûka kim eyler kâğıd
3. Vaḥy ü bāng-i per-i Cibrîl iken iller şandı
Oynayurak getürür baña kebüter kâğıd
4. Her dil-i sâdede neyler ḥat-ı la'lüñ nakşı
Ḥatt-ı yâkût revâ mı yazıla her kâğıd
5. Sözümi defter ü divānda görüp merd-i lebib
Didi bu sihr durur saklaya aḥker kâğıd
6. Yazup irsâl ideyin şāha gedālar ḥālin
Ola kim varup ide pāyesin efscr kâğıd
7. Kâğıda burdı yazup vaşf-ı leb-i yāri *Yetim*
Ḥifz için yāhod ider zarfını sükker kâğıd

A.67a

B.12a

2b ma'sûkı: ma'sûka A

31.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. 'Āşıkam ben mübtelā itmeñ hayātumdan ümīd
Ġarķa-i gird-āb-ı 'aşķam yok necātumdan ümīd
2. Ol kerem deryāsına varup mülākī olmadur
Dideden aķıtduĝum Nīl ü Furāt'umdan ümīd
3. Yār-i nāzik-ķab'ı āĝāh itmedür aķvālürne
Nazm-ı dür-bārumdaki remz ü nikātumdan ümīd
4. Ol büt-i Rūmī'yi yazmaķdur haķāyī kāĝıda
Vāsiti aķlām ile ķinī devātumdan ümīd
5. Rūm'dan dervişini bir cezbeyile celbdür
Şeyh-i hāk-i Pārs ü pīr-i Herāt'umdan ümīd
6. Baĝruma taşlar başup didār içün bir secdedür
Zāhidā cennet degül şavm u şalātumdan ümīd
7. Yār luķfindan meĝer ĝuş eyleye nazmum *Yetim*
İtmezin ben bu müzahref türrehātumdan ümīd

A.67b

B.13b

4a büt-i: A

7a nazmum: nazm-ı B

7b bu: A'da yok.

32.

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Pîr oldum olmadum ol nev-cüvāndan nā-ümîd
Olmazın āhir nefes rūh-ı revāndan nā-ümîd
2. Dîdeye 'aks-i ruhından rüşenā idüp recā
El yumar olup bu çeşm-i hün-feşāndan nā-ümîd
3. Reh-zen-i agyāra esb-i himmeti sürmekdedür
Olmayan bu yolda yār-ı hem-'ināndan nā-ümîd
4. Yār ben it canluyı seng-i sitemden aımadı
Oldı ğālib bu şikeste üstüh'āndan nā-ümîd
5. Vāyesinden ehl-i 'irfānuñ olur mı behremend
Olmayanlar mansıb-ı ehl-i cihāndan nā-ümîd
6. Dil metā'-ı derd ile girdi fenā bāzārna
Ġirre-i sūd olmadı olup ziyāndan nā-ümîd
7. Gevher-i nā-yāb ile pür kulzüm-i tab'ufñ *Yetim*
Eyleyüp havf-ı neheng olma o kāndan nā-ümîd

A.67b

B.14a

2b el yumar: el yuman A, B

7b havf-ı: A'da yok.

33.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. Ğāret-i cān u dil itdi bir kadi bālā levend
İtmedi bir cānibi bu nev' ile yağma levend
2. Ğamzesi tiginı ser-tiz eyleyüp mest ü ğazūb
Görmedüm ol yār-ı merdüm-küş gibi şeydā levend
3. Yoğ rakibe meyli itmez 'aşık-ı dil-dādeye
Gelmedi anuñ gibi bir ehl-i istignā levend
4. Hāl ü hattın fitneye yiltendürüp aşub ider
Hüsn deryāsında ol bī-bāk ü bī-pervā levend
5. Pāy alup vaşlı metā'ından toymlık itmege
Geh segirdüm gāh pusı mli'min ü tersā levend
6. Bād-bān-ı 'aşk açup düşeydi bu deryālara
Hikmete bakmazdı olup Bū 'Alī Sīnā levend
7. Bu Yetim'ün göñli kapulu limanı olmağın
Girdi başup geçmedi ol meskeni deryā levend

A.68a

B.14a

3a itmez: atmaz B

7a limanı: kemānı A

34.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. Geçdi ben divāneye bir turra-i şeb-gūn bend
Oldı tar-ı gīsū-yı Leylī'yile Mecnūn bend
2. Kanlı şular gibi yolum bağladı eşk-i revān
Eyledi ben nā-tūvānuñ yolını Ceyhūn bend
3. Genc-i sırrı her gedā-ṭab'a h'ācem fāş eyleme
El kararlar olmasa hem yā niçe altun bend
4. Kayd-ı efkār-ı ma'āşuñ bir girihdür bir girih
Bu girihlerle olupdur niçe Eflātūn bend
5. Pür-fūsūn şî'r ile şöyle muḳayyeddür Yetīm
Eylemez bu nev' ile ṭab'm hezār efsūn bend

A.68a

B.14b

3b niçe: B

35.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Pāk-rū dil k'itdi ol çāh-ı zenehdāmı melāz
Yūsuf-ı güm-geşte güyā itdi zindāmı melāz
2. Zūlf-i şeb-rengüñi hayāli dilde kim yir eyledi
Genc arar bir mağribi şan itdi vīrāmı melāz
3. Āteş-i 'aşka yanup hākister oldum hey meded
Ey semender-vār idenler nār-ı sūzānı melāz
4. Ey gedālar sāyesinde hoş geçüp iden huzūr
Bu huzūra irmez iden zill-ı sultānı melāz
5. Hāfız-ı Şirāz ile dem-sāz ü hem-hāl olmağa
Ey Yetim itmek gerek fehvā-yı Kur'ān'ı melāz

A.68b

B.12b

2a yir: seyr A

36.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Cūylar cūş itdi sahrā vaqtidür
Lâleler çıkdı temâşâ vaqtidür
2. Nâlede her mürġ-1 hoş-destân-serâ
Bâġ u râġ u verd-i hamrâ vaqtidür
3. 'Âşık-1 dīvâne zencirin sūrür
'Aşık-1 pür-cūş ile sevdâ vaqtidür
4. Muntazırdur 'âşık-1 nezzâreler
'Arz-1 didâr eyle cānâ vaqtidür
5. Ehl-i diller gūşdur ser-tâbe-pâ
Söylesünler 'ūd-1 şeş-tâ vaqtidür
6. Pâ-bürehne kef-zenân abdâllar
Bâġa gelsün beng ü buġrâ vaqtidür
7. Varmaġa üftân ü hüzân her taraf
Ey *Yetimi* bi-ser ü pâ vaqtidür

A.68b

B.12b

3b pür-cūş ile: pür-hoş ile A

37.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Cünün vādilerin gel gūşe gūşe cümle benden şor
Diyār-ı 'aql-ı dūr-endişi var kendin bilenden şor
2. Hurūş-ı Bī-sütün'ı şorma gel Perviz-i Hüsrev'den
O şūr-engiz-i Şirin'i sorarsañ Küh-ken'den şor
3. Ne bilsün mā kenārın hāne-perver zevk-ı pervāzi
O zevki bir Hümā-pervāz olan mürğ-ı çemenden şor
4. Şehid-i 'aşkuñam ey nev-bahārum şahid isterseñ
Mezārım üzre bir bir lāle-i hūnīn-kefenden şor
5. Çerāği sūz-ı Hüsrev'den uyandır ey Yetim ammā
Nezāket yolların gel zāde-i tab'-ı hasenden şor

A.68b

B.13a

2b şūr-engiz-i:

شوا انگیز B

3a mā kenārın:

ماكان B

38.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Saltanat bi-hüde vaz' u tımturâkı suhredür
Kerr ü ferr ü haşmeti tak u revâkı suhredür
2. Tünd-bād-ı āh-ı mazlūma nazar hüsrevlerüñi
Sāye-bān u hayme vü çetr ü vişâkı suhredür
3. Şehler ol 'āmiyi eylerler nedim-i hāş kim
Güft ü güyi pür-nifāk olup vifâkı suhredür
4. Merd iseñ ferd ol mukayyed olma ıtlāk isteyüp
Kahbe dünyānuñi nikāhı vü talākı suhredür
5. Rūm'dan geçmek *Yetim* olurdu ammā 'ālemüñi
Hind ü Sind'i lağvdür Şam u 'Irāk'ı suhredür

A.69a

B.13a

3a 'āmiyi: 'āyi B

39.

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Hâşe-li'llâh kim diyem dünyāya tenhā suhredür
'Ārif-i Hâk-bîne bu dünyā vü 'ukbā suhredür
2. Şeş-cihâti terk idüp ey dil olgör bi-cihât
Râst u çep piş ü pes bu zir ü balâ suhredür
3. Zill-ı Hâk insân-ı kāmildür anufidur saltanat
Nâkısam ger dimeyem Sührâb u Dārâ suhredür
4. 'Ākıbet olmaz ecel marzāsına ey dil devâ
Hâliyâ 'ilm-i etıbbâ vü müdāvâ suhredür
5. Nazm u nesr ile Yetim aḥvâli 'arz itmek muḥâl
Bir zamāna kalmışuz eş'âr u inşâ suhredür

A.69a

B.13b

2a olgör: او لیکو A

4a marzāsına: مرصانه B

4b müdāvâ: مدوا B

40.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Çeşm-i deryâ-bârdan kim eşk-i bi-pâyân aķar
Katraya bahr-ı muhiti şaymayup yek-sân aķar
2. Cūylar şanmañ habâb ile düşüp her vâdiye
Gözyaşyle ğarķa-i âvâre ser-gerdân aķar
3. Şöyle koyıldı göñül yağmâsına ğavgâ-yı 'aşķ
Bir vilâyet almaĝa şan leşker-i 'Osmân aķar
4. Cism-i pür-dâĝ ile kuyuñda şitâbumdan benüm
Hayrete varup didiler kulleden kaplân aķar
5. Ehl-i 'irfânı aķıt luţf u keremle kendüñe
Şâh kim 'âdil ola mülkine bâzer-ĝân aķar
6. Kâfir-i 'aşķ olmayınca zâhid-i şad-sâleye
Dimedı bir kimse yüzinden anuñ imân aķar
7. Zulmet-i dıldür Yetim İskender'e ħâyil olan
Çeşme-sâr-ı cânda gör Âb-ı Hayât el'an aķar

A.69a

B.14b

41.

müfte 'ilün fâ 'ilün müfte 'ilün fâ 'ilün

1. Zerrede rüşen-nazar mihr-i dil-ārā görür
Çatrede şāfi gönül lücce-i deryā görür
2. Ehl-i şühūda yūri sorma bu eşyāy sen
Şey'i nice derk ider dide ki Mevlā görür
3. Şūret-i kesret olup ma'ni-i vahdetle bir
Zāhir ü bātında hep cümleyi yek-fā görür
4. Ehl-i 'abā kimdügin bilmedi bilmez gider
Cehl ile k'ol bi-başar cübbe-i monlā görür
5. Sofra-i h'ān-ı Cemāl itdi Yetim'i meges
Çāf-ı kanā' atde lik kendüyi 'Ança görür

A.69b

B.14b

2a eşyāy: aşiyānı B

42.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. İhtiyar eylemişem pîr-i muğān pîrūmdür
Felege mey-kedeyi viremezsin yirūmdür
2. Hāk-i pāyinden uman dīde-i müştāk için
Didi ol sîm-beden talib-i iksîrūmdür
3. Cān u dil kişverini kıldı zabt itdi tamām
'Aşka nice dimeyem şāh-ı cihān-gîrūmdür
4. Vālihin boynuma gel zūlf-i girih-gîrūñi şal
Ben cünün ehliyün ey dōst o zencîrūmdür
5. Zerd olan berg-i hazān üzre kızılık be *Yetîm*
Eşk-i hūn-ābeyile çihrede taħrîrūmdür

A.69b

B.15a

43.

fe 'ilâtün mefâ'ilün fe 'ilün

1. Nakd-i eşki anuñ ki vâfirdür
Cevher-i derd-i 'aşka kâdirdür
2. Tîre-diller öñince varmağdan
Ġarazum bir şafâ-yı hâırdur
3. Mey-kede yollarında egnümüze
Delğ-ı rindî libâs-ı fâhirdür
4. *Sebekat rahmeti* dinilmiş iken
Dime bu mü'min ü o kâfirdür
5. Şadef-i kalbi bu Cemâli'nüñ
Seni eyler *Yefimi* âhir dür

A.69b

B.15b

44.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. 'Acebdür halkuñ aḥvâli görüp Allâh'ı bilmezler
'Ubüdiyyet makâmında olup ol şahu bilmezler
2. Hüdâ devlet diler insâna zâtına kılup mazhar
Diriğ ü hayf kim ol zât-ı devlet-h'âhı bilmezler
3. Hevâ-yı câh idüp çâha düşerler cehl ile ancak
Ne bâtil añlayışdur bu ki câh u çâhı bilmezler
4. Kecerler dil çıkarmazlar şakın hem-râhdan ey dil
Ki ebnâ-yı zamân kadr-i refîk-ı râhı bilmezler
5. O deflü ğaflet almışdur cihân ehlini ser-tâ-ser
Bakup ger görseler rüşen dil-i âgâhı bilmezler
6. Cemâli kimdügin bi'llâh *Yetimî* bilmedi 'âlem
Eger ta'rîf idüp dirsem dahı va'llâhi bilmezler

A.70a

B.15a

1b şâhı: şâh B

3a cehl ile: B

3a ancak: el-hak B

45.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Tekye-i ğamda dil ocağumdur
Dāğ-ı s̄inem yanar çerāğumdur
2. Baña halvettür encümen olalı
Halk içi gūşe-i ferāğumdur
3. Nāliş itsem 'aceb mi bülbul-ves
S̄ine-i pür-figār bāğumdur
4. Ğayra acı gelürse gūşşa vü ğam
Devletünde o bāl ü yağumdur
5. Gıtdüm iklīm-i 'aşka dek be *Yetim*
Şanma bu kār ki turağumdur

A.70a

B.15b

46.

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. H̄'āce eyler bī-nevāyī sīm ü zer
Pād-şāh eyler gedāyī sīm ü zer
2. Çul yirine bir nice gāv ü hara
Giydürür kat kat kabāyī sīm ü zer
3. Hisset ehlinden yañadur dāyımā
Sevmedi ehl-i sehāyī sīm ü zer
4. Kenz-i lā-yefnāya itdük ittikā
Şāhlar itsün gazā-yī sīm ü zer
5. Bu Yetīm'e itdi didāri 'azīz
Ġayra 'arz idüp likāyī sīm ü zer

A.70a

B.16a

4b gazā-yī: aşā-yī B

47.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Bezm-i meyde nâle-i nâyı figānum şandılar
Cām-ı cür'a-pāşı çeşm-i hūn-feşānum şandılar
2. Beñzedüp feryāduma feryād-ı çengi ehl-i derd
Münhanī kâmetle cism-i nâ-tüvānum şandılar
3. Maḥbesümdür cism-i lâgar itmege cāmı halāş
Pāye pāye üstüh^vānum nerd-bānum şandılar
4. Üstüh^vānum eyleyelden ol kemān-ebrū nişān
Rāstī tīrini mağz-ı üstüh^vānum şandılar
5. Bir Yetīm'em sīne-i pür-süz u āteşnākde
Her siyeh dāğı benüm göynüklü nānum şandılar

A.70b

B.16a

2a derd: ر د B

48.

fâ'ilâtun fâ'ilâtun fâ'ilâtun fâ'ilün

1. Kim ki vādī-i hakikatde mecāza meyl ider
Afia beñzer Ka'be'ye varur Hicāz'a meyl ider
2. 'Akl-ı dūr-endiše dirken zāt-ı Hakḳ'ı sen de bul
Bu yakına bakmayup dūr u dirāza meyl ider
3. Nāz u istiğnāsımı arturduğınca ol melek
Ādem olan meskenet birle niyāza meyl ider
4. İnişin endiše it bālālığında 'ālemün
Kim nişibin arturur her kim firāza meyl ider
5. Külhamı gülşen görüp mesken idinmişdür *Yetim*
Bir gedā-yı 'ürdur elbette yaza meyl ider

A.70b

B.16b

3a arturduğınca: ارئوردکنجه B

4b nişibin: نشيب B

5a görüp: اوکورب A

49.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. Şu kim tekml̄-i 'irfān eylemişdür
Çeküp kendüyi pinhān eylemişdür
2. Cihān u ehline idüp vedā'ı
Enisin fikr-i Sübhān eylemişdür
3. Der-i maksūda el irgürmek için
Gözi yaşını 'ummān eylemişdür
4. İçüp cām-ı mahabbetden şarābı
Özini mest ü sekrān eylemişdür
5. Yahod dīvāne-veş şehri vü halkı
Koyup 'azm-i beyābān eylemişdür
6. Veyā geşt eyleyüp şehri vücūdm
Nişān-ı seng-i tıflān eylemişdür
7. Yüz urup ayağına hāş u 'āmuñ
Özin hāk ile yek-sān eylemişdür
8. Televvün resmini dağı bu halka
Der-i temkine der-bān eylemişdür
9. Cemālī hāk-i pāyı ey *Yetimī*
Seni başuña sultān eylemişdür

10. Dile der-gāh-ı hāşından rızāsın
Ki 'āma luţfin ihsān eylemişdür

A.70b

B.16b

1b pinhān: nihān B

50.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Ağniyâyı dil ü cāndan fukarā sevmezler
Fukarâyı nite kim ehl-i ğına sevmezler
2. Gerçi dirler sevişir nice ğaniyile faķir
Ben dirin birbirisin haķķ-ı Hüdā sevmezler
3. Encümenlerde gezüp halvet iden sālîkler
Şöhre-i şeh̄r olup şit ü şadā sevmezler
4. Terk-i ser eylediler tavķ-ı 'ubūdiyyetde
Baş açık yalın ayak tāt u ridā sevmezler
5. Mebġaz-ı (?) dehr-i fenā firķasını cāndan sev
Katıl ol zümreye hem mülk-i beķā sevmezler
6. Hazer it bahş ü cedel eyleme pīrān-ı tarīķ
Kavl-i irşād üzere çün u çirā sevmezler
7. Hıķd idüp nuķķ-ı Yetim'e didi zühhād-ı derā
Bāng-i islāmı belī ehl-i derā sevmezler

A.71a

B.17b

51.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Ğam-ı dünyā nedür ki ğam diyeler
Ya aña mihnet ü elem diyeler
2. Baña bu āh u nāleyile niçün
Şeh-i bi-tabl u bi-'alem diyeler
3. İşigüfde olan sıfāl ü sege
Cām-ı ğitî-nümā vü Cem diyeler
4. Defter-i 'aklı ço ki 'akiller
Nist divāne-rā kalem diyeler
5. Türki dilde *Yetim* sözlerüne
Sūhan-ı kümmel-i 'Acem diyeler
6. Lā diyen kim belāğatine anuñ
Fuşahā-yı 'Arab ne'am diyeler

A.71a

B.18b

52.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Hele ben bildüğüm hernân budur
Cümle eşyâda görinen odur
2. Şanma aṣl-ı 'anâşır-ı insân
Yel ü toprak od ile şudur
3. Olma müşrik vücūd-ı ğayra bakup
Di muvahhid olup heme odur
4. Gâh baḥr-ı 'amîk olub mevvâc
Gâh geşt-i cihân ider cüdür
5. Gâh mihr-i sipihr-i 'izzetdür
Gâh evc-i ḥasende meh-rüdür
6. Künç-i mey-hanede gehi na'ra
Ḥân-kâhlarda gâh yâ hüdür
7. Gâh zehr-i dehân-ı ef'idür
Laḥm-ı ef'ide gâh dârüdür
8. Ehl-i bîdâr 'âlemin görmez
Anlaruñ himmeti ki uyḥudur
9. Delidür terk-i 'âdet eylemeyen
'Âdeti terk idenler uşludur

10. Dirdi taḥsīn idüp Cemālī eger
Bu ḥayālātı görse ḥaḳ budur
11. İrişelden kemāle nazm-ı *Yetim*
Kaşd-ı Selmān ü nakd-i Ḥ'âcū'dur

A.71b

B.17a

6b gāh: 6 A

9a delidür: deli A

11b Ḥ'âcū'dur: Ḥücū'dur A, B

10. Dirdi tahsîn idüp Cemālî eger
Bu hayâlâtı görse haq budur
11. İrişelden kemâle nazm-ı *Yetim*
Kaşd-ı Selmân ü nakd-i H'âcû'dur

A.71b

B.17a

6b gâh: 6 A

9a delidür: deli A

11b H'âcû'dur: Hücû'dur A, B

53.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Seri pā pāyı ser eyler cihān-ı bī-ser ü pādur
Hażīzi evc ider evci hażīz eyler bu dünyādur
2. Geçer Hārūt-fen-i müdrık nigün-ser çāh-ı zilletde
Ser-i gevsāle-veş bī-mağz ehl-i cāh u dānādur
3. Verā-yı 'arş-ı nūrāniye nāzır çeşmdür tīre
Bu şahn-ı zulmet-ābāda muķābil dīde-bīnādur
4. Şabī-veş pīr-i şad-sāle yatur gehvāre-i tende
Yeni dü-sāle oğlancık taşaddur ehli babadur
5. Bu eşkāl-i kader derkinde evrāk-ı Aristō'dan
Mukannen bir söz isterseñ rızādan ğayrı iğvādur
6. Mesih-āsā Yetim ızhār-ı mu'ciz eyledüñ ammā
Sakın ebnā-yı 'ālemden Yehūdī-vār a'dādur
7. Yetim ol māhī-i teşne-şifat gel kalma sāhilde
Der-i Sultān Süleymān'a yüz ur kim 'ayn-ı deryādur

A.71b

B.18a

3a Verā-yı: Vādī B

54.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. Bi-ḥamdi'llāh yine bir hoş dcmüm var
Ferāgat 'āleminde 'ālemüm var
2. Dū-'ālem 'iṣret ü 'iṣine virmen
Derün-ı dilde cānā bir ğamum var
3. Cihānuñ az u çoğundan geçelden
Göñülde şanma kim biş ü kemüm var
4. Şalındurmaz muḥiti kirpigine
Benüm çeşm-i terümde bir nemüm var
5. Nola bālā vü pest itsem eninüm
Belā bezmindeyin zīr ü bemüm var
6. Duhān-ı āha ser-tā-pā boyandum
Yetim āh itmeyin mi māternüm var

A.72a

B.17b

55.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Kuyuña varur idüm ol iki ağzı qaralar
Korkarın 'av 'av diyüp dâmen-i 'ırzum paralar
2. Ceng iderdüm ol iki segler ile kuyuñda
Lîk araya girüp yine hamıyyet aralar
3. Hedef-i 'aşk u maḥabbetden mılmaz dil ü cān
Tîr-i ta'ne atıup ger ola biñ yayqaralar
4. Düşme engin-i ğama furtuna çokdur şavılur
Sâkin-i fülk-i rızâ ol görünince qaralar
5. Mekteb-i ğamda şorarsañı bu Yetim'ün ħâlin
Rûz u şeb şevkuñı ile meşk-ı mahabbet qaralar

A.72a

B.18b

56.

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Büm menzil-gehini cāy-ı Hümā itmezler
Tu'me-i tūtiyi güncişke ğidā itmezler
2. 'İzzet ü züllete kâdir mutaşarrıflardur
Kendülerden Hâk'ı bir ān cüdā itmezler
3. Ben ğanī anlara dirin ki olup müstağnī
Der-geh-i hazret-i Hâk'dan da recā itmezler
4. Ayāğı mezlakada başı belāda yārın
Bu ğün anlar ki özin bī-ser ü pā itmezler
5. Sa'd Vakkāş okıdur āh-ı dil-i dervişān
Her ne semte güzer eylerse haṭā itmezler
6. 'Āşıkı gör nice incitdi cefā-cū yārān
Eyleyüp kaşd-ı mükāfāt cefā itmezler
7. Ğayr ma'nīsın alup beyte heves itme *Yetim*
Mülk-i gayrīde bilürsin ki binā itmezler

A.72a

B.18a

5 ve 6. beyitler A'da şu şekildedir:
Sa'd Vakkāş okıdur āh-ı dil-i dervīşān
Eyleyüp kaşd-ı mūkafāt cefā itmezler

'Āşıkı gör nice incitdi cefā-cū yārān
Her ne semte gūzer eylerse hatā itmezler

7a itme: itmez A

57.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Āteş-i āhum ile yandı yine meş'aleler
Ceres-i nālem ile tıldı reh-i merhaleler
2. Çün beyābān-ı belā yollarını tutduk biz
Şalalum her tarafa şit ü şadā velveleler
3. Götür at raht-ı vücūdı gözün aç kalma ki hep
Düzdi rāh-ı 'ademe yollarını kâfileler
4. Nükte-i ğāmızadur bāb-ı mahabbetden dem
Ol degül müfti-i dehr üfiledügi mes'eleler
5. Ey Cemālī şeh-i nazm oldu *Yetimî* salıyor
Şu'arā-yı kudemā ravzasına velveleler

A.72b

B.19a

58.

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Āh kim dīvāne dīl gavgādatur
Añmayup imrūzını ferdādatur
2. Gördi dīl çün zūlf-i piç-ā-piçüñi
Hāli şūrīde olup sevdādatur
3. Tatlu dirliginde dehrüñi hādise
Zehr-i merdüm-küş gibi halvādatur
4. Hāk budur mu'ciz-nümā elfāz ile
Sözlerüm vardur ki hark-ı 'ādedür
5. 'İkd-ı lü'lü bezl ider tab'-ı Yetim
Rāygān olur gibi deryāda dūr

A.72b

B.19a

2a dil: A' da yok.

3a dehrüñi: dehr-i A

59.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Şanma pür-gū olanı ma'rifete āgehdür
Neş'e-i 'ilme 'alāmet sūhan-ı kütchdür
2. Özge hilkatle makāmuñ idegör cāy-ı bülend
Vādī-i hulka bakarsañ dibi yok bir çekhdür
3. Merd-i rehsin girü itdüfise eger kevneyni
Be bilürsin iki 'ālem saña seng-i rehdür
4. Kendüñi şanma şehā şāh-ı cihān tenhā sen
Her gedā başlu başına nazar itseñ şehdür
5. Şirdür pençe-i pür-çeng ile çün tab'-ı *Yetim*
Neyler ol rengi ki sâz u seleb-i rübehdür

A.72b

B.19b

1b neş'e-i: nişāne-i B

3a kevneyni: *کوینر* B

60.

mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Mecnûn'ı deşte gönderüp uzağa şaldılar
Ferhād'ı sürdiler yoğuşa tağa şaldılar
2. Ol iki merde şeş-cihetden gelip belā
Şit ü sadā-yı 'aşkı sola şağa şaldılar
3. Baş üzre çıkdı hürmet ile eyledi yirin
'Asr içre mey gibi k'amı ayaga şaldılar
4. Deryā-yı hūn u sine müşebbek şehān-ı şayd
Māhi-i hañçeri çeküp ol ağa şaldılar
5. Lübb-i sūhan Yetim'e sunuldı Hayālī'yi
Kısr-ı kelām ile mezesiz lāga şaldılar

A.73a

B.19b

61.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Çihrede eşk-i yetīmüm gibi evbās yatar
Rūm' dur nuşret umup hayl-i kızılbaş yatar
2. Dime ihvān-ı safādur şakın ey Yūsuf-ı cān
Vādī-i hıkd ü hasedde nice kardaş yatar
3. Mestem ey muğ-beçe sürme beni der-gāhuñdan
Çünki ser-hoş ola mey-hānede 'ayyās yatar
4. Tavşana kaç tazıya tut dime der-kūyuñda
Müdde'ī yatmış iken yār diye taş yatar
5. Gül-i bi-hār dime gel bu çemenzāra *Yetim*
Nazar it her tarafa ālet-i perhāş yatar

A.73a

B.20a

62.

mefâ ilün mefâ ilün mefâ ilün mefâ ilün

1. Hayālî baħr-ı fikretde neheng-āsā ſināverdür
Yetim ol baħr ka'rında yüzer ğavvās-ı gevherdür
2. Hayālî bāz-ı bāzū-yı belāğatdür ſikār almıſ
Yetim anuñ gibi kuſlar uçurmuſ bād-ı ſarſardur
3. Hayālî tiĝ-ı elfāzı ſalarsa rub'-ı meſkūna
Yetim elfāzımuñ zır-i nigini heft-kiſverdür
4. Hayālî ſāh-ı pür-ezhār-ı bāĝ-ı ħüsn-i behcetdür
Yetim eſmār-ı ħikmetle dıraħt-ı sāye-güsterdür
5. Hayālî vādî- i ſi'rūñ olup ğüm-geſte hayrām
Yetim ol vādîye düſmiſlere sālār u reh-berdür

63.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Bu harâb-âbâda 'uryân gelmişüz
Dîde giryân sine biryân gelmişüz
2. Genc-i ma'nî-i hakîkat bizdedür
Şûretâ biz gerçi vîrân gelmişüz
3. Gördüğün Leylî sanan Mecnûn gibi
Vâlih ü aşûfte hayrân gelmişüz
4. Ey 'azîzüm cân ile ten Mısır'ma
Yûsuf-ı mahbûs-ı zindân gelmişüz
5. Raqsı nakş itmeñi ki biz bu 'âleme
Dest-efşân pây-kübân gelmişüz
6. Hâfız u Sa'dî-i Şîrâz olmuşuz
Rûm'a Câmî-i Horâsân gelmişüz
7. Hittâ-i Rûm eylemez reşki hemân
Gıbta-i İrân u Turân gelmişüz
8. Bu neheng-i tab' ile biz ey Yetîm
'Umkı yok deryâ-yı 'ummân gelmişüz

A.73b

B.20a

2b biz: B'de yok.

5b dest-efşân: deşt-efşân A

64.

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. 'Āşık-ı pür-hāle pūşide degül ahvālümüz
Nükte-dān-ı 'ilm-i 'aşka nite kim aqvālümüz
2. 'Ālem-i lāhūta yummazduk kanad yā hū diyü
Terk-i nāsūt ile açılmasa perr ü bālümüz
3. Biz sebük-bārān ile pā-dāş olmazduk bu gün
Üstümüzden ırmasak tahfif idüp eşkālümüz
4. Cāme-i zer-beft-i şāhiye teveccüh eylemez
Ol gedā kim egnine aldı pelās u şālümüz
5. Tekye-gāh-ı 'aşka dervişāne gel şāhum ki tā
'Aşk meşk ide sentüfle bu dil-i abdālümüz
6. Pertev-i nūr-ı Cemālī reh-nümā-yı 'aşk iken
Ey *Yetimi* zühd yolın vara mı a'mālümüz

A.73b

B.20b

3a Biz: Bir A

5b meşk: meşk A, B

6b zühd: A'da yok.

6b vara mı: وار مى A, B

65.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Çünkü âhir döküben rahtı bu yirden gidcrüz
Devlet ü 'izz ile ikbâl-i cihânu niderüz
2. Ey dirigâ ki bu mevsimde metâ'-ı lehve
Telef idüp dem-i nakdi şu gibi harc iderüz
3. Her şanem müy-miyânî hevesinde ey cân
Dil-i âvâreyi bir kıl ile niçe yidertüz
4. Râstî kâmet-i cānāna elif diyeliden
'Aşk dersin okuruz 'aşk fūnūnıdırüz
5. Gel Cemālî işiginde özüñi hāk-i der it
K'astānuñda *Yetimi* diyeler hāk-i derüz

A.73b

B.21

66.

fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilūn

1. Bu nūh-kıbāba şaldı cūd u keremle āvāz
Seyyid 'Aliyy-i Rūmī Hācī Kıvām-ı Şirāz
2. Hāk-i mezār-ı Hāfız raqş eyleye şafādan
Ger olayidi nāzil āna bu nazm-ı i'cāz
3. Cāmī-i şevk-peymā keyfiyyetüm işitse
Şābāş idüp diyeydi ey tab'-ı nükte-perdāz
4. Hüsrev şerāresinden yaqduñ çerāğ-ı nazmı
Nāz kilkiyile olduñ tarz-ı hasende mümtāz
5. Endişe-i dü-kevni yek-sū idenler ile
Pā-dāş olup tek ü pū eyler *Yetim*-i ser-bāz

A.74a

B.20b

1b Rūmī: Rūm A

3b perdāz: pervāz A

3b şābāş: sābāş A, B

5a Endişe-i dü-kevni: اندیشه دو کهنی A

67.

mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Mîhr ü maḥabbet oldı bu yolda çü dînümüz
Virmez vücūd zann u gümāna yaḳınümüz
2. Maḥv itdi ḥāk-i pāyuñe çün secde eyledük
Mîhr-i müniri pertev-i nūr-ı cebinümüz
3. Sāye düşürdi üstümüzze çün Hümā-yı 'aşḳ
İtsek nola zamāneyi zîr-i niginümüz
4. Gūş-ı zamāne zārumuz ile pür oldı āh
Cānā niçün ḳulaḡuñia irmez eninümüz
5. Olma yaḳın gel bize ey yār-ı pür-ferah
Maḥzūn ider şaḳın seni ḳalb-i ḥazinümüz
6. Yine Cemāl'den umaruz ey *Yefim* luṭf
Oldur cihānda zāhir ü bāṭın mu'inümüz

A.74a

B.20b

68.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Mâ'il oldu vefâya beglerümüz
Vardılar hep şafâya beglerümüz
2. Demler olur ki 'aşk meşk eyler
Baş egüp her gedâya beglerümüz
3. Ol imâm-ı düvâz-deh haqqı
Bendedür Murtaza'ya beglerümüz
4. Hânedân-ı 'Alî türâbında
İndürür ser babaya beglerümüz
5. Zâhid ü bengiye yûf didiler
Hâkdür evliyâya beglerümüz
6. 'Aşk ile Meşhed'i ziyaret için
Girdiler Kerbelâ'ya beglerümüz
7. Görüp esrâr-ı cür'a-dân-ı Hâk'ı
Oldı hayrân-ı Hüdâ beglerümüz
8. Ey köçek ebruvânufî eyle tıraş
Döyemez yaykaraya beglerümüz
9. Sözi hatm eyle gel Yetim abdâl
Muntazırdur du'âya beglerümüz

A.74b

B.21a

1a Mā'il: Māyil B

2a meşk: meşk A, B

5a didiler: } B

69.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. Depreden s̄az-ı cūnūnı nağme-i 'ūd istemez
Nāle-i dil-sūz iden elhān-ı Dāvūd istemez
2. Kuyuña 'azm eylemez dil sine-i şad-çākden
Raħne-i vīrān-nişin kāh-ı zer-endūd istemez
3. Hātra itmez gedā fikr-i ser-i Keyhūsrev'i
Peşşe-i nā-çiz-veş ol mağz-ı Nemrūd istemez
4. Mālik-i Dīnār-ı kevneyn oldı bu bāzārda
Kim ziyānında hazer itmez daħı sūd istemez
5. Şūfī meyl itmez leb-i yāra haṭı tā gelmeye
Ey *Yefim* eblehdür ol halvāyı bī-dūd istemez

A.74b

B 22a

3b Nemrūd: *نمور* A, B

4b ziyānından: ziyānında A

5a tā: yā B

70.

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Gör̄di kim virür yele hicr odı cism-i hākümüz
Acıyup şular seper bu dīde-i nemnākümüz
2. Bāgda baş-ı çemen āb-ı revān bī-vech-i yār
Müriş-i ğamdur açılmaz hātır-ı ğamnākümüz
3. Nağd-i eşki ħin-i vuşlatda ki işār itmedük
Masrafına şağlaruz 'ayb eyleme imsākümüz
4. Bahş itmekden leb ü müy-miyān-ı yārda
Hurde-bīn ü mü-şikāf olmuş durur idrākümüz
5. Odlara yansun ħarāb olsun ki men'-i vaşl ider
Bu ħarāb-ābādda āsyābumuz emlākümüz
6. Çün Cemālilerdenüz lāyık degüldür meyl ide
Ey *Yetimī* zışte vü murdāra ṭab'-ı pākümüz

A.74b

B.21b

3a nağd-i: *نقط* A3a ħin: *حین* B

5b āsyābumuz: esbābumuz A

71.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Gözüñ ser-mest ü müjgānuñ olupdur hañçer-i ser-tiz
'Aceb mi kanumu dökse benüm ol ğamze-i hün-riz
2. Geçüp tır-i müjeñ şadra oturdu ey kemān-ebrū
'Aceb peykān-ı dil-düzüñ dimezse cānuma berhiz
3. Ğamuñ yir dirilür bir hasteyin bālın-i miñnetde
Buyurma ey tabībüm gel ölümlü hasteye perhiz
4. Şehid-i Kerbelā'yiçün göñül Bağdād-i hünin-şat
Revān eyler nite sürh-āb akıdur hatt-ı Tebriz
5. Şabā sibi sücūdi diyü girdi tekye-i bāğa
Kodı pır-i bahār öñinde berg-i sebz-i dest-āviz
6. Yetim'e sen şeker-lebden irişdi acı diller hayf
Yidürdüñ tüt-i şirin-kelema kand-i zehr-āmiz

A.74b

B.21b

1a Gözüñ: Göz A

1a ser-tiz: B

72.

fā 'ilātūn fā 'ilātūn fā 'ilātūn fā 'ilūn

1. 'Āşıkā dūnyāda var mı ey 'aceb feryād-res
'Andelībe ola mı ol ğonçe-leb feryād-res
2. Ğamdan ayrılmaz ğöñül biñ olsun esbāb-ı neşāt
Bir ğöñül maħzūn ola olmaz ıarab feryād-res
3. Egleyimezler beni feryād-res ma 'cūn ile
Sakīyā olsun meded āb-ı 'ineb feryād-res
4. Mezheb-i 'İsī'ye bildüm 'ākıbet eyler karīn
Olmaya ger ğüm-reh-i fakra zehēb feryād-res
5. Okuyup çün ehl-i dīl alur tesellisin *Yetim*
Yiridür bu şi'rüñe olsa laķab feryād-res

A.75a

B.22a

5b Yiridür: Yir yiridür A

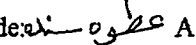
73.

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Kaldurup āvāzeyi a'lāya ey bāng-i ceres
Gel delīl ol Yesrib ü Baḥḥā'ya ey bāng-i ceres
2. Būy-ı vuşlat virmişem [ben] cān-ı hicrān-dideye
Gūş tıtduk başlaya icrāya ey bāng-i ceres
3. Gel nidā-yı ğayb ile Hızr-ı huçeste-pey gibi
Ĝam beyābānındaki tenhāya ey bāng-i ceres
4. Haḥvesinde sāḥat-i kevneyni idbār eylesün
Mıkra'a çal bādiye-peymāya ey bāng-i ceres
5. Teşne-i sir-āb itmez çün şarāb u bādeye
Ĝarḳa eyle zemzem ü zerḳāya ey bāng-i ceres
6. Vādī-i nārı geçüp bād-ı hümümü görmedin
Ravzadan yanmışlara şal sāye ey bāng-i ceres
7. Bu Yetim-i güm-şüde üftān ü hizāndur meded
Ol ğarīb-i bi-ser ü bi-pāya ey bāng-i ceres

A.75a

B.22b

3a Hızr-ı: A4a Haḥvesinde: A

74.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Gonçemüz minnet Hüdâ'ya gülsitan ez-berlemiş
'İşve vü nâz âyetin ol nev-cüvân ez-berlemiş
2. Kesb idüp evşâf-ı la'l-i cân-fezâsmdan şafâ
Âb-dâr eş'arum ol serv-i revân ez-berlemiş
3. Nâleler tekrâr ider bi-çâre 'aşîk derd ile
Bülbül-i şürîdedür güyâ figân ez-berlemiş
4. Ol şanem hâtr-nişân itdükde 'uşşâkı rakîb
Küfri ez-ber okryup mekrin hemân ez-berlemiş
5. Giceki bed-mestliklerden bi-hamdi'llâh bu gün
Gitdi yâdımdan ne kim pîr-i mugân ez-berlemiş
6. Nazm-ı dür-bâr-ı Yetîm irdükde Hâfız sem'ine
Eyleyüp tûmâr-ı şî'rden hürz-ı cân ez-berlemiş
7. Nükte-perdâz-ı maḥabbetdür Yetîm-i nâ-murâd
Zâhid-i pür-gü degüldür dâstân ez-berlemiş

A.75b

B.23b

2a idüp: A'da yok.

2b Âbdâr eş'arum: أشقارم A

75.

fā 'ilātūn fā 'ilātūn fā 'ilātūn fā 'ilūn

1. Oldı İstanbul'dan çü menzilüm şahrā-yı Niş
Anı bildüm var imiş bu 'ālemüñ nūşında niş
2. Bir semend-i bād-pāy ile geçerdüm kūh u deşt
Şāh-rāh idi öñümde her gelen yokuş imiş
3. Şeh-sūvār ekrem ü sermā-yı sefer te'sir idüp
Virmeye gibi bu ben ser-bāzūfā meydānda iş
4. Bezm ü rezmüñ cür'a-h^vāhı bir nice şeydālaruz
Tiğ-i hūn-āşāmdur devrinde şāhā cām-ı 'iş
5. Hūb olur 'ālem trāş olduqça kāfir zümresi
Ey *Yefim* el-Ḥaḫ yaraşmaz 'arız-ı dil-berde riş

A.75b

B.22b

4a h^vāh: خوار من A

4b hūn: خواران A

76.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Fuḳarâyile ki oldum pā-dāş
Egmedüm beglere aġalara baş
2. Ne‘am-ı naḥnū ḳaşemnāyile sîr
Olalı ḳalmadı ġavġā-yı ma‘āş
3. Yūsuf-ı cān bu ġöñül Mışr’ında
Oldı sulṫān-ı ‘azizüm ḳardaş
4. Olmuşam ehl-i vera‘ ma‘nide
Sūretā kendümi itdüm ḳallāş
5. Sīnede şakladuġum rāz-ı ġamı
Ölürin eylemezin illere fāş
6. Ḳūt-ı la‘linden alınmaz behre
Nıdcyın de başayın baġruma taş
7. Ey Yetim ol ġöz ile ġeçme uyuz
Dehr elinden gele nā-ġāh ḥırāş

A.75b

B.23a

77.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Göz yaşı gibi şuyı ğam gibi aşı var imiş
Kays'a Mecnün dimeñüz 'aql-ı ma'āşı var imiş
2. 'Aşk-ı Şirīn ile cān virdükde miskīn Kūh-ken
Tağdan bālīni şahrādan firāşı var imiş
3. Māh-ı nev sanmañ şafağda nāhun-ı endūhdan
Bu sipihrūñ kana müstağrak hırāşı var imiş
4. Rahne olmaz kalb-i 'āşıkda binā-yı āştī
Müdde'inūñ tūtalum muhkem şavaşı var imiş
5. Dün gice esrārumuz mestāna fāş olmuş *Yetim*
Bilmedük hüş-yārdan meclisde nāşı var imiş

A.76a

B.23a

78.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Bu menzilde Hüdâ emrinsiz itmez bir meges cünbiş
Ki deryâ mevcine tâbi'dür eyler hâr u has cünbiş
2. O deryâ-yı keremden yaña aksun gözlerüm yaşı
Muhîte irmege itsün bu Ceyhün u Aras cünbiş
3. Vücūduñ kayd iken şūfî nedür uçmağa bu gūşiş
Bilürsin per döker itse eger mürğ-1 kafes cünbiş
4. Ebed hāk oluruz şanma nazar it kiştzâra gel
İrişse sâ'ati eyler cev ü gendüm 'ades cünbiş
5. Zebân-1 hem-rehi şakla perākende sūhandan sen
Muharrik olmasa itmez bu yolda bir ceres cünbiş
6. Girüp bu rāh-1 pūr-havfa silāhuñ eyleseñ yoldaş
Bir adım eylemez senden yaña feryād-res cünbiş
7. Yetim ögdül murād ise yarag it rahşımı tab'ui
'Alef-h^vâr olsa meydān almağa itmez feres cünbiş

A.76a

B.23b

6a eyleseñ: egleseñ B

7a it: B'de yok.

7b 'Alef-h^vâr: 'Alef-h^hör A

79.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Bu s̄inem zahmına gördüm dil-i āvāre yaşdanmış
Şu bir meczūba beñzetdüm ki girmiş ğāra yaşdanmış
2. Zebūn-ı rāh-ı 'aşk olmuş gibi Ferhād ile Mecnūn
Dōşenmiş biri şahrāya biri kūh-sāra yaşdanmış
3. Şikeste-ḥāl Ferhād' uñi ciger pergālesidür hep
Degüldür lāleler yir yir ki seng-i ḥāra yaşdanmış
4. Düşüp ḥār-ı muğaylāni dem-ālūd eyledi Mecnūn
Ya bir üftāde mest olmuş yatur gülzāra yaşdanmış
5. İḥāta eylemişlerdür meges-rām olup ervāḥ
Yetim ālūde-leb düşmüş der-i ḥammāra yaşdanmış

A.76a

B.23b

80.

fe 'ilâtün mefâ'ilün fe 'ilün

1. Ey cefâ-piše vü sitem-endiř
Gel e müştâkı eyleme dil-riş
2. Deyr-i dünyâda çok şanem gördüm
Yok saña beñzemekde kâfir-kiş
3. Urılaldan esâs-ı mey-hâne
Sâkı bi-telh görmedüm bir 'iş
4. Görmedi kimse bir belâsuz bal
Biledür kand ise merhem ü riş
5. şâh-ı 'âlem Yetim'üfle bir gün
Dimedüñ rahm idüp nider derviş

A.76b

B.24b

81.

mefā ilün mefā ilün mefā ilün mefā ilün

1. Dem-i 'İsī gibi gülşende itdi çün şabā cünbiş
Demidür rüh-ı s̄āniyile itsek s̄ākiyā cünbiş
2. Geçilmez güşe-i mey-hānede rind-i sebū-keşden
Nedür 'ayyāş ü kallaş ile bu şubḥ u mesā cünbiş
3. Be şūfī hān-kāhuḫdan çıkup mey-hāneye gelseñ
Tavāf-ı mey-kede ḥaqqı iderdūñ bi-riyā cünbiş
4. Ne keyfiyyet olur keyfiyyet-i pīr-i muḡān yā Rab
Derūmı vü birūmı gibi olmaz pārsā cünbiş
5. Mü'ezzin çağırup Allāhu Ekber dir mesācidde
Ḥüdā yadıyle eyler deyirlerde derā cünbiş
6. Biri mescid yoln tutdı biri mey-hāneye gitdi
İkisi de degül 'ārif yanında nā-revā cünbiş
7. Vuzūdan el yumañ ādāb-ı meclis dendügin s̄āki
Yetim'e añladur itsün o cām-ı pūr-şafā cünbiş

A.76b

B.24a

2a güşe-i: küçe-i A, B

4a pīr-i: پیر A

6b nā-revā: ناوا A

82.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Kibr-i mü'min didüğün Hakk'a gider bir kes imiş
İkilik şüreti ancak arada bir ses imiş
2. Şâh-ı Tübî durur ol dide-i Hak-bîn olana
Dime gafletle şakın çerçüb u hâr u has imiş
3. Kıt'a-i sündüs ü istebrak iken ma'nide
Şüretâ kimi pelâs ü kimisi atlas imiş
4. Sözi tatvîl idüp esrârufu ifşâ itme
İhtisâr eyle Yetim ehl-i dile bu bes imiş

A.77a

B.24b

4b dile: A'da yok.

83.

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Fikr idüp virdüm yine aklāma reftār u reviş
Olmadı pā-dāş idüp 'allāme reftār u reviş
2. *Kellemü 'n-nās* ile 'āmil ol cedel idüp yine
İtmesün kem-'aql olan ilzāma reftār u reviş
3. Gonçe-lebler būsesin almağa ayaklandurup
Virdi sāķi bāde-i gülfāma reftār u reviş
4. Fehm-i aqdār itmeyen şol bi-şu'ūruñ semtine
'Ākil olan virmedi aqdāma reftār u reviş
5. Varṭa-i tih-i hayāl encāmum āgāz itmedin
Vaktidür itsem *Yetim* itmāma reftār u reviş
6. Pād-şāh-ı Rūm'a rām olsun semend-i 'izz ü nāz
K'ola mādām eblaķ-ı eyyāma reftār u reviş

A.77a

B.24b

3 Bu beyit B'de 4.beyittir.

4 Bu beyit B'de 3.beyittir.

84.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Terk-i 'âdet itmedür kayd-ı dü-'âlemden halâş
Kesb-i şādī vü tarabdur gussa vü gamdan halâş
2. Defter-i ehl-i fenāda nāmı sebt olmak gerek
Halk içinde her kim oldu medh ile zemden halâş
3. Zāhidā nār-ı hased senden ki münfekk olmaya
Fâyide ne tatalum olduñ cehennemden halâş
4. Dōstum zencirden divāne çıkmakdur hemān
Dil çekinüp k'isteye ol zūlf-i pür-hamdan halâş
5. 'Ālem-i 'aşk-ı Cemālī'ye düşüp zevk itmedi
Ey Yetimî olmayan kayd-ı dü-'âlemden halâş

A.77b

B.25b

4b pür-hamdan: pür-çemden A

85.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. İtmesem gül gördüğümce sen gül-i handām farz
Eylemezdüm kendüme bülbül gibi efgānı farz
2. Āh-ı āteş-bār ile ifşā iderdüm 'āleme
Sırr-ı 'aşkı dōstum ger olmasa kitmām farz
3. Ruḥlaruñ āyāt-ı ḥaṭṭı pāk tutsun k'oldı çün
Tahr ile mess eylemek mü'minlere Qur'an'ı farz
4. Yük olur mıydum rakıbe dōstum küyufıda ben
Olmasa mısırilere dāyım eşek seyrām farz
5. Ey Cemālī olmasa her-cāyī eş'ār-ı Yetim
Boynına her 'ārifün olmaz idi dīvām farz

A.77b

B.25b

1b Eylemezdüm: Eylemezem B

5b Boynına: Koynına A, B

86.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Zâhide eylerse her gün dökdüğü ol âb feyz
'Aşk-ı âteşnâkden alur dil-i aḥbâb feyz
2. Vâridât-ı vird ile hoş-ḥâl gördük zâhidi
Eylesün şimden girü derd ehline muzrâb feyz
3. Rütbet-i der-gâh-ı 'aşkı ben nice ta'rîf idem
Her gedâ-yı kem-teri bir Sencer ü Dârâb feyz
4. Yumayınca cândan el ğavvâş-ı ka'r-ı pür-neheng
İtmedi deryâ şadefden bir dür-i nâ-yâb feyz
5. Göz yumup feth ü fütûh-ı ğayrdan döndürdi yüz
Vaktidir itseñ *Yetim*'e ey güşâde-bâb feyz

A.78a

B.25a

4a el: آل B

4a ka'r-ı: ق A

87.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Sākīya ger virmeye devr-i mey-i gül-gün neşât
Üstüme biñ dönse virmez kâse-i gerdün neşât
2. Kısmet-i bezm-i ezel endüh u ğamdur 'āşıkā
Cām-ı māl-ā-māldan ger gelse gün-ā-gün neşât
3. Benden ey ehl-i tarab lutf eyleñ ummañ inbisât
Lutfi yokdur göstere bir hâtrı maẖzün neşât
4. Olmayınca münkesir mümkün degül kesb-i sürür
Şımmayınca kâsesi 'arz itmedi Mecnün neşât
5. Çihre-i zerd ile mesrūr olmasın mı ehl-i derd
Hâtr-ı h'âce hazın olsa virür altun neşât
6. Çünkü dünyā sicn-i mü'mindür *Yefim* itme tarab
Vaz'-ı bî-hüde durur ger göstere mescün neşât

A.78a

B.25b

4b Şımmayınca: Şımmayınca A

88.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Oldı 'aşık tār-ı zülfeyn-i girih-gir ile zabt
Şir-iner der-kem olur ol iki zencir ile zabt
2. Pād-şāhum çekme gel mülk-i dile şemşir-i kin
Eyle ol mülki ser-ā-pā hūsn-i tedbir ile zabt
3. Zabt olursa mülk-i dil ceş-i keremle zabt olur
Olmaz ol kişver cüyüş u şeş-per ü tir ile zabt
4. Neydi ber-bād eylemek taht-ı esās-ı Hüsrev'i
İtmese Ferhād'ını Şirin reh-i şir ile zabt
5. Çıkmasun femden ki toğrı olmaya tir-i sūhan
Kec gider ger olmaya bir tir zih-gir ile zabt
6. Hıfza mağrūr olma vahşidür 'ilm eyler güriz
Sa'y idüp eyle 'ulūmı kayd-ı tahrir ile zabt
7. Nev-cüvānlar naqd-i imānum alurlardı Yetim
Olmasam bu hān-kāhda himmet-i pır ile zabt

A.78a

B.25b

3b şeş-per: şemşir B

6 Beyit A'da yok.

7 Beyit A'da yok.

89.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. Şalar merdâne-vār āvāz ber-batt
Degül mi bi'llāh erkek sāz ber-batt
2. Rebāb ü ney enīn ü nāle itsün
Olupdur çün sühan-perdāz ber-batt
3. Defe gel sille mutrib gūşmāl it
Senüfile ola tā dem-sāz ber-batt
4. Dekāyıkdan dem ursun tār-ı tanbūr
Açub 'aşk ile gizlü rāz ber-batt
5. Yetim'ün gönli kuşın olmuşdur
Cenāh-ı miḥ açup şeh-bāz ber-batt

A.78b

B.26a

5a Mısran vezni bozuktur.

90.

fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilūn

1. Minbere çıkmak ile buldı çü rütbet vā'ız
Aşırı söylemege eyledi cür'et vā'ız
2. Bî-'amel pendî virür halka firār küllî
Şöhbete halkı ider gerçi ki da'vet vā'ız
3. Kesrete böyle harîş olmaz idüñ olsaydı
Ger dimāguñda sentüñ lezzet-i vahdet vā'ız
4. Ādeme nuşhı sükūn ile edā eyle şakın
Depinüp dābbe-veş eyleme hiffet vā'ız
5. Niçe bir söyleyesin halka be . sen de diñle
Bu Yetim'üñ sözini kār be-nevbet vā'ız

A.78b

B.26a

1b cür'et: جرات A

4anush: نص B

91.

mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Sûz-ı derûnı itdi yine aşikâr şem'
Şevk-ı ruhuñla oldı yine tâb-dâr şem'
2. Yüregi yağını eridüp baña hâkini
Yanup döker yaşını yemin ü yesâr şem'
3. Çıksa düttüni çak depesinden 'aceb degül
Bir kâküli siyâhuñ ucımdan yanar şem'
4. Mikrâz-ı 'aşka lâ dimeyüp virdi başını
Bezm-i belâda şevk idüp nâbe-kâr şem'
5. Bir şeb-çerâğ uyardum anuñ pertevi *Yetim*
Bezm-i h'âşa oldı hezârân hezâr şem'

A.78b

B.26b

2a hâkini: hâlini B

92.

fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

1. Sûz ızhâr eyleyüp dir herçi-bād-â-bād şem'
Gel idüp pervāneyi ister k'ide ber-bād şem'
2. Bāl ü per nūr itdi bir pervānesi cān oynayup
İtmedi ol sūhte hālin görüp bir dād şem'
3. Hā çevirdi başına özendürüp pervāneyi
Yakdı kül itdi ğarībi itmedi āzād şem'
4. Şu'le-i dāğum 'adem semtine olmışdur delīl
Güm ider pervāneyi ger eylese irşād şem'
5. Yanmağı pervāneler kimden görürdi ey *Yetīm*
Vādī-i sūz u güdāza olmasa üstād şem'

A.78b

B.26b

2a oynayup: او بنوب A, B

5a Yanmağı: يا غمكى B

5b üstād: irşād A

93.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Beni bezminde cānānuñ girān-cān eyleyen tāli'
Beni ol bezm-i pür-remz içre nā-dān eyleyen tāli'
2. Göñül Sî-mürğ'ına Kāf-ı mahabbet āşiyān iken
Mekānını semender-vār nīrān eyleyen tāli'
3. Yedi kat taşdan geçmiş zehirden eyledi aşum
Beni derd ü belā küncinde mihmān eyleyen tāli'
4. Dil-i pür-derdümüñ göynüklerinden eyledi peydā
Bu çihrem rengini reng-i zağefran eyleyen tāli'
5. Olupdur sīnede dāğ-ı nihānum gün gibi rūşen
Beni şehr içre ey çāk-i giribān eyleyen tāli'
6. Müyesser itmedi yārān-ı müşfik şoḥbetin ḥayfā
'Aleyhüm isteyen ağıyārı yārān eyleyen tāli'
7. Çeküp bir bir çıkardı arkasından cāme-i fahrı
Yetīm'i kara çullarda be 'uryān eyleyen tāli'

A.79a

B.27a

2a semender-vār nīrān:

سندرواز بران B

4b zağefrān: زعفران A, B

94.

fe 'ilātūn mefā 'ilūn fe 'ilūn

1. Sīnede yakduğum fetīle-i dāğ
Oldı hicrān şebinde baña çerāğ
2. Oldı her ābile ayagumda
Ben kadem-rence kılmaga bir otağ
3. Tīşe-i himmetümde ey Ferhād
Rizedür Bī-sütūn didükleri tağ
4. Görüp ölmelüsini ol hūnī
Buyurur ğamzesine tīz yarağ
5. Gūş-vāre olur şu söz ki *Yetīm*
Çekdi ebnā-yı cinstüm aña kulag

A.79a

B.27b

95.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Yürürken ökçeñi başup ecel ey pîr-i nâ-bâlig
Nedür bu itdüğüñi tül-ı emel ey pîr-i nâ-bâlig
2. Cüvânlar çihresi seyrinde nûr-ı çeşmi harc itdüñi
Ağardı gözlerüñi hem-çü sebel ey pîr-i nâ-bâlig
3. Tarîkı fi'l-i nâ-şâyesteyile eyledüñi ber-bâd
Erenler yolına virdüñi hâlel ey pîr-i nâ-bâlig
4. K'o kavli hâl-i zevk ile k' olur mı hiç ağız tatlu
Eger dir ise biñ kerre 'asel ey pîr-i nâ-bâlig
5. Yanınca istimâ' idenlere tasdi'dür ancak
Mukârin olmasa kavle 'amel ey pîr-i nâ-bâlig
6. Eger fehvâ-yı lâ-tenzur ilâ men-kâl'e nâzırsañı
Yetim'e ter düşüp itme cedel ey pîr-i nâ-bâlig

A.79b

B.27a

4a hâl-i zevk ile دو قلمه B

96.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Kâfile-sâlârumuz şâh-ı Necef
Remz idüp çünki buyurdu *men 'aref*
2. Nefsini bilmek hevâsıyile hep
Cân-feşânlıklar idüp geçdi selef
3. Gel selef silkine sâlik münselik
Ohgör tâ olasın hayr-ı halef
4. Perdesini kesretüfi kaldur ki tâ
Şâhid-i vahdet görinsün her taraf
5. Âdem ol 'aşk ile cân-perverlik it
Har gibi ten besleme yiyüp 'alef
6. Her nefes bir gevher-i pākizedür
Anı bî- kıymet şanup itme telef
7. Toğrulup peykân-ı zehr-âlūd-ı dōst
Geldügince sinefi eyle hedef
8. Dōst diyü çağırur her pōst-pūş
Buña şâhiddür hurūş-ı çeng ü def
9. Bahr-ı 'aşk içre Cemālī olmasa
Nazm-ı dür-bār-ı *Yetim*'e ger şadef

10. Perveriş bulup dŕ-i nā-yāb-veş
şayrefi ōninde bulmazdı şeref

A.79b

B.27b

8a diyŕi: diyŕp B

97.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Serv-**kad** **hüblaruñ** **kāmet-i** **bālāsma** **yūf**
'**Ārıza** **üzre** **olan** **zūlf-i** **mutarrāsına** **yūf**
2. Ne **ka****dar** **bī-ser** **ü** **pā** **vālih** **ü** **şeydāları** **var**
Şūriş-i **'aşk** **ile** **başındaki** **gavgāsına** **yūf**
3. **H'āce-i** **mün'im** **eger** **efkar-ı** **müflis** **küllī**
Bu **cihān** **halkınuñ** **a'lāsına** **ednāsına** **yūf**
4. **Giceler** **hār** **ile** **gölşende** **geçinen** **güle** **hayf**
Her **seher** **nāle** **kılan** **būlbül-i** **güyāsına** **yūf**
5. **Çünkü** **ber-bād** **olaca****kdur** **nola** **dirsem** **çarha**
Zīnet-i **encüm** **ile** **tāk-ı** **mu'allāsına** **yūf**
6. **Gör** **tecelliyi** **Cemālī** **çü** **Yetimī** **imrūz**
Zāhidūñ **dimek** **ile** **va'de-i** **ferdāsına** **yūf**

A.79b

B.27b

98.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Sivâdan yummayınca göz Hüdâ-bin olmaduñ 'ârif
Özüñ güm itmeyince sen o kâni bulmaduñ 'ârif
2. Hüviyyet mivesin gördüñ nihâl-i vahdet üstinde
Ki bāğ-ı dilden ayrığı dikenle bulmaduñ 'ârif
3. Akıtmayınca enhar-ı sirişki ravza-i cāna
Göñülden gül gibi hurrem oluban gülmedüñ 'ârif
4. Olupdur bāğ-ı cān sir-āb eşk-i cūy-bārufla
Ter ü taze olup dilden anuñçün şolmaduñ 'ârif
5. Ölürseñ ölmedin *mütü* hadisi muktezāsınca
Hayāt-ı cāvidān bulup cihānda ölmedüñ 'ârif
6. Kederden hāne-i kalbūñ boşalmayınca 'ālemde
Safa kesb eyleyüp şevk-ı Hüdā'dan tolmaduñ 'ârif
7. Cemālī remzine nev'an vukūfuñ olmayınca sen
İçinde ehl-i 'irfānuñ *Yetimi* olmaduñ 'ârif

A.80a

B.28a

2b dilden: dilde A

4b olup: olup olup A

5b cihānda: cihāndan A

99.

mef'ûlüfâ 'ilâtü mefâ 'ilü fâ 'ilün

1. Āşub u şūr-ı dehr ile ey dil huzūr yok
Pürdür ğumūm-ı hādise cāy-ı sūrūr yok
2. 'Ālem dehān-ı ejder ü ādem ğidāyiken
'Ākil midür ki cān u dilinde fütūr yok
3. Bir taht olur mı pāye-i tābūt olmaya
Bir kaşr olur mı şeş-cihetinde kuşūr yok
4. Bu 'ālem-i şehādet içinde 'ubūrumuz
Şol 'āleme durur ki sinin ü şühūr yok
5. Yüz biñ kıyāmet ile bu gün ğuş-ı hūşda
Bir dem olur mı sayhayile nefh-i sūr yok
6. Dīdār-ı 'aşk ola diyü geldük bu 'āleme
Başda hevā-yı cennet ü ğilmān u hūr yok
7. Terk-i ser itmedür bu yoluñi hāşılı *Yetim*
İllā nidem ki başını meydāna kor yok

A.80a

B.28b

2b dilinde: dilde A

100.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. Şafâ cāmından özge meşrebüm yok
Maḥabbet nuklı gibi matlebüm yok
2. Baña rāh u revişden şorma ey şeyḥ
Ki sūfi-veş benüm bir mezhebüm yok
3. Mesihā-vār geldüm māderümden
Nefahṭü fihi sırında ebüm yok
4. Pey-ā-pey dūd-ı dil sakf-ı semāya
Sütün gibi dikilmez bir şebüm yok
5. Kapuñda ağlayanlar dimesünler
Şeref burcında ey meh kevkebüm yok
6. Şikeste-pāre vü hayretde kaldum
Mcsāfe kat'ma bir merkebüm yok
7. *Yetim'*e sīm ü zer-efşānlık itme
Dir iken saña dāmān u cebüm yok

A.80b

B.28b

3b ebüm: *ف. آ* A
7b cebüm: ceybüm A

101.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. Gel sebük-bār ol dilerseñ ey refik̄
Merdde rev diyeler ehl-i tarik̄
2. Ehl-i tecrid̄ ol yūri ğavvāş-vār
Tā ki gevher vire bu bahr-ı 'amik̄
3. Hurde-bin̄ olmaz hured tā olmaya
Mālik-i fehvā vū ma'nā-yı dakik̄
4. Dūzahī olmak̄ sezādur zahide
K'olmadı ol nār-ı 'aşk ile harik̄
5. İstedüm zūhd ehli içre bulmadum
Rind-i dūrd-āşām-veş yār-ı şadik̄
6. Āşinālık it Cemālī olmasun
Bu Yetimī bahr-ı hayretde ğarik̄

A.80b

B.29a

102.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. Bu dünyâ bir mahall-i sūr'at ancak
Meh ü sâli hemân bir sâ'at ancak
2. Bu bāg u rāgda her nehr-i cārī
Safîa tefhîm için bir rihlet ancak
3. Şu nergis kim temâşâ eyledüñ sen
Senüñçün ol da çeşm-i 'ibret ancak
4. Sicindür bu cihan teng ü tārîk
İçinde mü'min ehl-i haşyet ancak
5. *Yetim* itdüñ çü 'azm-i rāh-ı ğurbet
Hüdâ yāruñ ola hoş niyyet ancak

A.80b

B.29a

103.

mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün

1. Cihân içinde varum 'aşkdur 'aşk
Cihân aġyâr u yârurum 'aşkdur 'aşk
2. Usûl ehli bilürler dâyirem hep
Ki devr içre medârurum 'aşkdur 'aşk
3. Mübahâtüñ senüñ zühhd ise zâhid
Benüm de iftihârurum 'aşkdur 'aşk
4. Varup deyre tavâf-ı Ka'be itsem
'Aceb midür ki kârurum 'aşkdur 'aşk
5. Cemâli mezhebin tutduñ *Yetimî*
Diyelden ihtiyârurum 'aşkdur 'aşk

A.81a

B.29b

104.

müfte 'ilün fâ 'ilün müfte 'ilün fâ 'ilün

1. K̇o ḣücüb-i ş̇ureti ş̇ahid-i ma'nāya bak
Terk-i cihāt eyleyüp dilber-i her-cāya bak
2. Ḃi-ser ü ḃi-pā olup cılve-geh-i 'aşka düş
Zerre-sıfat rakş urup mihr-i dil-ārāya bak
3. Ş̇üret-i kışrı koyup ma'ṅi-i lübbi bulup
Ehl-i baṡiret olup hazret-i Mevlā'ya bak
4. K̇atline 'aşıklarūñ ḣükmini gör müftinūñ
Ölmedin ölenlere virdügi fetvāya bak
5. Varta-i mevci görüp ṡahile itme nażar
Fikr-i 'aṁik eyleyüp lücce-i deryāya bak
6. K̇üy-ı Cemāl̇i' de ḣāl oldu Yetim'e gıdā
Ṡüfi-i da'vet-perest sen yūri halvāya bak

A.81b

B.29b

4 Bu beyit B' de 5. beyittir.

5 Bu beyit B' de 4. beyittir.

105.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Şimdi hubb-ı cāh ile ğavġā olupdur şūfīlik
Bā'is-i cem'iyet-i dūnyā olupdur şūfīlik
2. Cīfe-i dūnyā-yı ħabdur her birisi bir ġurāb
Şanma tūti ġibi ŧekker-hā olupdur şūfīlik
3. Enkerū'l-āşvāt ile da'vetde hāy u hūy idüp
Ekl-i cerb-i dāne vū ħalvā olupdur şūfīlik
4. Nāzır-ı ħ'āb u ħayāl oldı murākıb geçinen
Kara kura bir kuru rü'yā olupdur şūfīlik
5. Menhec-i rāh-ı 'alāyiken 'acebdür yirlere
Çalnup ġünden ġüne ednā olupdur şūfīlik
6. Muhtefidür dime ey dil mā-sivādan çek elūñ
Tārik-i ġayr-ı Ĥak'a eclā olupdur şūfīlik
7. Ey Cemālī Şems-i Tebriz-i zamānsın kim bu ġün
Bu Yetim'e ħālet-i Monlā olupdur şūfīlik

A.81a

B.29a

5a 'alāyiken: غلا بیکن A

1-7 şūfīlik: صوفیق A, B

106.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Cān-güdāz ü sine pür-sūzān imiş dervīşlik
Dīde giryān ü ciger biryān imiş dervīşlik
2. Çünki ādem 'ālem-i kübrāyimiş ey cān u dil
Göz yumup ol 'ālemi seyrān imiş dervīşlik
3. Ehl-i ikrār ol gözüm dervīşlik itsün zuhūr
Kim gözinden münkirüñ pinhān imiş dervīşlik
4. Hīle-i nefis ü şeyātīn olmasa ey merd-i Hāk
Sālik-i rāh-ı Hāk'a āsān imiş dervīşlik
5. Ey Yetīm esbābdan 'Attār-veş geçmek gerek
Kim bu yolda gāret-i dükkān imiş dervīşlik

A.81b

B.30a

3b münkirüñ pinhān imiş dervīşlik: A'da yok.

107.

fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilūn

1. *Lī ma 'Allāh demidūr her demi dervīşlerūñ*
'Aql ile derk olamaz 'ālemi dervīşlerūñ
2. *Rāzdān ile hüviyyet haberin virmezler*
Mühr-i gencine-i sırdur femi dervīşlerūñ
3. *Mevlevī gibi felek çarha girüp itdi semā'*
Nāle-i nāy olalı hem-demi dervīşlerūñ
4. *Kesb ider 'ālem-i 'ulvide hezārān şādī*
Dār-ı süflīde olan bir gamı dervīşlerūñ
5. *Zahmlardur urılan tīg-ı belāyile yine*
Dil-i şad-pāresine merhemi dervīşlerūñ
6. *Āteşin āhı yıkardı felegi olmasa ger*
Dīde-i terden akan şol nemi dervīşlerūñ
7. *Hazret-i pīr-i Cemālī etegin tutduñ ise*
Ey Yeñmi olugör ebkemi dervīşlerūñ

A.82a

B.30a

3b nāle-ināy: ای مالہ B

7b ebkemi: ای نکمی A

108.

fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilūn

1. Atılan seng-i cefāsın mı diyem her dūnuñ
Üstüme dönmedügin mi añayın gerdūnuñ
2. Ta'ne taşryile 'uşşāka gelür mi te'sīr
Kıymeti eksile mi şınmak ile aıtunuñ
3. Cūylar cūnbişidür şanma fenā deştinde
Dehr ili dahı sürer silsilesin Mecnūn'ufı
4. Her seher mihr yüzün gösterür eflāk gice
Bir peleng ola didiler yire dōke hūnuñ
5. Hıkmet-āmiz sözüñ irse Cemālī'ye *Yetim*
Dir idi rūhımı şād eyledüñ Eflātūn'ufı

A.82a

B.30b

4b ola: olur A, B

109.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Merd olup bağlar iseñ bendini muhkem tonuñ
Küşti-gir-i felege bes didürür oyunuñ
2. Bâl açup gözle şikāruñ didiler şahin-vār
Zāg-veş dimediler cife-i dehr[e] konuñ
3. Çarh-ı mihmān-küşe perhiz idüp aldanmayalum
Cerb ü şirin ni'metine didügince şunuñ
4. Dehr bir rāh-ı mahūf oldu ki her kâfileye
Var mı bir yir dimeye düzd-i ecel şoyunuñ
5. Şol gıdāyı ki safia şundu Cemālī be *Yetim*
Rūh-ı Kudsi olamaz bir megesi ol h'ōnuñ

A.82a

B.30b

1b Küşti-gir-i: Küşti-gir-i A, B

4a kâfileye: kâfile A

110.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Pîrlîk irdi cüvānhk hevesi niceye dek
Nefsüñ uş uşıla bu aldaması niceye dek
2. Ber-karār olmaduñ ey dil reh-i Hāk'da bir dem
Fîkr-i bî-hüdeyle bü'l-hevesî niceye dek
3. Şeb-revān şehr-i dili geşt idüben gezmekde
Saña māni' ola nefsüñ 'asesi niceye dek
4. Cān u dil mürği helāk olmada bî-dāne vü āb
Dürlü ziverler ile ten kafesi niceye dek
5. Bahr-ı bezmünde Cemālî düşüp alçağa *Yetim*
Üsti yanında göre hār u hası niceye dek

A.82b

B.31b

3a gezmekde: girmekde A

111.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Var iken fikr-i sivâ gel çekme ey talib emek
Ehl-i tevhîd olmâğa mâ-dün-ı Hâk gitmek gerek
2. Zât-ı Hâk envârına müstağrak iken râğibuz
Bahır içinde talib-i mâ olduğu gibi semek
3. Şem'a-i ruhsârına zülfi şebinde ol mehtûnî
Bâl ü per yakıcı bir pervânedür mihr-i felek
4. Sebze-i nev-kalbi mesrûr eyler ey dihkân-ı 'aşk
Kışzâr-ı câna gel tohm-ı gam-ı cânâm ek
5. Pendi pîr-i nâşihufî evvel bu harf oldu ki gel
Kâdrüfî bilmezler ile yimegil nân ü nemek
6. 'Aşk pîridür Cemâlî ey *Yetimî* merd iseñ
Zeyline idüp teşebbüs gayrdan kendüfî çek
7. Hem dahı Mecnûn gibi fenn-i cünûn-ı 'aşka düş
Sen de bir Leyli-veşûfî dîvânesi ol giderek

A.82b

B.31a

2b olduğu: او لدكى B

112.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Hâzret-i şâh-ı kerîmüñ nâmıdır nâmuñ senüñ
Nusret ü 'avn iledür âgâz u encâmuñ senüñ
2. Her gedâya vırme ki maksûdını bu bâbda
Bir işâretdür hemân sultânım ikdâmuñ senüñ
3. Toh kaldurmak Cem ü Cemşid'e neydi bezmde
Ger nasîb olsa bu hâke cür'a-i cârnuñ senüñ
4. Bezl ü cûduñ rub'-ı meskûna olaldan münteşir
Hâtemi teclîle mevşûf itdi in'âmnuñ senüñ
5. Kim revâ görür *Yetim*'üñ böyle mahzûn olduğm
Her zamân mesrûr iken kapuñda eytâmuñ senüñ

A.82b

B.31b

113.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Giydürelden baña bu kalb-i mücellâ kepenek
Baña taklîd idüben giydi mürâyâ kepenek
2. Lâyile küfrümi imâna mübeddel kıldı
Didürüp cân u gönülden baña illâ kepenek
3. Bâtil efkârı derûnumda komadı sürdi
Sâyesin salmak ile üstüme hakkâ kepenek
4. Câme-i fahr ile bir mürdeyidüm efsürde
Çekdi kendüye beni eyledi ihyâ kepenek
5. 'Örf ile cübbe vü destârı gözüñden çıkarur
'Aşk ile ger alasin egnüñe monlâ kepenek
6. Gel Cemâlî gibi varlık tonını tarh eyle
Ey *Yetim* eyleye tâ kim seni ifnâ kepenek

A.83a

B.31a

114.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. Cān meşāmı çin-i zülfünden alurken b̄y-ı misk
İtmemişdi meskenin deşt-i Hoten āhū-yı misk
2. Görse tüccār-ı H̄tā bu hāl-i 'anber-bāruñı
Çin ü Maçin'e gidüp itmezdi cüst ü cūy-ı misk
3. Perçemüñi pür-çin idüp çok başlu 'ayyār eyleyen
Hattuñı Bağdād-ı h̄sne eylemiş bārū-yı misk
4. Pōst-pūş oldum bulaldan kendüzümde b̄y-ı dōst
Nite kim nāfe şarıldı oldı hem pehlū-yı misk
5. Cān dimāğına *Yefim* irmezdi b̄y-ı ma'rifet
Sihr idüp akıtmasa çāh-ı devātuñı cūy-ı misk

A.83a

B.31b

3a pür-çin: *پیر چین*^A

115.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. İki şehr-i mu'azzamdur Kälâtâ'yile İstanbul
Hakikatde dü-'alemdür Kälâtâ'yile İstanbul
2. Safâ vü Merve hakkıçün her iklimün tavâfında
Niyâz itdükçe kıblemdür Kälâtâ'yile İstanbul
3. Yire el arkasın koyup cihân-dide olanlar dir
Gök altında müsellemdür Kälâtâ'yile İstanbul
4. Esâs-ı 'âleme gelse tezelzül gam yimez göfilüm
Biltir anı ki muhkemdür Kälâtâ'yile İstanbul
5. Hevâ-yı Belh idüp mürşid dilersen ey Yetim el-hak
Per-i İbrâhîm Edhem'dür Kälâtâ'yile İstanbul

A.83a

B.32a

4a yimez. A'da yok.

116.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Olmadı devlet ü ikbale felekler hâyil
Bahtdan eyle gel e çarha tolaşma ey dil
2. Herkese kadri kadar oldı merâtib tevzî'
Mertebeñden geçemezsin çalışır safı biñ yıl
3. Bâ'is-i 'izzet ü zilletden olayduñ āgāh
Haşre dek sâkit olup söylemez idüñ gâfil
4. Seni mâ-dün idinenler ki olur mâ-fevkuñ
Sa'y eyle ola mâ-beyne fezâyil fâsıl
5. Ehl-i dil ol yitişüp pāye-i rûhāniye
Haşerāta virilür mertebe-i āb u gil
6. İster iseñ dil-i şāfiler ile cem'iyet
Suhuf-ı dilde olan naş-ı perākendeyi sil
7. Alur āheste vü peyveste mesāfe sālîk
Ey *Yefim* ivme ki pā-der-gil olur müsta'cil

A.83b

B.32a

3a 'izzet: A'da yok.

4a idinenler: *ابد سل* B

6b sil: bil A

7a alur: *آلو* A

117.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. Göñül gayriyi ko Allāh ile ol
Takarrub bul yūri ol şāh ile ol
2. Hilāf-ı cins ile zinhār oturma
Eger vāқи' ola ikrāh ile ol
3. Bir iki gün degül bu kār-ı pür-derd
Bu kār üstine sāl ü mäh ile ol
4. Kemīn-gāh-ı tariқи görme gāfil
Sülük u seyre ehl-i rāh ile ol
5. Cemālī mürşid-i server *Yetimī*
Cenābında dil-i āgāh ile ol
6. Ki remz-i 'ilm-i tevḥīdi bu yolda
Dimez nā-ehle vü bir cāhile ol

A.83b

B.32b

6a tevḥīdi: tevḥīd A

118.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Ne sūretle görünürse ço görinsün abdāl
Ne pelāsa bürinürse ço bürinsün abdāl
2. Tāc-ı Bektāşī gehi fāc-ı kalender urnur
Nice kisve urnur[sa] ço urnsun abdāl
3. Reh-i mescidde gehi gāh reh-i mey-kede[de]
Ne tarīka sūrınürse ço sūrinsün abdāl
4. Nāsdan gāhi gehi kendü izinden korunur
Nice yirden korunursa ço kormsun abdāl
5. Hele sen rāzufı ketm eyle şakm açma *Yetim*
Nerelerden şormursa ço [şo]rnsun abdāl

A.84a

Şiir B' de yok.

119.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Mısr-ı hüsnini nigāruñ idicek yād göñül
Dicle ırmağın ider yaşurı Bağdād göñül
2. Bunca demdür ki düşüp kūy-ı harāb-ābādı
Gezerüz göremezüz veh ki bir ābād göñül
3. Gitmedi velvele vü şit ü şadāsı dehrüñ
Tağları iñledele nāle-i Ferhād göñül
4. Cāy-ı āsāyiş içün eyler idük bir tekye
Dehr bünyādı eger olmasa ber-bād göñül
5. Zen ü ferzend ile da'vā-yı tecerrüd itme
Hak kelāmından işit fitnedür evlād göñül
6. 'Aşk şahrāsı sebük-pālarına yitmez mi
Merhale kaṭ'ryiçün guşsa vü gam zād göñül
7. Bundan a'lā vü latif olmaya reftār u reviş
Görene reng-i ta'alluk ola āzād göñül
8. Tīre-dil kalmış idi itmese ger nūr-ı Cemāl
Bu Yetimī'yi bu gün şevk ile irşād göñül

A.84a

B.32b

4b olmasa: $\sqrt{a}$ A

5b evlād: A'da yok.

8a Tīre: Tīr A

120.

fe 'ilâtün mefâ'ilün fe 'ilün

1. Faris iken piyâde oldu göñül
Alçak oldu fütâde oldu göñül
2. Bir iki cām içince mey-kedede
Açılıp hoş-güşâde oldu göñül
3. Kısmet oldukda zâhîde rûze
Kısmetün şûrb-i bâde oldu göñül
4. Oldı zâhid sebû-keş-i meclis
Yine bir hark-ı 'âde oldu göñül
5. Çekmek için kemân-ı hallâcı
Çarh yayı kepâde oldu göñül
6. Nîl-i eşkümle Mısr-ı ten yıkılır
Hadden aşdı ziyâde oldu göñül
7. Bu *Yetim'*ün dî-tâ olup kaddi
Seg-i yâra kılâde oldu göñül

A.84a

B.33a

3a zâhîde: zâhid B

121.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Yine derd [ü] belāya düşdi göñül
Ya 'nî bir pür-cefāya düşdi göñül
2. Göñlümi kapdı cānumı ister
Gör nice dil-rübāya düşdi göñül
3. Bāde çünkim 'aşā-yı pīrāndur
Pīr oldum 'aşāya düşdi göñül
4. Ber-ṭaraf oldı cāme-i zer-beft
Jende giyüp 'abāya düşdi göñül
5. Terk idüp ey *Yetim* oğlamı
Aḥmak oldı nisāya düşdi göñül

A.84b

B.33a

122.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Dir idüm bir zamân idi derûnumda nihândur dil
Dirigâ sinemûñ şimdi şikâfından 'ayândur dil
2. Olupdur sûretâ gerçi gedâ-yı nâ-murâd ammâ
Ma'ânî kişveri içre emîr-i kâmrândur dil
3. Yine bir tîr-i müjgânuñ hevâsryile 'âlemde
Kemân-ı 'aşkı çekmekde bu gün bir pehlevândur dil
4. Nazar it hâlûme cânâ hayâl-i hâl ile lebden
Gehi sevdâyile memlû gehi topdoh kândur dil
5. Yirin od eyledi gâlib hevâ-yı rü'yet-i didâr
Ki yüz üzre düşüp hâke yürür âb-ı revândur dil
6. Dil ahvâlin Cemâlî'den şoruñ şormañ *Yetîmî*'den
Ki hicret ideli andan ifen hayli zamândur dil

A.84b

B.33a

123.

fe 'ilātūn mefā 'ilūn fe 'ilūn

1. Bir belā-yı siyehdür ol kākül
Gerdenüfide günehdür ol kākül
2. Dest-i zulmı dırāz iderse nola
Sebeb-i āh-ı rehdür ol kākül
3. Nazar ehlinden ihtirāz eyler
Perde-pūş-ı nigehdür ol kākül
4. Zekānuñi çāhma düşenler için
Resen-i ka'r-ı çehdür ol kākül
5. Bu Yetim'e tolaşdı varduqça
Bir belā-yı siyehdür ol kākül

A.84b

B.33b

3b perde-pūş-ı: A. برپوشیدن

124.

mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Bir söz mi var cihānda ki ol nuṭṭ-ı Hāk degül
Güş itmeyen bu nükteyi hakkā kulak degül
2. Ehl-i derūn olmağa sa'y it birūnı ko
Senden saña yakını dilerseñi irak degül
3. Cem'-i kütüble ref'-i hücüb mümkin olmadı
Bildüm ki 'ilm bilmek imiş okumak degül
4. Düzd-i havādiş aldı metā'-ı huzūrını
Bu kārban-serāda ol ādem ki sak degül
5. Leylī ki rahne eyledi Mecnūn kāsēsın
Pür-ni'met-i beşāret idüpdür sımak degül
6. Bu deşt içinde bir ser-i Mecnūn var mıdur
Leylī iti öñinde şikeste yalak degül
7. Çün hūşe çin-i hürmen-i tevhiiddür *Yetim*
Bu kiştzār-ı keşret aña bir başak degül

A.85a

B.33b

1a Bir: Bu A

4b sak: A

125.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Dilemezdüm ki cihân mülkine ben raht çekem
Nideyin kendümi kendüme komadı âdem
2. Bir pül-i rāh-ı haţardur bu cihān-ı köhne
Hazer it ğaflet ile geçme ayak baş muhkem
3. Kışver-i 'aşka deġin kaţ'-ı mesāfe eyle
Tevsen-i himmeti sür itme tekāsül bir dem
4. Cism zulmānımı ref' eyle münevver-dil olup
Rüz u şeb zıkr-i Hüdā'yile şafāda ol hem
5. Muźmahil eyle gider şuret emārātını sen
Tā ki temyız olma ma'ni-i emr-i mübhem
6. Geçelüm havf u recāyile bisāţ-ı emne
'İşret ü 'iş ü şafāyile olalum bi-ġam
7. Söyleme şiddet-i ahvāl-i dili yārāna
Taş atılmaġa sezā olmadı mürġān-ı Harem
8. Şadef-i kalb-i Cemālî'ye Yetimî girseñ
Kıymet ü kadrüfe olmazdı bahā bu 'ālem

A.85a

B.34a

126.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. Ta'n-ı rezl ehl-i serir-i rif'ate neyler begüm
'Av 'av-ı seg mäh-ı burc-ı 'izzete neyler begüm
2. Mü'min-i mansürsın *naşrun min-Allah* ile sen
Kâfir-i mağlûb şâhib-nusrete neyler begüm
3. Gerçi güft ü güy-ı düşmen vahşet-efzâdur velî
Döstlar beyninde olan ülfete neyler begüm
4. Çünkü Hâk *nahnü kasemnâ* didi men'-i müdde'î
Hâ'il-i feyz olsa rızq-ı kismete neyler begüm
5. Bu *Yetim*-i müstemendi kendü öz hâlinde ko
Hâl olup bir niçe ehl-i fetrete neyler begüm

A.85b

B.34a

3b beyninde: boynında A

127.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Dün gice şahñ-ı çemende yâri tenhâ avladum
Seyr idüp ol serv-i hoş-reftârı tenhâ avladum
2. Câm-ı gül-reng ile devr idüp benefşe sebzedede
Gonçe-leb ol nergis-i bîmârı tenhâ avladum
3. Tâb-ı meyden çihre gül gül şüh u şeng sine çäk
Ol levend-i şifte-destârı tenhâ avladum
4. Tâli'üm oldı müsâ'id ayırup agyârdan
'Ahdine turmaz o bi-ikrârı tenhâ avladum
5. Nakd-i cân virdüm metâ'-ı vaşın aldum râygân
Tâlib-i cânâneden bâzârı tenhâ avladum
6. Devr idüp pervâne-veş bâl ü perüm nür eylesem
Tañ mîdur ol şem'-i pür-envârı tenhâ avladum
7. Cevdet-i tab'um *Yetim* idüp şikârın tarz-ı hâş
Kebg-i fikr-i vâdi-i eş'ârı tenhâ avladum

A.85b

B.34b

3b ol: o A

128.

mef'âlû fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Bakdum gönül cerīdesine dikkat eyledüm
Hicrān hikāyetin okudum rikkat eyledüm
2. Sūz-ı derūn ile bu cihāndan 'ubūruma
Āhum 'alevlerin 'alem-i türbet eyledüm
3. 'Ömrüm olunca mey-kededen çıkmamak için
Pir-i muğān öfīnde turup bi'at eyledüm
4. Gördüm ki itlerine çıkar üstüh'ānumuz
Gel cānum al diyü ecele minnet eyledüm
5. Yāruñ kilābı keşret ile üşmegin *Yetim*
Düşdüm ferāğ 'ālemine vahdet eyledüm

A.85b

B.36a

129.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Bir perî sevdâsıyla cāmı şeydâ eyledüm
'Akl-ı pür-âşüfteyi şūrīde rüsvâ eyledüm
2. Vâz geldüm zühd ile mescidde sâkin olmadan
'Aşk ile cünbiş idüp 'azm-i kilisâ eyledüm
3. Kevkeb-i bahtum afiup eşk-i revânı subha dek
Çihrem üzre zeyn idüp 'ıkd-ı Süreyyâ eyledüm
4. Kaldurup eflâke dıkdüm bir sütün-ı âteşin
Ya'nî ol nâ-mihr içün bir âh peydâ eyledüm
5. Ey *Yetim* ol gül-bün-i nev-hâste yâdma ben
Mürğ-ı cāmı nağme-i derd ile gūyâ eyledüm

A.86a

B.36a

130.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. 'Ârızında görmeyüp saçın kalem
Ser-nigün oldu hemân miskîn kalem
2. Gördi 'ömrüm gibi güne zülfini
Bu hevâdan urdı ser terkin kalem
3. Ol hilâl ebrûları görüp ider
Nâle-veş incelmegi âyîn kalem
4. İtdi gülgünî varak üzre şarîr
Reng-i ruhsâra idüp tahsîn kalem
5. Şal tezerv-i ma'ni-i hâşa *Yetim*
Olmuş iken elde çün şâhîn kalem

A.86a

B.34b

1a 'Ârızında: 'Ârızından A

131.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Hâtır-ı fâtîrûme cümle gelenden geçdüm
Cânı ıtlâka virüp kayd-ı bedenden geçdüm
2. Sen ü ben 'âlemi bildüm ikilik rengiymiş
Tâlib-i yek-cihet oldum sen ü benden geçdüm
3. Beni Sî-mürg'a ilette per ü bâl-i himmet
Dâne vü dâmi koyup zâg u zegandan geçdüm
4. Bâg-ı 'âlem çü bitürmez gül-i bi-hâr göñül
Çîn idüp dâmenümi ben bu çemenden geçdüm
5. Fâka vü fakr ile şi'rüm bafîa Şeh-nâme yeter
Nazm-ı Firdevsî'yile vasf-ı Peşen'den geçdüm
6. Şi'rümüz virmemege büy-ı taşannu' be *Yefim*
Şan'at u 'ilm ü kemâlât ile fenden geçdüm

A.86a

B.35a

132.

mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Devlet gibi kapuñda eger ber-devām olam
Reşk-i cihān ü ğibta-i cümle-isām olam
2. Meyl itmeyem cenāb-ı şeh-i heft-kişvere
Ger kullaruñ içinde kemine ğulām olam
3. Bir dem nişān-ı sümm-i semendüñ ğörem diyü
Yıllarla hāk-i rüb-ı reh-i hāş u 'ām olam
4. Kand-i telattufuñla beni besle dāyimā
Bezmüñde tā ki tütü-i şirin-keām olam
5. Keyfiyyet-i muşāhabetüñ mestiyin şehā
Lutf it şarāb-ı şevk ile mest-i müdām olam
6. Ben ey *Yetim* mest-i maħabbet iken bu ğün
Kim dir baña ki bāde-hör-ı mest-i cām olam

A.86b

B.35b

1b isām: āsām A

133.

fe 'ilātün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Rûz u şeb gel Hüdâ'ya yalvaralum
Kaldurup el du'âya yalvaralum
2. Ser-firâz olmayup tevâzu' ile
Yüz sürüp hâk-i pâya yalvaralum
3. Dimeyüp hâş u 'âm u küdek ü pîr
Yada vü aşinâya yalvaralum
4. Kuhl için hâk-i pây-ı yârânı
Tuta gelstün şabâya yalvaralum
5. Şeb-i târik irişdi güm-râhuz
Kevkeb-i reh-nümâya yalvaralum
6. Günde biñ kez Yezîd'e la'net idüp
Sâkin-i Kerbelâ'ya yalvaralum
7. Gel erenler yolını varmak için
Ey *Yetim* evliyâya yalvaralum

A.86b

B.35a

7a varmak için: *وارمکجون* A, *وارمکجون* B

134.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Ben beni terk itmeyince yāra maḳbūl olmadum
Olmayınca vālih ü şeydāsı ma 'kūl olmadum
2. Zāt-ı Haḳ bi-keyf ü kem cismümde cānumdur benim
Bu kadar var kim o ben olmadı ben ol olmadum
3. 'Aşk ile mebhūt ü hayrānam egerçi ben gedā
Hamdū-li'llāh zāhid-i ḥod-rā gibi gūl olmadum
4. Kulle-i Kaf-ı kanā'atdür yirüm 'Ankā-şifāt
Nān içtin bir vādīyi tutup da meşgūl olmadum
5. Hāliš ü muhliš olup seyr ü sülükumda Yetīm
Zāhid-i reh-zen gibi sālūs u mec'ūl olmadum

A.87a

B.35b

4a kanā'atdür yirüm: kanā'at virürüm A

135.

mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Şehr-i fenâda pāyesi dāmān olan başum
Köhne pelâsı kanlu girībān olan başum
2. Yā vāşıl-ı şadef yā şikār-ı neheng olur
Deryā-yı eşk-i didede pinhān olan başum
3. Āhir hevā-yı zülf ü haṭ-ı yār ile gider
Hāk içre mūr u 'akrebe bu kân olan başum
4. Hūccāc-ı 'aşka Ka'be-i kūyuñ delilidür
Şimdi nişān-ı rāh-ı beyābān olan başum
5. Kaṭ'-ı 'alāka eylemedür güç gelen baña
Terk-i tarīk-ı gamda be āsān olan başum
6. Biñ başum olsa birini itmen dirig-i tiğ
Biñ pāre olsa tañ mıdur el'ān olan başum
7. Sırrı 'ayān eylemedi ser virtüp *Yetim*
Esrār-ı 'aşk-ı yār ile hayrān olan başum

A.87a

B.35b

136.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. 'Arş ile hem-ser livā-yı āh-ı serdüm var benüm
'Aşk şāhryam bu gün kimden ne derdüm var benüm
2. Halka halka dāğlardan cismüme giydüm zırh
Şāh-ı merdānum yine muhkem neberdüm var benüm
3. Hañçer-i müjgānna bir çeşm-i āhūnuñ turup
Sine germiş dil gibi bir şir-i merdüm var benüm
4. Bāgda berg-i hazān seyrin niderler eyleyüp
Hāk-i kūy-ı yārda çün rüy-ı zerdüm var benüm
5. İsteme benden ferah cānā ki fikr-i hicr ile
Ayāguñ tozı hākı hātırda gerdüm var benüm
6. Pes Cemālī derdidür āşüfte-hāl iden beni
Ey *Yetimî* şanmağıl kim gayrı derdüm var benüm

A.87a

B.36b

2a cismüme giydüm: cisme giydürem A

6b şanmağıl: *Şerif* A, B

137.

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. 'Aşk müstevlî olup bir yire ırgürdi yolum
Öfütüm ardum bilmeyüp fark idemen sağ u şolum
2. Āteş-i 'aşk ile yandum yetiş ey yārān-ı eşk
Ṭağlup bād-ı fenādan yile varmadın kültüm
3. Çün didi şāh-ı rüstül mūtū bize lāyık budur
Ölevüz gelmeksizin bu kalıb-ı cānā ölüm
4. Hıl'at-ı fakr ile istignā yolın varmayayın
Ger virürsem cāme-i zer-beft-i şāhiye çulum
5. Mest-i bed-nām olmadum tā olmayınca sākīya
Pāre-i bağrum kebābum eşk-i hūnintüm mülüm
6. Ey Cemālī şāh olurdu bu *Yetimī* çākertün
Pürsiş-i hāl eyleyüp bir kez diyeydüñ ey kulum

A.87b

B.36b

6a olurdu: olur mı A

6b diyeydüñ: didüñ A

138.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Derd-i 'aşkı nideyin bilimedüm
Bağrumı pāreleyüp dilimedüm
2. Gündüzün şāyim olup giceler
Hoş-namāz üzre olup kılımadum
3. Pertev atma (?) dili haḫ beyt-i dile
Ġayrlardan süpürüp silimedüm
4. Āh kim gülşen-i vaḫdet gülünü
Kesret-i hāra bakup ilimedüm
5. Hāl diliyle Cemālī remzin
Ey *Yetimī* nideyin bilimedüm

A.87b

B.37a

4b ilimedüm: alımadum A

139.

mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Deryâ-yı eşk ideli tufân hikâyetin
Gavvâs unuttı lücce-i 'umman hikâyetin
2. Bî-derd olana şuriş-i 'aşkuñdan añma hiç
Nâ-dân içinde söyleme 'irfân hikâyetin
3. Ben bî-rüsûma kâ'ide-i resmi söyleme
Âzâd olana añma ya zindân hikâyetin
4. Vâ'ız 'avâm içinde diler hây ü hüy idüp
Gerçek yirine geçire yalan hikâyetin
5. Kanı şabâ figân-ı seg-i yâr ile gelüp
Güş-ı Yetim'e irgüre yârân hikâyetin

A.88a

B.37a

140.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. 'Adem ser-ḥaddine iltüp güm itdüm çünki rāhı ben
Vücūd iklimine mümkün midür itmek nigāhı ben
2. Şeb-i deycürdur rüşen nehārüm ey dil-i güm-rāh
Hidāyet kevkebin iste yitürdüm şāh-rāhı ben
3. Te'emmül eyledüm gördüm ser-i bidāradur kaçdı
Kemin-gāh içre kuttā'-ı cihān-ı h'ab-gāhı ben
4. Dilā geldi gider dirken şadā-yı nevbet-i şāhī
'Acebdür görmedüm güş eyleye bir pād-şāhı ben
5. *Yefim* eşkal-i eşyāda cihān hayrān iken el-ḥak
Seni gördüm ki seyr eyler bu eşyāyı nigāhı ben

A.88b

B.37a

2a güm-rāh: güm-reh A

141.

mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün

1. Taşavvuf 'ilmini cāhil ne bilsün
O kim hakdur anı bātl ne bilsün
2. Fezâ'il hurmeninüñ dānesini
Nedür dihkān-ı bi-hāsil ne bilsün
3. Simāt-ı ehl-i 'izzüñ ni'metini
Hakır ü h'ār olan sâ'il ne bilsün
4. Uyanıklar ne kıtur gicelerde
Düşüp h'āba varan gāfil ne bilsün
5. Bu bahır içre şināver cünbişini
İrakdan sâkin-i sâhil ne bilsün
6. Cemālī āstānında *Yetimi*
Sentün hālūñi nā-kābil ne bilsün
7. Ferāgat güşesin tut 'uzlet eyle
Ne sen il bil seni hem il ne bilsün

A.88b

B.37b

3b h'ār: hōr A

4 Beyit A' da yok.

142.

fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilūn

1. Şol ğazel kim iderin eşkūm ile tahrīrīn
Lāl olup kaldı zebānum idemen takrīrīn
2. Kime mi'mār didükse gedüğinde kōdı taş
Gördüfüz mi bu yıkık göflümüzün ta'mīrīn
3. H'ābda girmiş idüm beyt-i Ebī Derdā'ya
Hānmānsızlık ile eylediler ta'bīrīn
4. Ne ğam ey ğuşe-i bī-tūşe olursañ ber-bād
Tekye-i ğamda dil-i abdālī idüp yirin
5. Derd-i ğam-dārda yārān seni añmaz mı *Yetim*
Añmamak mı olur aşhāb-ı Kehif Kıtır'ın

A.88b

4b idüp: idüpdür A

Şiir B'de yok.

143.

fā'ilatūn fā'ilatūn fā'ilatūn fā'ilūn

1. Ten ki ser-tā-pā maḥabbet nārına yandı bu gün
Kendüni envār-ı rahmet ğarkası şandı bu gün
2. Başuma jūlide-mū sevdāsı düşmekdür hemān
Ger görem cānā başuñda ol siyeh jendi bu gün
3. Dūr olsun nūrdan çeşm-i cihān-bīni anuñ
Tūtyā-yı ḥāk-i pāyuñ olmaya andı bu gün
4. Ol kadar niş urdı zenbūr-ı ḥavādis aña kim
Nā-gehān balına dehrüñ parmağın bandı bu gün
5. Yār ne kılsa 'acizdendür bu ebyāta *Yetim*
Ger nazīre dimeye *Zatī'yile* Kandı bu gün

A.89a

B.37b

1b ğarkası: ğarka A

2b jendi: zendi A, B

5a ebyāta: ابتیانہ A

144.

mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

1. Cihân-ı bükalemünüñ görenler elvânın
Cihânuñ añladılar girye-reng handânın
2. Ne deflü üstüñe dönse bu çarh-ı jengâri
Fülüs-ı ahmere şayma nücüm-ı rahşânın
3. Serâçe-i reh-i vahşet degül mi bu dünyâ
Gel ülfet eyleme çekme gam-ı firāvânın
4. Dilerseñ itmege gül-geşt-i 'âlem-i tecrid
Alup 'acûze-i dünyâyı bekleme yanın
5. Cenâb-ı cilve-geh-i 'aşka eyleyüp pervâz
Kānaduñ altına al bu sipihr eyvânın
6. Hayât şuyına talıp ko ölsün İskender
Gönülde bul yüri Hızr' uñ be Âb-ı Hayvân'ın
7. Lisân-ı gayb u safir-i sürüşdur derviş
Düşürme sa'y idüp elden Yetim dīvânın

A.89a

B.38b

1b handânın: *خدا ندانی*

145.

fā'ilātun fā'ilātun fā'ilātun fā'ilūn

1. Çıkmadı Mecnūn'dan fikr-i beyābān-ı cūnūn
Gitmedi Ferhād'dan zevk-ı hevā-yı Bī-sūtūn
2. Bī-sūtūn bir lu'b ile Ferhād'ı çaldı yirlere
Kuvvet-i bāzūyile sābıkda anuñken oyun
3. Dāmen-i deşt ise Mecnūn'ı giribān-çāk idüp
Vādī-i mihnetde itmişdür tek ũ pūdan zebūn
4. Bir iki ferzānenūñ seng-i melāmet başına
Komaduñ yağdurmamca ey sipihr-i ser-nigūn
5. Ey Yetim eş'ār ile divāneler vaşfinda ol
Kim cūnūn ehlinde yok anuñ gibi bir zū-fūnūn

A.89a

B.38a

4a Bir: Bu B

5b ehlinde: ehlinedür A

5b anuñ: زانے B

146.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Yirüfi ey gonçe itme hār şakın
Eyleme 'andelibi zār şakın
2. Ey gazālüm rakīb-i segden kaç
Nā-gehān itmesün şikār şakın
3. Hāk-sār olduğuma yoluñda
Hātra gelmesün ğubār şakın
4. İhtirāz it duhān-ı āhumdan
Düşmesün küyuña şirār şakın
5. Yeter akdı kapuñda eşk-i *Yetim*
'Ālemi ğark ider buhār şakın

A.89b

B.58a

3a olduğuma: اولدوگومه B

147.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. Fītnede hāl-i 'izāruñ gösterür tekrār fen
Çeşm-i cellāduñ velī kan itmede bisyār fen
2. Şan'atumdur za'f u kuvvetle miyānuñdan enīn
Nağme eyler zir ü bem gösterse ehl-i tār fen
3. Cevher-i 'aşkı dimez 'aşık mahāret 'arz idüp
Vāsıl-ı iksir lā-būd eylemez ızhār fen
4. Mürg-ı dil güftārda bŷy-ı fenā işmām ider
Mantıku't-tayr ile gŷyā öğredür 'Attār fen
5. Kanber'üñdür bu *Yetim* üftāde olsun behremend
Bāb-ı lutfuñdan senüñ ey Hayder-i Kerrār fen

A.89b

B.39a

2b zir. rız B

2b gösterse: gösterürse A

148.

mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Peydâ idüp neşât-ı reh-i mâ-verâyı ben
Kovdum bu cāy-ı hūzni vü mātem-serāyı ben
2. Gül-bāng-i vird-i hān-kāhı pest eyledüm
Şaldum bu fānī deyre çü bāng-i derāyı ben
3. Ālāyış-i dü-kevn ile ey şeyh virme el
Ālūdeyle eylemezin merhabāyı ben
4. Sāye şalarken üstüme zeyl-i pelās-ı 'aşk
Ber-düş idem mi hırka-i zūhd ü [ri]yāyı ben
5. Bi'llāh serir-i 'izzet-i şāhiye virmezin
Kūnc-i ferāgatümde olan būriyāyı ben
6. Güft ü şenid-i velvele-i 'aşk ile *Yetim*
Koyman kulaguma sūhan-ı mā-'adāyı ben
7. Pür-süz tā ki olmaya divān u defteri
Şayman hisāba şā'ir-i rengin-edāyı ben

A.89b

B.38b

Sa virmez: viririn A

149.

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ülün

1. Ey nūr-ı baṣar saña fedā iki göz olsun
Tek hāk-i reh-i kūyuñ ile çihre toz olsun
2. Şol deñlü yüzüm üzre dökem kaṭra-i hūnīn
Rūm'a gelicek la'l-i Bedaḥşān ucuz olsun
3. Açsun bu göñül mürği per ü bāl-i maḥabbet
Vādī-i belā kūh-ı 'anā cümle düz olsun
4. Pence uzadur hamselere her ğazelüm çün
Ey ṭab'-ı sūḥan-senc söz az olsun öz olsun
5. Yevmiye-i yārān otuz olduğın işidüp
Bī-çāre Yetīm [ابرو] didi tokuz olsun

A.90a

B.39b

1b hāk-i reh-i: خا A

4b öz olsun: A'da yok.

150.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Kesrete düşme gönül gūşe-i vahdet var iken
Eyle taḥşîl-i ma'ârif yîri fırsat var iken
2. Kāyim ü sāyim olup gice vü gündüz ey dil
Maḳsim-i raḥmet-i Ḥak'dan dile kısmet var iken
3. Zînet-i zāhiri ko bātına sa'y it zirā
Ehl-i ma'nî bakamaz şūrete sîret var iken
4. Zühd ü takvâyı nidersin aḫup ey şeyḫ bize
Şîve-i 'aşk ile 'âlemde maḥabbet var iken
5. Bizi ol günde koma dūzaha ilte a'māl
Senden ey şāh-ı rūsül bize şefā'at var iken
6. Çün Cemālî sözini himmet ile gūş itdüñ
Ey *Yetim* eyle seri secdede fırsat var iken

A.90a

B.38a

151.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Niçesinüñ görmüşüz māl ü menâli kalduğın
'İş ü 'işret-hānesi vīrān ü hālī kalduğın
2. Virdiler nefsi murādın itdiler zulm ü sitem
Añmadılar hiç boynında vebāli kalduğın
3. Fāriğ oldı eylemekden ārzū-yı verd-i ten
Añlayan bu bāğda bir çalı kalduğın
4. Nerm-revlükler ider tab'um semendi sebze
Rāh-ı seng-i hārede añup sifāli kalduğın
5. Bu Yetīm'ün dād-ı Hāk'dur virdügi kat'-ı cevāb
Görmedüm bir kimsenüñ anda su'āli kalduğın

A.90a

B.39a

3b çalı: hālī A

152.

mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Mecnûn işitse bu dil-i şeydâ haberlerin
Güm eyler idi deşt ile şahrâ haberlerin
2. Virânelerde baña virürken midâ-yı büm
Efrâsiyâb u Kayser ü Dârâ haberlerin
3. Muṭrib yûri terâneyle 'arza eyleme
Câm-ı Cem ile 'işret-i Kistrâ haberlerin
4. Ruhbân-ı 'aşk muğ-beçe-i deyr ile bu gün
'Uşşâka virdi naqş-ı kilisâ haberlerin
5. Nâ-ehle açma râz-ı dili cûş idüp *Yetim*
Berrî olana söyleme deryâ haberlerin

A.90b

B.39b

153.

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Derd ü ğamla cān virüp cān almada bir nā-tüvān
El-amān cynāz u istignā-yı devrān el-amān
2. 'İş ü 'işret-hāne ey nāz u na'im ehli size
'Āşık-ı ğam-h'āreyye ser-hadd-i miñnetdür mekān
3. Kimse almazdı benüm derd-i derūnumdan haber
'Āleme fāş itmese 'aşkum bu āhı nā-gehān
4. Bu köyinmiş dāğlarla göz yaşıdır 'âşıkā
Gūşe-i bī-tūşesinde huşk ü terden āb u nān
5. Çār-miħa gerdiler kaldum keş-ā-keşde *Yetim*
Derd ü endūh u belā bir yaña bir yaña cihān

A.90b

B.41a

3b āhı: āh A, B

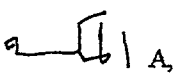

154.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Her 'abā-pūş bize 'arz-ı riyā eylesesün
Tāc-ı tecrid urnup çün ü çirā eylesesün
2. Bize el virmeden ey şūfī elüm almaḡsa (?)
Kimseyi kimseye muhtāc Hūdā eylesesün
3. Gerden-i cāmı tutup tiġ-ı kazāya rāzī
Olmaz isem beni Hāḡ ehl-i rızā eylesesün
4. Oḡ gibi toġrulugum bildiyise ol hūnī
Ḳaddūmi diñ ki büküp cevr ile yā eylesesün
5. Ne ḡadar zulm ü sitem var ise itsün baña yār
Tek varup gayrīlere luḡ u vefā eylesesün
6. Ğayra tāḡat mi olur ġayretümüzden dir iken
Yār kūyına güzer bād-ı şabā eylesesün
7. Derd-i 'aşḡ ile Yetīm olmuş iken dil-ḡaste
Diñ ḡabībe gelūben derde devā eylesesün

A.90b

B.40a

2a almaksa: A, B

5b ġayrīlere: ġayrlara B

155.

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Girye itsem cüş ider bahr-ı muhi̇t-i bi̇-krân
Sayha itsem lerzeve varur zemîn ü âsmân
2. Āh-ı âteş-bârdan düşmiş şerârumdur bentüm
Zâhidâ ol âteş-i dūzah ki eylersin beyân
3. Mihr şanmañ görinen bir tōp idüpdür başumu
Şarkdan garba çalar çevgân-ı çarḥ-ı bi̇-amân
4. Ārzü-yı hân mân itmem bu gurbet-hânede
Hâne-i gurbet olupdur ben garibe hân mân
5. Merdlik iklîm-i dil seyyâḥı olmakdur *Yetim*
Ol ki çâder-püş-zendür oldı seyyâḥ-ı cihân

A.91a

B.40a

156.

fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilūn

1. Taşı taş üzre koma bu dih-i virānda şakın
Güşe itme bu hevlnāk beyābānda şakın
2. Mūy-ı jūlidelere kılma hakāretle nigāh
Hakk'a nāz ehli olur bi-ser ü sāmānda şakın
3. Yar gösterse ışiginde rakībūfi hāzer it
Var imiş rāh-ı bedi hile-i şeytānda şakın
4. Cāmī ālūfte idüp eyleme kendūfi peyvend
Anlara himmeti ola gayret-i akrānda şakın
5. Geh deper gāh süser geh ısırır gāh çalar
Niçe hayvānlar olur kisvet-i merdānda şakın
6. Merdlerden bilürüz mekr ü hiyel gelmez lik
Zen-i mekkāre olur şüret-i insānda şakın
7. Genc-i dünyāya harīş olma *Yetim* el çek el
Çokdur ef'i-i zehirnāk bu virānda şakın

A.91a

B.40b

4b himmeti: A

6b kisvet-i merdānda: şüret-i insānda A

157.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. 'Unf ile olma begüm pāye-i devletde şakın
Muhtefidür niçe zillet reh-i 'izzetde şakın
2. Boş olup başılıp yavuz olup aşılma
Cānib-i şulhı koma mevki'-i cür'etde şakın
3. Ne kadar yār ile sen birlige yetseñ 'āşık
Vahşet-efzā hareketden şakın ülfetde şakın
4. Rāst u çeb tolaşur kīse-bür-i dest-i dirāz
Nakd-i vakt oynamasun 'ālem-i kesretde şakın
5. Āşnālıklar idüp yoldaşına kıymışlar
Niçe bi-gāne gezer bu reh-i gurbetde şakın
6. Mā-ḥaşal tatlu sözinden hazer it hem-rāhuñ
Zehr ḥalt olmasun ol sükkeri ni'metde şakın
7. Ey *Yetim* olmayıcağ bād-ı cihān-peymā-ves
Sa'b yollarda kalursın dem-i rihletde şakın

A.91b

B.40b

3a yetsefi: bitsefi B

158.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Şeyh-i şöhret-cü ridâsın eyleyüp şöhret yükin
Tavk-ı şeytân gibi aldı boynına la'net yükin
2. Âdem olmaz müdde'î ger giyse kat kat hâreyi
Har 'azîz olmaz ne defilü ursalar hil'at yükin
3. Girmişüz meydân-ı 'aşka ser-bürehne 'âşikuz
Zâhidâ gözle tarîkı çek yürü kisvet yükin
4. Merde dünyâ sevgisi gibi ağır yük gelmedi
Virme dil dünyâya çekme merd iseñ 'avret yükin
5. Âdem olan gayret altında olur lâ-büd ricâl
Komadılar gayret altında olup gayret yükin
6. Yük bacından ağlamaz ey sâr-bân-ı râh-ı 'aşk
Dirhem-i eşki döküp çeksem nola miñnet yükin
7. 'Âleme 'uryân gelen 'uryân gider diyü *Yetim*
Bu fenâ yolında tahfif eyledi nhlet yükin

A.91b

B.41a

159.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. İden endüḥ-ı cānān ile ğam iklīmini seyrān
İder terk-i vücūd ile 'adem iklīmini seyrān
2. Gözümnden maḥv olup gitdi nuḳūṣı deyr-i dūnyānuñ
Mücerred itmek ile bir şanem iklīmini seyrān
3. Dilerseñ Hızr-ı rüşen-rāya irmek hem-çü İskender
Uyup hayvāna gel itme zulem iklīmini seyrān
4. Kara toprakça gelmez gözine aḳçası dehrüñ
İdenler cüll-i himmetle kerem iklīmini seyrān
5. Diyār-ı Rūm seyri bes Yetim āzādeye yārān
Yetimāne iden itsün 'Acem iklīmini seyrān

A.91b

B.8b

4a gelmezmiş: gelmez A

160.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. Bugz idüp agyāra ey dil yāri sev
Meyl-i firdevs eyleme didāri sev
2. Bendesi cümle-i aşhābuñ göñül
Līk cāndan Hayder-i Kerrār'ı sev
3. İhtişāmuñdan dilerseñ behre ger
Cānile ey h'āce hıdmet-kān sev
4. Meşnevi-i hazret-i Monlā'yile
Üns tutup Mantık-ı 'Attār'ı sev
5. Mālik-i dināri sevme ey *Yetim*
Büy-ı fakr al Mālik-i Dinār'ı sev

A.92a

B.41a

161.

mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Dūnyā evine nola disem teng tār ev
Mihmān-kūş ü muḫaṣṣī vü nā-pāy-dār ev
2. Yād eylemeñ yanumda Bū Derdā fenāsını
Virmiş iken cihānda aña iştihār ev
3. Görünü geldi bile varın beyt-i 'ankebūt
Geldi çü yāduma benüm vey yār-ı ğār ev
4. Kırba vücūdı lāğar idüp çek riyāzeti
Menzil-geh olmadın saña pūr-mūr u mār ev
5. Zīr ü zeber olacağını 'arz ider *Yetim*
Mihr ü meh ü nücüm ile bu bī-karār ev

A.92b

Şiir B'de yok.

162.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Yār elinden gele bir taş ne lezzetdür bu
Cism ol taş ile sürh ola ne hil'atdür bu
2. Yār yolında iver virmege cānı 'uṣṣāk
'Aşk ile cān virici tūrfaca milletdür bu
3. Nice üns eyleyeyin nāz u na'im-i dehre
Dīv-i merdüm-hör ile pür reh-i vaḥsetdür bu
4. Virme dil hūsn ü bahāsmā 'arūs-ı dehrüñ
Niçe erden girü kalmıṣ karı 'avretdür bu
5. Piş-keş-i cān iledür kūyuña varduqça *Yetim*
Dimedüñ rahm ile bir kez be ne zaḥmetdür bu

A.92b

B.41b

2a iver: uyur A

4b karı: A

163.

fā'ilatün fā'ilatün fā'ilatün fā'ilün

1. Çağrup mihnet bucağında disem bir pāre şü
Gözlerümden gaynı yok virür bu ben bīmāra şü
2. Olma mā'il yaşuma ey müdde'i bilmez misin
Kim esāsından yıkar irince bir dīvāra şü
3. Kār-ger oldı müjeñ eşkümle didüm didi yār
Keskin olmaz mı virilse tiğ-ı cevher-dāra şü
4. Başımı taşdan taşā döğüp kükermekden garāz
Hāk-i pāy-ı gülşene diler varup el qara şü
5. Āb-dār elfāz ile sūz-ı Yetim'i dir gören
Sāmiri (?) sihri degül mi zarf olmak nāra şü

A.92b

B.41b

164.

fâ'ilâtun fâ'ilâtun fâ'ilün

1. Hâl-i 'anber-bâr u zülf-i müşg-bû
Nâfe-i Tâtâr'a itmişdür gultüvv
2. Çihre-i şâfirye şüfi bakmasa
Ġam degül mir'âta bakmaz zıst-rû
3. Ol nihâl-i tâzeyi tahrik için
Şalmışam bād-ı şabâyı sū-be-sū
4. İsteyenler nūr-ı Hakk ile Hak'ı
Şan semekdür kim arar deryāda şu

A.93a

B.42a

165.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Gerçi çokdur be gönül gussa vü gam dünyâda
Derd-i nâ-cins gibi yokdur elem dünyâda
2. Ey gönül almak için derd metâ'in olmaz
Katre-i eşk gibi nakd-i direm dünyâda
3. Şâ'ir-i tîğ-zebâna şunlupdur gūyâ
'Âlemüñ nazmyiçün seyf ü kalem dünyâda
4. Defter-i şî'r ü devât ü kalem ü künc-i ferâğ
Bize bes memleket ü hayl ü haşem dünyâda
5. Cennet-âbâd-ı çemenzâr-ı cihân çok ammâ
Südlüce cânibidür bâğ-ı İrem dünyâda
6. İlticâ eyle Nişâni-i kerimü's-şâna
Ey *Yetim* ister iseñ ehl-i kerem dünyâda

A.93a

B.42a

2a almak için: itmek için A, *المكجون* B

3a şunlupdur: sunuldu B

166.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Ayak baş gel şeh-i kişver-sitāna ser-fürū itme
Gedā-yı ser-firāz olup cihāna ser-fürū itme
2. Bülend it himmetüñ gül-geşt-i bāg-ı 'ālem itdükçe
Çemende kāmēt-i serv-i revāna ser-fürū itme
3. Makāmuñ ey göñül 'Ankā-şifat Kāf-ı kanā'at kıl
Zegān-veş per açup her āşiyāna ser-fürū itme
4. Şi'ārı her kimüñ tayy-ı lisān oldu tufeylī ol
Şakın ammā ki şāhib-taylasāna ser-fürū itme
5. Ziyāde servlik idüp tutma rif'atde *Yetim* özüñ
Tenezzül eyleyüp dahı fülāna ser-fürū itme

A.93a

B.42a

167.

mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Sâkî-i gül-'izâr u mey-i hoş-güvâr ola
 Ävâze-i hezâr olup cüy-bâr ola
2. Yir yir sehâb sâye şalup şahñ-ı sebzeve
 Yir yir ziyâ-yı çihre-i mihr âşikâr ola
3. Vire bahâr müjdelerin cünbiş-i şabâ
 Bezme nihâl-i tâze şüküfe-nisâr ola
4. Bir bezm-i dil-firîb ola nuql ola bûseler
 Bir gülşen-i şafa ola servi kenâr ola
5. Bûlbül gibi terâne ile şevk idüp *Yefim*
 Ol gülşenüñ mücâviri leyl ü nehâr ola

A.93b

B.42b

168.

fā'ilatūn fā'ilatūn fā'ilatūn fā'ilūn

1. Dāmen-i küh-sāra düşdük şūriş-i Şirīn ile
Bir yaqadan baş çıkarduk Kūh-ken-i miskin ile
2. Baña kūh-ı gam havāle aña kūh-ı Bī-sütūn
Bile gördük derdi Ferhād-ı belā-ayīn ile
3. Seng-i hārālarla cūş idüp akan ırmağlar
Şāf-dil-i Ferhād'a beñzer Hūsrev-i pūr-kin ile
4. Raḥm-ı Pervīz olmadı Ferhād-ı bī-dil hāline
Tağlar feryād eylerken dil-i sengīn ile
5. Şol şerār-ı tişedendür tābiş-i sūz-ı Yetīm
Kim anı Ferhād şaldı şūriş-i Şirīn ile

A.93b

B.42b

3b Şāf. Şan A

169.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Nakş-ı gayriyi yuyup levh-i dili pāk eyle
Şafha-i cāna bakup kimdügün idrāk eyle
2. Cüst ü cūda oluban 'ākil ü ferzāne-şifat
Hıdmet-i Hak'da özün çābük ü çālāk eyle
3. Dūd-ı āhryile göge boyayan eflāki
Seyl-i eşk ile yu yir yüzini nemnāk eyle
4. Suya şaldun ise seccāde-i nengi zāhid
'Aşk ile cübbe-i nāmūsı çeküp çāk eyle
5. Gel Cemālī gibi şāf ölmek için sen de *Yetim*
Nakş-ı gayriyi yuyup levh-i dili pāk eyle

A.93b

B.43a

3b yu: bu A

170.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Ateş-i şevk ile ser-tā-pā yanan rūşen Dede
Tāze tāze dāğlarla zeyn olan gülşen Dede
2. Dāğlardan tekye-gāh-ı 'aşkda yakduñ çerāğ
Gün gibi 'aşıklar[a] rūşen delil olan Dede
3. Nefs ejderhāsım hākister itdün nūr idüp
Ey dem-i sūz-ı derūm od saçan evren Dede
4. Birlige yitüp ikilikden geçen abdāl-veş
Tekye-i tefrid içinde dimedün sen ben Dede
5. Pa-bürehne itdügün seyr ü sülūka döymeye
Halk-ı 'ālem itseler ger keşini āhen Dede
6. İki gün bir yirde itlāk ehli itmezken karār
Kayd idindün eyledün bu gönlümü mesken Dede
7. Emn virmezdi *Yetim* abdāla keşret olmasa
Tekye-i vahdet gibi menzil-geh-i me'men Dede

A.94a

B.43a

2b 'aşıklara: 'aşıklar A, B

4a yitüp: bitüp B

6b eyledün: A'da yok.

171.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. Çokdur ey cān ma'rifetle sīnesi ārāste
Safvet ile kam bir āyīnesi ārāste
2. Cāy-ı mihr iken gönül layık mı ola kīne-gāh
Mihr ile ey sīne-i pūr-kīnesi ārāste
3. Giremez bu jende-i hūnīn-tırāza zāhidā
Baḫye-i rengīn ile peşmīnesi ārāste
4. Zümre-i rindān yeter mey-hāne zeyni halk ile
Şehrūfī olsun mescid-i āzīnesi ārāste
5. Dürr-i şeh-vār ile pūr bir bahrdür tab'-ı *Yetim*
'İkd-ı lū'lüyile ey gencīnesi ārāste

A.94a

B.43a

3b Baḫye-i: Baḫte-i A

5b gencīnesi: *كنجية* B

172.

fā 'ilātūn fā 'ilātūn fā 'ilātūn fā 'ilūn

1. Her bakan gayretle çarh-ı pür-şifābuñ 'aynına
Nevbetin gözler bakup bu āsyābuñ 'aynına
2. Şuya İskenderleri iltüp getürmişdür şusuz
Teşne olma ey gedā gel bu serāyuñ 'aynına
3. 'İbret-i künc-i ferāğ oldur ki dervīş ü gedā
Kendüyi göstermeye Efrāsiyāb'ufi 'aynına
4. Ādem on toközü ton ey cāme-i 'irfān giyen
Zāhir ü bātın gören ehl-i şiyābuñ 'aynına
5. Müdde'iler gözine tokunduğı demde *Yetim*
Şol ğaribe döndi dūş ola kilābuñ 'aynına

A.94a

Şiir, B'de yok.

173.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Hezārān āferīn olsun bu gün Mansūr-ı Hallāc'a
Ene'l-Hak sırrını itdi kitāb-ı 'aşka dībāce
2. Nukūş-ı gayrdan levh-i dili pāk eyleyüp ol merd
Boyadı kanlara cismin sözün itmedi illāca
3. Çü düşdi zevrak-ı himmet hevā-yı 'aşk ile ey dil
Kenār endişesin itme yürü bu bahr-ı mevvāca
4. Tavāf-ı kūy-ı yār için tarīk-ı Ka'be'den döndüm
Ki yildüm maqsad-ı Aksā bu oldu cümle hüccāca
5. Hüdāyā dakḳ-ı bāb itmez kapuñdan gayra cān u dil
Nevaleñden nola i'tā idersen aç u muhtāca
6. Cemālī terk-i tāk ile *Yetimī* ser-firāz oldu
Yürü ol terk ile sen de başılma penbe-i tāca

A.94b

B.43b

174.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Gūşe-i Firdevs'dür ey dil cenāb-ı mey-kede
Sākīler ğilmān ü kevserdür şarāb-ı mey-kede
2. Mey-fürüşüñ ayağı toprağryuz çün bizden öñ
Ehl-i diller yüz sürüp olmuş türāb-ı mey-kede
3. Zerre-i nā-çiz idüm bir mihr-i hāver eyledi
Cāmdan pertev şalnca āf-tāb-ı mey-kede
4. Na'ralar peydā idüñ her gūşeden ey ehl-i şevk
Cūş idüp çün pür-enin oldu rebāb-ı mey-kede
5. Olmaz idi vā'ızüñ efsānesi māni' *Yetim*
Māh-ı rüze olmasaydı kufi-ı bāb-ı mey-kede

A.94b

B.43b

175.

mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

1. Mübeşşir oldum idüp saña cān-fezā müjde
Giyürsin egnüme hil'at bu dil-güşā müjde
2. Senüfile 'ālem-i rü'yāda māhī olurken
Tutıldı oltaya bir māh-ı dil-rübā müjde
3. Didüm mu'abbire bu h'ābı itmedi ta'bir
Beşāset ile baña dimeyince tā müjde
4. Deñiz içinde deñiz māliline mālīk olan
Olur cevānib-i 'izzetde āşinā müjde
5. Revādur eyler iseñ [ ] ihsāmı
Yefim ātiyeden itdi çün saña müjde

A.94b

B.44a

176.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Eşk çihremden inüp tamlardı sinem dāğına
'Aşk şular koymadın derd ehlinün ocağına
2. Dīde-i terden revān olan sirişküm her yaña
Çağlayup yollar keser Nīl ü Aras ırmagına
3. 'Aşka yurt olduñ göñül tedbir-i 'aqlum neylesün
Hīle-i rūbāh sığmaz şir-i ner yatağına
4. Mağv iderdi meşhedüm resmin mürür-ı rüzgār
Çarh elinden inmise taşlar eger toprağına
5. Künc-i 'uzlet var iken aīmafi Yetim'e 'ālemi
Eylemez mürğ-ı kafes rağbet cihānuñ bāğına

A.95a

B.44a

2b keser: kestip A

5a Künc-i: B

177.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Döymedi dil ol meh-i müşğîn-nikâbı görmege
Mâyil oldı göz yaşı ol âf-tâbı görmege
2. Rağbet-i 'âşık bu gün didâra karşı yanmaga
Himmet-i zâhid bihişt-i heşt-bâbı görmege
3. Virmesün vâ'ız baña tek ol dem-i serdüñ elem
Râzî olduk nârda olan 'azâbı görmege
4. Pîrlık vaqtinde ħâlî olma bir dem bâdeden
İster iseñ bir dañı 'ahd-i şebâbı görmege
5. Mest-i lâ-ya'kıl Yetim'i gördiler mey-ħanede
İctinabı var iken tu'm u şarâbı görmege

A.95a

B.44a

3a tek: A'da yok.

178.

mef'ûlü mefâ'ilün mef'ûlü mefâ'ilün

1. 'Âşık olanuñ olur ahvâli perâkende
Etvârı vü ef'âli aqvâli perâkende
2. Cem'iyet-i yârâna 'arz itme tarîkatden
Âyîn ü rûsûm eyler abdâli perâkende
3. Ey Mehdî-i dîn gayret aḥbâbı helâk itdi
Gel hâriciyle kıl Deccâl'ı perâkende
4. Sen zümre-i ḳallâşa ey h'âce gönül virme
Der-kise iken itme ol mâli perâkende
5. Kimdür dir iseñ şâhâ şehrûñde *Yetim*-evbâş
Bir devleti ber-geşte ikbâli perâkende

A.95a

B.44b

1b ef'âli: ef'âli vü A, B

179.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Diger-gün hâl olup kaldum meded derd ü elemlemlerle
O hūnī öldürür bir gün beni zulm ü sitemlerle
2. Dil-i aḥbāba ḳullāb-ı maḥabbetdür 'izārında
Ki pertāb u şikenc oldı mutarrā zülfi ḥamlarla
3. Güzellik taht-gāhınufi ser-āmed pād-şāhısın
Turursañi kişver-i cānı nola ḥayl ü ḥaşemlerle
4. Ser-i kūyuñda cān virdüm belā-yı 'aşḳ ile cānā
Ziyāret-gāh içün zeyn it ser-i ḳabrüm 'alemlerle
5. İtūñle hem-sifāl olmaḳ hevāsı var iken dilde
Şafā kesb eylemem 'işret idersem cām-ı Cem'lerle
6. Girüp bir ḥalvete nefsi büt idüp tapmadan sūfī
Bu deyr içini geşt itmek bañia yegdür şanemlerle
7. Cemālī nāmını sebt it *Yetimī* tā ki eş'aruñi
Zamāne levḥ-i sīmīne yaza altun ḳalemlemlerle

A.95b

B.44b

4b içün: çün B

180.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Şu meclis kim ayak başmak diler pîr-i muğân anda
Sebük şahnımsun sâkı şahnı rıtl-ı girân anda
2. Diyâr-ı 'aşka maħmil bağlayup cân naħdin ol virdi
Ki dimez yād idüp bir kez nedür sūd u ziyân anda
3. Belâ deştinde Mecnûn'a dıraht-ı kûy-ı Leylî'dür
Duhân-ı âhdan kat kat k'olupdur sâye-bân anda
4. Eger etfâl elinden yağsa Mecnûn başına taşlar
Üşüp başına kuşlar yapmaz idi âşiyân anda
5. Yetim ol bahrden itdi ma'ânî dürlerin peydâ
Ki hâşâk u has olmışdur fülân ibn-i fülân anda

A.95b

B.45a

181.

fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. Rūz-bān olmayayidi hāme
İki yüzlülük itmese nāme
2. Mācerā-yı derūnı eşküm ile
Yazar idüm ne gelse evhāma
3. Vehmüm oldur ki hāme esrārüm
Yazuban intişār ider 'āma
4. Nāme de açılup mecālisde
Vākıf ide 'avāmı peygāma
5. Sırr-ı mektūbuñı *Yetim* şakın
İtme ifşā düşersin ālāma

A.95b

B.45a

3b 'āma:nāme A

5a mektūbuñı: mektūmuñı A

182.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Dümen togrıldup İspanya diyen bi-dîn [ü] mel'ûna
Yine şevk eyleyüp girdük tonanmâ-yi hümayûna
2. Yine başdardalar baştan atup baş tōpların güm güm
Salındı şayhalar birle zelâzil rub'-ı meskûna
3. Tonanmâya delil olup yine fânûs-ı Hayru'd-dîn
Şu defilü garba 'azm itdük ki şarkı düşdi Ankona
4. Elinde ceng-cü gâzilerün şemsir-i 'uryanı
Kara kâfirleri koydu ser-â-ser kırmızı tona
5. Yetim emvâc ile her tiğ olup bir mevc-zen deryâ
Selâmet sâhilin Efrenc'e göstermez bu furtuna

A.96a

B.45a

2 Beyit MŞ 230a'da bulunmaktadır.

4b kırmızı: kırmızı A

5 Beyit MŞ 230a'da bulunmaktadır.

183.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Sūziş-i derd-i derūn nidügin evrāka
Yazmak olurdu eger düşmese od āfāka
2. Beni temkin ü vakār üzre dilerler zühhād
Bağamazlar nideyin bu dil-i pür-eşvāka
3. Rāstī kişver-i 'aşka seni iltürdi eger
Zāhidā hem-dem olbilseyidüfi 'uşşāka
4. Zīr ü bālāya bakup olma mukayyed tālib
Virnek isterseñ eger kendüzünü itlāka
5. Kısmet-i rızka rızā gösterüben hursend ol
Rūz u şeb hamd ü senā eyleyüben Rezzāk'a
6. Bir adım rāh-ı Cemālī'yi Yetimî varırmaz
Tutmayan cān u gönülden reh-i fakr u fāka

A.96a

B.45b

1a derūn: derūn A

184.

fâ 'ilâtun fâ 'ilâtun fâ 'ilün

1. Var mı bir gülşen ki hâri olmaya
Var mı yâ bir genc mârî olmaya
2. Var mıdur bir huşk-leb kim dîdeden
Çihresinden cüy-bârî olmaya
3. Görmedük bir cām-ı Cemşid'i bu gün
Dehr elinden inkisârî olmaya
4. Ef'i-i firkat helâk eyler helâk
Her kimüfî bir yâr-ı gârî olmaya
5. Ey Cemâlî niçe bir eşk-i Yetim
Baħr olup 'umk u kenârî olmaya

A.96a

B.45b

2b Çihresinden: Çihresinde A

185.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Nola mezmüm-ı cihân oldıyise bâde yine
Dem ola rehne gele hırka vü seccâde yine
2. 'İşret-âbâd okunup maştaba vü pây-ı hum
Beytü'l-ahzân dinile güşe-i zühhâda yine
3. Tenedirnayile âvâze-i nakş u tasnîf
Galebe eyleye hâlât ile evrâda yine
4. Ehl-i şevkûñ eli üstinde yanup par par câm
Âteş-i hasret ura zümre-i hüssâda yine
5. Açmağa çetr-i dili al-i tınâb ola *Yetim*
Mey-i şâfi-dem ola 'unşur-ı evtâda yine

A.96b

B.46a

186.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Bülbulüñ hâlini ger eylese iz'ân gonçe
Zulm-ı bî-dādına olurdu peşimân gonçe
2. Şâh-ı iklim-i çemendür ki bu gün gülşende
Ceş-i ezhâra çıkup eyledi divân gonçe
3. Tolanur gülşeni bülbül yine pervâne-sıfat
Çemene oldu meger şem'-i şeb-istân gonçe
4. Yüz şuyın dökmez idi şahid-i bazar olup
Açılup gül gibi ger olmasa handân gonçe
5. Resen-i şa'sa'a-i mihr-i felek olmasa ger
Olur idi ebedî jāleye zindân gonçe
6. Gel Cemalî'yile gül-geşt-i çemen eyleyelüm
Ey *Yetim* olmuş iken gülşene mihmân gonçe

A.96b

B.46a

187.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Evc-i 'izzetde dilerseñi ola ser ey dîde
Zerre ye mihr gibi eyle nazar ey dîde
2. Nâle vü na'ralarum vird-i münâcât itdün
Müjemi sübha kılup vakt-i seher ey dîde
3. Giryeden kalmadı çihremde benüm kañre-i eşk
Meded itsün demidür hün-ı ciger ey dîde
4. Meger odlar çıka ğam sillesiyile ol dem
Kalmaya hün-ı cigerden eşer ey dîde
5. Bu Yetim'üñi dil-i pür-derd ile sūzma ğuvāh
Āh ile çihredeki eşk yeter ey dîde

A.96b

B.47a

2a vird-i: vird ü B

2b müjemi: müjdemo A

4b cigerden: cigerden de B

188.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Cüvânâ cehli ref' idüp hevâdan ictinâb eyle
Yetiş bir pîr-i dānāya kemālât iktisâb eyle
2. Saña rûz-ı şümâr âsân olacağın dilerseñ ger
Yüri ahvâlünü bir bir leyâlîde hisâb eyle
3. Bu deşt-i pür-haţar ey dil degüldür cāy-ı âsāyış
Bu rāh-ı hevlnāk içre sebük-pā ol şitāb eyle
4. Fenā bezmine ey fālib eger yol varmak isterseñ
Gözünü yaşın şarāb idüp cigercügünü kebāb eyle
5. Cemālî gibi gel sen de *Yetîmî* derd-i 'aşk ile
Yürekden āh idüp her dem iki gözünü pür-āb eyle

A.97a

B.46b

2a olacağın: B اولاجان

189.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. Gözüm̄den dökdüğüm yaşı cihāna
İki kanlu şular itdüm revāne
2. Efendim kanumuz çün şîr-i māder
Helāl olsun içersen kana kana
3. Ne isterse rakībe yok dimezdük
Atacak nesnemüz olsa yabana
4. Nefāyis guşşasın yimez cihānda
Kanā'at eyleyen bir pāre nāna
5. Şakın bir buseyi biñ cāna virme
Hazer it aşşısı degmez ziyāna
6. Sözüm ahsen ola diyü Cemālī
Yetimī başladı dürlü yalana

A.97a

B.47a

3 Beyit A'da yok.

190.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Ecel eylerken ey 'âkil emel bünyâdına hânde
Olur mı dâr-ı dünyâda esâs-ı 'ömre pâyende
2. Niçe şâh u nice bende gelüp gitdi cihândur bu
Siler bir dest-mâl ile dimez ol şâh u bu bende
3. Niçe ser-keş tüvânâyı zebûn u nâ-tüvân idüp
Mezellet gerdine kâdrin kârib itdi ser-efkende
4. Bize Hâk nidügi bir bîr cihâruñ cünbişi söyler
Gelüp bir yañadan sen de yapışma nâsihâ pende
5. Ma'aş endişesin terk it yûri bi-kayd u bi-bâk ol
Dilerseñ girmege ey dil tarîk-ı ehl-i hursende
6. 'Aceb midür Cemâli'den Yetimi'ye şeref çünkim
Nebâtuñ kâdrini bulur mukârin çüb ola kanda

A.97b

B.46b

1b 'ömre: 'ömr B

2b şâh u bu: şâh bu A

6b kanda: bende A

191.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Karār itmezdi cān bir dem bu cism-i nā-tüvān içre
Şehā tīrūñ gelüp mağz olmayaydı üstüh'ān içre
2. Bir iki şāh-ı huşk içre nihāl-i tāze vü terdür
Çemende kāmētūñ nahli saf-ı serv-i çemān içre
3. Saña hūr-ı cinān zāhid bi-hakḳın 'İsi-i Meryem
Baña bir şüret-i zibā yeter deyr-i muğān içre
4. Şafā-meşreb gedālardan açıl ey tīre-dil şūfī
Yezīdī-mezhebe yir yok muḥibb-i hānedān içre
5. Metā'-ı rāzı yoldaşdan şakın ey zümre-i aḥbāb
Harāmī şimdi mi hem-rāh olupdur kārban içre
6. 'Aceb olmaz ğarībe gūne gūne itlerūñ bāngi
Lisān-ı muhtelif çokdur dehān-ı tercemān içre
7. Yetīm imān u dīn ğāret-geridür ol büt-i tersā
Ki nakd-i dīnūñ almışdur nice bān oğlu bān içre

A.97b

B.47b

2a terdür: ter B

192.

fā'ilātun fā'ilātun fā'ilātun fā'ilūn

1. Perde-i pindāri kaldır cılve-geh kıl dīdeyi
Benligi terk it serir-i pād-şeh kıl dīdeyi
2. Mülk-i lā-subh u mesā semtinden isterseñ haber
Bī-cihāta bī-cihet ehl-i nigh kıl dīdeyi
3. Çeşm-i ahvel-veş biri iki görsem yā Ehad
Gār-ı tārīk eyleyüp bī-āb çeh kıl dīdeyi
4. Şekke düşmem nāzır u manzürdan ey bī-nazır
Nāzırın manzūr görmezsem tebeh kıl dīdeyi
5. Ger *sevādū'l-vechi fi'd-dāreyne* itmezsem nazar
Sürh-rūlar maḥfilinde rū-siyeh kıl dīdeyi
6. Yāra meyl ile nazar cürm ü günāh ise *Yetim*
Göfilünü mücrim idüp ehl-i güneş kıl dīdeyi
7. Çün saña çāh-ı rasaddur 'unsur-ı hāki hākīm
Nāzır-ı seyyāre vü hūr-şid ü meh kıl dīdeyi

A.97a

B.46b

5a fi'd-dāreyne:

في الدينيه A, B

7a saña: A'da yok.

193.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Leylî cüst ü cû idüp deşt-i belâ güm-râhım
İtdi sahrâda derâ-yı nâka âh ü vâhım
2. Cezbe-i Leylî'yi gör kim çihre-i Mecnûn şanup
Düşdi yüzün göricek nâka izintüfî kâhım
3. Leylî Mecnûn-ı siyeh-bahta mugaylân sâyesin
Beñizedelden dūd-ı âha boyadı har-gâhım
4. Üns vâdisinde Leylî eyleyüp terk-i vücūd
Vahşet-âbâd-ı 'ademde itdi menzil-gâhım
5. Ey *Yetim* ol 'aşka bes dirüz ki Leylî gafletin
Kaldurup ma'sûk itdi 'âşık-ı âgâhım

A.98a

B.47b

194.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Be şūfî añlayayduñ 'işret-i kūy-ı ħarābātı
Çeküp ber-düş iderdüñ kisvet-i kūy-ı ħarābātı
2. Miyan-beste olup cāru-keşidür pārsā-yı 'aşk
Tehî görmez erenler ħıdmet-i kūy-ı ħarābātı
3. Terāne gerçi rūz-ı mahşere şıgmaz dinür amma
Gel e gör nālelerle keşret-i kūy-ı ħarābātı
4. Elinde cām-ı Cem her bir gedāsı Keykubād-ı vaqt
Ururlar na'ralarla nevbet-i kūy-ı ħarābātı
5. *Yefim* eflāke dūd-ı āh-ı āteşnāktifii kaldur
Çeken sensin bu gün çün rāyet-i kūy-ı ħarābātı

A.98b

B.51a

5b rāyet-i: rü'yet-i A

195.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Nutk-ı 'İsî gibi bi-hakḳın dili
Cân bağışlar sözüñ be Seyyid 'Alî
2. Saña yokdur hafî çü 'arz eyler
Varak-ı nâ-nüvişte hatt-ı celî
3. Tâ hitâb-ı elesti güş itdüm
Didüm ol demde her belāya belî
4. Köhne oldu çü kıssa-i Mecnûn
Kıssa-i nev komak diler bu deli
5. Ey 'Alî-sîret eyledüñ Kanber
Bu Yefîm-i kalenderi be 'Alî

A.98b

B.48a

196.

fâ'ilâtun fâ'ilâtun fâ'ilâtun fâ'ilün

1. Şâf-dil olmak dilerseñ bahr-ı bi-pâyân gibi
Sineñe kefler urup cüş eylegil 'ummân gibi
2. Eşk gird-âbında bu müjgân-ı hün-âlûdumuz
Ka'r-ı deryâda yatur bir niçe mercân gibi
3. Zahmlar ağız açarlar çün şâdef ol gamze-kâr
Tîrler yağdurdugınca üstüme bārân gibi
4. Her taraf cāy-ı neşât iken 'acebdür bulmadum
Bu dil-i gam-gine mesken külbe-i ahzân gibi
5. Bu sevād-ı şî'rde her ma'nî-i rûşen *Yetim*
Leyl içinde zâhir olmışdur meh-i tâbân gibi

A.98b

B.48a

3b yağdurdugınca: *کنجه* A, B

197.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Gerçi kim mey-hâne oldu gerçi kallaş ocığı
Ber-güzârdur anuñ biñ Hâcî Bektâş ocığı
2. Ğam tenāvül eyleyüp dilden idersem nola āh
Dūddan hālī olur mı hiç 'ayyaş ocığı
3. Kanlu yaşlarla ciger pür çihreden dāğ üzre eşk
Rūm'dan söynür gibi āhir kızılbaş ocığı
4. Tekye-i deşt-i belâyı baña teslim itdi Kays
Şimdi mi degdigi var kardaşa kardaş ocığı
5. Menba'-ı ehl-i şafādur her diyār ammā *Yetim*
Rūm gibi olmaya tab'-ı güher-pāş ocığı

A.99a

B.50a

3b Rūm'dan: *وَأَنْزَلْنَا* A.

198.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. 'Aşk ile okundugınca fasl u bāb-ı Meşnevî
Şevk ile rakşa koyar her şeyh ü şabı Meşnevî
2. Mevieviler rakş iderler bi-ser ü pā zerre-vār
Pertev-i 'aşkı salaldan āf-fāb-ı Meşnevî
3. Nāy-veş sūz ile nālişler ider 'aşık meger
Āteş urdı cāmna zār-ı rebāb-ı Meşnevî
4. Kendüsinden bir tehi 'aşık gerekdür derk ide
Kim ne bilsün nidügin remz-i hitāb-ı Meşnevî
5. Ey ma'ārif bahrinūfi gavvāşī isterseñ eger
Ka'r-ı deryā-dildedür dürr-i hoş-āb-ı Meşnevî
6. Ger hezārān per açup pervāz ide Cibril-i dil
Tarrakattu didürür sūz-ı habāb-ı Meşnevî
7. Gevher-i nā-yāb u zehr olsa 'aceb olmaz *Yetim*
Ka'tra-i nisān döker çünkim sehāb-ı Meşnevî

A.99a

B.48b

1a okundugınca: او قند كنجه A, B

2b Pertev-i: برو A

199.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. İtmeyince yokluğa tebdil sâlik varını
Bulmağa mümkün degül kendinde Hak āsarını
2. Sırrını ifşâ iderdi pîr-i 'aşk-ı hân-kâh
Kan hayrân itmeseydi vâkıf-ı esrârını
3. Sanki şuda şuarur mâhi-i teşne eyledi
Zâtına râğb olan müstagrak-ı envârını
4. Dil sürüp tarh eyledi dünyâ hevâsın kendüden
Bahrdür lâ-büd kenâre eyledi murdârını
5. Yol be-gâyet sa'bdur geçmez sebük-bâr olmayan
'Âkil olan çüst olup tahfif itsün bârını
6. Dōst ile yiyüp iç bāzâr itme dir 'avām
Dōst ile yiyüp itdi hāşlar bāzârını
7. Tutmayan tavr-ı Cemālî'yi Yetîmî varmadı
Bu cihân-ı köhnede ehl-i fenâ etvârını

A.99a

B.48b

2a ifşâ: efşân B

200.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Mey-kede künci mücāvirleriyüz ey sākī
Na'ralardan yiridür pür idevüz āfākī
2. Rūz-ı rūze kapadı çün der-i mey-hāneleri
Sākīya gel bertıye cām-ı şebāne bākī
3. Kayd iken göñlümüze fikr-i ser-i zülfeynün
Cān meşāmına virür rāyiha-i ıtlākī
4. Dil 'izāruñda okur idi sevād-ı hattūñ
Seçer iken dañı 'ālemde karadan akı
5. Çün āğuşteyiken penbe-i dāğ-ı bülbul
Vire mi bŷy-ı vefā bañia gülün evrākī
6. Ey Cemālī kor idün işigüñe yüz sürıye
Bu Yetimī'nün olaydı eger istihkākī

A.99b

B.49a

201.

mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün

1. Tütüp tarîk-ı hâsı terk eyle rāh-ı 'ārn
Himmetle pāye eyle ser-halka-i kirārn
2. Güm eyleyüp cihāti mahv eyle ba'd u kurbı
Kaldur kara vü ağı def' eyle şubh u şārn
3. Ketm eyle rāz-ı 'aşkı mühr-i sükūt urup tā
İre sürüş-ı gaybuñ cān gūşına peyārn
4. Būy-ı nesīm-i vuşlat deprenmeyince itmez
Ol serv-i sāye-güster cān bāgına hırārn
5. Kālā-yı i'tikādı vir kārvan-ı 'aşka
Tutdı tarîkı düpdüz gāret-ger ü harārn
6. Bed-nām-ı 'aşka zāhid bir dem mukārin olma
Var ise ger başuñda sevdā-yı nîk-nāmı
7. Görmem Cemālî gibi bir reh-nümā *Yetîmî*
Ger cüst ü cūy idersem Mısr u 'Irāk'ı Şām'ı

A.99b

B.49a

5a vir: dir A

7b cūy: cū B

202.

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Kār ile gördüm mukayyed Bî-sütün Ferhād'ımı
Ehl-i itlāk eyledüm deşt içre Mecnün adını
2. Görmedüm gönlüm gibi cāy-ı harābe hāk budur
Ol kadar geşt eyledüm dehrüñ harāb-ābādını
3. Görse İstanbul'da nehrini Kāğıd-hāne'nüñ
Yurdu dilden ehl-i Şīrāz āb-ı Rükñ-ābād'ımı
4. Her nihāl-i tāzeyi tahrik idüp bād-ı bahār
Sāye-güster itdi cūyuñ 'ar'ara şimşādını
5. Kalduñ evsāf-ı leb-i cān-perver-i cānānede
Ey *Yetim* ebsem ki şimdi bulduñ ağzuñ dādını

A.100a

B.49b

5b dadını: آ آر نی A

203.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Maḥrem-i rāz-ı dil itme yūri her bī-hıredi
Ādem iseñ özüñe itme yakın dīv ü dedi
2. Keder-i kalb ile ey sūf giyen itme kıyāş
Kendüñe şāf u mücellā olan ehl-i nemedi
3. Ezeli mazhar-ı Ḥaḳ olmasa zāt-ı ādem
Dār-ı kurbetde nite olayidi ol ebedī
4. Nuḳk-ı Ḥaḳ'dur şecer içinde ene'llāh diyen
Hem ene'l-Ḥaḳ ki ser-i dārda Mansūr didi
5. Rütbet-i şeyh-i Cemālī'yi Yetimī bekle
Tā Ḥaḳ'uß emri irüp mesken idince laḥdi
6. Ger şorarlarsa Cemālī'yi cevāb-ı kaṭ'ī
Fuzalā-yı turuḳuñ merci'i vü mu'tekedi

A.100a

B.49b

2a sūf: sūfī A

204.

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

1. O serv-kāmete toğrı açupdur per göñül mürđi
Yüce yirlere pervāz eylemek ister göñül mürđi
2. Belāgat ŧāh-sārında idüp āvāze-i mevzūn
Kadūñ vasfin revān itmiş okur ez-ber göñül mürđi
3. Dıraht-ı Sidre'yi medħ eyleyüp yād itme ey ŧūfī
Hevāsın ol hevādan eyledi ber-ter göñül mürđi
4. İñiende dām u dāneyle o mürđ-ı zīrek avlanmaz
Na'īm-i cenneti zıkr eyleme ürker göñül mürđi
5. Yefīm āteŧ-'izār āfetlerūñ ŧevķı hevāsıyle
Semender-vār itmişdür yirin ahker göñül mürđi

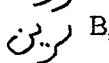
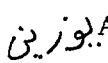
A.100a

B.51a

1a açupdur: uçupdur A

2a ŧāh-sārında: B

3b ber-ter: B

5b yirin: B, A

205.

mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün

1. Ne bilsün müdde'iler hâl-i 'aşkı
Yinür şanur bular ahvâl-i 'aşkı
2. Sen uşluluk idüp zâhid işün gör
Ko kendü hâline abdâl-i 'aşkı
3. Hemân işbuyimiş diyüp de zâhid
Başuñçün çeyneme pâ-mâl-i 'aşkı
4. Haridâr iseñüz bu mevsim içre
Ne şatar diñlenüz dellâl-i 'aşkı
5. Dü-'âlem nakdini oynatmayınca
Döşürüp almadılar şâl-i 'aşkı
6. Ko tafsîli Cemâlî'den *Yetimî*
İşitdünise eger icmâl-i 'aşkı

A.100b

B.49b

3b çeyneme: *asit* B

206.

mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün

1. Pür-dūd idelden āhı dāg-ı ciger çerāği
Bunüh kabānuñ oldı bî-nūr u fer çerāği
2. Şevkuñla dāg-ı sînem par par yanarken ey mäh
Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerāği
3. Noğşān-ı mähı gör kimnur istedi mürden
Bir zen fetülesinden yakdı ol er çerāği
4. Pervāneyi gel idüp germ olmasun iñen şem'
Söyündürür dem olur pervāneler çerāği
5. Her güşede o şāhuñ çokdur çerāği ammā
Yokdur Yetim'e mānend ehl-i hüner çerāği

A.100b

B.51a

2 Bu beyit B' de 3. beyittir.

2a par par: pāre pāre A

3 Bu beyit B' de 4. beyittir.

4 Bu beyit B' de 2. beyittir.

5b hüner: A

207.

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Birniçe dem āb-ı Rükñ-ābād'a beñzëtdüm seni
Şimdi ey eşküm şat-ı Bağdād'a beñzëtdüm seni
2. Garķa-i eşk olalı ey hāne-i cism-i za'if
Seyl içinde beyt-i bī-bünyāda beñzëtdüm seni
3. Kanlara yunmuş boyanmış sinede ey tır-i dōst
Lālezār içindeki şimşāda beñzëtdüm seni
4. Nāleme dem-sāz olan ey 'aks-i kūh-ı Bī-sütün
Derd ile feryād iden Ferhād'a beñzëtdüm seni
5. Ben nice bī-gāne-veş deprenmeyem ey dehr-i dūn
Āşināhķ şūretinde yāda beñzëtdüm seni
6. 'Aşk ile pūr-rahne vü virāne-dilsin ey *Yetim*
Ol sebebden bir harāb-ābāda beñzëtdüm seni
7. Tünd-bād-ı āhdan ey müdde'ī-i ser-firāz
Eyleme ğaflet ki kavm-i 'Ād'a beñzëtdüm seni

A.100b

B.50b

7a Tünd-bād-ı: Tünde-bād-ı A

208.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Ferâhlar bahş idüp bezme sebûlar taşıdur sâkî
Silüp süpürdi gam gerdin göñül ferrâşıdur sâkî
2. Teraşşuh itmestün keyfiyyet-i mey zâhid-i huşke
Gıdâ-yı rind iken bâde anuñ ne aşıdur sâkî
3. Şarâbuñ rengini gördi yazıldı bir pâre göñlüm
Bu kaşr-ı pür-safânuñ bir güzel nakkâşıdur sâkî
4. Harâbâta girüp râz-ı derûnın añlayup bildi
Diyâr-ı 'işret ü 'işün 'aceb sırdaşıdur sâkî
5. Yürür devr eyleyüp turmaz piyâle ey *Yefim* aşıla
Meger bezm-i neşât-engize ibn-i mâşidür sâkî

A.101a

B.50b

2a zâhid-i: zühd-i A

209.

müstef'ilün fa 'ülün müstef'ilün fa 'ülün

1. Dil eyledi ziyâret her beyt ü her çerâğı
Cânı münevver eyler yokdur bir er çerâğı
2. Şeb irse bir çerâğı beyt içre çün yakarlar
Olsun sevâd-ı beytün ma'nî yanar çerâğı
3. Gel intikâl için bak ma'nî-i rüşenâyâ
İster çü hîn-i rihlet ehl-i sefer çerâğı
4. Bu nazm-ı pür-zıyâyâ karşı düşen nezâyir
San âf-tâb öñinde yakduñ birer çerâğı
5. Gayret ocagıdur çün şî'r-i Yetîm-i pür-suz
Efsürde olup itmez tûmârı cer çerâğı

A.101a

B.52a

1a beyt ü her çerâğı: beyt-i dehr çerâğı B

2a bir: her B.

210.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Zâhid-i bî-çârenüñ 'aşk ile yokdur 'âlemi
Neylesün ol rüstâyidür sevâd-ı a'zamı
2. Bahr-ı 'aşka yiltenüp dil zevrakın şaldım yine
Gâyeti bu diyeler gird-âba düşdi bir gemi
3. Biñ yaşarsa şâhlar 'işretten âgâh olmaz
Gel gedâyı gör ki biñ 'iş añladur her bir demi
4. İterüfile hem-sifal olan gedâlar sâkiya
İstemez ger 'arza itseñ 'işret-i cām-ı Cem'i
5. Eşk-i bülbüldür çemende her seher rızān olan
Gülşen içre bāg-bān bilmen ne şanur şeb-nemi
6. Bülbül-i şūrīde-veş ben nice feryād itmeyem
Gül gibi hār ile hem-dem gördüm ol gonçe-femi

A.101a

B.51b

211.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. Niçe bî-devlete devlet virildi
Niçe kim himmete kudret virildi
2. Niçe ehl-i harire giydürüp şâl
Niçe şâl ehline hil'at virildi
3. Zeli idüp niçe şahib-vücûdî
Niçe nâ-keslere 'izzet virildi
4. Niçe seng-i siyâha didiler la'l
Niçe bed-gevhere kıymet virildi
5. Yetim incinme etvâr-ı cihâna
Ne kim oldu dem-i fitrat virildi

A.101b

B.52a

212.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Kibr ile nāsa tefavvuk nideyin fen oldu
Ma'rifet bār-ı girān 'ilm ise reh-zen oldu
2. Çār 'unşurda müjeñ fikriyle rūh-ı revān
Çarh-ı çārümde Mesîhâ'yile sūzen oldu
3. İtmedi reşk idüp evreng-i selâtime nigāh
Her kimüñ bisteri hākister-i külhan oldu
4. Tenedirnāy-ı tarabnāk ile bu bezm-i cihān
Pür iken 'āşikuñ eglencesi şiven oldu
5. Eşk-i hūn-ābeyiken ziver-i dīvān-ı Yetim
Al evrāk ile hayfā ki müzeyyen oldu

A.101b

B.51b

1b reh-zen: *ره‌زین* A

2a Çār: *چا* A

KIT'ALAR

1.

KİT' A-İ DERYÂ*

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Ger felek fülk ola 'âkil midür ol
İhtiyâr eyleye deryâ seferin
2. Bu deñiz bir uyumaz düşmendür
Çip dimez gerçi ki aldum haberin
3. Pocalar orsa varur çeynetmez
Añlayanlar talazũ şür u şerin
4. Pupadur gerçi şakın yaprakdan
Gele nâ-geh şavamazsın hatarın
5. Görinürden be görünmez çokdur
Kartaya bak seçesin tâ hâcerin
6. Puslayı gözlük idindi gözine
Ol ki deryâda didi yol seçerin
7. Senci gird-âba atar bu zulumât
İyneye al be hidâyet fenerin

A.111a

B.3a

* Başlık A'da yok.

6a gözlük: gözden A

8. Kerteriz it tutup akındısını
Göstere tā belāgoz reh-güzerin
9. Cederal ile ki Anderya Tora
Salsa ger Barbaros'a bir nökerin
10. Kaçalar tente fora eyleyürek
Pulye'nüñ hālī koyup kıyılarn
11. Şöyle çekdür gemiyi forsa idüp
Kala mürğ-ābī döküp bāl ü perin
12. Göñlüñi zanca diyü eglemedin
Gözle Hakk'ıñ be kaza vü kaderin
13. Dime kim korşara korşar varmaz
Gözcisüz olma hele saña dirin
14. Gāziler hūra olurken güyegi
Yaşmağında geminüñ gör fikerin
15. Kırbaçın itdi suğurya kömiler
San ele aldı nacaqlı teberin
16. Be kamartinde silisreyle bilür
Gemici nefñilerinüñ hünerin
17. Maynayile sağanakdan korkman
Ne kadar esse şavursa yeñerin

18. Yeke yiter anabaylıkda gider
Babacuklara tolaşdur yuların
19. Rüzgerin görse muvâfık gemici
Bırağur oğlını aşmaz pederin
20. Kıru şalımdıda ehl-i keşti
Suluğından giderür mi nazarın
21. Kodı ayak karaya Akdeñiz'ün
Öñ gören fayidesinden zararın
22. Hazer eyler koyunından göricek
Nüh evinde diyen ol gerçek erin
23. Didi şudan çıkarurken keçemi
Hey yalan dünyede ton mı şaların
24. Göñlegüm acı deñiz çıkarsun
Ger girem bir yimiş iken likerın
25. Āřti Seyyid 'Ali'yile *Yetim*
Eylemez bezl ide ger sım ü zerin
26. Olmağa sine-i mecrüha yağı
Meger ihsân ide kâfir püserin
27. Meze-i meclis idün çün çekdi
Bu *Yetim* eş'ime-i mâ-hazarın

22a eyler:

اللرب

2.

fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilūn

1. Kaldı körfüzde düşüp Sūhte Kırāl
Bu cihānuñ gezerek baħr u berin
2. Ol çevük kuş ayagından tutulup
Hırs-ı dāneyle kodı dāma serin
3. Mürğ-i cānı kafes-i tenden uçup
Eyledi ravza-i Firdevs yirin
4. Yiyledüp bülbül[i] mest ide Hüdā
Gül-şen-i rahmetinüñ verd-i terin
5. Turra-i hūr ile didār itsün
Kaşr-ı Firdevs'de şām u şeherin

A.111b

B.4a

3.

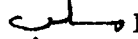
KIT'A

fe 'ilātūn mefā 'ilūn fe 'ilūn

1. İsti'ānet idüp der-i Hak'dan
'Azm-i şahib haseb neseb itdüm
2. Bir hakirem hukuk-ı sâbıkadan
Kelimat itmege edeb itdüm
3. Oldı çün müris-i melâl imlâl
Sözi icâz u müntehab itdüm
4. Bir iki külfetün ma'âşiyiçün
Cünbiş-i zâhiri sebep itdüm
5. Arz-ı hâli-i vakfi mekseb için
Ecr mislin virüp taleb itdüm
6. 'Ukalâyile meşveret idicek
Ye'si yek-sû idüp tarab itdüm
7. Mütevellî söz itmeyüp isfâ
Yok yire kendüme ta'ab itdüm
8. Eser ise nesim-i nusret ü 'avn
Hanzal-ı telhi hoş-ruṭab itdüm

A.113b

B.58a

5a mekseb: B

6 Bu beyit B'de 7. beyittir.

4.

fā'ilatūn fā'ilatūn fā'ilūn

1. Evvel-i neş'e-i berş ile kişi
Şüh olup gerçi şetâretler ider
2. Vasat-ı neş'e ile hulf ü 'inad
İdüp ortada kabâhatler ider
3. Âhir-i neş'e ile tünd ü pelid
Oluban hayli betaletler ider
4. Ey Yetim ekl-i beriş elbette
Bu 'Alî'yise hamâkatler ider

MŞ. 130a

5.

BERAY-I BİRADER EFENDİ

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. Koyup ser-māye-i faẓlı birāder
Erāzil meksebine oldı mā'il
2. Otuz üç aqçası yevmī gelürken
Anı celb eyledi pül-ı erāzil
3. Ta'acübdür ki varup şataym dir
Der-i germ-ābede bu 'akl ile gıl

A.114a

B.61a

1b erāzil: erāzil erācif B

6.

fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

1. T̄umt̄urāk u meḥāsin-i elfāz
Virür insāna çok şeref ḥakkā
2. Kadd-i ḥācetçe söyleyüp de sükūt
Eylemek 'ākilānedür ammā

A.112a

B.58b

7.

ŞİKĀYET EZ-DERYĀ

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Şuyı bardakda dimişler gemiyi kâgıdda
Bizden evvel bu cihān seyrin iden ehl-i vukūf
2. 'Ālem-i berri koyup baḥr hevāsında yilen
Bu 'Ali'yise anuñ 'aklına idrākine yuf

A.111b

B.4a

8.

fe 'ilâtün mefâ'ilün fe 'ilün

1. Hikmet-âmiz pendümi gūş it
Olma bed-hūlar ile hem-zānū
2. Ki tabi'at olur tabi'atdan
Nik ü bed her ne görse ey hoş-hū

A.112a

B.58b

9.

fe 'ilâtün mefâ'ilün fe 'ilün

1. Güm olup kim ki göz yumup çekdi
Ayagın dāmene başın ceybe
2. Nazarı dīde-i başiret ile
Bi-cihāt itdi şāhid-i ğayba

A.112a

B.58b

10.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Berri 'âlemden el çekerdüfi sen
Mâ-verâsı haberlerin alsafi
2. Kârbâmı izin yitirmez idüfi
Ger derâsı haberlerin alsafi

A.112a

B.58b

11.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Birisini komaz ki seyr idevüz
Mâ-verâ-yı cihân temâşası
2. Ehl-i didâr 'aynına gelmez
Selsebil ü cinân temâşası

A.112a

B.58b

1b temâşası: temâşasın B

12.

fe 'ilātūn mefā 'ilūn fe 'ilūn

1. Her kimfī encūmende vah̄deti var
Aña her yir huzūra bā 'isdūr
2. Belki kesretten ictināb itmez
Ki bu kesret zuhūra bā 'isdūr

A.112a

B.59a

13.

fe 'ilātūn mefā 'ilūn fe 'ilūn

1. Zen-i dñnyāya iki bir dime
Vir ʔalāk-ı selāseyi merd ol
2. ʔaydı ıtlāka eyleyüp tebdīl
Gir tecerrūd ʔarīkına ferd ol

A.112a

B.59a

14.

fe 'ilâtün mefâ'ilün fe 'ilün

1. Tut tevâzu' tarîkıñı ey dil
İster iseñ eger reh-i rif'at
2. Diler iseñ ki olasıñ maḥdüm
Herkes'e yüz süriyüp it ḥidmet

A.112b

B.59a

15.

fe 'ilâtün mefâ'ilün fe 'ilün

1. Saña ben bir naṣîḥat eyleyeyin
Ki o pend üzre olmaya bir pend
2. Cehl ile 'ömri şarf idüp naḥva
'Örf ile giymegil kabā dülbend

A.112b

B.59a

16.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Olmasun dir iseñ başuñ kayı
Yâ gibi egrilikden eyle hazer
2. Oğ gibi toğruluk idüp her-bâr
Eylegil menzil-i murâda güzer

A.112b

B.59a

17.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Halk için eyledüñse ey hâfız
Ka'be'de hoş-tilâvet-i Kur'an
2. Hâlik için büyük kilisâda
Bakup İncil'e okuya ruhbân

A.112b

B.58a

18.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Ehl-i diller huzûrî bî-ğışdur
İhtirâz it kederden ey zâyir
2. Gözğüye karşı tutsa şeklin ger
Zişt ü zibâ özin görür nâzır

A.112b

B.59b

19.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Her ne kim işidildi zişt ü pelid
Pâk tutup su gibi anı yu
2. Yüze yüz herkese muqâbil olup
Söyleme gördüğünü çün gözgü

A.112b

B.59b

20.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Tāk-ı Kisrā yapıldı k'oldı tamām
Perde-dār oldı 'ankebūt hemān
2. Bād fi'l-hāl irişdi vü oldı
Kapusın yapup açmağa der-bān

A.113a

B.59b

21.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Zāhid efsürde-hāl iken meyli
Sūz-ı 'aşka 'aceb midür olsa
2. Gülimez mi ısınmaga bir dem
Üşür iken bir ādem od bulsa

A.113a

B.59b

22.

fe 'ilātün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Ey dil-i münbasit katı gülme
Hande zımnında girye munzamdur
2. Münkalibdür cihân-ı bûkalemün
İnbisâtı gâm ile müdgamdur

A.113a

B.59b

23.

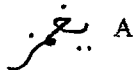
fe 'ilātün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. İtme lâfina va 'denüñ bāver
Güft ü gūda olursa hem-çün dūr
2. Tolsa ger ebr ile semā yağmaz
Şiddet-i rûzgār ile yağmur

A.113a

B.59b

2b yağmur:

24.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. K̇alb-i ik̇bāl lā-bek̇âyiken
Meyl-i ik̇bāl ider mi 'āk̇il olan
2. Devleṫüñ ç̇ünkü āhiri leṫdür
Lete lāyık deġül mi māyil olan

A.113a

B.60a

25.

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Fi'li ehl-i hev̇âyile mev̇şūf
Olana ş̇ūfī diyen aḥmak̇dür
2. Söyleḋügi ḥak̇âyıkı bāṫıl
Bilmeyene ne dir isek ḥak̇dür

A.113a

B.60a

26.

fe 'ilātün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. 'Ârızuñda o hâl-i pür-âşüb
Zâhidüñ göñlini k'alur cebri
2. Rûm şâhı hücum idüp gūyâ
Feth ider darbı kal'a-i gebri

A.113b

Şiir B' de yok.

27.

fe 'ilātün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Nârdan kıt'adur sefer bilürüz
Ey huşûş ola hem-rehüñ nâ-dân
2. Saçara ser-nigün atılmakdur
Sefere câhil ile 'azm hemân

A.113b

Şiir B' de yok.

1b nâ-dân: نادان

28.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. Huzûr-ı pür-huyûra peyk-i peygâm
Yitişdüirdi sühan-res çün saḥife
2. Kerem deryâları mevvacıdur çün
Kemân korsarlığın lutf it ḥarife

A.113b

Şiir B' de yok.

29.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. [بور دو مند] ne mi bâşed dirsın
Didigümüzce bir yaşıt kavara (?)
2. Depeden şehre gelüp şarıḳdufi
Keş ağızlı bre yoğurdu kara

MŞ. 130b

30.

İLTİMÂS-I SÜKKER

fe 'ilâtün mefâ'ilün fe 'ilün

1. Südlüce şuyı sūd itseydi
Duḡterüñ mād̄eri sūdine eger
2. Bulamaccak bişürmege kâhî
Lâzım olmazdı pâre-i sūkker

A.113b

B.40b

31.

HEZELİYYÂT*

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Seyr-i şahrâda fülâmı gördüm
Kokuban berşini çok çok yuvalar
2. 'İbret ile nazar itdükde didüm
Kût için yolda cemel boḡ yuvalar

A.114b

B.60a

*Başlık A'da yok.

32.

fe 'ilâtün mefâ'ilün fe 'ilün

1. Süfehānuñ ğıdāsı olduğına
Berş ü efyūna budur istidlāl
2. Nās ekser teneffür itdükçe
Çelebî zümresi olur meyyāl

A.114b

B.60a

33.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Berş isti'māl idenler Hâk budur
Âdemîlikden olurlar münseliḥ
2. İt gibi ḥır ḥır talaşdukça dirin
Kimse yok mıdur diye şunlara çih

A.114b

B.60a

34.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. Berş ü efyūn ekl idenler Ḥaḳ budur
Kizb ü fi'l-i nā-pesend itmekdedür
2. Ādemüñ ardınca zemm idüp yüzün
Gördügince riş-ḥand itmekdedür

A.114b

B.60a

35.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. Olmasun bī-derde derdümden diyem gel ibret al
Vālih ü dem-beste ḳal benden beni ey ḥayret al
2. Ğam marizünüñ ṭabīb-i hāzıḳıdur mey-fürüş
Gel yetiş ey ḥaste-dil dārü'ş-şifādan şerbet al

A.110b

Şiir B'de yok.

36.

BERĀY-I VELĀDET-İ HÜSEYN BİN SEYDĪ 'ALĪ

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. Bi-ḥamdi'llāh yine ecrām-ı eflāk
Kılup ṭab'-ı 'anāşır birle el bir
2. Muḥaṣṣal bu ki pīr-i 'aql-ı fa''al
Karışup māder-i dehr ile çün şīr
3. Bularuñ imtizācından zuhūra
Getürdi bir cīvānı emr-i taqdīr
4. Çü toğdı gün gibi burc-ı şerefden
O mäh-ı 'ālem-ārā-yı cihān-gīr
5. Du'āyile didi her kişi tāriḥ
İlāhī kıl bu ṭıfl-ı tāzeyi pīr

940

A.114b

B.61b

5b tāzeyi: tāze A

37.

BERĀY-I VELĀDET-İ MEHEMMED BİN SEYDĪ 'ALĪ

fe 'ilātün mefā'ilün fe 'ilün

1. Sā'at-i subh-ı 'id-i ekberde
Çün saña virdi bir halef Allāh
2. Fazl-ı Hak'dur bu maqdemine anuñ
Nola tārīh olursa fazl-ı ilāh

Sene 946*

A.115a

B.62a

*Sene 946: Sene 949 A

MATLA'LAR

1.

fā' ilâtün fā' ilâtün fā' ilâtün fā' ilün

Ehl-i *Yetim* çün ecel derdine bulmadı devā
Ey tecerrüd 'ālemi ehlen ve sehlen merhabā

MŞ. 129a

2.

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

Sākīyā şanma görinenleri cām içre habāb
Leb-i bārīkūñe gözlükle bakar cām-ı şarāb

KA. s.236

3.

fā'ilatūn fā'ilatūn fā'ilatūn fā'ilūn

Gerdenümde tiġ-1 pür-mevcin ki dil-ber gösterür
Baħr-1 ūr-engize düşmiş bir ūnāver gösterür

A.101b

B.16a

4.

mefā'ilūn mefā'ilūn mefā'ilūn mefā'ilūn

1. Ezel kilkinde naqş olan cebinüm üzre niġüdür
Eger hatt-1 sa'ādetdür eger bir kara yazudur

A.101b

B.19b

5.

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

ƘorƘarın göre diyü ol serv-Ƙad Ƙılmaz güzer
Ƙabrüm üzre açıcak revzen mürür-ı rüzgâr

ZE. 253b

6.

müfte 'ilün müfte 'ilün fâ 'ilün

İrmedi söz âhire hayfâ vü hayf
Oldı sitem şâ'ire hayfa vü hayf

MŞ. 129b

7.

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

Ne revā seyrine māni' ola encüm kamerüñ
Ey efendi görelüm sineñi çöz tügmelerüñ

ZE. 253b

8.

mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Mihnet vücūdumı reh-i 'aşkuñda itdi güm
Rahm itmedüñ garībüne yoluñda öldüğüm

ZE. 253b, R. 119b

9.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

Dirigâ münkesir gönlüm olupdur yârdan maḥrûm
Belî gözgü şikest olsa olur didârdan maḥrûm

KA. s.285

10.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

Pōst kaydım ḳo teni penbe-i dāguñi bürüsün
İki yaprak ile yüri 'āleme çal yūf borusun

H. s.1075, ZE 253b, R. 119b

11.

fâ ilâtün fâ ilâtün fâ ilâtün fâ ilün

Yenilen nân u nemek şanmañ ki dāmānumda
Bir yetimem etmegüm çāk-i girībānumda

H. s.1074

12.

mef'ûlü fâ ilâtü mefâ'ilü fâ ilün

Anı ki yār va'de-i vaşl ile güldüre
Kaşdı budur sevinmek ile soñira öldüre

ZE. 253b, R. 119b, KA. s.286

13.

fâ ' ilâtün fâ ' ilâtün fâ ' ilâtün fâ ' ilün

Baîa bî-bahşîş 'atâ-yı rütbet-i şaff-ı sipâh
Bir gedâya pîl ihsân eylemekdür pād-şâh

MŞ. 129a

14.

mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün

Par par yanarken ey mâh şevkuñla sine dâği
Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerâği

A.110b

B.50a

1a mah: A'da yok.

1b zer: A'da yok.

15.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

Rakîb öldüğine yâr itdi zârî
Ölüsi şivenine degse bârî

H. s.1074, BE. 124b, MŞ. 129b

16.

fe ' ilâtün fe ' ilâtün fe ' ilâtün fe 'ilün

Cây-ı emn ańlama dünyâ-yı hařardur ötesi
Bister ü balişi ko çün kara yirdür ötesi

ZE. 253b

17.

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

'Âşıkâ 'aşk-ı mecâzî ile himmet eyledüñ
Kalmaya oğlana zâhid saña kalursa eger

R. 119a

FARŞA ŐİRLER

1.

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. چون حبیبکم بعرب شهرهٔ اسلام افتاد
شور و آشوب غم و فتنه باعجام افتاد
2. همه دانست بمنزله رسول حقت
رکشان زین خبر نص ز اقدام افتاد
3. سرچرا می نهد در قدمش اهل عناد
چونکه دیدند بیایش همه اصنام افتاد
4. دوستانش همه در ذوق و سرورند مدام
دشمنانش همه در غصه و آلام افتاد
5. من چون جان عنبر شده بودم مداح
یارم آن دم بلب ز نام افتاد
6. خازن کعبهٔ ماجامهٔ تشریف دهد
چون یتیمی بجرم فکره باجرام افتاد

A.61b

Şiir B'de yok.

2.

mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün

1. بت فرهاد نقش بیتونست
صداس تیشه صورت ارغنونست
2. بدور عشق ما حالات مجنون
غمه بیهوده اوضاع و جنونست
3. شراره بادخاه آه دلوز
بالایم سپهر رنگونست
4. یکگون جامه تا خوبان دیدم
بدیده مردمانم غرق خونست
5. مقابل بارقیب تند خود کی
بودا نکس که از عشق زبونست
6. بلندان که زنند طعنه غم نیست
یتیمی غم مرا از طین دونست

A.64a

Şiir B'de yok.

3.

fe 'ilâtûn fe 'ilâtûn fe 'ilâtûn fe 'ilûn

1. کبر و مؤمن همه در مذهب ما یکسانست
زآنکه هفتاد و دو ملت اثر رحمانست

2. مفتی مسئله آموز نداند ختم
رمز این نکته سخیده از و پنهانست

3. آدمی شو که ملک رشک برد حال ترا
هر کار رشک ملائک نبود شیطانست

4. آنکه جز قوت غمش حرص نماید چیزی
در مقام حیوان دان و مگو انسانست

5. اندرین عرصه برو حشمت اسکندر جو
اگر آینه تو از دل درویشانست

6. پاك کن حاجت میخانه بجا رو بثره
زآنکه آن سخن صفا رکذر زندانست

7. اس جمالی چه ندا کرد خنهای یتیم

A.65b

B.11b

کز زمین تا بفلک غلغله افغانست

4.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. سر کوس ملامت را که میازم مکان خود
دگر دل را نمی آرام هواس جنمان خود
2. بیزم حلقة محنت ندیدم با هوایت کسی
چو من سرکته می رقصد باهنگ فغان خود
3. مکن اس مردم دیده شرکی بر رحم پیدا
که مردم را نمی باید عیان رازنهان خود
4. چنان پر میزن اس مرغ هایون هتم امروز
که فرات تا سر سدره باز می آبیانت
5. نمی باید بطرز شعر دیگر گفت و گو کردن
که خواهجه آن بود کالانماید از دکان خود
6. اندازس بکن یا جمالی را یتیمی کرد
مجوید از سرت کویس براس صولجان خود

A.68a

Şiir B'de yok.

5.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fa 'ülün

1. دلی دارم ندارد مذهب و کیش
شده آزاره از قیدش و ریش
2. میان اقربا در خانه خود
غریب از خانمانم کشته بیخویش
3. نمی ترسد دلم در سایه عشق
اگر ششیر و شیر آید پس و پیش
4. مرا عرض مده از فر شاه
اگر آگه شدی از شر درویش
5. کباب دل فرستادم کت را
مرا معذور دارد کم اگر بیش
6. بکن این دل بک روحی بشاد
مکن هرگز کران جانی بشویش
7. جمال در بیت همچو نیتیمی
نمی بینم کسی کو میوردیش

A.77a

B.2a

6.

fe 'ilātūn mefā 'ilūn fe 'ilūn

1. جام جم را بکیر و باده بنوش
خود بجایی جست نهاده بنوش
2. تلخ و شیرین ترا که دور دهد
از چسبندگی که گشاده بنوش
3. که بر ندی بصلبه بنشین
که بقلاشی استاده بنوش
4. دل بختی ضمیر خود گوید
حق کن می بقلب ساره بنوش
5. باده را بسبب کن در جام
اس یتیم بخرق عاده بنوش

A.77b

B.11a

7.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. من که گفتم این زمان شعر بلغظ طمطراق
از جوابش عاجزست اهل خراسان و عراق
2. من بخود نوعالمی دیدم که ادنا یا پاهاش
سه نباشد با بلندی این سپهر کهنه طاق
3. ز ختلافات جهان بگذر که تا آسودگی
یا بی اندر غصه عالم چو اهل اتفاق
4. خیمه دل بر کن و زاد سزرا سخن
خواه و ناخواست گذر لازم بود چون زین رواق
5. خرکهن باید برای ساکنان بادیه
بهر لیلک بس بصر دیده مجنون و ثاق
6. من غلام زنت آنم بدین بحر عمیق
از تلاطم ابکی مینگذرد بر ترز ساق
7. در سباق از جودت طبع جمالی گفته بود
اسی یتیمی نشانی بنگر بخود اندر سباق

A.81b

B.11a

8.

mef'ûlû fâ'ilâtûn mef'ûlû fâ'ilâtûn

1. آید اگر طبیبم بهر عیادت من
زین خسته کی مبارا هرگز افاقت من
2. قتلم اگر بجوید من هم بجویم اورا
بنکر به پیش یاران چونست ارادت من
3. آهی ز خاک مجنون خمیزد بسوس کردون
کر شمه رساند باد از حکایت من
4. چون مرغ فرصتم پر بشود و رفت از دست
سودن خمید هد هیچ بانگ ندامت من
5. ایزد اگر رساند بازم بخاک ایران
دیگر بروم ناید راه سیاحت من
6. از شوق و مهر تبریزد دو دیده سرخاب
چون میشود یتیمی زین شوق غایت من

9.

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. نو بهاران آمد و برخاست از جا چون چمن
2. سایه کتر شد سحاب نو بهار از از بهر تو
3. رو بگلشن با طرب بیرون شواز بیت همزن
4. نیت عکس ناله که آید ناله از بیستون
5. مانده است آوازه از ناله های کوهان
6. چون لوای آه تو با جیش اشک افزاخت سر
7. اس کدرا رو ریز خرقه کوس سلطان بزن
8. زایر دل شو شوگر عارف در طوف کلد
9. کان مقام قدسیانست این مکان اخر من
10. بعد صوری نیت مانع معنوی قربت بجو
11. کر نبی را عاشقی بنکر سوس ویس قرن
12. اس جمالی از درت جان یتیمی چون رود
13. چون ببی فرمود از ایمان بود حب الوطن

A.92a

B.17a

10.

برای قصر سیدس علی چلبی طول الله عمر
fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. اندرین دولت سرا این شهرنشین
 گوشه شاهانه شد بازین و زیب

2. آنچنان کشته فراز پایه اش
 بر سر کیوان برد راه نشیب

3. بهر این قصر فرح افزا یتیم
 گفته ام تاریخ کاخ دلفریب

A.114a

B.60b

11.

mef'ûlû fâ'ilâtûn mef'ûlû fâ'ilâtûn

1. جایی که سجده کاهت بهر خواص انجا
 باخا ضری بیاید طاعت بحق معبود
2. بناس قدرت افکند این طرح و گفت تاریخ
 این سجد عبادت بادا مقام محمود

A.115a

B.58b

DİZİN

A

abdal 10
 abdallık 10
 Adfî 3
 Adnî 3
 Âgehî 6, 67, 61
 Ahdfî 42, 7
 ahenk öğeleri 4
 ahlâkî konular 54
 Akdeniz 2, 20
 aks 87
 alliterasyon 87
 60.Doğum Yılı *Münasebetiyle Zeki Velidî
 Togan'a Armağan* 61
 Amasya 3
 Amfî 6
 Anadolu 7
 Anadolu tezkireciliği 7
 Arap 30
 Arapça 4, 48, 80
 arkaik 75
 arkaik ek 78
 aruz 4, 46
 arzihal 10, 20, 60
 Âşık Çelebi 6, 7, 9, 11, 19, 20, 26, 27, 42, 64
 Aşkî 61
 atasözü 5, 6, 7, 95, 96
 Avrupa 2
 Azerî Türkçesi 5

B

Bağdat 2
 bağlaç 80
 Bahşî 3
 Bakî 3, 6, 22, 36, 39
Bakî Dîvânı 39
 Barbaros Hayreddin Paşa 2, 19, 20, 21, 25, 68
 Barbaros, bkz. Barbaros Hayreddin Paşa
 Bayezid II 3, 10, 11
 Baykal, Bekir Sıtkı 10
 BE bkz. *Tezkire-i Şu'arâ*
 Behiştî 7
 Bektaşılık 10
 Belgrad 2
 benzetmelik 107
 benzeyen 107
 Beşiktaş 3
 Beyanî 7, 9, 27
 beyit (sürekli geçmektedir)
 Bihiştî Sinan Çelebi 7
 biyografi 8

C

Caferâbad tekkesi 3, 17
 caize 2
 câmi'-i cedîd 21
Câmi'ü'n-Nezâ'ir 8
 cedîd bahri 45
 Cemâl bkz. Cemâl Efendi
 Cemâl Efendi 11, 12, 15, 17, 30, 56
 Cemâleddin İshak Efendi bkz. Cemâl Efendi
 Cemâlî bkz. Cemâl Efendi
 cinas 88
 cinas-ı lâhık 89
 cinas-ı muharref 88
 cinas-ı mükerrer 90
 cinas-ı müşevveş 89
 cinas-ı müzeyyel 89
 cinas-ı nâkıs 89
 cinas-ı târn 88

Ç

Çakerî 22
 Çaldıran savaşı 2
 Çavuşoğlu, Mehmed 40
 Çelebioğlu bkz. *Kanûnî Sultân Süleymân
 Devri Türk Edebiyatı*
 Çelebioğlu, Âmil 5

D

denizcilik terimleri 6, 42, 60, 61, 67, 68
 Derunî 61
 deyim 5, 6, 70, 98, 99
 didaktik konular 54
 Dilçin bkz. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*
 Dilçin, Cem 5, 6, 88
 dinî konular 54
Dîvân (Fuzulî) 6
Dîvân (Helâkî) 40
 Dîvân bkz. *Yetim Dîvânı*
 dîvân edebiyatı 3
 dîvân şiiri 4, 5
Divan Şiirinde Gazel 5, 6
Dîvânlar Mecmûası 22
 Doğu Anadolu 2
 Dukakin-zâde Ahmed Bey 6
 Dulkadır Beyliği 2
 düzyazı 4, 5

E

ebced 106
 Ebû Bekir 103

edebî sanat 5, 70, 86
 edebiyat 2
Edebiyat Araştırmaları II 10
 Edirneli Mecdî Efendi 17
 Edirneli Nazmî 4, 8
 Eğridirli Hacı Kemal 8
 Emîr Buhârî 11
 Emrî 6
Eş-Şakâ'îku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti Osmâniyye 8

F

Fakihî 22
 Farsça 3, 4, 7, 48, 51, 80
 Fatih Sultan Mehmed Hân 11
 Fazlî 6
 Fevrî 6
 Figânî 6
 fiil cümlesi 80
 Fuzulî 5, 6, 7

G

Galata 3
Gazavat-nâme 6
 gazel (sürekli geçmektedir)
 geçişli fiil 81
 geçişli yapma 81
 geçişsiz fiil 81
 Gelibolulu Âfî 7, 27
 gemici terimleri bkz. denizcilik terimleri
 Gubarî 61
Gül ü Bûlbûl 6
Gülşen-i Şu'arâ 7, 42
 Gürcistan 2
 Güvahî 6, 7

H

H bkz. *Tezkiretü's-Şu'arâ*
 Hafız 29
 Hakarî 7
 Hallâc-ı Mansûr 103
 hamse 7
Hâşiye-i Tefsîr-i Kazî Nevâbiğ 11
 Hâtîfî 18
 Hayalî 5, 34, 35, 36, 38, 39
 Hayalî Bey bkz. Hayalî
Hayâlî Bey Divânı 36
 Hayrefî 6, 36, 40
HB bkz. Heşt Bihişt
 hece düşmeli ulama 48
 Helakî 6, 36
Heşt Bihişt 7, 9, 10, 26, 42
 hezec bahri 45
 hezeliyyat 60
Hurre-nâme 6

hikemî konular 54
 Hilâfî 22
Hilye 7
 Hind 19
 Hint Okyanusu 2
 Hoca Sadeddin Efendi 7
 Hüseyin 18
 Hüseyinî 10
 hüsn-i ta'lîl 91
 hüsn-i tahallus 91

I

i'ade 92
 iham 92
 iham-ı tenasüp 92
 iktibas 93, 94
 ilâhî aşk 5
 imale 46, 47, 48
 imlâ 84, 85
 İpekten, Hafîk 52
 İran 2, 4, 30
 İran şiiri 4
 İranlılar 30
 irsal-i mesel
 İsa 103
 İsen, Mustafa 9, 52
 İshak Çelebi 6
 isim cümlesi 80, 81
 İspanya 20
 İstanbul 21
 istiare 96
 istifham 97
İşret-nâme 6
 iştikak 86, 89, 97
 itâ 51
 izafet kesresi 47
 izafet terkibi 79, 80

K

KA bkz. *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*
 Kabulî 7
 Kaf-zade Fâ'izî 9
 kafiye 50, 70
 kalb-i küll 98
 kalenderhâne 11
 Kalenderlik 15, 16, 17
Kamusü'l-A'lâm 21
 Kandî 35
 Kanunî Sultan Süleyman 2, 3, 6, 10, 20, 21
Kanûnî Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı 5, 6
 Karabali-zâde 3
 Karaman 11
 Karamanlı Subufî 3
Kasâyid-i Arabiyye 11
 kaside 4, 6, 41, 42, 45, 67

Kastamonulu Latifi bkz. Latifi
 Kâtibi 3, 18, 61
 Kemal Paşa-zâde 6, 7
Kenzü'l-Bedâyi 7
 Kerbelâ 10
 Kınalı-zâde Hasan Çelebi 7, 9
 kıt'a 41, 42, 45, 60, 63, 64
 Kıt'a Der-evsâf-ı Deryâ 64
 Kıt'a-i Deryâ 64
 kinaye 98
 Konya 3, 21
 Köprülü, M.Fuad 3, 10
 Kuzey Afrika 2
 Küçük, Sabahattin 39
Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım 9, 18, 23
Kühû'l-Ahbâr 7, 27
 Kütahya 3

L

Lâmi'i 6
 Latifi 7, 9, 26, 40
 Latifi Çelebi bkz. Latifi
 Le'âli 22
 leff ü neşr 86, 98
Leylâ vü Mecmûn 7
 lirik 6
 lirik üslûp 6
 lirizm 5
 Lutfi Paşa 7
Lüccetü'l-Ahbâr 21, 23, 27, 70
Lüccetü'l-Ahyâr 70

M

Macaristan 2
 Macarlar 2
 mahlas 52, 54
 Makâlî 6
 matla' 41, 42, 44
 Me'âli 6
Mecma'ü'n-Nezâ'ir 8
 Mecnûn 103
 med 46, 47
 Mehmed 18
 Mehmed Efendi 11
 Mehmed III 3
 Mehmed Süreyyâ 11
 Memlûkler 2
 Mercidâbık savaşı 2
Mesnevî 16
 mesnevi 5, 6, 7, 10, 20, 41, 43, 45, 60
Meşâ'irü's-Şu'arâ 7, 9, 11, 18, 19, 20, 21, 23,
 26, 27, 34, 42, 64
 Mevlânâ Kâmî 18
 Mevlevîlik 16, 17
 Meyfî 7
Mir'âtü'l-Memâlik 18

Mohaç savaşı 2
 Molla Mehemmed 61
 Monlâ Arab 11
 Monlâ Kestelli (?) 11
MŞ bkz. *Meşâ'irü's-Şu'arâ*
 muamma 6
 mugalata-i ma'neviye 99
 Muhibbî 3
 murabba' 41, 43, 61
 Murad III 3
 Muradî 3
 musammat 60, 69
 Müslimî 18
 Mustafa Beyanî bkz. Beyanî
 Mustafa Nişanî bkz. Nişanî
 muzâri bahri 45
 mübalaga 99
 müctes bahr 45
 müfred 41, 44
 münserih bahri 45

N

naat 5, 38
 nazım 41, 44
 nazım biçimi 41
 nazire 35
 nazire mecmuaları 8
 nazirecilik 8
 nesne 81
 Nev'î 5
 Nevâyî 34
 nida 100
 Nigârî 3, 61
 Nihanî 6
 Nişanî 36
 Nizamî 22

O

Ocak, A. Yaşar 11
XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili 11, 17,
 19, 60, 61, 63, 64, 67, 68, 69,
 70
 Oruç Reis 2
 Osmanlı 2, 3
*Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Süfilik:
 Kalendariler* 11
 Osmanlı İmparatorluğu 2
 Osmanlı ordusu 10
 Osmanlılar 2

Ö

Örneklerle Türk Şiir Bilgisi 88, 89, 90, 91, 92,
 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100,
 101, 103, 105, 106
 özdeyiş 5

P

Pend-nâme 6
 pend-nâme 7
 Peşen 29
 Pîri Paşa 11
 Pîri Reis 2
 Portekizliler 2
 Preveze deniz savaşı 2, 19
Prof. Dr. M. Fuad Köprülü Armağanı 11, 60

R

Rahikî 3
 Rahmî 6
 redd-i matla' 100
 redif 8, 51, 52
 remel bahri 45
 remilcilik 3
 Revanî 6
 Ridâniye savaşı 2
 rindâne şiiirler 6,57
 rindâne üslûp 6
 Riyazî Mehmed 9
 Rodos 2
 rubai 6
 Rûhî-i Bağdadî 6
 Rûm 10
 Rumeli 3, 82
 Rumeli Türk şiveleri 82

S

Sabuhî 18
 Safevîler 2
 saki-nâme 6
 Sehi Bey 7, 9, 19, 26, 42
 Selânikli Mustafa Efendi 7
 Selim II 3
 Selimî 3
 seri' bahri 45
 seslenme edatı 82
 Seydi Ali Çelebi 2, 18, 19, 21, 61, 69
 Seydi Ali Reis bkz. Seydi Ali Çelebi
 Seyyid Gazi dergâhı 52
 Seyyid Gazi Yetimleri 10
Sicill-i Osmânî 11, 17, 20, 21
 Sigetvar 2
 silahdar bölüğü 20
 SO bkz. *Sicill-i Osmânî*
 Su Kasidesi 5, 38
 Sühte Kıral 42
 Sultan Mehmed Câmî'i 11
 sultanî'ş-şu'ara 6
 Sütlüce bkz. Sütlüce
 Süleymaniye Câmî'i 21
 Sütlüce 3, 11, 17

Suzî Çelebi 6

Ş

Şahidî 6
 şair (sürekli geçmektedir)
 şeh-erengiz 7
 Şem'i 7
 Şemseddin Sâmî 21
 şerh 7
Şerh-i Hadîs-i Erba'in 11
 Şeyh Cemâl bkz. Cemâl Efendi
 Şeyh Habîb 11
 Şeyhî 22
 şiiir (sürekli geçmektedir)
 şiiir mecmuaları 8
 şuara tezkireleri 9

T

Tacı-zâde Ca'fer Çelebi 6
Tâcü't-Tevârih 7
 Tahtakale 3
 tamlama 80
 tarih 6
 tarih düşürme 106
Tarih Terimleri Sözlüğü 10, 18, 20
 Tarlan, A.N. 36
 târsî' 101
 tasavvuf 6
 Taşköprü-zâde 8
 Taşlıca Yahya Bey 5
 Tatavlah Mahremî 4
 Tatçı, Mustafa 40
 tecâhül-i ârifâne 101
 tekrîr 101
 telmih 102
 tenasüp 86, 89, 103
Terceme-i Şaka'iku'n-Nu'mâniyye 17
 terci'-i bend 41, 43, 45, 60
 terkiib-i bend 41, 43, 45, 60
Terkiib-i Bend 6
 tersane kâtibi 18
 Terzi-zâde Ulvî 4
 teşbih 106
 teşbih-i belîğ 107
 teşbih-i mufassal 106
 teşhis 105
 TET bkz. *Türk Edebiyatı Tarihi*
Tevârih-i Âl-i Osman (Kemal Paşa-zâde) 7
Tevârih-i Âl-i Osman (Lutfi Paşa) 7
Tevârih-i Âl-i Osman (Selânikli Mustafa Efendi) 7
 tevarüd 38
 tevniye 105
 tezat 86, 105
 tezkire 6, 25, 41
Tezkire-i Şu'arâ (Beyanî) 9, 21, 27

Tezkire-i Şu'arâ (Latîfî) 7, 26

tezkirecilik 7

Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü 52

Tezkiretü's-Şu'arâ (Hasan Çelebi) 7, 9

Tezkiretü's-Şu'arâ (Riyazî Mehmed) 9

Tietze bkz. Tietze, A

Tietze, A. 11, 17, 19, 60, 61, 63, 64, 67, 68, 69, 70

TN bkz. *Tuhfe-i Nâilî*

Trabzon 3

TTS bkz. *Tarih Terimleri Sözlüğü*

Tuhfe-i Nâilî 9, 21

Tuman, Nâil 9

Turgut Reis 2

turnacıbaşı 10

Türk denizciliği 2

Türk Dili 5, 6

Türk Edebiyatı Tarihi 3, 4

Türkçe (sürekli geçmektedir)

Türkçe kafiye 5, 50, 51

Türki-i Basit 4

Türkiyat Mecmuası 60

U

Ubeydî 6

Usulî 6

Ü

Üsküp 3

V

Van seferi 21

Vardar Yenicesi 3

vasl 46, 47

Viyana 2

Y

Yahya Bey 61

Yavuz Sultan Selim 2, 3, 10, 11, 17

yeniçerilik 10, 11

yerleşme akımı 4

Yefim (sürekli geçmektedir)

Yefim Divânı (sürekli geçmektedir)

Yefimî (Germiyanlı) 52

Yefimî (Üsküdarlı Mehmed Hâşimî-zâde)

52

Yefimî 10

Yunus Emre 40

Yunus Emre Divânı II 40

Yûsufu Züleyhâ 6, 7

yükleme durum eki 51

Z

Za'fi 61

Za'ifi 6

zagarcıbaşı 10

Zafi 3, 5, 35

ZE bkz. *Zübdetü'l-Eş'âr*

Zeyrekî 3

zihaf 46, 48

Ziya Paşa 40

Zübdetü'l-Eş'âr 9

KAYNAKÇA

- AHDÎ: *Gülşen-i Şu'arâ*, Hâlet Efendi (Süleymaniye Ktp.), no: 107.
- AK, Coşkun: *Muhibbî Divânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- AKKUŞ, Metin-Gencay Zavotçu: "Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfettin Özege Kitaplığı Yazma Koleksiyonları: Türkçe Divanlar", *Müteferrika*, Yaz, İstanbul, 1994, S.3, s.152-153.
- AKSOY, Ömer Asım: *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, c.I-II, TDK Yayınları, Ankara 1984.
- AKÜN, Ömer Faruk: "Divan Edebiyatı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.IX, İstanbul 1994.
- ALPASLAN, Ali: *Ahmet Paşa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- 'AŞIK ÇELEBİ: *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, Aşir Efendi, Süleymaniye Ktp., no: 268.
- BANARLI, Nihad Sami: *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yayınları, 2 c., İstanbul 1971-1979.
- Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri, Tarih Antoloji Ansiklopedi*, Ötüken-Söğüt, 10 c., İstanbul 1985.
- BAYKAL, Bekir Sıtkı: *Tarih Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1981.
- BEYANÎ: Tezkiretü's-Şu'arâ, Ali Emirî Efendi, Millet Ktp., no: 757.
- BİLGEGİL, M.Kaya: *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (I Belâgât)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989.
- CENGİZ, Halil Erdoğan: "Divan Şiirinde Musammatlar", *Türk Dili*, S.415-416-417, Ankara 1986, s.291-429.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed: *Helâkî-Divân*, *Tenkidli Basım*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, no: 2979, İstanbul 1982.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed: "Kaside", *Türk Dili*, TDK Yayını, S.415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.17-77.

- ÇELEBİOĞLU, Âmil: *Kanûnî Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı*, MEB Yayınları, İstanbul 1994.
- DEVELLİOĞLU, Ferit: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1984.
- DİLÇİN, Cem: *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 1983.
- DİLÇİN, Cem: *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1983.
- DİLÇİN, Cem: "Dîvan Şiirinde Gazel", *Türk Dili*, TDK Yayınları, S.415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.78-247.
- DİLÇİN, Cem: *Mes'ûd bin Ahmed-Süheyl ü Nev-bahâr, İnceleme-Metin-Sözlük*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991.
- DİLÇİN, Cem: "Fuzulî'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi", *Türkoloji Dergisi*, c.IX, S.1, Ankara 1991, s.43-98.
- DİLÇİN, Cem: "Fuzulî'nin Şiirlerinde Söz Tekrarlarına Dayanan Bir Anlatım Özelliği", *Türkoloji Dergisi*, c.X, s.1, Ankara 1992, s.77-114.
- ERGUN, S.Nüzhet: *Bektaşî Şâirleri ve Nefesleri*, İstanbul 1955.
- EROL, Erdoğan: *Sükkeri, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1994.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki: *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul 1977.
- GÜRÇAY, Lûtfi: *Gemici Dili*, İstanbul 1943.
- İPEKTEN, Haluk: *Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri*, Ankara, 1985.
- İPEKTEN, Halûk: *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şu'ara Tezkireleri*, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1988.
- İPEKTEN, Halûk-Mustafa İSEN ve diğerleri: *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.
- İSEN, Mustafa: *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.

- İSEN, Mustafa: Gelibolulu Mustafa Âlî, Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1994.
- İSMAİL B. MUHAMMED EL-ACLÛNÎ: Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs, 2 cilt, Beyrut 1351.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, c.I, MEB Yayını, c.I, İstanbul 1947.
- KAF-ZÂDE FA'İZÎ: *Zübdetü'l-Eş'âr*, Ali Emiri Efendi, Millet Ktp., no: 1325.
- KÂTİP ÇELEBÎ: *Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâril'l-Bihâr*, Tercüman 1001 Temel Eser, c.II, İstanbul 1980.
- KAVAKÇI, Yusuf Ziya: *İslam Araştırmalarında Usul*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 4.bs., Ankara 1991.
- KİREMİT, Mehmet: *Seydi Ali Re'is-Mir'âtü'l-Memâlik, İnceleme-Metin-İndeks* (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, Türk Dili Ana Bilim Dalı, Ankara 1990.
- KOCAKAPLAN, İsa: *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, MEB Yayınları, İstanbul 1992.
- KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad: *Edebiyat Araştırmaları*, TTK Yayınları, 1.c., 2.bs., Ankara 1986.
- KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad: *Türk Edebiyatı Tarihi*, Hazırlayan: Orhan F.Köprülü, Nermin Pekin, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1986.
- KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad: *Edebiyat Araştırmaları 2*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1989.
- KURNAZ, Cemâl: *Hayalî Bey Divânı (Tahlili)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- KUTLUK, İbrahim: *Kınalı-zâde Hasan Çelebi-Tezkiretü's-Şu'ara*, TTK Yayınları, 2.c., 2.bs., Ankara 1989.
- KÜÇÜK, Sabahattin: *Bâkî-Bâkî Divânı, Tenkitli Basım*, TDK Yayını, Ankara 1994.
- LATİFİ ÇELEBÎ: *Tezkiretü's-Şu'arâ*, Ayasofya Ktp., no: 3142.
- LEVEND, Agâh Sırrı: *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Kitabevi, 4.bs., İstanbul 1984.

- LEVEND, Ağâh Sırrı: *Türk Edebiyatı Tarihi*, 1.cilt:Giriş, TTK Yayınları, 2.bs., Ankara 1984.
- MAZIOĞLU, Hasibe: "Türk Edebiyatı, Eski", *Türk Ansiklopedisi*, MEB Yayınları, c.32, s.80-134.
- MECDÎ EFENDİ: *Tercemâ-i Şaka'iku'n-Nu'mâniyye*, İstanbul 1269.
- MEHMED SÜREYYÂ: *Sicill-i 'Osmâni*, c.II, c.IV, Matba'a-i Âmire, İstanbul 1308-1311.
- Meydan Larousse, Büyük Lûgat ve Ansiklopedi*, c.XII, Meydan Yayınevi, İstanbul 1973.
- MUHAMMED FUAD ABDULBAKÎ: *el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Beyrut 1945.
- MÜTERCİM ÂSİM: *Burhân-ı Kâtu'*, 1212.
- OCAK, Ahmet Yaşar: *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Süflük: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, TTK Yayınları, Ankara 1992.
- ONAN, Necmettin Halil: *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*, MEB Yayınları, İstanbul 1989.
- ONAY, Ahmet Talât: *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Hazırlayan: Cemal Kurnaz, Ankara 1992.
- PALA, İskender: *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, 2 c., Ankara 1989.
- PALA, İskender: *Divan Edebiyatı*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1992.
- PEKOLCAY, Neclâ-Selçuk ERAYDIN ve diğerleri: *İslâmî Türk Edebiyatı, Giriş, İslami Türk Edebiyatında Nev'iler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1981.
- Redhouse Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük*, Redhouse Yayınevi, İstanbul 1993.
- RİYAZÎ MEHMED: *Tezkiretü's-Şu'arâ*, Es'ad Efendi, Süleymaniye Ktp., no: 3871.
- SEFERCİOĞLU, Nejat: *Nev'i Dîvânı'nın Tahlîli*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- SEHÎ BEY: *Heşt Bihişt*, Ayasofya Ktp., no: 3544.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ: *Kamûsü'l-A'lâm*, 6 cilt, İstanbul 1306.

- ŞEMSEDDİN SÂMÎ: *Kamûs-ı Türkî*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989.
- SENEMOĞLU, Yavuz: *Pirî Reis-Kitâb-ı Bahriyye*, Tercüman 1001 Temel Eser, c.II, İstanbul ?.
- TÂHİR-ÜL MEVLEVÎ: *Edebiyat Lügatı*, Hazırlayan: Kemâl Edib Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul 1973.
- TARLAN, Ali Nihad: *Hayâlî Bey Divanı*, İstanbul 1945.
- TARLAN, Ali Nihad: *Fuzûlî Divanı Şerhi*, 3 cilt, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985.
- TATÇI, Mustafa: *Yûnus Emre-Yûnus Emre Divanı II, Tenkitli Metin*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- TIETZE, A.: "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili", *Türkiyat Mecmuası*, c.IX, İstanbul 1946-1951.
- TIETZE, A.: "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili", *Prof.Dr.M.Fuad Köprülü Armağanı*, İstanbul 1953.
- TIETZE, A.: "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili", *60. Doğum Yılı Münasebetiyle Zeki Velidî Togan'a Armağan*, İstanbul 1955.
- TİMURTAŞ, Faruk K.: *Bâkî Divanı'ndan Seçmeler*, Ankara 1987.
- TOLASA, Harun: *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara, 1973.
- TUMAN, Nâil: *Tuhfe-i Nâ'ili*, Ankara Millî Kütüphane, Yz.B 611, c.II, s.1339-1340.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler, İsimler, Eserler, Terimler*, Dergâh Yayınları, c.2, İstanbul, 1977.
- Türkçe Sözlük*, 2 cilt, TDK Yayınları, Ankara 1988.
- UNAT, Faik Reşit: *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, TTK Yayınları, 6.bs., Ankara 1988.
- ÜNVER, İsmail: "Mesnevî", *Türk Dili*, S.415-416-417, Ankara 1986, s.430-563.
- ÜNVER, İsmail: *Neşatî*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı: *Osmanlı Tarihi, İstanbul'un Fethinden Kanunî Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar, c.II*, TTK Yayınları, Ankara 1983.

WENSINCK, A.J.: *Concordance et Indices de la Tradition Musulmane*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1986.

YILMAZ, Mehmet: *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler, Ansiklopedik Sözlük*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

ZİYA ŞÜKÛN: *Farsça-Türkçe Lûgat, Gencîne-i Güftâr, Ferheng-i Ziya*, 3 cilt, İstanbul 1984.

ÖZET

Yefim Dîvânı İnceleme-Metin adlı bu çalışmamızda 16. yüzyıl dîvân şairlerinden Yefim Ali'nin *Dîvân*'ı üzerinde durduk. Yefim kendi dönemi içinde tanınmış bir şair olmasına rağmen daha sonraki yüzyıllara ait kaynaklarda bu şöhretinin izlerini göremiyoruz. Kendi dönemindeki kimi şairlerle etkileşim içinde olan Yefim, denizcilik terimleriyle yazdığı şiiriyle kendisinden sonraki kimi şairleri de etkilemiştir. Yefim bu şiiriyle denizcilik terimleriyle şiir yazma akımının da öncüsü olmuştur.

Yefim'in bu gün elimizde yalnızca *Dîvân*'ı bulunmaktadır. Bu eserin günümüzde iki nüshasına ulaşılabılmıştır. Çalışmamıza kaynaklık teşkil eden bu nüshalardan biri İstanbul'da diğeri ise Erzurum'da bulunmaktadır. Çalışmamızda bu iki nüshadaki şiirleri karşılaştırmalı olarak ele aldık. Farklılıkları dipnotlarda gösterdik. *Dîvân*'ındaki şiirlerin dışında, kimi şiirleri şuara tezkirelerinde bulunmakta olan Yefim'in *Lüccetü'l-Ahbâr* adlı bir mesnevisinin bulunduğunu kaynaklar bildirmektedir. Ancak bu eser, bu gün elimizde bulunmamaktadır.

Yefim Dîvânı'nda kaside, terkîb-i bend, terci'-i bend, murabba', mesnevi, gazel, kıt'a ve matla'lara rastlanmaktadır. Yefim en fazla gazel ve kıt'a nazım şekillerini kullanmıştır.

Bu çalışmamız iki ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Yefim'in yaşadığı dönem, hayatı, eserleri ve *Dîvân*'ının muhteva incelemesi bulunmaktadır. Şiirlerin anlatım ve dil özelliklerine de bu bölümde değinilmiştir. İkinci bölümde ise *Dîvân*'daki şiirler tespit ettiğimiz sıralamaya uygun biçimde gruplandırılarak verilmiştir. *Dîvân*'ın yazma nüshalarında bulunmayıp tezkirelerde yer alan kimi şiirler, çalışmamızın metin kısmına dahil edilmiştir. Türkçe şiirlerden hemen sonra Farsça şiirler bulunmaktadır. Çalışmamızın sonuna, eserden yararlanmayı kolaylaştırmak amacıyla genel dizin ekledik.

SUMMARY

In my study titled '*Dîvân of Yefîm: Resarch-Text*' I studied Dîvân of Yefîm Ali who was a divan poet of 16th Century. Yefîm was a famous poet of his time, however we can not see the signs of this fame in the sources after the 16th Century. Yefîm was in contact with other contemporary poets and had effected the poets by a poem of his written by marine terms . Yefîm is the pioneer of the poets writing by marine terms.

Only two copies of Dîvân of Yefîm could have reached today. These two copies which are the sources of our study are in Istanbul and Erzurum now. I examined the poems in these copies comparatively and indicated the differences in footnotes. I found in sources that Yefîm had a mesnevi titled Lûccetü'l-Ahbar but we have not it. Also, out of his Dîvân, there are some poems of Yefîm in biographies of poets.

In Dîvân of Yefîm we see kaside, terhib-i bend, terci'-i bend, murabba, mesnevi, gazel, kita, and matla. Yefîm had highly used gazel and kita poetry forms in his Dîvân.

This study consists of two main chapters. In the first chapter I studied the period of Yefîm, his life, his studies, and content of his Dîvân. Expression and language peculiarities of his poems are studied in this chapter too. In the second chapter poems in the Dîvân are grouped according to the ranks I identified. The poems which are not in the calligraphic copy but are in biographies are included into the text chapter of the study. Just after the Turkish poems there are Persian poems. I attached an index to my study to provide using it easier.